

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧУВАННЯ
ТА ТОРГІВЛІ**

М. В. ЧОРНА, С. В. ГЛУХОВА

**ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ**

Монографія

Харків
2012

УДК 330.341.1
ББК 65.290-2
Ч45

Рецензенти:

заслужений працівник народної освіти України, д-р екон. наук, проф., завідувач кафедри економіки і маркетингу НТУ«ХП» – А. І. Яковлєв;
д-р екон. наук, проф., завідувач кафедри економіки підприємства Полтавського університету економіки і торгівлі – О. В. Березін.

Автори:

доктор економічних наук, професор кафедри економіки підприємств харчування та торгівлі ХДУХТ – М.В. Чорна;
кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки і маркетингу НТУ«ХП» – С.В. Глухова.

Рекомендовано до друку Вченою радою ХДУХТ (протокол № 6 від 28.02.12 р.)

Чорна М. В. Оцінка ефективності інноваційної діяльності підприємств :
Ч45 монографія / М. В. Чорна, С. В. Глухова. – Харків : ХДУХТ, 2012. – 210с.
ISBN 978-966-405-267-9

Монографія висвітлює розвиток теоретичних положень і розробок методичного та практичного інструментарію оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємств.

У роботі уточнено економічну сутність та взаємозв'язок базових понять теорії інновацій, визначено зміст поняття «ефективність інноваційної діяльності підприємства». Обґрунтовано систему оцінки впливу чинників на інноваційну діяльність підприємства, запропоновано методичний підхід до оцінки результативності інноваційної діяльності підприємств. Подано авторські розробки щодо вдосконалення інструментарію оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємств, які включають у себе комплексну систему показників. Обґрунтовано модель споживчого вибору інноваційної продукції та запропоновано методичний підхід до оцінки інноваційного ризику.

Монографія призначається для широкого кола економістів-теоретиків, практиків, науковців.

УДК 330.341.1
ББК 65.290-2

©Чорна М.В., Глухова С.В., 2012
©Харківський державний університет харчування та торгівлі, 2012

ISBN 978-966-405-267-9

ВСТУП

Характер сучасного розвитку економіки, обумовлений наявністю кризових явищ, стимулює усі галузі національного господарства до пошуку радикальних шляхів розвитку і активізації інноваційної діяльності. У цих умовах пріоритетною стає інноваційна діяльність спрямована на забезпечення конкурентоспроможності продукції та ефективності бізнес-процесів.

Складність та тривалість інноваційного процесу на фоні впливу дестабілізуючих чинників обумовлюють значні труднощі щодо вибору та впровадження інновацій. Це зумовлює необхідність виваженої, гнучкої та комплексної оцінки ефективності інноваційної діяльності як основи прийняття об'єктивних управлінських рішень.

Питання управління та оцінки інноваційної діяльності розглядалися в роботах таких провідних вітчизняних та зарубіжних вчених, як: Л.Л. Антонюк, І.В. Вахович, П. Гардинер, Н.П. Денисенко, П. Друкер, С.М. Ілляшенко, П.Г. Перерва, Р. Ратвел, Х. Рігс, В.С. Савчук, Б. Твісс, В.Г. Федоренко, Х. Хартман, Й. Шумпетер та інші.

Аналіз опублікованих праць і практика господарської діяльності вітчизняних підприємств свідчать про недостатню розробку принципово важливих питань щодо особливостей здійснення інноваційної діяльності та формування комплексної системи оцінки ефективності інноваційної діяльності.

Актуальність проблеми оцінки ефективності інноваційної діяльності, недостатній її теоретичний розгляд та практичне застосування на вітчизняних підприємствах обумовили вибір теми, мету, завдання та напрям дослідження.

Мета дослідження полягає в розвитку теоретичних положень і розробці науково-методичного та практичного інструментарію оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємств.

Для досягнення поставленої мети у дослідженні вирішено такі науково-практичні завдання:

- опрацьовано теорію інновацій, уточнено поняття «інновація» та «інноваційна діяльність підприємства»;
- узагальнено основні підходи до трактування ефективності та уточнено зміст поняття «ефективність інноваційної діяльності підприємства»;
- систематизовано чинники впливу на інноваційну діяльність підприємства, визначено рівень їх впливу на стан і розвиток інноваційної діяльності вітчизняних підприємств;
- обґрунтовано методичний підхід до оцінки результативності інноваційної діяльності підприємств;
- здійснено компаративний аналіз методів оцінки ефективності

інноваційної діяльності з позиції можливості їх застосування на вітчизняних підприємствах;

– розроблено методичний підхід до оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємств;

– удосконалено методичний підхід до оцінки інноваційного ризику під час інвестування в інноваційну діяльність підприємства.

Об'єктом дослідження є інноваційна діяльність підприємств.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні та методичні засади оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємств.

Вирішення поставлених у дослідженні завдань здійснено з використанням сучасних загальнонаукових та спеціальних методів: *теоретичного узагальнення, аналізу і синтезу* – для з'ясування та уточнення сутності понять «інновація», «інноваційна діяльність підприємства»; *системного аналізу, індукції та дедукції* – для з'ясування та уточнення сутності поняття «ефективність інноваційної діяльності підприємств» та обґрунтування комплексного підходу до визначення ефективності інноваційної діяльності підприємств; *статистичного аналізу* – для вивчення, групування, виявлення тенденцій впливу чинників на інноваційну діяльність підприємств; *матричного* – для розробки методичного підходу до оцінки результативності інноваційної діяльності підприємств; *компаративного аналізу* – в процесі визначення найбільш відповідних методичних підходів до оцінки ефективності інноваційної діяльності для застосування на вітчизняних підприємствах; *наукової абстракції, аналізу ієрархій, рангів* – для розробки методичного підходу до оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємств; *групування* – для удосконалення методичного підходу до оцінки інноваційного ризику під час інвестування в інноваційну діяльність підприємства; *графічний* – для наочного зображення статистичного матеріалу і схематичного зображення низки теоретичних і практичних положень дослідження.

Обробка даних здійснювалася з використанням сучасних комп'ютерних технологій.

Теоретичною та методологічною базою наукового дослідження є матеріали науково-практичних конференцій, монографії та науково-аналітичні статті вітчизняних та зарубіжних авторів з проблематики оцінки ефективності інноваційної діяльності. Емпіричною та фактологічною базою монографії є нормативно-правові акти України, статистичні дані Держкомстату України та Харківської області, матеріали експертного оцінювання фахівцями вітчизняних підприємств, ресурси мережі Інтернет.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Інновація та інноваційна діяльність: етимологія понять, специфічні особливості

Інтеграція економіки України до міжнародного господарського комплексу, особливо із урахуванням сучасних процесів входження до Світової організації торгівлі, неминуче ставить вітчизняні підприємства в умови жорсткої конкуренції з іноземними виробниками.

В таких умовах лише ті підприємства, які ефективно організують свою інноваційну діяльність, можуть бути успішними. Відповідно до розробленої «Стратегії інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» [1] пріоритетними цілями інноваційного розвитку наукового сектору держави є:

- переведення вітчизняної економіки на інноваційний шлях розвитку;
- формування якісно нового науково-технічного потенціалу та максимального його використання;
- забезпечення ефективної ресурсної та інтелектуальної бази світового рівня, що виражається у підготовці високопродуктивних науковців, формування сучасного технологічного оснащення та інформаційного забезпечення їх праці, раціональній організації науково-дослідних, дослідно-конструкторських розробок, розвитку системи комерціалізації наукових результатів.

Реалізація цих стратегічних напрямів та підвищена увага держави до формування ефективного інноваційного потенціалу економіки відображена в Законах України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» [2] та «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» [3].

Так, в статті 3 Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» викладено наступні пріоритетні напрями розвитку науки і техніки на період до 2020 року:

- 1) фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави;
- 2) інформаційні та комунікаційні технології;
- 3) енергетика та енергоефективність;
- 4) раціональне природокористування;
- 5) науки про життя, нові технології профілактики та лікування

найпоширеніших захворювань;

б) нові речовини і матеріали.

В цьому аспекті статтею 7 Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» визначаються стратегічні пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні на 2003-2013 роки:

– нові та відновлювані джерела енергії; новітні ресурсозберігаючі технології;

– машинобудування та приладобудування як основа високотехнологічного оновлення всіх галузей виробництва; розвиток високоякісної металургії;

– нанотехнології, мікроелектроніка, інформаційні технології, телекомунікації; вдосконалення хімічних технологій, нові матеріали, розвиток біотехнологій;

– високотехнологічний розвиток сільського господарства, переробної промисловості;

– транспортні системи: будівництво і реконструкція;

– охорона і оздоровлення людини та навколишнього середовища;

– розвиток інноваційної культури суспільства;

– виробництво засобів наземного транспорту, літальних апаратів, плавучих засобів і пов'язаних з транспортом пристроїв та обладнання, комплектуючих виробів, розробка та впровадження новітніх технологій для їх складання (виготовлення).

Таким чином, реалізація цих напрямів забезпечить розвиток та підвищення конкурентоспроможності усіх галузей національного господарства, а також сприятиме реалізації визначених стратегічних цілей розвитку економіки в глобальному масштабі.

При цьому слід зазначити, що реалізація цих завдань є неможливою без здійснення інноваційної діяльності кожного окремого суб'єкта господарювання, ефективність якої залежить від своєчасної, виваженої та комплексної оцінки.

Тому виникає потреба у створенні науково-обґрунтованого інструментарію оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємств.

Для здійснення об'єктивної комплексної оцінки інноваційної діяльності доцільно, в першу чергу, визначитися із сутністю самих понять «інновація» та «інноваційна діяльність» як безпосередніх об'єктів оцінювання.

Правові, економічні та організаційні засади розуміння та здійснення інноваційної діяльності визначені в Законах України «Про інноваційну діяльність» [4] та «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технопарків» [5].

Так, стаття 1 Закону України «Про інноваційну діяльність» трактує інновації як новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери, а інноваційну діяльність як діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг.

Незважаючи на однозначність трактування вищенаведених понять нормативними документами, в науковій та довідниковій літературі [6–52; 63–73] відсутня єдина позиція щодо їх визначення.

У першу чергу розглянемо тлумачення терміну «інновація», яке представлено в провідних економічних словниках.

Сучасні вітчизняні та закордонні економічні словники тлумачать інновацію (нововведення) як:

– впровадження нової техніки, технологій, організації виробництва і збуту товарів тощо, що дає змогу здобувати переваги над конкурентами [6, с. 281];

– новий підхід до конструювання, виробництва та збуту товарів унаслідок якого інноватор і його компанія здобувають переваги над конкурентами [7, с. 137];

– кінцевий результат інноваційної діяльності, втілений у вигляді нового або вдосконаленого продукту чи технологічного процесу, який використовується в практичній діяльності або в новому підході до соціальних послуг [8, с. 53].

Результати аналізу приведених у спеціалізованих словниках, довідниках та енциклопедіях визначень свідчать, що «інновація» в них трактується по-різному.

З метою виявлення економічної сутності та відмінних особливостей понять «інновація», «інноваційна діяльність», а також форми прояву на підприємствах необхідно дослідити існуючі позиції відомих науковців щодо даної проблеми.

В науковий лексикон термін «інновація» уперше був уведений вченим-класиком Й. Шумпетером. Він стверджував, що «інновація являє собою історичне явище, що викликає необоротну зміну виробництва товарів. Якщо замість зміни величини факторів ми змінимо функцію виробництва, то матимемо саме інновацію. Тобто можемо визначити інновацію просто як встановлення нової виробничої функції. Інновація означає появу нової комбінації, тобто перехід від старої виробничої функції до нової» [9, с. 87–88].

Фундаментальні основи наукових економічних вчень про інновації були також викладені у роботах інших класиків. Їх погляди на визначення поняття «інновація» представлені в табл. А.1 додатку А.

Аналізуючи трактування провідних вчених-класиків, можна зробити висновок, що їх позиції різняться. Такі вчені як Х. Хартман, Б. Санто, Б. Твісс, П. Уайт, Г. Рігс [10, с. 23; 11, с. 117; 12, с. 37; 13, с. 72; 14, с. 7; 15, с. 171] розглядають інновацію широко як комплексний процес, який проходить в економічних й соціальних сферах та полягає у розробці та використанні ідей, винаходів тощо з метою покращення життєдіяльності людей, повнішого задоволення їх потреб. Процес може охоплювати весь спектр видів діяльності підприємства від досліджень і розробок до маркетингу. Дана група авторів представляє інновацію як розроблену та впроваджену ідею, яка несе в собі новизну чи покращення. Протилежні позиції займають Й. Шумпетер, М. Хучек, П. Друкер, В. Хіппель [9, с. 87; 17, с. 63; 18, с. 24; 19, с. 19; 20, с. 168]. Вони розглядають інновацію як певні зміни, які відбуваються з метою створення та покращення техніки, виробництва, організації або будь-якої іншої макро- чи мікроекономічної сфери. З цієї позиції інновація представляється як перехід структури будь-якого явища до нового стану. Даний підхід є більш вузьким, оскільки з точки зору мети створення інновації зміна не завжди є кінцевим результатом, а лише засобом її досягнення.

Визначення поняття інновація, які надали класики, на сьогодні не можуть в повній мірі розкрити його сутність, оскільки динамічність розвитку та трансформації економічних процесів вимагає постійного пошуку нових підходів до даної проблеми.

Така ситуація зумовлює необхідність розглянути сучасні підходи до визначення даного поняття, які представлені в табл. А.2 додатку А.

Серед сучасних дослідників послідовниками широкого розуміння інновації є Ю.В. Яковець, А.А. Харин, Т.О. Франчук, Л.Л. Антонюк, А.М. Поручник, В.С. Савчук [21, с. 9; 22, с. 34; 23, с. 142; 24, с. 14; 25, с. 116]. Вони представляють інновацію як дещо нове: внесення нових елементів, всього, що вперше увійшло до вжитку.

Послідовниками вузького підходу є А.М. Сумець, В.С. Тубалов, І.І.Вініченко, Т.С. Медведкін та багато інших [26, с. 28; 27, с. 7; 28, с. 15; 29, с. 9; 30, с. 7; 31, с. 7; 32, с. 113; 33, с. 75], проте в точках зору даних науковців відсутнє єдине трактування. Так, науковці Н. П. Завлін та А.В. Васильов [34, с. 28; 35, с. 7] є послідовниками підходу, який представляє інновацію як зміну. Згідно бачення даних дослідників, інновація - це будь-які зміни у структурі чи функціях, перетворення практик, які склалися, на нові. Вчені С.М. Іляшенко, Вініченко І.І., Т.С. Медведкін, О.В. Механік [28, с. 15; 29, с. 9; 30, с. 7; 31, с. 7]

розглядають інновацію як кінцевий результат діяльності у вигляді конкретних товарів, технологій, процесів тощо. Однак слід зауважити, що при цьому результатом може виступати як новий товар, так і удосконалений. В працях [32, с. 113; 33, с. 75] інновація розглядається обмежено. Вона виступає як елемент інноваційної діяльності чи процесу її створення. Так, на думку вчених, інновацією є підхід до конструювання, виробництва тощо, або саме використання результату інтелектуальної діяльності.

Аналізуючи дані табл. А.1- А.2 додатку А, можна зробити висновки, що як класичній, так і сучасній науковій літературі властива багатогранність поглядів на сутність поняття «інновація». З огляду на це, автор вважає доцільним узагальнити підходи авторів до визначення поняття «інновація». Але спершу слід розглянути вже існуючі підходи до систематизації визначення інновації.

Відомі науковці в сфері досліджень інноваційної діяльності П. Завлін та О. Васильєв зазначають, що в літературі є дві точки зору, коли в одному випадку інновації вважаються результатом творчого процесу у вигляді нової продукції, технології, методу тощо, в іншому – процесом введення нових виробів, елементів, підходів, принципів замість діючих [34, с. 4]. Науковці зазначають, що їм більше імпонує визначення інновації як результату творчого процесу, але при цьому відповідної аргументації не наводять.

У світовій практиці дані підходи зазначаються також як «статичний (об'єктний)», де інновація подається як кінцевий результат інноваційного процесу у вигляді нової техніки, технології тощо та «динамічний», де інновація виступає як процес реалізації ідеї та її перетворення у впровадження нових виробів, технологій, принципів замість існуючих [25, с. 116–117].

Найбільш повне узагальнення підходів до визначення «інновації» надано в дослідженні В.В. Повітчана [35, с. 6] за такими категоріями: процес, зміна, результат, підхід, інвестування змін. Однак дискусійною є така категорія як інвестування змін, під якою автор представляє вкладання коштів в економіку, яке забезпечує зміну поколінь техніки та технології.

Відзначимо, що в сучасній науці має місце більш широкий погляд на інновації, як на поняття, що не обмежується сферою економіки та матеріального виробництва і зазначається, що інновація може бути як причиною, так і наслідком змін, а результативні зміни приносять в систему нові ідеї [36, с. 7]. Згідно з цією позицією, сама ідея вже може представляти собою інновацію.

Базуючись на результатах проведеного теоретичного дослідження поняття, сутності та основних підходів до класифікації інновацій, автор вважає за потрібне уточнити та систематизувати існуючі погляди щодо класифікації

підходів до визначення поняття «інновація» (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Систематизація підходів до визначення поняття «інновація»

Підхід	Суть підходу	Прихильники
Ідейний	Розглядає інновацію як зародження та практичне використання нової ідеї, підходу, погляду, результату інтелектуальної праці або те нове, що вперше увійшло до використання	Б. Санто [11, с. 117], Г.А. Кундеева [25, с. 116], І.В. Космидайло [32, с. 113], Ю.М. Могилов [33, с. 75], Н.А Дедюк [36, с. 7]
Процесний	Розглядає інновацію як процес створення, перетворення, впровадження, використання та поширення можливостей, ідей, засобу	Х. Хартман [10, с. 23], П. Уайт [13, с. 72], Л.Л. Антонюк, А.М. Поручник, В.С. Савчук [24, с.14].
Результативний	Розглядає інновацію як кінцевий результат діяльності зі створення, розробки та впровадження ідеї, процесу, методу, засобу, втілений у закінченій, готовій до використання формі	Б. Твісс [12, с. 117], Ю.В.Яковець [21, с. 9], А.А.Харин [22, с. 34], Т.О. Франчук [23, с. 142], С.М. Ілляшенко [28, с. 15] І.І.Вінніченко [29, с. 9], Т.С Медведкін [30, с. 7], Т.О Механік [31, с. 7].
Трансформаційний	Розглядає інновацію як якісну елементну або кардинальну зміну вже існуючої ідеї, процесу, результату, засобу, фактору виробництва.	Й. Шумпетер [9, с. 87], Ф. Валента [16, с. 13], М. Хучек [17, с. 63], А.Сумец [26, с. 28], В.С Тубалов[27, с.7].

У процесі дослідження цих підходів виявлено, що в тлумаченнях даного поняття деякі наукові джерела, класичні [13, с. 72; 14, с. 7] та сучасні [23, с. 42; 25, с. 116, 37, с. 91] науковці ототожнюють інновацію з нововведенням, а також використовують для розкриття її змісту такі визначення, як «новація», «новина», «винахід».

У зв'язку з цим, автор вважає необхідним проаналізувати сутність даних понять та дослідити їх зв'язок з поняттям «інновація».

Питання тотожності вищенаведених понять було предметом дискусії таких відомих вчених-класиків, як Й. Шумпетер, А. Шпітгоф, Г.Кассель [38-40], в результаті якої Й. Шумпетером доведено, що сам по собі винахід ще не є

інновацією.

Вирішенням даної проблеми займалося також багато сучасних науковців. Так, в роботах [25, с. 116; 29, с. 9; 31, с. 7; 27, с. 91; 41, с. 35; 42, с. 28] розглянуті такі поняття, як «новизна», «новина», «новація», «нововведення» та обґрунтована необхідність їх відокремлення від поняття «інновація», проте не встановлено чіткого взаємозв'язку та взаємозалежності між ними.

Таким чином, виникає необхідність в детальному аналізі існуючих підходів щодо визначення понять «новина», «винахід», «новація», «нововведення» з метою їх уточнення та встановлення зв'язку з «інновацією», представлених в табл. А.3–А.5 додатку А.

В науковій літературі поняття «винахід» визначається як новий спосіб вирішення завдання чи корисну ідею [41, с. 35; 43, с. 19; 44, с. 51]. Новина ж розглядається як експериментальний, промисловий зразок [28, с.15], який також виступає як кінцевим результатом досліджень із втілення ідеї, готовий до подальших розробок та використання [25, с. 142; 41, с. 35].

Тобто можна стверджувати, що «новина» та «винахід» дуже близькі між собою за сутнісним змістом і в подальшому дослідженні розглядатимуться як тотожні. Базуючись на цих позиціях, новину (винахід) доцільно визначати як результат досліджень життєздатних, практичних нових ідей, підходів, рішень, готовий до подальшої розробки

Підходи науковців щодо визначення новації не мають значної розбіжності, проте є одна принципова відмінність в тлумаченні даного поняття. Перший підхід базується на визначенні новації як нового інтелектуального продукту, результату наукових, фундаментальних досліджень. На його позиціях стоять Г.А. Кундєєва, В.Г. Федоренко, Н.П. Денисенко, А.П. Гречан, В.Д. Хартман [25, с. 116; 42, с. 28, 44, с. 51; 45, с. 17]. Представники другого напрямку І.М. Ілляшенко, А.Н. Цветков визначають її як готовий до впровадження результат наукових досліджень [28, с. 15; 46, с. 30], при цьому підкреслюючи цільову спрямованість результату.

Автори є прихильниками другої позиції щодо розуміння новацій й стверджують, що саме практична значимість розробленого результату становить різницю між поняттям «новація» та поняттями «новина», «винахід», а також ставить її на послідовний вищий рівень.

У результаті проведеного аналізу сучасних підходів щодо визначення поняття «нововведення» виявлено досить широкий спектр трактувань. Так, Ф.Валента та Р. Фостер розглядають нововведення як будь-які зміни на ринку [16, с. 63; 47, с. 17] або будь-який результат досліджень і розробок [29, с. 9], тобто ототожнюють його з новиною та новацією. Такий підхід є неоднозначним і потребує уточнення. Найбільш прийнятним вважаємо позицію Б. Твісса, С.М.

Ілляшенка, В.Ю Харчука, В.Ф Колеснічнко, С.Ф. Покропивного, відповідно якої нововведення трактується як процес впровадження результату фундаментальних наукових досліджень у практику та його виходу на ринок [12, с. 117; 28, с. 15; 41, с. 35; 48, с. 101; 49, с. 19]. Тобто визначальною відмінністю нововведення є його готовність до споживання та комерційної реалізації.

Згідно сучасного бачення, нововведення охоплює виникнення ідеї, її розробку та реалізацію (наприклад: технологія, відкриття, винахід, патент, товарний знак, виробничий процес тощо). Однак в ринкових умовах господарювання воно не завжди виступає кінцевим результатом, оскільки на сьогодні не достатньо ефективно розробити та виготовити нововведення. Найважливішим є розв'язання (можливо ще на стадії проектування) проблеми адаптації інновації до потреб цільового ринку, комерціалізації та дифузії, доставки споживачеві в строк, в належне місце з мінімальними витратами фінансових ресурсів та часу [50, с. 107].

З цієї позиції можна стверджувати, що «нововведення» є суміжним з поняттям «інновація», але не тотожним й при цьому є його обов'язковою складовою.

У процесі теоретичного дослідження виявлено такі особливості інновації, як:

- її орієнтація на економічну вигоду, прибуток, додатковий прибуток [11, с.117];
- значущість як інструменту створення капіталу [18, с. 24];
- спроможність приносити максимальний прибуток (надприбуток) при випередженні конкурентів в глобальному масштабі [51, с. 216].

Ґрунтуючись на цих положеннях, доцільно розглядати поняття «інновація»

по-перше, з позиції її взаємозв'язку з поняттями «новина», «новація», «нововведення», що відображає економічну сутність та значення в сучасних умовах;

по-друге, з позиції мети та процесу виникнення, створення, розробки, впровадження та отримання результатів, що визначає її економічний зміст (рис. 1.1).

Згідно авторського бачення даної схеми, нововведення є складовим елементом інновації і уособлює результат досліджень у вигляді готового продукту.

На етапі виходу на ринок існують два варіанти трансформації нововведення.

Перший варіант передбачає перетворення нововведення на інновацію, яке відбувається за умови відсутності на ринку схожих продуктів, продуктів-

аналогів. Тобто для ринку підприємство, яке впроваджує інновацію отримує надприбутки та тимчасово займає монопольні позиції;

Другий варіант передбачає перетворення нововведення в новий чи удосконалений продукт. В цьому випадку нововведення не переходить в інновацію, оскільки на момент виходу продукту на ринок він не є принципово новим та унікальним, внаслідок існування аналогічних або випуску подібних продуктів конкурентами. В даному випадку для ринку нововведення є лише новим різновидом вже існуючого продукту.

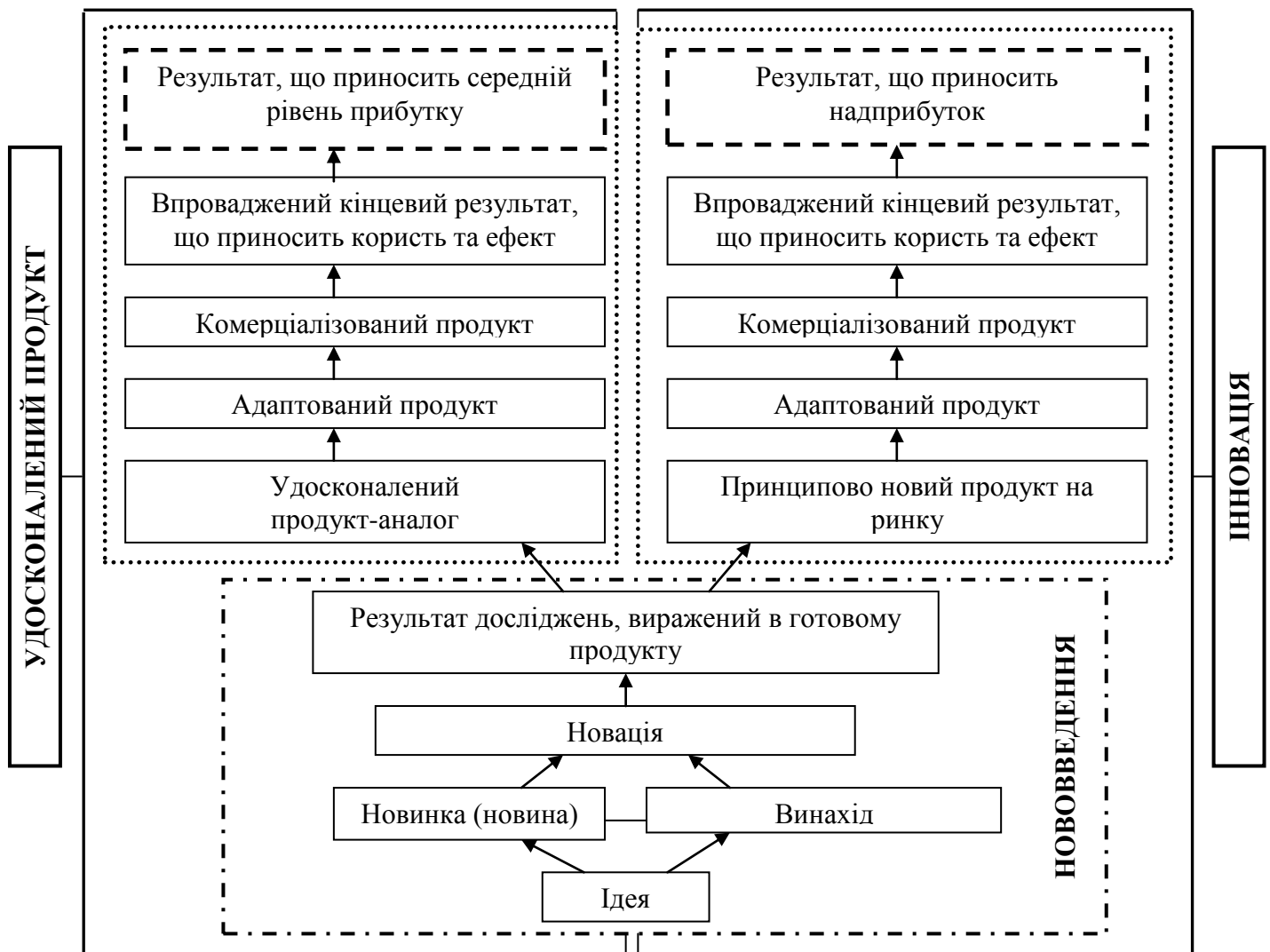

Рисунок 1.1 – Структурно-блочна схема складових елементів інновації

Під час визначення понять «нововведення» та «інновації» слід базуватися на комплексному підході. Розглядати відмінності між ними необхідно з таких позицій:

- по-перше, мети, що визначається;
- по-друге, процесу здійснення;

- по-третє, результату, що планується;
- по-четверте, вірогідності отримання результату.

Таким чином, запропонований підхід щодо визначення інновації має базуватися на принципах системного, цільового та вірогіднісного підходів.

Системний підхід – це загальнонаукова методологія, спрямована на цілісне сприйняття системних об'єктів. Включає урахування всіх аспектів розвитку підприємства в їх взаємозв'язку та цілісності, виділення їх істотності, зв'язків між елементами та виявлення характеру цих зв'язків. В рамках даного підходу встановлюються основні системотворчі фактори, що впливають на процеси підприємства всередині та взаємовідносини підприємства із зовнішнім середовищем [52, с. 30].

Відповідно до даного підходу, інновацію в загальному вигляді слід розглядати як відкриту систему, на вході якої знаходиться ідея, а на виході певний результат (рис. 1.2).

Рисунок 1.2 – Системний підхід при визначенні інновацій

Дана система має два рівні: I рівень – рівень підприємства, на якому ідея розробляється до готового продукту та створюється нововведення; II рівень – рівень ринку, в умовах якого створюється саме інновація. Таким чином, інновація існує лише на II рівні. Однак слід зазначити, що нововведення теоретично може виступати інновацією для підприємства, яке його розробляє, але інновація нововведенням ніколи, тому не вірно ототожнювати дані поняття.

Під час цільового підходу визначається мета і можливі шляхи її досягнення. При цьому зв'язок явищ може розглядатися як від сьогодення до майбутнього, так і навпаки [28, с. 296]. З позиції цього підходу інновація розглядається як мета отримання певної маси прибутку, а точніше - надприбутку. Таким чином, ідея, яка існує на вході системи, уособлює в собі мету створення нового продукту, реалізація якого на ринку призведе до одержання надприбутку (рис. 1.3).

У даному випадку нововведення може виступати як засіб досягнення цієї мети, етап створення інновації, або вже кінцевим пунктом досягнення даної

мети, однак в цьому випадку воно також не представлятиме собою інновацією, оскільки принесе лише прибуток, а не надприбуток.

Вірогідніший підхід полягає в тому, що на початку створення ідея завжди являє собою нове, а на виході перетворюється або в інновацію або в удосконалений продукт (рис. 1.4).

Рисунок 1.3 – Система цілей підприємства під час створення та впровадження інновації

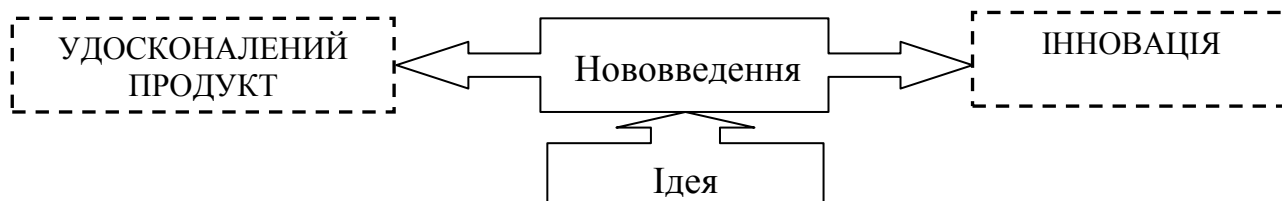

Рисунок 1.4 – Вірогідніший розподіл кінцевого результату

Такий вірогідніший розподіл реалізації початкового етапу пов'язаний, по-перше, з досить тривалим життєвим циклом розробки інновації, а по-друге, з конкурентним становищем на ринку, в умовах якого кожен суб'єкт намагається якнайшвидше здобути конкурентні переваги шляхом власних інновацій.

На базі вищезазначених підходів пропонується таке визначення інновації:

Інновація – адаптований до сучасних потреб зовнішнього середовища (здатний до подальшого «життя» і функціонування) кінцевий результат наукових розробок зі створення принципово нових продуктів, методів, засобів,

процесів, проектів, систем тощо в будь-якій сфері діяльності підприємства, впровадження та комерціалізація якого забезпечують йому надприбуток та монопольне положення протягом певного періоду часу.

Дане визначення інновації є комплексним, в повній мірі відображає економічну сутність і структуру інновації, її стан на ринку та можливі варіанти розвитку.

Комплексний характер інновації та неоднозначність підходів до трактування, а також суміжність з поняттями «нововведення», «інновація», «винахід» та «новина» обумовлюють наявність широкого спектру її класифікаційних ознак. В результаті опрацювання наукових джерел щодо класифікації інновацій [53–62] не виявлено принципових розбіжностей в позиціях науковців під час виділення видів інновацій. Основна відмінність полягає в трактуванні самих класифікаційних ознак та їх спорідненості між собою.

Систематизація класифікаційних ознак інновації дозволила розподілити їх на дві групи: базові та похідні. Базові ознаки визначають характер інновації, її масштаб та радикальність, а похідні формуються на їх основі, визначаючи періодичність, причини, сфери виникнення тощо.

Так, в науковій літературі характер інновації відображається в наступних класифікаційних ознаках: за сферою впровадження [53, с.122; 54, с.57; 55, с.252], виникнення [56, с.191]; за етапами НТП [34, с. 5]; за технологічною структурою [57, с.804]; за змістом [58, с. 91]; за формою [59, с. 53]; за результатом [60]. Незважаючи на багатогранність трактування класифікаційних ознак науковці одностайні щодо виду інновацій, а саме: процесні, продуктові, організаційні (управлінські), технологічні, екологічні, соціальні, фінансові, маркетингові.

За масштабом [57, с.804; 61, с.8; 60; 56, с.192] інновації розподіляються на локальні, глобальні, галузеві, підприємницькі, національні, проте в наукових працях їх також відносять до таких класифікаційних ознак, як ієрархічний рівень [58, с.91], сфера розповсюдження [62, с.376].

За радикальністю виділяються базисні, покращувальні, псевдоінновації, імітаційні. Проте в наукових працях вони є складовими різних ознак: ступінь новизни [56, с.192], ступінь інтенсивності [34, с.5; 53, с.122], глибина змін [62, с.376; 57, с.804].

Слід зазначити, що відповідно до авторського бачення інновації за даною ознакою слід виключити такі види інновацій як покращувальні та імітаційні, оскільки за своєю сутністю вони є нововведенням, а тому їх використання під час класифікації є некоректним.

Вищезазначені класифікаційні ознаки інновації є базовими. Усі інші

ознаки, які широко представлені в науковій літературі [53, с.122; 55, с.252; 56, с.192; 58, с.91;] є похідними, оскільки доповнюють та розкривають зміст перших.

Інновація як будь-яке економічне явище не може виникати в економіці раптово і нізвідки. Її появі передуює певна тривала робота, яка передбачає створення усіх елементів (рис 1.1). В науковій літературі послідовність дій зі створення інновацій визначається як інноваційний процес або інноваційна діяльність.

У наукових працях [42, с. 28; 48, с. 101; 63, с. 15; 64, с. 28; 65, с. 3; 66, с. 5] не існує чіткого трактування даних понять. Усі сучасні позиції можна розділити на два принципові підходи, при цьому один з них не має внутрішньої цілісності.

Представники першого підходу, серед яких Ковальчук В.М., Черваньов Д.М. [63, с. 15; 64, с. 28], розглядають інноваційну діяльність як процес, а другого, прихильниками якого є В.Г. Федоренко, Н.П. Денисенко, І.М. Грищенко, А.П. Гречан, І.В. Федулова [42, с. 28; 65, с. 3] - розрізняють їх. В рамках другого підходу не визначеними є питання взаємозв'язку зазначених понять. Так, В.Г. Федоренко, Н.П. Денисенко, І.М. Грищенко, А.П. Гречан, Колесніченко В.Ф. [42, с. 28; 48, с. 101] вважають інноваційний процес більш широким поняттям, ніж інноваційна діяльність, протилежну позицію займає І. М. Міщенко[66, с. 5].

Така ситуація виникає через відсутність єдиного підходу щодо розуміння інноваційної діяльності, її складових. Як наслідок, існуючі системи оцінки інноваційної діяльності підприємства не можуть бути об'єктивними та адекватними. Для розробки ефективної системи оцінки слід, в першу чергу, чітко визначати об'єкт цієї оцінки.

Тому виникає необхідність дослідити сутність понять «інноваційний процес» та «інноваційна діяльність», встановити їх взаємозв'язок та визначити сучасні особливості.

З цією метою узагальнимо та проаналізуємо визначення науковців, представлені в табл. А.5-А.6 додатку А, базуючись при цьому на структурних елементах інновації (рис. 1.1) та їх значеннях, а також розглядаючи наведені тлумачення науковців з позиції початкової та кінцевої стадії процесу чи діяльності (табл. 1.2).

Проведене узагальнення та систематизація трактувань інноваційної діяльності та інноваційного процесу дозволили виділити такі підходи: «ідея – новація», «ідея – нововведення», «новація – нововведення», «ідея – інновація», «нововведення – інновація».

Критичний аналіз визначень даних понять за цими підходами показав,

що серед вчених найбільшої розбіжності набули такі позиції, як «ідея-нововведення», «ідея-інновація». Така ситуація виникає через невизначеність взаємозв'язку та першоступеневості між наведеними поняттями, адже науковці погоджуються з тим, що початковою стадією в інноваційній діяльності чи процесі виступає ідея, а розходяться саме при визначенні її кінцевого стану.

Таблиця 1.2

Підходи до визначення інноваційної діяльності та інноваційних процесів

Підхід	Суть підходу	Інноваційний процес	Інноваційна діяльність
Ідея-новація	Промислове освоєння нових наукомістких технологій, продуктів	[33, с. 75; 68, с. 7]	
Ідея-нововведення	Перетворення ідеї до конкретного продукту, що може практично використовуватись	[30, с. 7; 69, с.7; 70, с.7]	[23, с. 142; 63, с.15; 66, с. 5]
Новація-нововведення	Заходи з використання результатів закінчених науково-технологічних досліджень в конкурентоспроможній продукції, товарах, роботах, послугах		[72, с. 20]
Ідея-інновація	Перетворення наукових знань у нововведення, що використовується і розповсюджується з метою отримання комерційного результату	[25, с.116-117; 71, с.57]	[29, с. 9; 65, с. 3]
Нововведення-інновація	Зміни, що відбуваються в процесі реалізації інновації, комерціалізація результатів наукових досліджень, випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг		[42, с. 28; 48, с. 101]

Для вирішення даного питання слід звернутися до тлумачення базових понять, а саме діяльності та процесу. Так, діяльність – це процес активної взаємодії суб'єкта зі світом, під час якого суб'єкт задовольняє будь-які свої потреби. Процес – це 1) послідовна зміна станів об'єкта у часі. 2) сукупність

ряду послідовних дій, спрямованих на досягнення певного результату [67, с.147].

Таким чином, дані табл. 1.2 свідчать про нетотожність понять «інноваційний процес» та «інноваційна діяльність». Поняття «інноваційна діяльність» є ширшим за поняття процес, оскільки воно має безперервний та необмежений характер. Однак дані поняття є взаємопов'язаними, оскільки процес за своєю сутністю може виступати засобом здійснення діяльності.

Те ж саме стосується й інноваційної діяльності та інноваційного процесу. В основу інноваційної діяльності підприємства покладено мету отримання надприбутку та монопольного положення на ринку, головним засобом досягнення якої є найповніше задоволення існуючих та потенційних потреб споживачів, а також формування інновацією нових. Для досягнення даної мети підприємству необхідно здійснити один або декілька інноваційних процесів, під час яких ідея послідовно набуває різних стадій та форм і перетворюється у певний результат (рис. 1.5).

На сучасному етапі здійсненню інноваційної діяльності передують задоволення необхідної та достатньої умов. Необхідною умовою є усвідомлення потреби в інноваціях з боку керівництва підприємства та внутрішня готовність до їх впровадження. Достатня – необхідність ресурсного забезпечення, яке включає матеріально-речову, фінансову та інтелектуальну складові [73, с. 158]. Для задоволення цих умов в інноваційній діяльності підприємства реалізується підготовчий етап, який складається з маркетингових досліджень ринку та аналітичних досліджень спроможності підприємства до інновацій.

Виходячи з представленого автором бачення, поняття інноваційної діяльності є ширшим за інноваційний процес.

Таким чином, інноваційний процес виступає стадією здійснення інноваційної діяльності і являє собою сукупність певних послідовних змін стану наукової розробки від зародження ідеї до набуття нею форми готового продукту.

Інноваційна діяльність – це діяльність зі створення, впровадження та комерціалізації наукових розробок, яка за умов принципової новизни результату та випередження конкурентів в часі забезпечує інноватору надприбуток та надає монопольне положення на певний період часу.

Підкреслимо, що відповідно до рис. 1.1, кінцевим етапом здійснення інноваційної діяльності може виступати не лише інновація, а й удосконалений продукт. Тому інноваційну діяльність слід розглядати як діяльність зі створення й впровадження не лише інновацій, а також і вдосконалених продуктів.

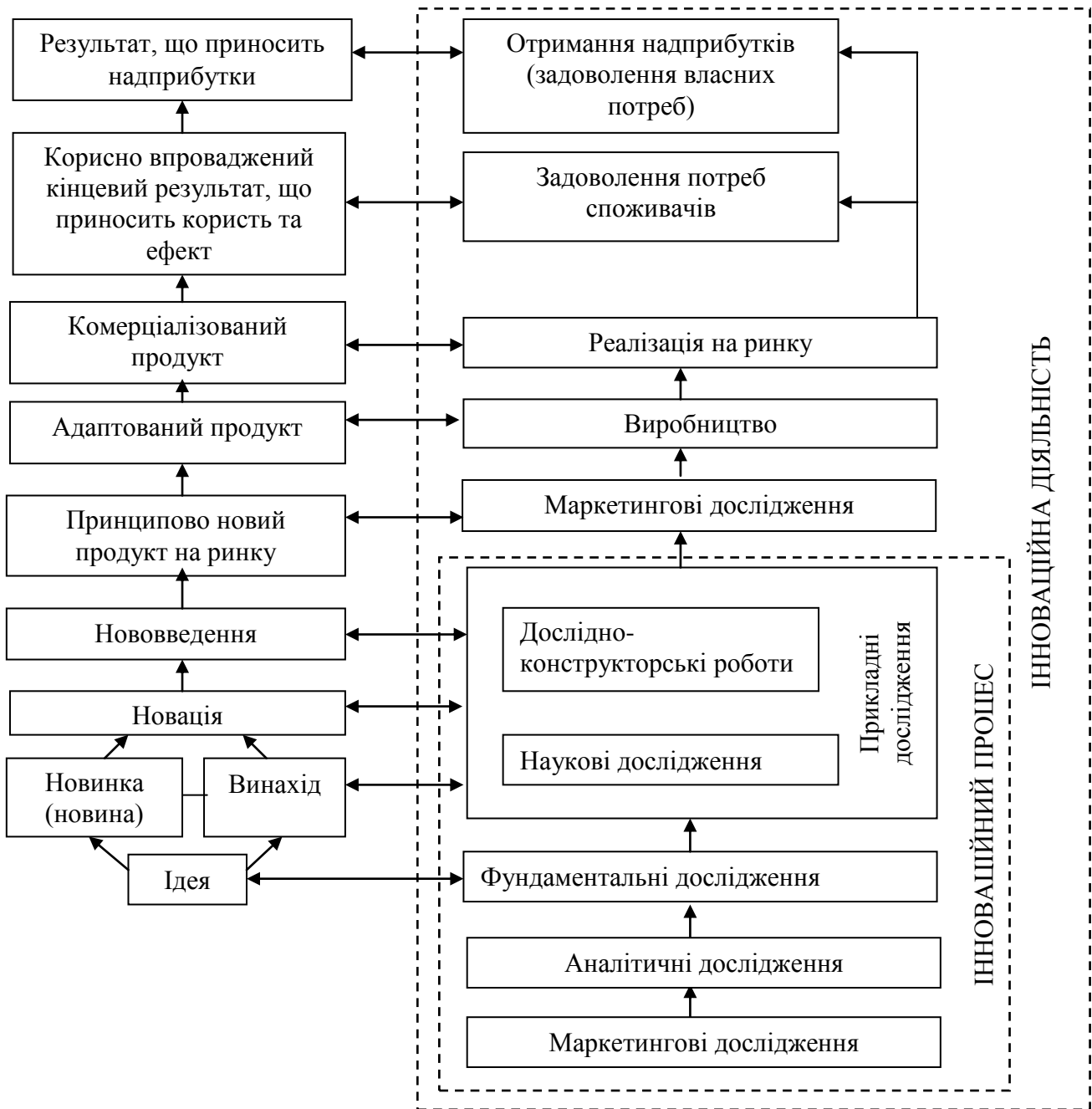

Рисунок 1.5 – Етапи інноваційної діяльності

Представлене авторське бачення сутності та змісту інноваційної діяльності підприємства дозволяє виділити наступні її особливості:

- цільова спрямованість інноваційної діяльності (отримання максимального прибутку);
- варіативний розподіл отримання результату (кінцевий результат - інновація або удосконалений продукт);
- обмеженість досягнення цілей обов'язковою умовою (найповніше задоволення потреб споживачів) ;
- складність та багатоетапність інноваційної діяльності;

– дуалістичний характер отримання результатів в часі (статичний та динамічний результат).

З цієї позиції метою здійснення інноваційної діяльності підприємств є забезпечення монопольного положення на ринку та отримання додаткової маси прибутку від реалізації інноваційної продукції шляхом найповнішого задоволення потреб споживачів.

Ґрунтуючись на вищезазначеному, можна зробити висновок, що система оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємств має бути комплексною та враховувати визначені особливості інноваційної діяльності.

1.2. Економічна природа ефективності інноваційної діяльності підприємства

Здійснення інноваційної діяльності підприємства є неможливим без оцінки її ефективності. Для здійснення об'єктивної та комплексної оцінки інноваційної діяльності доцільно визначитися із сутністю основоположної категорії «ефективність», дослідити її зміст та підходи до визначення, виділити особливості прояву ефективності саме інноваційної діяльності.

З цією метою автор вважає за необхідне дослідити існуючі позиції відомих науковців щодо сутності поняття «ефективність».

Питання щодо розуміння та визначення категорії «ефективність» досліджувались представниками зарубіжної та вітчизняної класичних шкіл [74–98] та набули подальшого розвитку в сучасних наукових працях [80–97]. За останні десятиліття погляди вчених і практиків щодо змісту ефективності як економічної категорії та визначення фундаментальних засад відокремлення її показників значно зблизилися, але не дивлячись на це багато питань ще залишаються недостатньо розробленими та дискусійними [99, с. 6–7].

В процесі еволюції дослідження даної проблеми науковцями були виділені наступні підходи [85, с. 26]: «альтернативної вартості», «оптимальність Паретто», «продуктивності факторів виробництва», «ресурсний», «витратний», «результативний», «цільовий», «потрібнісний», «статико-динамічний». Кожен з цих підходів трактував ефективність з різних позицій:

– підхід альтернативної вартості розглядає ефективність як відношення того, що підприємство дійсно виробляє (реалізує), до того, що дане підприємство могло б виробляти (реалізувати) при наявних ресурсах, знаннях та здібностях [74];

– оптимальний підхід - як такий стан економіки, при якому неможливо поліпшити становище хоча б одного суб'єкта, не погіршуючи при цьому

становища інших [75, с. 658; 86, с.288; 99, с.13];

– підхід «продуктивності факторів виробництва» - як використання мінімальної кількості ресурсів для виробництва даного обсягу продукції, виробництво даного обсягу продукції при мінімальних середніх загальних витратах [76; 92, с 5; 95, с 3];

– ресурсний підхід – отримання певного результату на одиницю використуваних ресурсів [99, с. 66, 87, с. 91];

– витратний підхід – як результативність роботи підприємства відносно або величини ресурсів, або величини їх витрат у процесі виробництва [89, с. 341-342; 90; 93, с. 7];

– результативний підхід – як результативність тобто співвідношення результатів діяльності та ресурсів, які витрачено для досягнення цих результатів [94, с. 6; 91, с. 218; 98, с. 6];

– цільовий підхід - як здатність системи досягати визначених цілей за допомогою раціональних дій її складових [81-82; 83, с. 354];

– потрібнісний підхід – як відношення цілей до потреб, ідеалів або норм [90];

– статико-динамічний підхід базується на розгляді ефективності у часі. В даному підході визначається статична й динамічна ефективність [89];

Проведене дослідження сутності поняття «ефективність» свідчить про поліморфний характер даної категорії. Кожен з підходів характеризує поняття «ефективність» з різних аспектів, ієрархічність яких формується відповідно до цілей та об'єкта дослідження.

Багатогранність представлених підходів до розуміння сутності поняття «ефективність» обумовлює складність дослідження ефективності інноваційної діяльності. Тому, в першу чергу, необхідно виділити пріоритетні підходи базуючись на особливостях сутності інновації та інноваційної діяльності, обґрунтованих автором.

Системний підхід до визначення інновації (рис. 1.2), а також авторське бачення інноваційної діяльності (рис. 1.5), кінцевим етапом якої є отримання результату, що виражається у надприбутку від реалізації інновації, дають підставу стверджувати, що базовим підходом до визначення ефективності інноваційної діяльності є результативний підхід. Поряд з цим, однією з визначальних особливостей інновації є варіативний розподіл отримання результату (рис. 1.4). Така особливість інновації унеможливорює формування єдиного бачення щодо ефективності інноваційної діяльності в рамках даного підходу. Як інновація, так і удосконалений продукт, є результатом інноваційної діяльності. Головною відмінністю при цьому є те, що результат-«інновація» відповідає базовим цілям підприємства (отримання надприбутку) (рис. 1.3), а

результат-«удосконалений продукт» лише частково (отримання середнього рівня прибутку).

З цієї позиції виникає питання тотожності таких понять, як ефективність та результативність. Слід зазначити, що серед провідних науковців не існує єдиної думки щодо зазначеної проблеми. Науковці Д.А Пірс, Р.Б Робінсон, В.А. Харченко, О.О.Цогла [89, с. 341; 100; 101, с. 272; 102, с. 339] ототожнюють дані поняття. Протилежні позиції займають провідні класичні вчені П. Друкер, Е.Дж. Долан [74, с. 67] та Р. Фостер [47, с. 101], а також сучасні дослідники О.І. Олексюк, П. Микитюк, Я.В., Світлична, О.В. Олійник, Ю.В. Чибісов [103, с. 169; 104, с. 104; 105, с. 3; 106, с. 266;]. Окремо слід зазначити, що існує думка, яку висловили П. Друкер, М.Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури, щодо суперечливого характеру позицій під час визначення даних категорій. Це пояснюється не стільки різницею у поглядах науковців, стільки дуалістичним підходом до перекладу слів, які характеризують ці поняття [74–75].

В даному дослідженні автор є прихильником другого підходу. Визначальним в даній дискусії вважатимемо позицію Е.Дж. Долана, який наполягає на тому, що без ефективності результативність сама по собі може привести до банкрутства підприємства, тому що будь-яка діяльність має результат, який не обов'язково може бути позитивним [74]. Сучасні науковці О.В. Олійник, Ю.В. Чибісов також наголошують, що результативність характеризується не лише позитивним чи негативним результатом, вони стверджують, що відсутність результату – це також результат діяльності, наслідком якого є розсіювання накопиченої енергії (непродуктивне використання ресурсів) [106, с. 266], підкреслюючи тим самим неможливість ототожнення ефективності та результативності.

Визначення результативності як ступеню реалізації запланованої діяльності та досягнення запланованих результатів [90, с. 18] дозволяє стверджувати, що кінцевий результат інноваційної діяльності у вигляді удосконаленого продукту є неповним, а відображає певний ступінь досягнення кінцевого результату «інновації».

Згідно з тим, що ефективність властива не будь-якій взаємодії, а лише цілеспрямованій [106, с. 266], ефективність інноваційної діяльності підприємства доцільно визначати як досягнення максимально можливого результату від створення, впровадження та комерціалізації наукових розробок (результату-інновації), в протилежному випадку слід використовувати термін «результативність інноваційної діяльності».

Отже, ефективність інноваційної діяльності з позиції результативного підходу можна представити наступним чином:

$$Eф_{ID} = f(Рез_{ID}) \rightarrow \max , \quad (1.1)$$

де $Eф^{ID}$ – ефективність інноваційної діяльності підприємства;

$Рез^{ID}$ – рівень результативності інноваційної діяльності підприємства.

Теоретично інноваційна діяльність, рівень результативності якої дорівнює 100%, є ефективною. Однак, на практиці досягнення такого рівняння є практично неможливим. Тому його доцільно вважати еталонним під час визначення ефективності.

Таким чином, ефективною інноваційною діяльністю підприємства є така діяльність, яка має 100%-вий або максимально можливий за існуючих умов розвитку економіки рівень результативності від створення, розробки, впровадження та комерціалізації наукових розробок.

Використання результативного підходу при визначенні ефективності інноваційної діяльності формує потребу одночасного застосування цільового підходу, оскільки результативність визначається саме результатом-інновацією, який є основою для формування системи цілей інноваційної діяльності підприємства (рис.1.3). Це обумовлює необхідність визначення ефективності відповідно до встановлених підприємством цілей, ступеню їх досягнення.

Такі особливості, як значна складність, багатоетапність та капіталомісткість інноваційної діяльності, вимагають використання витратного підходу до визначення її ефективності інноваційної діяльності. Відповідно до цього підходу в умовах варіативного розподілу результату (рис. 1.5) ефективність інноваційної діяльності необхідно визначати виправданістю здійснених витрат, які забезпечують досягнення одного з можливих результатів.

Тривалість інноваційного процесу доводить доцільність використання статико-динамічного підходу до визначення ефективності інноваційної діяльності. Кінцевий результат інноваційної діяльності у вигляді інновації зумовлює диверсифікацію отримання прибутку в часі та просторі: на етапі виробництва інновації ефективність інноваційної діяльності матиме статичний характер; при виході на ринок інновація, як результат інноваційної діяльності, здобуває певний розвиток не лише в часі, що виявляється в отриманні надприбутку, а й в просторі під час тиражування її конкурентами. Тобто матиме місце динамічна ефективність.

Результати проведеного теоретичного дослідження дозволили авторів дійти висновку, що ефективність інноваційної діяльності доцільно розглядати на основі комплексного підходу як синтезу підходів, адаптованих до особливостей здійснення інноваційної діяльності (табл. 1.4).

Таким чином, комплексний підхід включає в себе результативний, цільовий, витратний та статико-динамічний підходи. Грунтуючись на тому, що головною особливістю інноваційної діяльності є варіативний розподіл результату, результативний підхід є вихідним для формування ефективності інноваційної діяльності, але недостатнім, як доведено вище.

На основі цього виділено певний взаємозв'язок між підходами, який встановлює ієрархічність акцентів в комплексному підході. Так, при рівні результативності інноваційної діяльності, нижчому за максимальний, знижується ймовірність досягнення найвищої ланки в системі цілей, як наслідок, зменшується доцільність здійснення витрат на інноваційну діяльність.

Таблиця 1.4

Комплексний підхід до визначення ефективності інноваційної діяльності

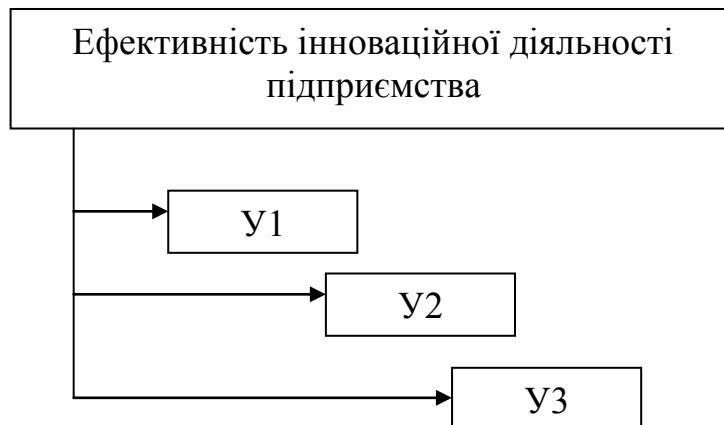
Особливості інноваційної діяльності	Складова комплексного підходу	Змістове відображення складових комплексного підходу
Варіативний розподіл отримання результату	Результативний підхід	Співвідношення наявного рівня прибутку від інноваційної діяльності до запланованого (max) рівня прибутку
Цільова спрямованість (отримання максимального прибутку)	Цільовий підхід	
Висока капіталомісткість	Витратний підхід	Співвідношення прибутку від інноваційної діяльності та витрат на здійснення інноваційної діяльності
Значна тривалість інноваційного процесу		
Дуалістичний характер отримання результатів в часі (розвиток інновації на ринку)	Статико-динамічний підхід	Співвідношення результатів та витрат інноваційної діяльності з урахуванням фактору часу

Дана логіка під час застосування комплексного підходу дозволяє визначити чітку ієрархічність підходів, які одночасно можуть виступати необхідними та достатніми умовами визначення ефективності інноваційної діяльності (рис. 1.6).

Таким чином, комплексний підхід до визначення ефективності інноваційної діяльності, який враховує всі особливості створення та реалізації інновації має бути покладено в основу системи оцінки інноваційної діяльності.

Сукупність підходів, яка генерована в даному підході, уособлює в собі основні аспекти інноваційної діяльності, кількісний та якісний вимір яких

повинен відображатися в показниках системи оцінки ефективності інноваційної діяльності. Тому для формування підґрунтя для комплексної системи оцінки доцільно розглянути класифікацію ефективності та визначити адаптивні ознаки ефективності інноваційної діяльності. Це дасть змогу в подальшому дослідженні визначити чітке коло критеріїв та групи показників ефективності інноваційної діяльності.

- U1 – 1 умова – 100% результативність інноваційної діяльності;
- U2 – 2 умова – відповідність поставленим цілям підприємства;
- U3 – 3 умова – виправданість здійснених витрат на інноваційну діяльність.

Рисунок 1.6 – Умови необхідності та достатності визначення ефективності інноваційної діяльності підприємства

У сучасній науці існує багато підходів до класифікації ефективності. Відповідні види ефективності виробництва виокремлюються переважно за різноманітністю одержуваних результатів (ефектів) господарської діяльності підприємства [106, с. 266].

Аналіз наукових робіт І.А. Маркіної, В.А. Харченка, О.В. Олійника, Ю.В. Чибісова, М.О. Ковзеля, О.М. Рац, Б.Райана та інших вчених щодо класифікації ефективності [80, с. 26; 89, с. 342; 106, с. 266; 107, с. 12; 108, с. 281; 109, с. 580; 110, с. 155] довів відсутність принципових розбіжностей при визначенні видів ефективності.

Так виділені економічну та соціальну ефективності [83, с. 342; 107, с. 12;] різні науковці відносять до окремих класифікаційних ознак: М.О. Ковзель – за наслідками [107, с. 12], В.А. Харченко – за одержаним результатом [83]. Науковці О.В. Олійник та Ю.В. Чибісов [106, с. 266] до останньої класифікаційної ознаки додають організаційну ефективність, в роботі О.М. Рац [108, с. 281] виділяються також технологічна, екологічна, правова, психологічна, політична та етична ефективності.

Більшість науковців [83, с. 342; 106, с. 266; 107, с. 12; 108, с. 281] підкреслює, що для підприємства особливого значення набуває досягнення економічної та соціальної ефективностей. Економічна ефективність розглядається ними як результативність економічної діяльності, реалізації економічних заходів, що характеризується відношенням отриманого економічного ефекту (результату) до витрат ресурсів, які зумовили отримання цього результату. Соціальна ефективність розглядається як результативність соціальної діяльності, що відображає відповідність соціального ефекту і витрат цілям і соціальним інтересам суспільства.

В даному дослідженні автор використовуватиме класифікаційну ознаку за наслідками, оскільки інноваційна діяльність характеризується певним результатом, який не завжди є позитивним.

У деяких роботах [83, с. 342; 106, с. 266; 107, с. 12] виділяється локальна та загальноекономічна ефективності, проте вони відносяться до різних класифікаційних ознак: за місцем одержання [107, с. 12], за рівнем виникнення [106, с. 266], за сферою застосування [83, с. 342]. Загальна ефективність визначається в цілому по підприємству; локальна – за стадіями виробництва, споживання тощо. Поліморфність даної класифікаційної ознаки пояснюється метою та сферою діяльності, які знаходяться в основі класифікації. Оскільки особливістю інноваційної діяльності є складність та багатостадійність життєвого циклу, в даному дослідженні доцільно використовувати таку ознаку, як за рівнем виникнення.

Практично немає розбіжностей у виділенні таких класифікаційних ознак: за ступенем збільшення ефекту [106, с. 266; 107, с. 12] – первісна та мультиплікативна; за методами розрахунку - абсолютна та порівняльна [83, с. 342; 107, с. 12]. Абсолютна та порівняльна ефективності визначаються відповідно за всіма ресурсами і витратами підприємства та за варіантами використання ресурсів і витрат.

За використанням можливостей [93, с. 342] або залежно від взаємодії з середовищем [106, с. 266; 108, с. 281; 109, с. 580;] виділяють внутрішню та зовнішню ефективності. При цьому в роботі [109, с. 580] внутрішня ефективність класифікується в залежності від масштабів виробництва: рівень фірми, рівень філії, рівень організаційної одиниці, рівень виробництва, рівень продукції. Внутрішня ефективність відображає продуктивність на основі співвідношення витрат і результату підприємства. Зовнішня ефективність показує долю підприємства на ринку, можливість створення нових сфер підприємництва, потенційні можливості підприємства.

Під час класифікації ефективності інноваційної діяльності доцільно використовувати ознаку в залежності від взаємодії з середовищем, оскільки

інновація може здійснюватись як на рівні ринку, так і на рівні підприємства.

За методами розрахунку виділяють абсолютну та порівняльну ефективності [107, с.12; 108, с. 342]. Абсолютна та порівняльна ефективності визначаються відповідно за всіма ресурсами і витратами підприємства та за варіантами використання ресурсів і витрат.

Окремі види ефективності, пов'язані зі специфікою мети визначення ефективності [80, с. 26; 83, с. 342; 108, с. 281; 110, с. 155], пов'язані за специфікою мети визначення ефективності:

– за об'єктами визначення: діючого виробництва, капітальних вкладень, розвитку науки і техніки, зовнішньоекономічних зв'язків, охорони навколишнього середовища: за об'єктами визначення: діючого виробництва, капітальних вкладень, розвитку науки і техніки, зовнішньоекономічних зв'язків, охорони навколишнього середовища [83, с. 342];

– залежно від витрачених ресурсів: ресурсну та витратну; з погляду часу: статичну та динамічну [108, с. 281]. Статична ефективність оцінюється на короткому відрізку часу, коли вирішуються оперативні й тактичні питання. Динамічна ефективність припускає досягнення більш високих результатів шляхом гнучкого варіювання ресурсами і зміни технології в довгостроковому періоді;

– залежно від цілі: потрібнісну, результативну, витратну [80, с. 26]. Потрібнісна ефективність визначається відношенням цілей до потреб, ідеалів і норм; результативна – відношенням досягнутого результату до намічених цілей; витратна виявляється у вигляді відношення досягнутих результатів до витрат.

– залежно від виду результату: проміжну, кінцеву та змішану [110, с. 155]. Проміжна ефективність формується на основі проміжних результатів і витрат, кінцева ефективність або просто ефективність, розраховується на основі кінцевих показників ефективності результатів і витрат, а змішана ефективність – це синтез показників перших двох видів ефективності.

Зауважимо, що під час класифікації ефективності інноваційної діяльності виділяти ознаку «в залежності від цілі» недоцільно. Зазначені види ефективності ототожнюють її з результативністю, що, з погляду автора є некоректним, оскільки результативність може бути як позитивною, так і негативною або нейтральною, а ефективність, навпаки, характеризується лише позитивним результатом.

Аналізуючи ефективність за видами результату, недоцільно також виділяти такий вид, як змішана ефективність, оскільки логічно, що кінцева ефективність вже синтезує в собі як проміжні, так і кінцеві результати і самим науковцем [110, с.155] визначається як «просто ефективність», тим самим

підкреслюючи, що вона містить в собі всю повноту результатів. Таким чином, незважаючи на відсутність єдиного погляду щодо назв та трактування класифікаційних ознак, виділені види ефективності мають однакову економічну сутність та не містять протиріч.

Внаслідок того, що класифікація – це метод теоретичного узагальнення та прогнозу, особливостями якої є забезпечення визначення понять відповідно до правил і законів логіки, вдосконалення та упорядкування економічних явищ, а також забезпечення пізнання об'єктів, їх сутності та внутрішніх властивостей [111, с. 32–33], вважається можливим та доцільним узагальнення існуючих класифікаційних ознак, які не містять протиріч (рис. 1.7).

Ґрунтуючись на узагальненій класифікації ефективності, доцільно виділити пріоритетні види ефективності, які б найповніше відповідали особливостям інноваційної діяльності.

Відомі сучасні дослідники В.М. Геєць, В.І. Семіноженко [112, с. 106.] підкреслюють, що ефективність інноваційного процесу характеризується технологічною, економічною, соціальною й екологічною ефективністю, кожна з яких має свою систему оцінювальних показників. Виокремлені види ефективності є базовими та надзвичайно важливими, однак на думку автора недостатніми, оскільки не розкривають всієї складності та системності інноваційної діяльності та визначають ефективність інноваційної діяльності лише з позиції кінцевого, вже здійсненого результату

Таким чином, економічну, соціальну, екологічну та технологічну ефективності автор буде визначати як базові в подальшому дослідженні, проте недостатні для формування адекватної, комплексної та гнучкої системи оцінки ефективності інноваційної діяльності.

Поряд з базовими видами ефективності доцільно виділити такі види ефективності, як внутрішня та зовнішня, проміжна та кінцева, статична та динамічна. Відповідно до варіативного розподілу результату (рис.1.1), ефективність від інноваційної діяльності може відобразитися як на рівні підприємства, так і з урахуванням навколишнього середовища.

Так, показники внутрішньої ефективності відобразатимуть ефективність самої інноваційної діяльності – удосконаленого продукту, нововведення для підприємства, його внутрішніх потреб, а зовнішньої ефективності - функціонування на ринку результату-інновації.

Використання проміжної та кінцевої ефективностей доцільно виділяти з позиції координації витрат на здійснення інноваційної діяльності протягом періоду створення інновації та її подальшого розвитку, тобто впродовж всього життєвого циклу.

Необхідність виділення статичної та динамічної ефективностей обумовлено сутністю інноваційної діяльності, а конкретніше її тривалістю та

варіативним розподілом результату. Це вимагає визначення не лише ступеня ефективності інновації на рівні підприємства та зовнішнього середовища на момент виходу продукту, а й урахування чинника часу розвитку інновації на ринку.

Рисунок 1.7 – Узагальнення підходів щодо класифікації ефективності

Все вищезазначене дозволяє класифікувати ефективність інноваційної діяльності за такими ознаками:

- за наслідками: економічна, технологічна, соціальна, екологічна;
- залежно від взаємодії з середовищем: внутрішня та зовнішня;
- залежно від результату: проміжна, кінцева;
- з погляду часу: статична та динамічна.

1.3. Сучасні підходи до оцінки ефективності інноваційної діяльності

Ефективність впровадження нового продукту залежить від сукупності чинників, що впливають на інноваційну діяльність підприємства. У зв'язку з цим, основним напрямом методологічних досліджень теорії оцінки інновацій є створення системи реальної, практичної оцінки ефективності впровадження інновацій, яка б одержала загальне визначення як економічно правильний, логічно обґрунтований і водночас придатний для використання в практиці підприємств метод.

Формування системи оцінки ефективності інновацій діяльності обумовлюється врахуванням особливостей діяльності підприємства, а також чітким розумінням сутності поняття «оцінка», його змісту та складових.

Для встановлення взаємозв'язку зазначених вище понять та чіткого розуміння сутності поняття «оцінка», доцільно дослідити його зміст.

В процесі дослідження та систематизації наукових джерел [113–129] з питання сутності поняття «оцінка» (додаток Б) виділено ряд позицій щодо трактування оцінки як:

- універсальної лінгвістичної категорії [113, с. 42; 114, с. 13; 115, с. 8; 116, с. 108; 117, с. 123; 118, с. 693; 119, с. 151];
- відображення вартості певного об'єкта [118, с. 693; 119, с. 11; 121, с. 157; 122, с. 33; 123, с. 299];
- процесу порівняння оцінюваних об'єктів [124, с.8; 125, с.23];
- аналітичної процедури [126, с. 59; 127, с. 28; 128, с. 34; 129, с. 721].

Перший підхід відображає зміст поняття «оцінка» як мовної категорії та визначає її як суб'єктивне судження або думку про певний об'єкт. Підходи до визначення оцінки як процесу порівняння або відображення вартості обумовлені сферою діяльності, в якій застосовується оцінка. Так, з позиції бухгалтерського обліку оцінка полягає у визначенні вартості або цінності об'єкта [115, с. 7; 122, с. 145; 123, с. 299]. При формуванні юридичної, правової або службової оцінки її визначають як порівняння одних явищ з іншими, в результаті чого якісна і кількісна визначеність одних явищ і процесів використовується для оцінки значимості інших явищ [124, с. 8; 125, с. 23]. В

теорії визначення вартості бізнесу або нерухомості оцінка визначається як окрема наука [120, с. 11]. Найбільш об'єктивним та комплексним, з позицій автора, є підхід до трактування оцінки як аналітичної категорії. Дана позиція відображає не лише зміст поняття «оцінка», а й мету та засоби її здійснення.

Окремо слід зазначити розподіл позицій вчених щодо розуміння оцінки як процесу [131, с. 134; 124, с. 8] або як результату [122, с. 33; 127, с. 28; 126, с. 59; 128, с. 34; 129, с. 721]. Така неоднозначність в поглядах пояснюється мовними особливостями даної категорії. Багато науковців, серед яких С.А. Золотухіна, Н.М. Малюга, І.Д. Олійник, Т.В. Калінеску [114, с. 13; 115, с.7; 121, с. 146; 123, с. 299; 124, с. 8;], ототожнюють поняття «оцінка» та «оцінювання».

Для визначення ступеня відмінності використання даних понять в контексті доцільно звернутися до тлумачного словника [118, с. 693], згідно якого оцінка – це: 1) вартість, ціна чого-небудь; 3) думка, міркування про якість, характер, значення і т.ін. кого, чого-небудь, а оцінювання – це: 1) призначення ціни чому-небудь, визначення вартості чого-небудь; 2) визначення якості, цінності і т.ін.

Виходячи із термінологічного трактування зазначених понять, їх доцільно розрізняти. Тому в подальшому дослідженні під оцінкою автор визначатиме результат, а під оцінюванням – процес його досягнення.

Таким чином, оцінка – це висновок суб'єкта оцінки про стан оцінюваного об'єкта, сформований на основі результатів аналітичних процедур відповідно встановленим цілям.

Базуючись на представлених (додаток Б) визначеннях поняття «оцінка» можна виділити її характерні особливості:

- наявність конкретного об'єкту оцінки;
- суб'єктивний характер результатів;
- узгодженість кількісних та якісних показників;
- обмеженість результату в часі.

Проведене теоретичне дослідження сутності поняття «оцінка» та авторський підхід до визначення ефективності інноваційної діяльності дозволяють трактувати сутність оцінки інноваційної діяльності як формування висновків щодо ступеню ефективності інноваційної діяльності на основі результатів аналізу її показників.

В науковій літературі [115, с. 9; 129, с. 7; 130, с. 111-112; 131, с. 86; 133, с. 8] існують різні класифікаційні ознаки оцінки:

- в залежності від суб'єкта, який її здійснює або за цільовим призначенням: внутрішня та зовнішня [130, с. 7; 131, с. 111–112;];
- за оцінювальною шкалою: позитивна, нейтральна та негативна оцінки [132, с. 86];

- за способом проведення: статична та динамічна [133, с. 8];
- за формою одержаного результату: фіксована або інтегральна [123, с. 8];
- за часовою належністю: на момент виміру або на момент, для якого призначені результати [115, с. 9].

Наведені класифікаційні ознаки не враховують особливостей самого об'єкту оцінки і можуть бути застосовані для будь-якого об'єкту, в тому числі й для інноваційної діяльності. Але для створення адекватної системи оцінки ефективності інноваційної діяльності необхідно враховувати її специфіку, а саме:

- здатність інновації приносити надприбутки;
- варіативний розподіл результатів;
- диференціація рівнів функціонування інновації (рівень підприємства та рівень ринку).

Для здійснення оцінки ефективності інноваційної діяльності з урахуванням цих особливостей найбільш відповідною є класифікація за такою ознакою, як цільове призначення.

Домінуючим чинником розмежування напрямів оцінки є здатність інновації приносити надприбуток. Дана особливість формує можливість участі при здійсненні інноваційної діяльності не лише підприємства-інноватора, а й сторонніх суб'єктів, які частково або повністю несуть фінансове навантаження зі створення інновації з метою розподілу прибутку від її реалізації. Витрати на розробку і виробництво інноваційного продукту можуть складатися з власних, які здійснюються підприємством, та зовнішніх, що надходять від інших суб'єктів інноваційного процесу, внаслідок чого ефект від реалізації інновації розподіляється відповідно [124, с. 80–81].

Суб'єкти, що беруть участь в інноваційному процесі, поділяються на: суб'єкти інноваційної діяльності; суб'єктів інноваційної інфраструктури; суб'єктів, які регулюють інноваційну діяльність [125, с. 197]. До суб'єктів інноваційної діяльності відноситься не лише підприємство-інноватор, а й будь-які фізичні і юридичні особи, що безпосередньо беруть участь у процесі створення, розповсюдження й освоєння інновацій. В даному дослідженні автор розглядає оцінку для «внутрішнього призначення» відносно підприємства, що здійснює інноваційну діяльність, а для «зовнішнього призначення» - стороннього суб'єкта. При цьому зовнішнє призначення оцінки необхідно розглядати з трьох позицій: інвестора, споживача і держави.

Необхідність диференціювання призначення оцінки обумовлюється й різними цілями. Так, внутрішнє призначення оцінки полягатиме у визначенні не лише економічної, а й технологічної ефективностей. З позиції інвестора

пріоритетною буде оцінка економічної ефективності інноваційної діяльності, а саме – визначення ступеня прибутковості інноваційної діяльності. З позиції споживача головним призначенням оцінки виступатиме визначення соціальної та екологічної ефективності, тобто оцінка ступеня задоволення інновацією певних потреб. З позиції держави оцінка ефективності інноваційної діяльності полягатиме у визначенні бюджетної, соціальної та екологічної ефективностей.

За даних умов необхідним є також диференціювання методів, показників та джерел інформації для побудови комплексної оцінки ефективності інноваційної діяльності. Тому доцільно визначити складові процесу оцінки та їх зміст.

Дослідження наукових джерел [115, с. 7; 126, с. 131; 137, с. 10; 138, с. 93; 139, с. 8; 140, с. 47; 141, с. 48] щодо складу процесу оцінки не виявило розбіжностей. Так, в якості основних компонентів оцінки науковці виділяють: об'єкт, суб'єкт, мету, критерії, показники або їх систему, методи, результат. В роботі П.В. Смирнової до зазначеного складу процесу оцінювання додається інформаційне забезпечення [142, с. 47].

Цікавим є те, що в якості узагальненої складової оцінки науковець виділяє такий компонент, як логіка оцінки [143, с. 72], який визначає алгоритм та логічний рівень оцінювання, порядок проведення кожної з операцій оцінювання.

Для забезпечення саме логіки оцінки доцільно встановити ієрархічну послідовність зазначених складових етапів оцінки. З цією метою необхідним є визначення сутності та функціонального змісту кожної компоненти оцінювання.

В науковій літературі [115, с.7; 137, с.10] вихідною умовою при здійсненні оцінки є формування мети – основного завдання, яке слід вирішити в результаті оцінки. Визначена мета дозволяє встановити повне і правильне найменування об'єкта та предмета оцінки, підкреслюючи при цьому, що неправильно сформульована мета спричиняє використання неадекватної методики і внаслідок цього помилковий результат в оцінці [115, с.7]. Таким чином, формування мети є базою оцінки, що одночасно визначає об'єкт та предмет.

Об'єкт дослідження – це те, що породжує проблемну ситуацію, і на що спрямовується процес пізнання. Об'єкт є відносно автономним і має чіткі межі [133, с. 14].

Предметом дослідження є найбільш значущі властивості об'єкту, його окремі аспекти, сегменти чи взаємозв'язки, які підлягають вивченню. Об'єкт і предмет як категорії наукового процесу співвідносяться між собою як загальне і часткове [134, с. 219].

Визначення принципів, критеріїв, показників, методів оцінки визначає базу, підґрунтя оцінки [115, с.7; 136, с.181; 137, с. 10; 138, с. 72].

Так, принципи – це основні правила, вихідні положення з погляду цілеспрямованості, системності, структури, логіки та організації розробки [28, с. 294].

Критерій – це ознака, на основі якої формується оцінка якості економічного об'єкта, вимірник такої оцінки. Він покликаний відобразити об'єктивну дійсність, бути таким, що вимірюється кількісно і повністю відображати специфічну природу явища, що вивчається [145, с. 33]. При цьому показник – узагальнена кількісна характеристика соціально-економічних явищ чи процесів у їх якісній визначеності в умовах конкретного місця і часу [145, с. 33].

Підкреслимо, що поняття «критерій» та «показник» не є ідентичними, оскільки критерій виступає як мірило оцінювання, а показник – це форма виразу оцінювання [145, с. 33].

Таким чином, показники визначають загальні правила проведення оцінки, критерії встановлюють межі здійснення оцінки, в яких формується набір показників.

Метод визначається як спосіб дослідження об'єкту, що вивчається. Метод оцінки може бути визначений всіма вищезазначеним переліком етапів оцінки [142, с. 53].

Виходячи із сутності зазначених понять, можна побудувати структурно-логічну модель технології оцінки (рис.1.8).

Представлена структурно-блочна схема оцінки складається з підготовчого блоку, технологічного блоку та блоку відповідності. На підготовчому етапі здійснюється формування мети, завдань та визначення об'єкту та предмету дослідження. Саме від побудови даного етапу залежить технологія оцінки, яка включає в себе основні засоби проведення оцінки, вибір критерії та показників. На останньому етапі отримання результатів, визначається їх відповідність поставленій меті та завданням з урахуванням особливостей об'єкта оцінки.

Дану схему можна розглядати з позиції системного та процесного підходів.

Відповідного до системного підходу оцінка представляє собою відкриту систему, на вході якої знаходиться інформація, а на виході результат. Згідно другого підходу, оцінка являє собою процес, який складається з послідовності етапів, що мають між собою логічно-ієрархічний зв'язок. Саме послідовний перехід від одного етапу до іншого є обов'язковою умовою здійснення коректної оцінки та отримання чіткого результату, відповідного поставленій меті.

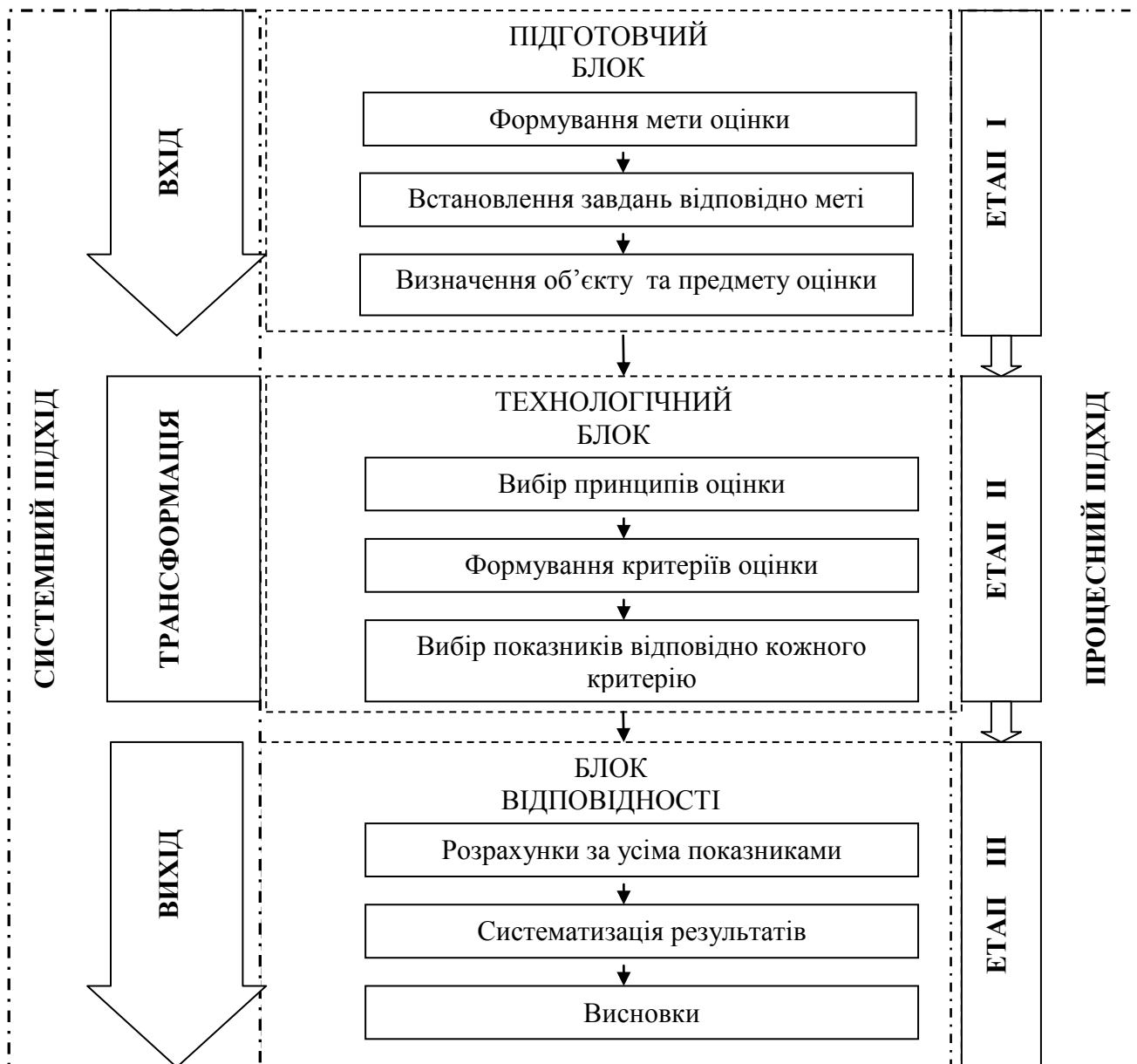

Рисунок 1.8 – Структурно-блочна схема процесу оцінки

На основі цього, можна зробити висновок, що оцінка ефективності інноваційної діяльності повинна містити в собі всі зазначені елементи, встановлені в чіткій ієрархічній послідовності.

Для здійснення об'єктивної оцінки ефективності інноваційної діяльності, в першу чергу, доцільно визначити мету та головні завдання її оцінки.

Науковці В.Г. Федоренко, Н.П. Денисенко, А.П. Гречан, І. М. Грищенко вважають, що метою оцінки є визначення показників ефективності, які дозволяють сформувати комплексну характеристику результатів [42, с. 164]. Н.М. Левченко в якості мети визначає загальний аналіз ефективності інноваційної діяльності та впливу її на найважливіші показники діяльності підприємства, визначення доцільності й оптимальних варіантів реалізації нововведень, оперативне коригування параметрів інноваційних проектів та

підтримка стратегічних рішень [146, с. 139]. На думку Ю.В. Каракай метою є визначення необхідності подальшої розробки ідеї або винаходу [147, с. 205].

Дані підходи до формування мети оцінки ефективності інноваційної діяльності є некоректними. В першому випадку мета оцінки полягає в самій технології оцінки. Іншими словами, мета оцінки ототожнюється з процедурою її здійснення, що є нелогічним. Постановка мети в другому випадку не має чіткої орієнтації на конкретний результат та охоплює широке коло завдань, які частково сполучаються із завданнями діагностики. Третій підхід надто вузько визначає мету оцінки, не охоплюючи при цьому всього періоду здійснення інноваційної діяльності та носить характер певного завдання досягнення комплексної мети.

З позиції авторів метою оцінки ефективності інноваційної діяльності є визначення ефективності (доцільності) створення та впровадження інновацій на підприємстві з урахуванням чинників внутрішнього і зовнішнього середовища (комплексний підхід до визначення ефективності інноваційної діяльності).

Відповідно до обґрунтованого в п.1.2 даної роботи визначення ефективності інноваційної діяльності, для досягнення даної мети, під час оцінки інноваційної діяльності мають бути вирішені наступні завдання:

- оцінка результату здійснення інноваційної діяльності (результативний підхід);
- оцінка ступеню досягнення поставлених цілей підприємства (цільовий підхід);
- оцінка ефективності здійснення витрат на досягнення результату від інноваційної діяльності з урахуванням її тривалості (витратний та статико-динамічний підходи).

Відповідно до визначеної мети необхідно окреслити об'єкт та предмет, на який буде спрямована оцінка ефективності інноваційної діяльності.

В даному дослідженні об'єктом оцінки є інноваційна діяльність, а предметом – теоретичне та методичне забезпечення оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємств.

На основі визначеної мети, об'єкта та предмета оцінки необхідно визначити інструменти, за допомогою яких здійснюватиметься оцінка ефективності інноваційної діяльності, а саме – принципи, критерії, показники.

В процесі дослідження принципів, на яких здійснюється оцінка [115, с. 8; 148, с. 355; 149, с. 111; 150, с. 306; 151, с. 12; 152, с. 334] було встановлено, що більшість з них активно використовується для здійснення аналізу [153, с. 25; 154, с. 97; 155, с. 125;], діагностики [156, с. 173; 157, с. 244] та моніторингу [158, с. 122] (табл. В.1 додатку В).

Аналізуючи дані табл. В.1, можна зробити висновок, що всі принципи

взаємозалежні, оскільки в сукупності забезпечують чіткість здійснення оцінки, а отже в тій чи іншій мірі повинен застосовуватися кожен із них. Тому для здійснення оцінки можливим є використання принципів аналізу, діагностики та моніторингу.

Загальноприйнятим є поділ принципів на методологічні, методичні та операційні [148, с. 355; 149, с. 111; 159, с. 164]:

– методологічні – найбільш загальні, відносяться до концептуальної сторони оцінки і мало залежні від специфіки певного проекту;

– методичні – безпосередньо пов'язані з проектом, його специфікою, економічною і фінансовою привабливістю;

– операційні – полегшують процес оцінки з інформаційно-обчислювальної точки зору.

Для оцінки ефективності інноваційної діяльності серед методологічних принципів пріоритетними є: науковості, адекватності, результативності, системності, обґрунтованості, об'єктивності, коректності, комплексності, цілетворення, формалізованості та інтегрованості.

В якості методичних принципів оцінки ефективності інноваційної діяльності науковці [148, с. 355; 149, с. 111] пропонують використовувати принцип динамічності, принцип цінності грошей у часі, принцип відповідності цілям інвесторів, принцип врахування альтернативної вартості. З позиції авторів, використання лише даних принципів для оцінки ефективності інноваційної діяльності є некоректним, оскільки вони орієнтують здійснення оцінки лише з позиції інвестора, тим самим звужують та суб'єктивують її результат.

Відповідно до авторського бачення, ефективність інноваційної діяльності може відобразитися як на етапі виробництва, так і на етапі реалізації (внутрішня та зовнішня, проміжна та кінцева, статична та динамічна ефективності). Окрім цього, складність інноваційної діяльності відображається в тривалості життєвого циклу інновації, що зумовлює потребу в оцінці ефективності на кожному з його етапів.

Таким чином, в якості методичних принципів оцінки ефективності інноваційної діяльності вважаємо за доцільне використовувати деякі принципи діагностики, а саме: принцип від загального до часткового, від попередньої до загальної оцінки, принцип сполучення статичних та динамічних оцінок, сполучення кількісних та якісних оцінок [160, с. 91–92], а також принцип урахування фактору часу (табл. 1.5).

Операційні принципи оцінки ефективності інноваційної діяльності сформовані на основі методичних та включають в себе: принцип гнучкості, взаємозв'язку параметрів, принцип симпліфікації, інформаційної і методичної

узгодженості.

Дослідження критеріїв оцінки ефективності інноваційної діяльності виявило, що в науковій літературі [161–173] існує широкий спектр критеріїв оцінки. Слід зазначити, що більшість науковців [161–165], а також рекомендації Організації об'єднаних націй з промислового розвитку (ЮНІДО) [166] визначають в якості головного критерію оцінки інноваційної діяльності критерій економічної ефективності.

В.Г. Федоренко [162] поряд з критерієм економічної ефективності зазначає необхідність урахування конкурентного середовища, в якому перебуває підприємство.

Таблиця 1.5

Принципи оцінки ефективності інноваційної діяльності

Принцип	Змістове відображення
Від загального до часткового	Здійснення оцінки ефективності інноваційної діяльності як комплексної категорії, в розрізі оцінки кожної зі складових
Від попередньої до загальної оцінки	Формалізація результатів оцінки ефективності інноваційної діяльності, які здійснюються на етапі прийняття рішення про впровадження інноваційної діяльності та на кінцевому етапі комерціалізації результатів.
Сполучення статичних та динамічних оцінок	Відображення результатів оцінки як на етапі впровадження, так і з урахуванням її розвитку на ринку.
Сполучення кількісних та якісних оцінок	З позиції авторів, базовими видами ефективності є економічна, соціальна, екологічна та технологічна ефективності, які характеризуються рядом показників, що вимірюються як кількісно, так і якісно. Тому оцінка повинна містити в собі оптимальність параметрів, які б узгоджували дані показники.
Урахування фактору часу	Здійснення оцінки з урахуванням динамічності оточуючого середовища впродовж життєвого циклу інновації

У праці В. О. Зубенко [163] пропонується враховувати окрім критерію економічної ефективності критерій відповідності довготривалим стратегічним цілям, що дозволить забезпечити конкурентоспроможність підприємств.

Аналіз наукових джерел [69, с. 10; 161; 167; 168, с. 49; 169, с. 125] показав, що основною проблемою формування критеріїв оцінки ефективності

інноваційної діяльності є відсутність чіткого розмежування самих критеріїв та показників, які до них відносяться.

Так, в дослідженні Р.А.Фатхудинова [161] зазначається, що критерієм ефективності інноваційного проекту є показник ефективності.

В праці В. Г. Федоренко [162] визначаються наступні критерії: якісні параметри інновацій; обсяги робіт, виконаних з використанням нових методів; рівень цін, тарифів, умов оплати праці; чинник часу та ризику впровадження інноваційних проектів, які за своєю сутністю є показниками.

Науковці Ю.В. Сотнікова, О.Л. Політанська [69, с. 10; 168, с. 49] повністю підміняють критерії показниками. На їх думку, критеріями оцінки ефективності інноваційної діяльності є термін окупності, індекс дохідності, внутрішня норма дохідності, чистий приведений дохід, приведені витрати.

В дослідженні О.А. Горобця [169, с. 125] основними критеріями оцінювання результатів інновацій є актуальність, значущість, багатоаспектність. При цьому автор не надає системи показників до даних критеріїв, визначаючи їх більше з позиції бажаного характеру оцінки, тим самим підміняючи критерії принципами оцінки.

Значної уваги заслуговують дослідження В.В. Зайчикової та С.В. Войтко [193-194], в яких повністю обґрунтовані критерії ефективності та представлені системи показників до них.

Так, в дослідженні В.В. Зайчикової [170, с. 15–16] визначені наступні критерії оцінки ефективності: науково-технічний; виробничий; ринковий; фінансово-економічний; соціальний та екологічний, які мають відповідні системи показників.

У роботі С.В. Войтко [171, с. 134–135] виділяються критерії оцінки інноваційної діяльності з позиції оцінки інноваційності підприємства: критерій наукомісткості виробництва, критерій якості й конкурентоспроможності інноваційної продукції, критерій інноваційності виробництва, термін самоокупності продукції, яка розробляється, критерії техніко-економічного рівня продукції, критерій експортоспроможності продукції, критерій оновлення запасів, показник технічного розриву. Однак, слід зазначити, що в даній роботі автор так само в якості деяких критеріїв виділяє показники, а саме: термін самоокупності продукції, експортоспроможність продукції, показник технічного розриву.

Цікавою є позиція, викладена в дослідженні О.О. Маслак [172, с. 268]. Науковець виділяє два набори критеріїв оцінки ефективності інновацій: локальні та глобальні. Локальні критерії охоплюють комерційний ефект інновацій, а глобальні критерії формуються з різних сфер впливу і відповідальності держави. Глобальні критерії можуть мати економічну оцінку

або не мати такої. Проте вчений не визначає, які саме критерії відносяться до кожної з груп та наводить одразу класифікацію показників, не відносячи її до жодного з них.

В дослідженні І.В. Капітан [173, с. 55] єдиним критерієм оцінки інноваційної діяльності є критерій новизни, який полягає у тому, що нова продукція повинна відрізнятися від існуючої. Однак науковець не наводить показники, які мають відображати ступінь відмінності нової продукції.

Для того, щоб сформувані критерії оцінки ефективності інноваційної діяльності, доцільно звернутися до базових вимог критеріїв оцінки ефективності.

Критерії оцінки ефективності повинні мати такі характеристики [174, с. 23]: простоту виміру кількісної оцінки показника, індикатора і легкість одержання інформації, на основі якої даний показник конструюється й оцінюється; однозначність трактування отриманої інформації на основі того чи іншого критерію.

Критерії оцінки ефективності інноваційної діяльності мають відображати комплексний підхід до визначення ефективності. Тому автор погоджується з думкою науковців Р.А. Фатхудинова, В.Г. Федоренка, В.О. Зубенко, Р.В. Скалюк [161–165], що основним критерієм оцінки ефективності інноваційної діяльності є критерій економічної ефективності.

Ґрунтуючись на авторському підході щодо визначення ефективності інноваційної діяльності одночасно з критерієм економічної ефективності доцільно використовувати критерії науково-технічної, соціальної та екологічної ефективності, представлені в праці В.В. Зайчикова [171, с. 15–16].

Доцільним є виділення критерію новизни, виділеного в роботі І.В. Капітана [173, с. 55], який оцінює ефективність з позиції ступеня новизни інновації. Даний критерій відображає авторське бачення сутності інноваційної діяльності, а саме - варіативний розподіл результату. Однак в роботі [173, с. 55] науковцем не представлено системи показників до даного критерію, тому вважаємо прийнятним використання показників критеріїв наукомісткості виробництва, техніко-економічного рівня продукції, інноваційності виробництва, описаних в роботі С.В. Войко [171, с. 134–135], оскільки вони найбільш повно відображають його зміст.

Узагальнення критеріїв та систематизація відповідних показників представлено в табл. Д.1 додатку Д.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

У результаті дослідження теоретичних засад оцінки ефективності інноваційної діяльності:

Доведено нетотожність таких понять, як «новизна», «новина», «новація», «нововведення», «інновація» та встановлений їх ієрархічний взаємозв'язок, на основі якого обґрунтовано сутність поняття «інновація» як адаптованого до сучасних потреб зовнішнього середовища (здатного до подальшого «життя» і функціонування) кінцевого результату наукових розробок зі створення принципово нових продуктів, методів, засобів, процесів, проектів, систем тощо в будь-якій сфері діяльності підприємства, впровадження та комерціалізація якого забезпечують надприбуток і монопольне положення протягом певного періоду часу.

Встановлено, що інноваційний процес виступає стадією здійснення інноваційної діяльності, яка визначається як діяльність зі створення, впровадження та комерціалізації наукових розробок, що за умов принципової новизни результату та випередження конкурентів у часі забезпечує інноватору надприбуток та надає монопольне положення на певний період часу.

Узагальнено наукові підходи до сутності поняття «ефективність», розмежовано поняття «ефективність» і «результативність», встановлено залежність ефективності інноваційної діяльності від ступеню її результативності, на основі якої ефективність інноваційної діяльності підприємства визначається як максимально можливий рівень результативності діяльності з розробки впровадження та комерціалізації наукових результатів.

Обґрунтовано доцільність застосування комплексного підходу до визначення ефективності інноваційної діяльності, який є синтезом результативного, цільового, витратного та статико-динамічного підходів.

Узагальнено підходи до класифікації ефективності інноваційної діяльності та обґрунтовано такі класифікаційні ознаки ефективності інноваційної діяльності: за наслідками: економічна, технологічна, соціальна, екологічна; залежно від взаємодії з середовищем: внутрішня та зовнішня; залежно від результату: проміжна, кінцева; з погляду часу: статична та динамічна.

Побудовано структурно-блочну схему оцінювання ефективності інноваційної діяльності, яка складається з підготовчого, технологічного блоків та блоку відповідності.

Систематизовано інструменти оцінки ефективності інноваційної діяльності, узагальнено показники оцінки за критеріями економічної, екологічної, науково-технічної, соціальної, екологічної ефективностей та новизни.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

2.1. Особливості інноваційної діяльності в умовах циклічності економічних процесів

Сучасний етап розвитку економіки України характеризується безліччю різноманітних чинників зовнішнього і внутрішнього оточення, які внаслідок свого дестабілізуючого впливу можуть призвести до зниження ефективності як економіки в цілому, так і окремих галузей, що відповідно позначається на діяльності підприємств, які в них функціонують, в тому числі інноваційній.

Тому дослідження стану інноваційної діяльності вітчизняних підприємств доцільно здійснювати на основі вивчення чинників впливу на інноваційну діяльність та оцінки ступеня цього впливу.

У науковій літературі [172–176] виділяють 2 групи чинників, які впливають на діяльність підприємства – чинники зовнішнього і внутрішнього оточення або чинники зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства.

Найбільш суперечливою з позиції визначення складу чинників є перша група. Внаслідок того, що будь-яка система оточена великою кількістю різних чинників та сполучається з іншими системами [159, с. 56], необхідним є встановлення чіткого кола зовнішніх чинників, які здійснюють найбільший вплив на інноваційну діяльність підприємства.

Науковцями класичної школи П.Друкером та М.Портером [74; 177] доведено, що усі зовнішні чинники в найбільш загальному виді підрозділяють на дві основні групи – чинники прямого і непрямого впливу на підприємства, які пов'язані між собою.

Тому виникає необхідність в обмеженні урахування зовнішнього оточення тільки тими аспектами, від яких вирішальним чином залежить успіх підприємства, а з позиції мети даного дослідження – ефективність здійснення інноваційної діяльності будівельних підприємств. У цьому зв'язку необхідно:

- по-перше, чітко визначити зовнішнє середовище підприємства;
- по-друге, виділити основні групи найбільш вагомих чинників зовнішнього середовища з позиції можливого рівня впливу на інноваційну діяльність.

Більшість сучасних науковців, а саме О.Амоша, П.Г. Перерва, В.М. Геєць, В.П. Семиноженко, Б.Є. Кваснюк, О.В. Ковтунов [178–181] розмежовує всі чинники впливу на інноваційну діяльність лише на зовнішні та внутрішні. До зовнішніх відносять: стан макросередовища, а саме економічної та

політичної ситуації держави, державне регулювання інноваційної діяльності, стан ринку, в якому функціонує підприємство, його інфраструктуру. Внутрішніми чинниками є стан ресурсного та інтелектуального потенціалів підприємства, науково-технічне та матеріальне забезпечення інноваційної діяльності.

Такі науковці як Д.М. Стедченко [182, с. 128] стоять на позиціях необхідності диференціації зовнішніх чинників за напрямами впливу на інноваційну діяльність. Так, до чинників непрямого впливу належать законодавчі норми, податкова та амортизаційна політики, антимонопольне законодавство. Чинниками прямого впливу є дотаційне фінансування, кооперація наукових та учбових закладів, матеріальне стимулювання працівників, створення спеціальних програм. До внутрішніх відносять оновлення застарілого обладнання, модернізацію виробництва, виробництво конкурентоздатної продукції, прагнення працівників реалізувати свій творчий потенціал, піднесення іміджу організації.

Незважаючи на те, що розподіл зовнішніх чинників за напрямами впливу на інноваційну діяльність підприємства є доцільним з позиції диференціації ступеню їх впливу та рівня взаємозв'язку, змістове наповнення цих груп має певні суперечності:

- по-перше, зовнішні чинники непрямого впливу неоднорідні за своїм змістом та сферою виникнення;
- по-друге, відсутнє чітке розмежування між зовнішніми чинниками прямого впливу та внутрішніми, більшість з них є суміжними між собою, оскільки охоплюють сферу підприємства.

Тому актуальними стають необхідність чіткого визначення всього спектру чинників впливу на інноваційну діяльність будівельного підприємства з урахуванням напрямів впливу, встановлення їх чіткого взаємозв'язку, сфери виникнення та оцінки ступеню впливу.

З метою уникнення плутанини під час визначення зовнішніх чинників прямого та непрямого впливу доцільно, в першу чергу, дослідити їх сутність.

Під середовищем непрямого впливу розуміють чинники, що можуть не здійснювати прямого негайного впливу на діяльність, проте позначаються на ній. Чинники прямого впливу мають протилежне значення. Взаємозв'язок чинників зовнішнього середовища – це рівень сили, з яким зміна одного чинника впливає на інші чинники. Так само, як зміна будь-якої внутрішньої перемінної може позначатися на іншій, зміна одного чинника оточення може обумовлювати зміну інших [177, с.115]. З цієї позиції зовнішнє середовище можна охарактеризувати як сукупність суб'єктів і сил, що діють за межами підприємства, але чинять як прямий, так і непрямий вплив на стан його

внутрішнього середовища [75, с. 538].

На основі класичної теорії розподілу чинників та представлений в науковій літературі сукупності чинників впливу на інноваційну діяльність вважається доцільним визначати їх з позиції джерела виникнення (рис. 2.1):

- зовнішні чинники непрямого впливу - макрорівень (держава);
- зовнішні чинники прямого впливу – мезорівень (галузь);
- внутрішні – мікрорівень (підприємство).

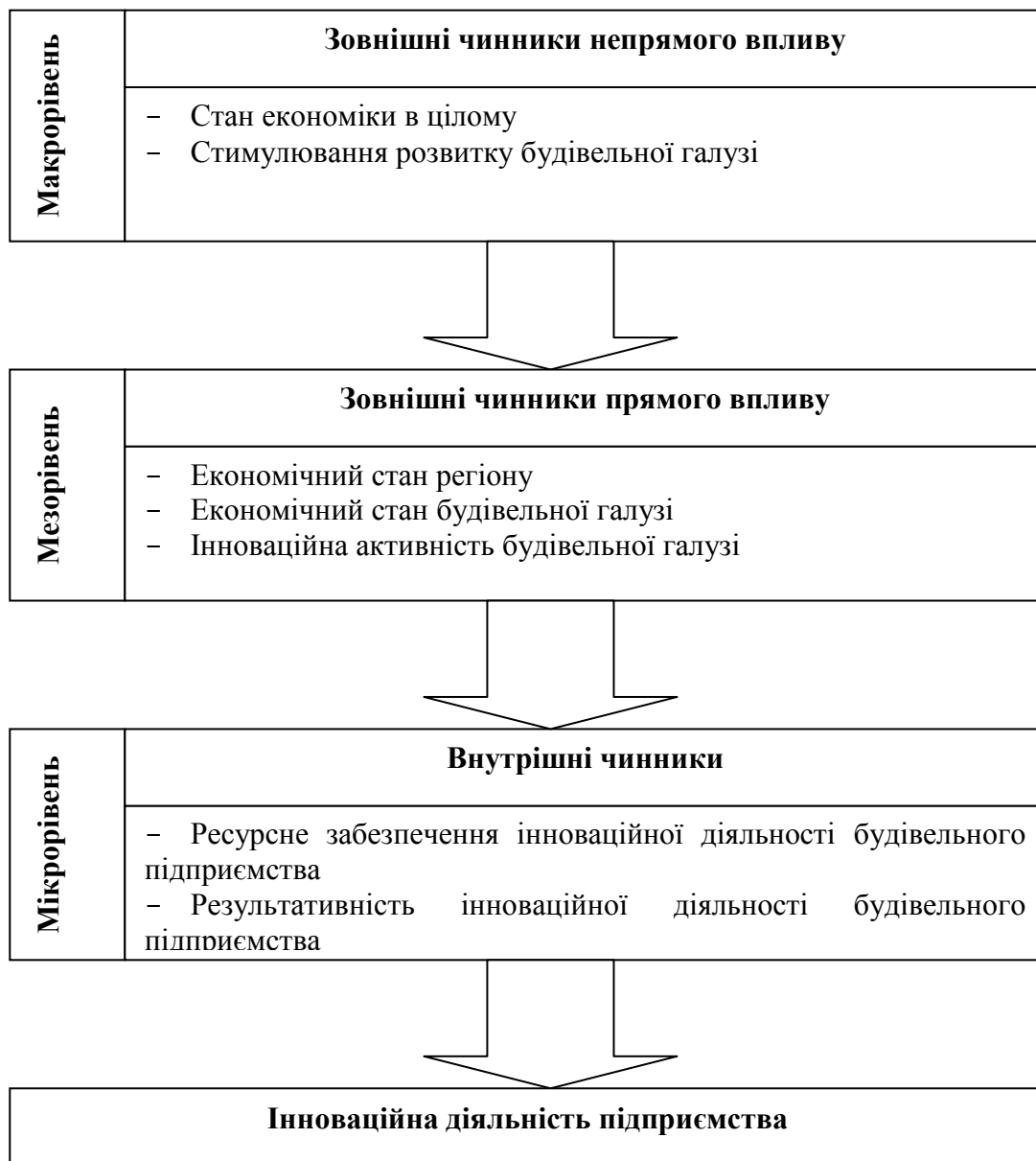

Рисунок 2.1 – Систематизація чинників впливу на інноваційну діяльність підприємства

Таким чином, кожна із виділених груп чинників впливає на інноваційну діяльність, проте ступінь їх впливу різний. Так, загальний макроекономічний стан держави формує умови функціонування галузі та її інноваційну активність.

Стан та розвиток галузі визначають можливості здійснення інноваційної діяльності певного підприємства, виходячи з його внутрішніх потреб та ресурсів. Тобто чинники макрорівня опосередковано впливають на інноваційну діяльність, а мезо та мікрорівнів – безпосередньо.

Для забезпечення об'єктивної оцінки стану інноваційної діяльності необхідно дослідити ступінь впливу кожної групи чинників.

Відповідно до ієрархічної структури чинників аналіз їх впливу на інноваційну діяльність необхідно здійснювати в 3 етапи.

В межах кожного етапу доцільно виділити окремі напрямки, які відобразять вплив кожного з представлених чинників.

Першим етапом аналізу інноваційної діяльності є оцінка загального стану та динаміки макроекономічної ситуації України, зокрема, з акцентуванням уваги на певній галузі національної економіки та Харківської області зокрема.

Стан економіки в цілому найбільш повно відбиває рівень обсягів виробництва валового внутрішнього продукту від галузей національного господарства та інтенсивності надходження інвестиційних ресурсів до основного капіталу країни. Він є індикатором структурних зрушень в економіці, а його динаміка найбільш вірогідно відбиває тенденції розвитку макроекономічної ситуації. Державне стимулювання відображається в динаміці надходження інвестицій в її основний капітал, які є джерелом його збільшення та оновлення.

Другим етапом аналізу є оцінка економічного стану галузі в Харківському регіоні та її інноваційної активності. На регіональному рівні узагальнюючим показником, який характеризує стан економіки регіону, є валовий регіональний продукт. Економічний стан галузі відображають динаміка чисельності підприємств, їх фінансовий стан, обсяги виробництва та реалізації продукції, динаміка надходження інвестицій в основний капітал та їх структура. Інноваційна активність галузі визначається динамікою витрат на інноваційну діяльність, обсягами реалізації інноваційної діяльності та кількістю охоронних документів, результатів інноваційної діяльності підприємств.

Останнім етапом аналізу є оцінка стану та ефективності інноваційної діяльності найбільш інноваційно активних підприємств. Ресурсне забезпечення інноваційної діяльності обумовлюється обсягами витрат на інноваційну діяльність, чисельністю працівників, зайнятих в ній, та наявністю на підприємстві працівників з науковим ступенем. Попит на інноваційну продукцію відображають обсяги її реалізації та рівень прибутку.

З огляду на вищезазначене, оцінка впливу чинників на інноваційну діяльність підприємств повинна здійснюватися за певною системою (рис. 2.2).

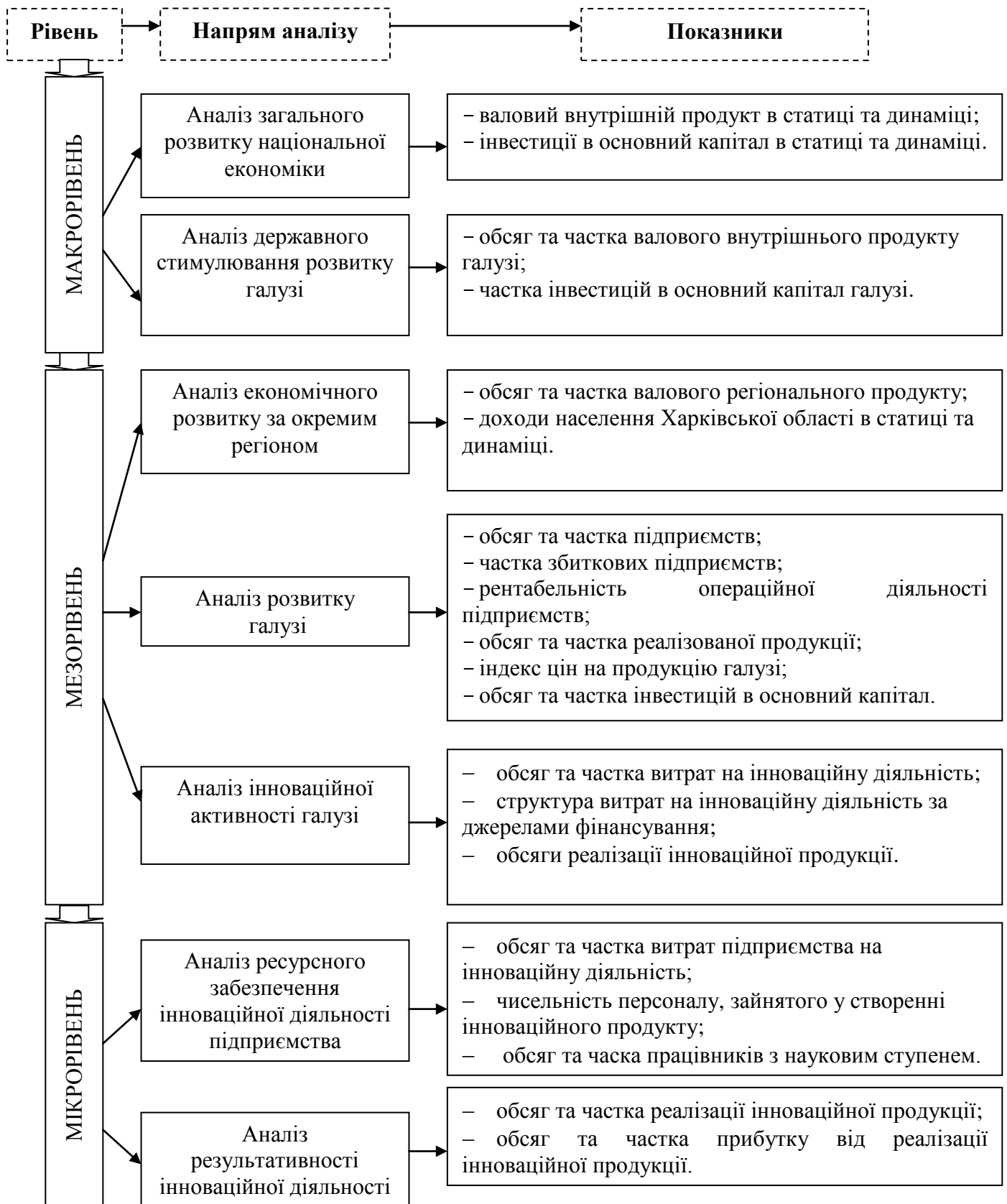

Рисунок 2.2 – Система оцінки впливу чинників на інноваційну діяльність підприємства

У даному дослідженні реалізацію запропонованої системи оцінки впливу чинників здійснено на прикладі будівельної галузі як однієї з найбільш

капітало- та трудомістких з метою підтвердження дієвості та об'єктивності представленого підходу.

Оцінка впливу чинників на інноваційну діяльність будівельних підприємств проводилася за визначеною технологією на основі даних статистичних щорічників України [183–184] та Харківської області [185–186], офіційного сайту державного комітету статистики [187], офіційного сайту головного управління статистики в Харківській області [188] та власних розрахунків авторів, які узагальнено в табл. Е.1 додатку Е.

За період 2000-2008 роки спостерігається стійке покращення економічної ситуації в країні, про що свідчить зростання валового внутрішнього продукту. При цьому зазначимо, що зростання даного показника відбувається нерівномірно. Так, в періоди 2002–2003 роки та 2005–2006 відзначається незначне зниження темпів його зростання. Суттєве скорочення (3,5%) обсягів ВВП відбувається в 2009р.

Аналогічна тенденція спостерігається під час аналізу динаміки інвестицій в основний капітал.

Динаміка ВВП будівельної галузі має позитивну тенденцію в період 2000-2007 рр. В 2008-2009 рр. спостерігається його значне скорочення (4,2 % та 24,2% відповідно), що відрізняється від тенденції загального обсягу ВВП.

Результати аналізу обсягу інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності свідчать, що на будівельну галузь приходить незначна частка (від 3,5% у 2009р до 6,5% в 2004р) від загальної маси інвестицій.

Незважаючи на зростання обсягів інвестицій в абсолютному значенні у будівельну галузь за період 2005-2008рр., яке свідчить про підвищення її інвестиційної привабливості та створення підґрунтя для інтенсифікації інноваційного розвитку підприємств, що в ній функціонують, динаміка зростання інвестицій варіюється. Значне скорочення надходжень інвестицій у будівельну галузь спостерігається в 2009р (57,3%)

Таким чином, макроекономічна ситуація, яка склалася в 2000-2008 рр., сприяла позитивному розвитку економіки та всіх галузей національного господарства. Проте в 2009р відбувається значний спад економіки України, про що свідчать основні показники. Кризова макроекономічна ситуація створює несприятливі умови для розвитку будівельної галузі та підприємств, що в ній функціонують.

Так, зниження обсягів ВВП будівельної галузі свідчить про обмеження виробничих потужностей підприємств галузі та зниження попиту на галузеву продукцію, в тому числі інноваційну. Скорочення обсягів інвестування в основний капітал унеможливорює її подальший активний розвиток, обмежує напрями діяльності, провокує підприємства галузі до оптимізації витрат та

скорочення капіталомістких напрямів діяльності, до яких відноситься інноваційний.

Тенденція макроекономічного спаду спостерігається й на регіональному рівні. Так, динаміка валового регіонального продукту Харківської області є позитивною в 2005-2008 рр., проте вже у 2009р. відбувається його різке скорочення на 16,7%.

Незважаючи на стійку тенденцію доходів населення до зростання в абсолютному значенні, темпи їх росту вказують на його уповільнення (37,4% в 2008р та 3,5% в 2009р.)

Даний показник є визначальним під час аналізу впливу зовнішніх чинників на інноваційну діяльність. На фоні макроекономічного спаду та зниження темпів росту доходів населення існує велика ймовірність зміни пріоритетів споживчого вибору від споживання інноваційної продукції за підвищеною ціною до звичайної із середнім рівнем ціни. Продукція будівельної галузі, яка спрямована на потреби населення, задовольняє таку первинну потребу як потреба у житлі. Забезпечення попиту на інноваційну будівельну продукцію підвищеної якості та відповідно ціни можливе виключно за умов стабільної макроекономічної ситуації та стійкого зростання доходів населення.

Тому на даному етапі пріоритетним стає визначення можливості та доцільності здійснення інноваційної діяльності будівельними підприємствами в умовах, які склалися в економіці України.

Аналіз основних макроекономічних показників виявив коливання їх динаміки від зростання до зменшення за період 2000-2008рр., хоча й не настільки значне у порівнянні з 2009 роком. Це дає змогу стверджувати про існування циклічних коливань розвитку економіки України.

В теорії циклічності, одними з представників якої є М. Туган-Барановський та М. Кондратьєв [189–190], «економічний цикл» виражається в періодично повторювальній зміні фаз пожвавлення, підйому, кризи перевиробництва та депресії в промисловості, який покладено в основу сучасного розуміння циклічного розвитку соціально-економічних систем (рис. 2.3).

Внаслідок такого фундаментального прояву економічного циклу, як хвилюподібне коливання економічної активності [192] в стані економіки України за період 2001-2009 рр., можна виділити 2 повні цикли: 2002-2005рр. та 2005-2009рр. Кожен з них характеризується поступовим переходом основних макроекономічних показників від зростання до спаду (рис. 2.4).

Економічний цикл 2002 – 2005рр. характеризується стрімким переходом від фази пожвавлення в 2003р. до вершини експансії в 2004р. та різким скороченням в 2005р. Циклічні коливання 2005-2009рр. більш нівельовані. Так,

в період 2005 – 2006 рр. відбувається поживалення економічної ситуації, 2006-2007рр. – експансія, яка досягає своєї вершини в 2007р. З 2008р. економічна система переходить у фазу скорочення і вже у 2009р. трансформується у кризовий стан.

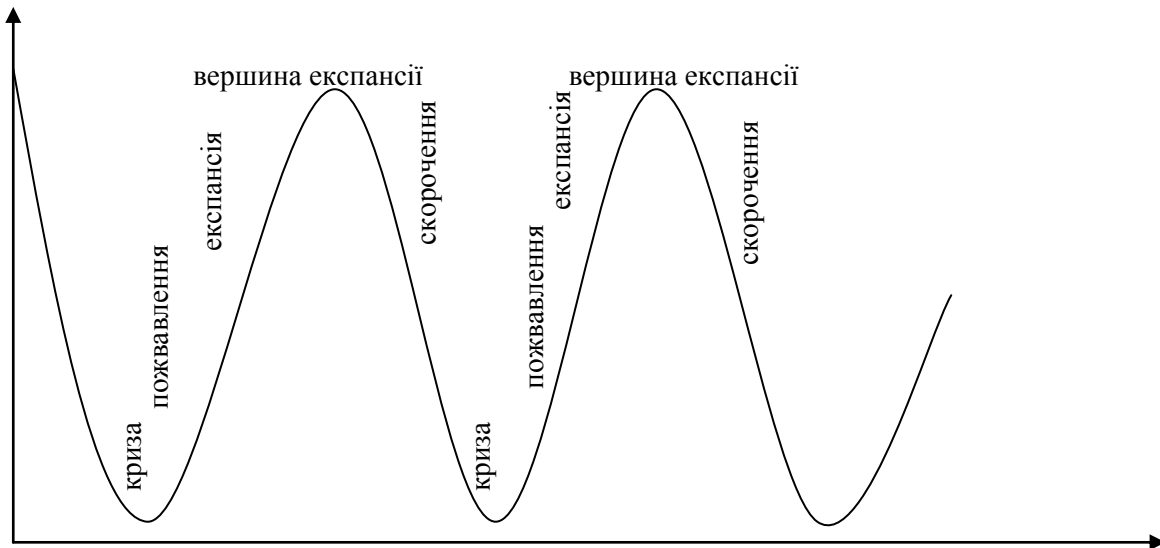

Рисунок 2.3 – Циклічний розвиток соціально-економічної системи [191, с.7]

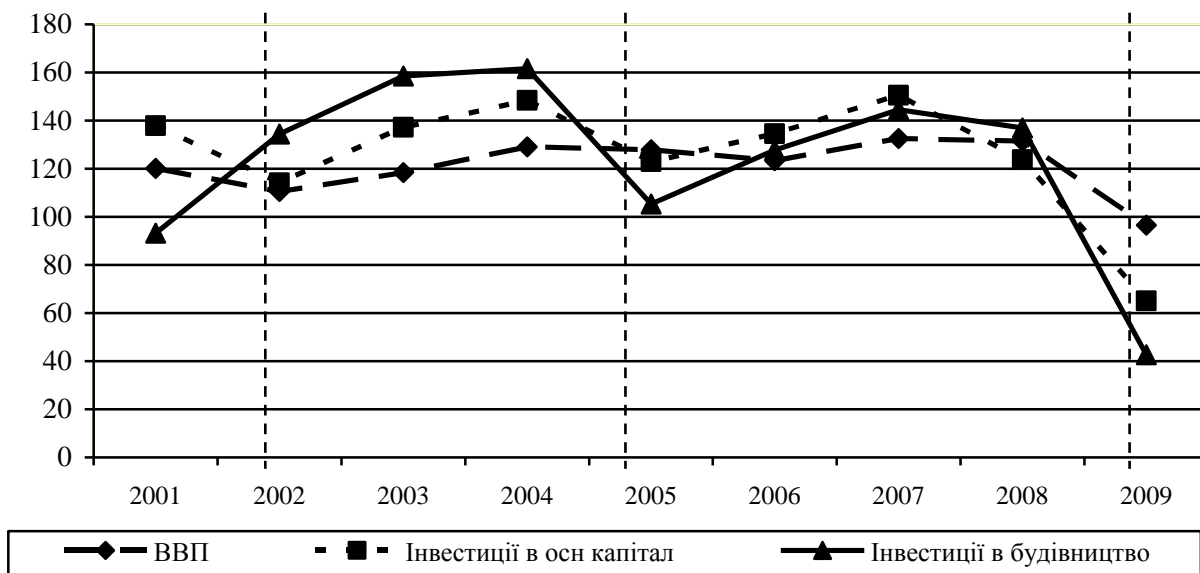

Рисунок 2.4 – Циклічний розвиток економіки України за період 2001 – 2009рр.*

Примітка. * – складено за джерелами [183; 184; 187].

Відзначимо, що економічний цикл 2005 – 2009рр. є більш розгалуженим у

часі, а коливання менш вираженими, ніж в 2002 – 2005рр, що є ознакою стабілізації економіки в цей період. Характерною ознакою циклу 2005-2009рр. є стрімкий, глибокий та пропорційний спад всіх показників.

Нерівномірність коливань економічних показників 2001 – 2009рр. та обґрунтована в дослідженнях М.Кондратева періодичність економічність циклів [190] дають підставу стверджувати, що економіка України знаходиться на спаді короткої хвилі (до 11років), в межах якої відбуваються мікроколивання (3–4 роки).

Таким чином, кризовий 2009р. одночасно є початком нового економічного циклу. Тому необхідно визначити доцільність здійснення інноваційної діяльності саме в період переходу економіки від одного циклу до іншого.

В працях науковців [189–190] обґрунтований вплив науково-технічного прогресу на формування циклічного характеру соціально-економічного розвитку та виникнення кризових явищ, який в повній мірі може бути застосований і в наш час.

Так, М. Туган-Барановський обґрунтував циклічний характер економічного розвитку з урахуванням закономірностей відтворення основного капіталу [190]. І хоча в якості основи приймалося інвестування основного капіталу, провідні сучасні науковці підкреслюють, що зв'язок між циклічним розвитком та технічним прогресом очевидний [193, с. 13].

М. Кондратьєв також довів, що довгі цикли економічної кон'юнктури обумовлені науково-технічними факторами. Теоретичне обґрунтування циклічного характеру розвитку показало визначну роль в ньому технічного прогресу [190].

У цьому контексті кризові явища зумовлені парадигмальними змінами суспільно-економічного розвитку, заснованого на інформаційно-інтелектуальних технологіях, інформатизацією суспільства, переорієнтацією виробництва зі створення матеріальних благ на надання послуг, переміщення робочої сили зі сфери безпосереднього матеріального виробництва в інтелектуальну сферу [194, с.10].

Підкреслимо, що циклічність є закономірністю не лише кожної соціально-економічної системи, а й інновації [195–200], тому доцільно встановити існування взаємозв'язку між циклічністю економічної системи й інноваційної діяльності та його характер.

Для цього необхідним є дослідження життєвого циклу інновації, його структури та відповідності наявному етапу розвитку економіки.

Так, деякі сучасні вчені, базуючись на положеннях класиків, визначають життєвий цикл інновації в розрізі життєвого циклу продукту, який містить такі

стадії, як зародження (I), зростання (II), зрілість (III), спад (IV) (рис 2.5).

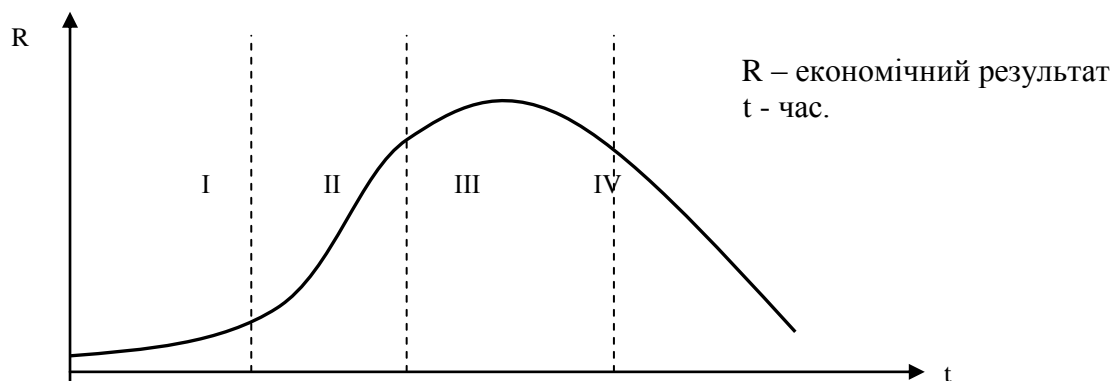

Рисунок 2.5 – Життєвий цикл інновації за класичним підходом [195, с. 8-9]

Такий погляд є узагальненим, оскільки в сучасних умовах функціонування соціально-економічних систем інновація не виступає лише новим продуктом, вона являє собою принципово нове явище для ринку та споживача, і тому даний підхід не відображає особливостей досягнення нею такого стану.

Більшість сучасних вчених в своїх дослідженнях адаптували класичні положення до особливостей інноваційної діяльності та інноваційних процесів. У спрощеному вигляді життєвий цикл саме інновації поділяється на фази виникнення інновації, впровадження у сферу експлуатації, поширення, удосконалення та припинення виробництва [193, с. 62].

Більш широко життєвий цикл інновації представлений в роботах А.А. Губенка, С.М. Ілляшенка, О.А. Кизима, В.М. Гриньова [197–200]. Він складається з таких фаз, як фундаментальні дослідження, прикладні дослідження, дослідно-конструкторські роботи, впровадження, зростання, уповільнення, спад. А.А. Губенко, Б.Т. Клияненко [197, с. 98] поділяють життєвий цикл інновації на наукову, виробничу, ринкову та споживчу стадії, які також відображають в собі усі перелічені фази, однак є більш деталізованими та розподіляються на підфази, а саме – обслуговування інновації, списання та демонтаж, утилізацію.

Життєвий цикл інновації від генерації ідей до початку комерційного виробництва досліджено в праці С.М. Ілляшенко [198, с. 45]. Цей підхід базується на маркетингових засадах і включає в себе аналіз відповідності, генерацію ідей, бізнес-аналіз, розробку товару, ринкові випробування товару та виведення товару на ринок. Основною перевагою даного підходу є виокремлення підготовчої стадії та поточного аналізу розробки ідей. Однак,

оскільки життєвий цикл завершується стадією комерціалізації, він відображає лише інноваційний процес як складову інноваційної діяльності.

Наявність значної кількості підходів до визначення життєвого циклу інновації свідчить про відсутність єдиної позиції щодо даного питання та базується на класичному баченні життєвого циклу продукту, маючи розбіжності лише в початковій фазі зародження.

Етапи життєвого циклу залежать, в першу чергу, від розуміння сутності самого об'єкта. Тому автор, визначаючи інновацію як принципово новий для ринку і споживача продукт, що приносить надприбуток, вважає найбільш прийнятним дослідження С.М. Ілляшенко [198, с. 265-271]. В монографії науковцем проведений повний та детальний аналіз підходів щодо визначення поняття «життєвий цикл інновації», відповідно до якого вчений визначив традиційний, результативний, процесний, системний, циклічний підходи.

Такий розподіл підходів дозволяє розглядати життєвий цикл інновації як систему, що поступово переходить з технічної в економічну фази та охоплює два взаємопов'язані цикли: інноваційний («матеріалізація» ідей) та ринковий («комерціалізація» інновацій, що перетворює їх на джерело доходу), які накладаються один на одного в часовому інтервалі [198, с. 274].

Згідно даного підходу інноваційний цикл включає в себе аналітично-пошукову фазу, НДДКР і випробування в ринкових умовах, розгортання комерційного виробництва, виведення на ринок. Етап виведення на ринок науковець визначає одночасно як завершальний для інноваційного циклу та початковий для ринкового. Окрім етапу виведення на ринок ринковий цикл інновації складається також з послідовності етапів зростання, зрілість, насичення, виходу з ринку. Тобто після виходу на ринок інновація набуває властивостей функціонування та розвитку звичайного продукту, який поступово знецінюється та виходить з ринку. Базуючись на даній позиції, можна стверджувати, що інноваційний цикл відображає тривалість інноваційного процесу, на завершальній стадії якого існує готовий для споживання продукт, що виводиться на ринок. Відповідно до обґрунтованого автором положення щодо вірогіднісного розподілу результату (рис.1.4) ринковий цикл при різних варіантах розвитку кінцевого продукту не може бути однаковим.

Згідно авторського визначення поняття «інновація», продукт, який при виході на ринок має принципову новизну, характеризуватиметься більш тривалим життєвим циклом. Це обумовлюється тим, що процес насичення ним ринку є складнішим. На початку етапу впровадження підприємство-інноватор посідатиме домінуючу позицію на ринку та отримуватиме надприбутки. Після більш глибокого проникнення інновації на ринок та її масового

розповсюдження інші суб'єкти господарювання почнуть копіювати та виробляти подібні інноваційні продукти, утворюючи тим самим конкуренцію та знижуючи рівень прибутку до середнього значення. У випадку, коли продукт при виході на ринок не несе принципової новизни, а являє собою різновид вже існуючого, життєвий цикл буде скороченим через відсутність етапу монопольного володіння ринковою ситуацією. Рівень прибутку при цьому знаходитиметься на середньому рівні та матиме тенденцію до скорочення через існуючу в ринковому секторі конкуренцію.

Таким чином, у зв'язку зі ступенем новизни результату слід відрізняти життєві цикли інновації. Ґрунтуючись на вищенаведеному підході [198, с. 274] та авторському баченні розвитку інновації на ринку, доцільно виділяти повний (рис. 2.6) та малий (рис. 2.7) життєві цикли інновації. Повний цикл передбачає створення принципово нового виду продукції, а малий – продукту-аналога. Відповідно до рис. 2.6, повний життєвий цикл інновації включає підготовчу, проектно-робочу фази, а також фази впровадження та спаду (розвитку).

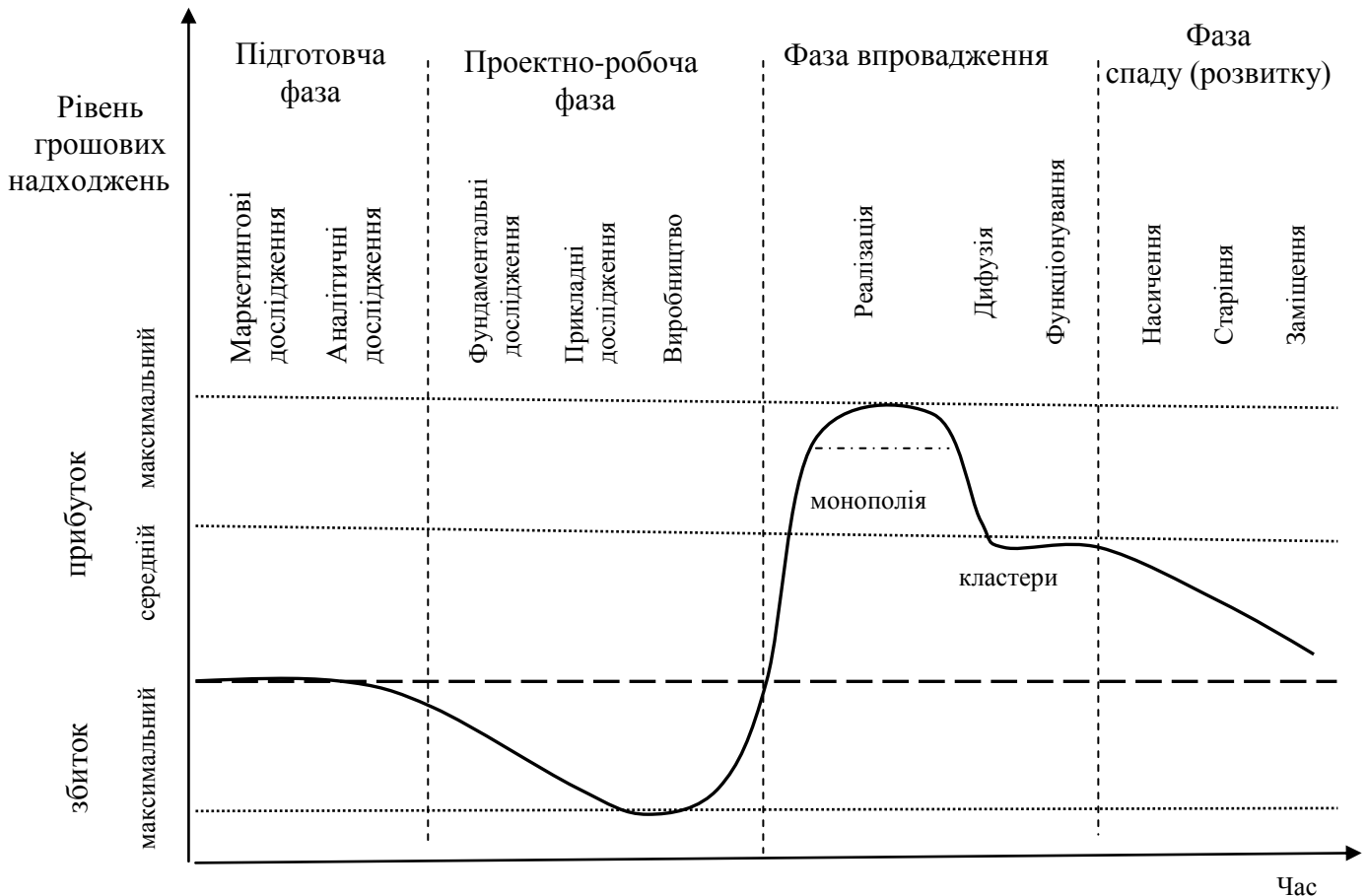

Рисунок 2.6 – Повний життєвий цикл інновацій

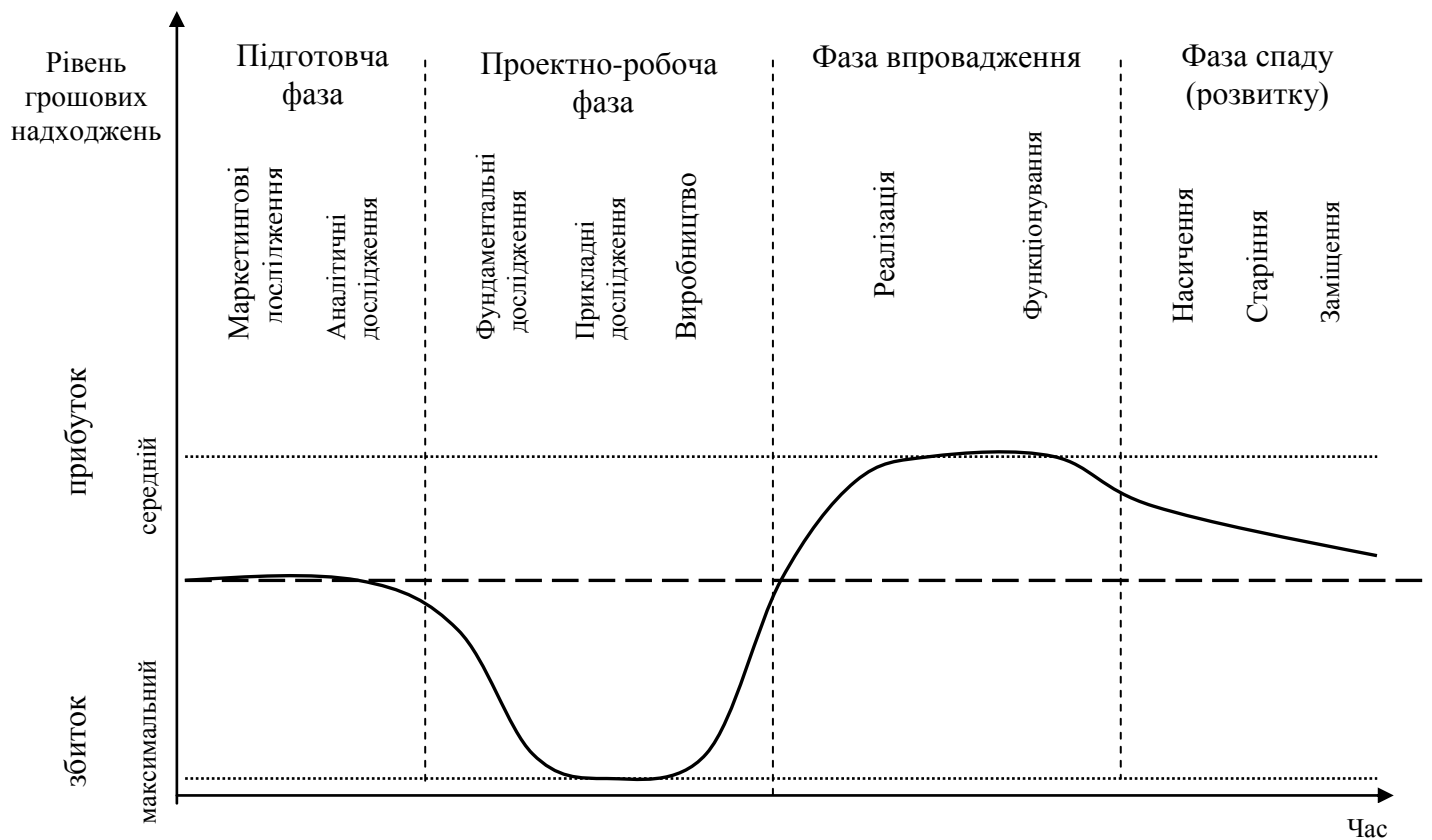

Рисунок 2.7 – Малий життєвий цикл інновації

Підготовча фаза відображає витрати підприємства на дослідження ринку, потреб споживачів, їх настрої, необхідність та можливості здійснення інновацій. На даному етапі підприємство має порівняно невеликі витрати.

Проектно-робоча фаза потребує значних витрат, в певних випадках максимальних (в залежності від масштабності запланованої інновації). Дана стадія також має циклічний характер, оскільки для досягнення необхідного результату її етапи можуть повторюватися і неодноразово. Результатом даної фази є готовий до впровадження продукт. Підготовча фаза разом з проектно-робочою відповідає інноваційному циклу [221, с. 274].

Фаза впровадження, яка відповідає етапу виходу продукту на ринок, при повному життєвому циклі відображає відмінну особливість інновації, а саме – можливість отримання надприбутку та завоювання монопольного положення при реалізації. Проте після певного проміжку часу і розповсюдження інновації на ринку та серед споживачів, інші підприємства також починають використовувати чи копіювати інноваційний продукт, формуючи тим самим кластери та знижуючи рівень прибутку до середнього, оскільки продукт перестає бути унікально єдиним.

Важливою рисою життєвого циклу інновації є відсутність фази

скорочення та ліквідації продукту, оскільки сам по собі цикл уособлює інноваційну спіраль Кристофера Фрімана в дії. Спрощено вона виглядає наступним чином: «... науково-технічний прогрес – ідея – нововведення...», де кожна ідея, яка з'явилася завдяки певному рівню науково-технічного розвитку в певний час, призводить до відкриття або винаходу, при практичній реалізації якого виникає певне нововведення, яке в свою чергу, приносить певний корисний ефект, сприяє новому поштовху науково-технічного прогресу і т.д. [200, с.158].

Таким чином, після реалізації та функціонування інновації на ринку відбувається насичення нею з боку підприємства та з боку споживача. Після того як спроможність інновації задовольняти потреби скорочується, скорочується й попит на неї. У споживача формуються потреби більш високого рівня, а підприємства вимушені шукати шляхи здобуття конкурентних переваг, що можливо лише за умови здійснення інноваційної діяльності. Тому в життєвому циклі інновації фазу скорочення доцільніше визначати як фазу нового розвитку, адже на зміну вичерпаній інновації приходить інновація вищого рівня.

Повний життєвий цикл є досить тривалим, оскільки для створення інновації деякі стадії можуть неодноразово повторюватись. Через це на момент виходу продукту на ринок є вірогідність існування аналогів у тих підприємств, які знайшли шляхи оптимізації часу тривалості життєвого циклу. Тому доцільно розглянути малий життєвий цикл інновації, який передбачає розвиток не принципово нового, а удосконаленого продукту, аналог якому вже існує на ринку.

Згідно другого варіанту (рис. 2.7), відмінності полягають у фазі впровадження. Через те, що продукт не становитиме принципову новизну для ринку, рівень прибутку матиме середнє значення, або в певних випадках нижчий за середній. Окрім того буде відсутня стадія дифузії, що скорочує загальну тривалість життєвого циклу. Також слід зазначити, що скорочення життєвого циклу відбуватиметься не тільки на стадії впровадження, а й на стадії розвитку, адже насичення продуктом настане швидше і підприємство раніше розпочне пошук нових можливостей для подальшої інноваційної діяльності.

Слід зазначити, що циклічний розвиток інновації може відбуватися як послідовно, так і паралельно. Паралельність життєвого циклу інновацій особливо вірогідна у випадку, коли підприємством не досягнута мета створення принципово нового продукту. В такому разі доцільніше розпочинати розробки наступної інновації вже на етапі впровадження попередньої. Це дасть змогу не лише акумулювати та спрямувати додаткові грошові та матеріальні ресурси для

розробок інновації, а й оптимізувати час її розробки та виходу на ринок.

У випадку випуску на ринок підприємством продукту, що являє собою інновацію, початок життєвого циклу наступної інновації до закінчення життєвого циклу попередньої також є виправданим та доцільним. Використовуючи надприбуток, який буде отримано від впровадження інновації, підприємство має додаткові переваги часу і ресурсів для створення наступної інновації. Таким чином, підприємство-інноватор має можливість неодноразово посідати монопольне положення, а також скорочувати час між цими періодами. Отже, чітке розмежування етапів розробки та впровадження інновації є практично неможливим.

В загальному вигляді життєвий цикл інновації можна представити наступним чином (рис. 2.8).

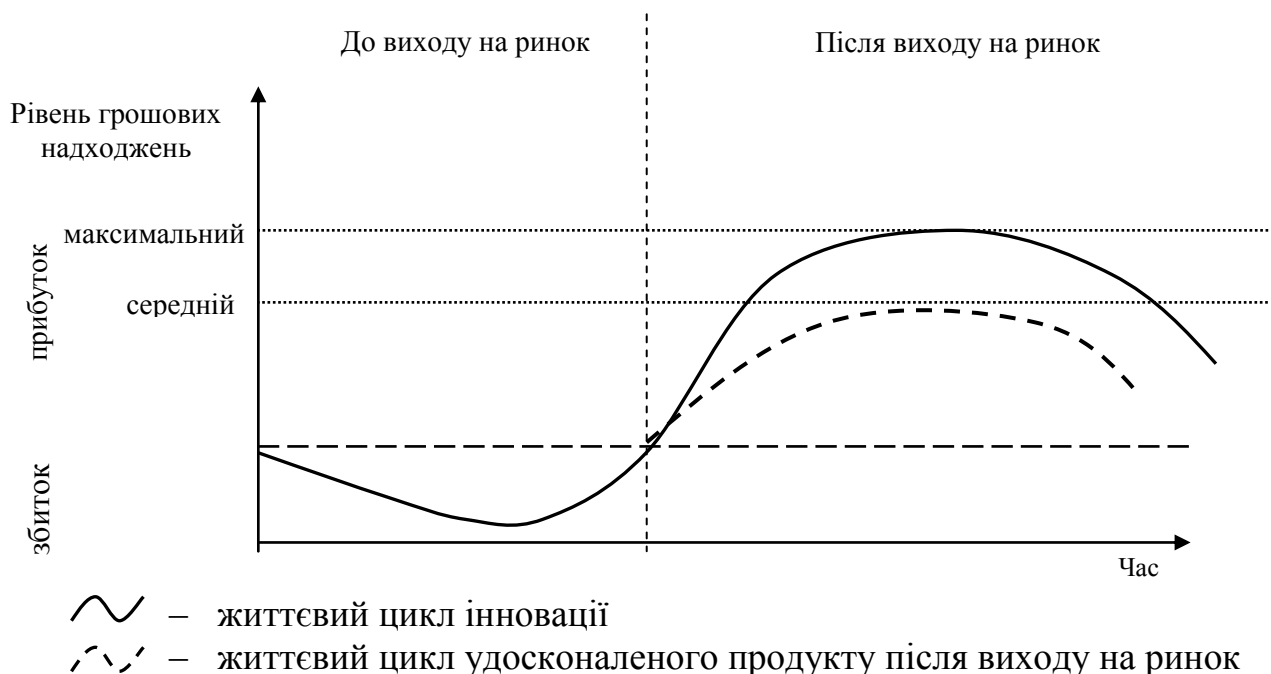

Рисунок – 2.8 Життєвий цикл інновації

Таким чином, характерною особливістю життєвого циклу інновації є паралельно-послідовний характер, його етапи слід розглядати як окремі цикли, що накладаються один на одного в часі.

Як зазначалося (рис. 2.4), будь-яка соціально-економічна система характеризується двома протилежними динамічними станами: розвитком та кризою (занепадом).

Розвиток визначається набуттям нової якості, необхідної для прогресивних змін, пристосування до нових умов середовища, яке характеризує зміни в предметах, засобах праці тощо [191, с. 2]. Криза трактується як

надскладне становище, загострена ситуація, загострення протиріч в соціально-економічній системі, які загрожують її життєздатності або крайнє загострення протиріч в соціально-економічній системі (організації), що загрожує її життєстійкості в оточуючому середовищі [191, с. 3].

Внаслідок цього можна зробити висновок, що саме інновація є як підґрунтям, так і наслідком розвитку кожного окремого суб'єкта господарювання, а отже й соціально-економічної системи в цілому.

Однак, з іншого боку, будь-які принципові зміни провокують циклічність, а відповідно й кризові явища в функціонуванні системи. Елементи нового і старого знаходяться у протистоянні між собою, що призводить до порушення рівноваги, відновлення якої в якісно новому стані відбувається після розвалу або часткової трансформації застарілих елементів соціально-економічної системи [194, с.10].

Таким чином, інновація, яка виступає «подразником» в економічній системі, може одночасно стимулювати її як до подальшого розвитку, так і до розбалансування. Тобто вона виступає єднаючою ланкою між протилежними станами системи. В розрізі цього можна зробити висновок, що інновація є інструментом переходу системи від стадії розвитку до кризового стану, і так само вона переводить систему з кризового стану в стан розвитку.

Звертаючись до життєвого циклу інновації, яка є одним з головних трансформаторів системи, можна виділити два основні етапи (рис. 2.8): інновація до виходу на ринок та інновація на ринку, що відповідає інноваційному та ринковому циклам. Тому повний та малий життєві цикли інновації можна також визначити як внутрішній (пасивний) та зовнішній (активний). Саме на другому етапі впровадження інновація в глобальному масштабі може здійснювати вплив на систему.

Виходячи з цього, можна зробити наступний висновок: інновація буде найуспішнішою і для суб'єкта господарювання, і для споживача, і для соціально-економічної системи в тому разі, коли її життєвий цикл розпочнеться на стадії кризи, оскільки його внутрішній етап співпаде зі стадією поживлення та початком стадії експансії, і на момент переходу до стадії вершини експансії життєвий цикл інновації розпочне зовнішній етап.

Таким чином, інновація з'явиться на ринку в момент розвитку соціально-економічної системи, що принесе тимчасове монопольне положення суб'єкту господарювання та прискорення розвитку системи в цілому.

2.2. Сучасний стан інноваційної діяльності вітчизняних підприємств

Інноваційна діяльність підприємства здійснюється під впливом багатьох чинників зовнішнього середовища, серед яких безпосередній вплив на неї чинять зовнішні чинники прямого впливу (рис.2.1). Для оцінки ступеню їх впливу, в першу чергу, необхідно дослідити економічні умови, в яких функціонують будівельні підприємства, а саме стан будівельної галузі Харківської області та тенденції її розвитку.

Основні показники економічного стану будівельної галузі здійснено за період другої економічної мікрохвилі 2005–2009 рр. та узагальнено в табл. Ж.1 додатку Ж на основі даних статистичних щорічників Харківської області [185–186], офіційного сайту головного управління статистики в Харківській області [188] та власних розрахунків авторів.

За період 2005–2009рр. кількість будівельних підприємств в Харківській області варіюється. Так, в 2006–2008 роках їх чисельність стабільно зростає, майже на 10% за весь період. Проте вже у 2009 році 58 підприємств або 1,1% скоротили свою діяльність, що пов'язано із несприятливою кризовою макроекономічною ситуацією в цьому періоді.

Залежність будівельної галузі від коливань економічної кон'юнктури підтверджується також часткою збиткових підприємств. Зазначимо, що даний показник є суттєвим в кожному аналітичному періоді (близько 40%), однак в періоди поживлення макроекономічної ситуації в 2006–2007 рр. спостерігається незначна тенденція до скорочення кількості збиткових підприємств на 2% та 2,4% відповідно. Індикативна функція будівельної галузі відображається рівнями даного показника в 2008–2009 рр. Так, різке збільшення частки збиткових підприємств (16,3%) відбулося саме у передкризовий період, а вже у 2009 році майже половина підприємств будівельної галузі були збитковими.

Таким чином, можна зробити висновок, що будівельна галузь є надзвичайно чутливою та залежною від загального стану економіки. Основними ознаками галузі є висока реактивність та одночасно індикативність економічного клімату в державі. При цьому ефективність підприємств, які в ній функціонують, безпосередньо залежить від етапу розвитку економіки.

За таких умов пріоритетною стає інтенсифікація їх інноваційної діяльності, спрямованої на нівелювання негативних коливань, викликаних тісною взаємозалежністю від макроекономічного стану.

Результативність діяльності будівельних підприємств Харківської області відображають обсяги здійснення будівельних робіт та реалізації будівельної продукції.

Зазначимо, що в докризові періоди відбувається стійке зростання обсягів здійснення будівельних робіт на 95,7% за весь період, в структурі якого переважає будівництво будівель і споруд (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Структура обсягів виконаних будівельних робіт за видами діяльності*

Вид діяльності	2005р.	2006р.	2007р.	2008р.	2009р.
Підготовка будівельних ділянок, %	3,5	5,1	4,5	0,3	–
Будівництво будівель та споруд, %	88,2	88,1	89,3	91,5	92,8
Установлення інженерного устаткування, %	8,3	6,8	6,2	8,2	6,2
Всього, %	100	100	100	100	100

Примітка. * – складено за джерелами [208; 209].

Така активність будівництва пояснюється зростанням кількості підприємств за 2005–2008рр. та свідчить про стабільно високий попит на будівельну продукцію. Аналізуючи структуру обсягів виконаних будівельних робіт, слід зазначити, що результати інноваційної діяльності мають бути сфокусовані саме у сфері реального будівництва, тобто спрямовані на оптимізацію будівельного процесу, що повинно обов'язково враховуватися під час оцінки ефективності інноваційної діяльності.

Одночасно зі скороченням будівельних підприємств та збільшенням їх збиткової частки в 2009р. знижуються й обсяги будівельних робіт майже на 30%.

Незважаючи на позитивну тенденцію зростання обсягів будівельних робіт в 2005–2008рр., спостерігається стійке щорічне скорочення обсягів реалізації будівельної продукції. Проте не можна однозначно стверджувати про негативність даного явища, оскільки:

- по-перше, характерною особливістю діяльності будівельних підприємств є тривалий операційний цикл та наявність значного незавершеного виробництва. Тобто обсяги здійснення будівельних робіт не свідчать про одночасну реалізацію їх результатів;

- по-друге, індекс цін на будівельно-монтажні роботи щорічно зростає,

що відповідно впливає на рівень ціни будівельної продукції та знижує її споживчу привабливість.

При цьому слід зазначити, що індекси цін на будівельно-монтажні роботи та доходи населення співвідносяться між собою нерівномірно (рис. 2.9). Так, в 2005р., 2007р., 2008р. індекс доходів перевищує індекс цін на будівельно-монтажні роботи, в 2006р їх значення близькі, а в 2009р. спостерігається протилежна ситуація.

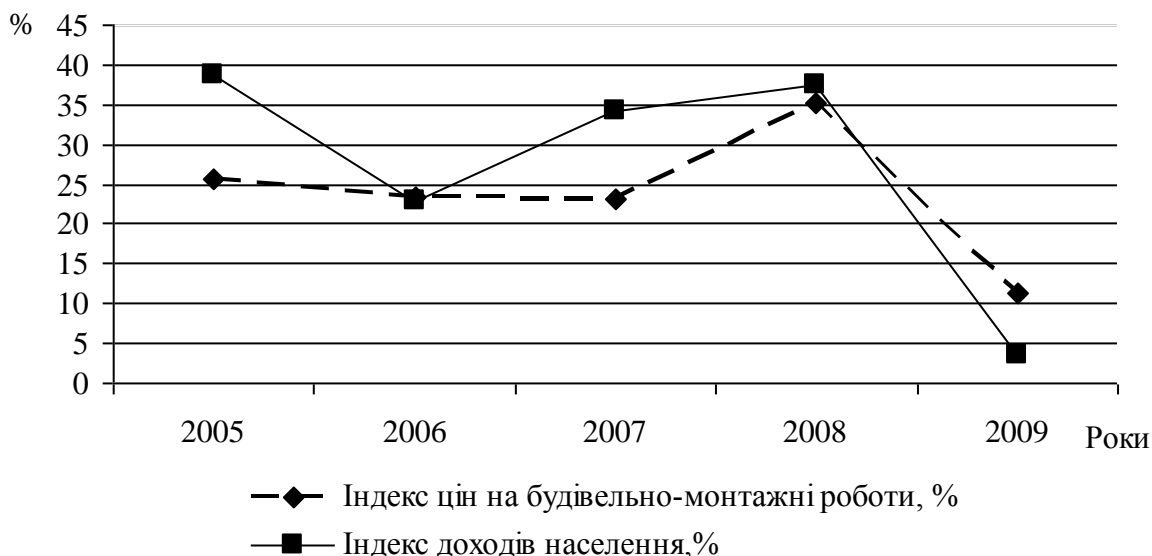

Рисунок 2.9 – Співвідношення індексів цін на будівельно-монтажні роботи та доходів населення*

Примітка. * – побудовано за джерелами [208; 209; 211]

Аналіз співвідношення індексів цін та доходів населення, а також обсягів реалізації будівельної продукції дає змогу зробити висновок щодо домінування цінового чинника під час здійснення споживчого вибору. Так, значне перевищення індексу доходів в 2007р. на 48,1% відобразилося у зростанні обсягів реалізації будівельної продукції на 44,7%, а збереження такої тенденції в 2008р. позначилося на зростанні обсягу реалізації на 32,1%.

Ситуація, що склалася в 2009р., свідчить не лише про спад обсягів реалізації будівельної продукції на 33%, а й про зниження купівельної спроможності населення в цілому (зростання доходів лише 3,5%). Це відповідно відображається у неспроможності населення реалізувати наявний попит на будівельну продукцію (перевищення індексу цін над доходами на 7,5%). В кризових макроекономічних умовах та з урахуванням значної вартості будівельної продукції потреби, які задовольняє будівельна галузь, не є пріоритетними для населення, про що свідчить зростання індексу споживчих цін в 2007р. – 19,1%, 2008р. – 25,9%.

Така ситуація підтверджує доцільність здійснення інноваційної діяльності в умовах кризи, оскільки лише принципові зміни в діяльності будівельних підприємств, новий рівень якості та склад продукції галузі здатні забезпечити її конкурентоспроможність, оптимізувати технічні та витратні складові будівельного процесу.

Узагальненим показником стану підприємств будівельної галузі є рентабельність їх операційної діяльності. За період 2005-2007рр. вона знаходиться на низькому рівні, проте поступово зростає. Починаючи з 2008р., рентабельність набуває від'ємного значення та виступає прямим відображенням негативних явищ, що відбулися в складі та умовах функціонування галузі.

Аналізуючи даний показник, необхідно звернути увагу на його економічний зміст. Загальновідомо, що на рівень рентабельності безпосередньо впливає обсяг прибутку підприємства. При цьому динаміка обсягів реалізації та індексу цін на будівельно-монтажні роботи свідчать про низьку можливість забезпечення достатнього рівня прибутковості як в поточному, так і в майбутніх періодах. Внаслідок цього єдиним можливим джерелом формування значної маси прибутку є здійснення інноваційної діяльності. Створення та реалізація саме інноваційної будівельної продукції здатні забезпечити підприємству значну масу прибутку, а при виході інновації на ринок в момент поживлення економічної ситуації навіть й надприбуток.

Однією з необхідних умов ефективного функціонування будівельних підприємств, повноцінного здійснення їх діяльності, в тому числі й інноваційної, є достатній обсяг фінансування галузі.

Аналіз динаміки інвестицій в основний капітал будівельної галузі свідчить про стійку тенденцію до зростання обсягів інвестицій протягом 2006–2008рр. Різне скорочення інвестиційних надходжень відбулося в 2009р на 68% на фоні погіршення макроекономічної ситуації, а саме – зниження обсягу інвестицій в основний капітал на 34,9%, в т.ч. в будівництво – 57,3% на макроекономічному рівні.

Аналогічна тенденція спостерігається в динаміці інвестицій в основний капітал у житлове будівництво. Протягом 2005–2007 рр. надходження інвестицій до цього напрямку будівництва зростає (176% за весь період), проте в 2008–2009рр. відбувається його різке скорочення (51,2% та 25,8% відповідно).

Незважаючи на негативну динаміку цього показника, обсяг ведення в експлуатацію загальної площі житла та кількості збудованих квартир варіюється протягом 2005–2009рр. від збільшення в 2005–2007рр. на 45,6% до зменшення в 2008р. на 53,5% та поступового зростання в 2009р. на 32%. Така нерівномірність обсягів житлового будівництва, а також їх позитивні зміни під

час загального макроекономічного спаду свідчать про пріоритетність соціальної спрямованості інноваційної діяльності в кризових умовах.

Слід також відзначити позитивні зрушення в загальній структурі інвестицій (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Відтворювана структура інвестицій будівельної галузі в основний капітал за 2005–2009рр.

Роки	Од. виміру	Спрямування інвестицій	
		Технічне переоснащення і реконструкція діючих підприємств, будівель і споруд	Нове будівництво (включаючи розширення діючих підприємств, будівель і споруд)
2005	млн. грн.*	369,9	173,2
	%	68,1	31,9
2006	млн.грн.*	293,7	71,1
	%	80,5	19,5
2007	млн.грн.*	367,3	127,7
	%	74,2	25,8
2008	млн.грн.*	608,6	69,1
	%	89,8	10,2
2009	млн.грн.*	193,7	22,3
	%	89,7	10,3

Примітка. * – розраховано за даними джерела [186].

Основна маса інвестованого капіталу спрямована на технічне переоснащення і реконструкцію діючих підприємств, будівель і споруд. Тобто пріоритетним для будівельних підприємств є модернізація та оновлення як своєї діяльності, так і продукції. Підкреслимо, що в умовах обмеженості фінансових ресурсів даним напрямкам також приділяється пріоритетна увага, що свідчить про суттєві передумови до здійснення інноваційної діяльності галузі.

З цієї позиції доцільно визначити найбільш інноваційно активні будівельні підприємства та дослідити вплив внутрішніх чинників на інноваційну діяльність.

Основною проблемою при цьому є відсутність обліку інноваційної діяльності будівельної галузі в офіційній статистиці. Тому автором було здійснено обстеження діяльності 73 підприємств будівельної галузі Харківської області (КВЕД – 45.21.1) з метою визначення ознак інноваційності їх діяльності

та детальної оцінки її ефективності.

В основу відбору інноваційно активних підприємств Харківської області покладено ознаку наявності інноваційної діяльності. В процесі обстеження увагу було звернено як на підприємства, що мають результати інноваційної діяльності, затвержені правами інтелектуальної власності, так і на підприємства, які здійснювали інноваційну діяльність, проте не здобули кінцевих результатів у вигляді готового продукту.

За результатами виділено 12 будівельних підприємств, що здійснювали витрати на інноваційну діяльність протягом усього аналітичного періоду (табл. 2.3).

Інформаційну базу аналізу інноваційної діяльності будівельних підприємств вибіркової сукупності склали дані бухгалтерської звітності та первинної статистичної інформації.

Загальний обсяг витрат будівельних підприємств на інноваційну діяльність має стійку тенденцію до зростання в 2005–2007 рр., проте в 2008–2009рр. спостерігається його різке скорочення на 33% та 79% відповідно. При цьому обсяг здійснених витрат розподіляється нерівномірно.

Нерівномірність динаміки інноваційних витрат пояснюється структурою джерел їх фінансування. В результаті детального аналізу джерел фінансування витрат на інноваційну діяльність кожного з підприємств вибіркової сукупності (Додаток 3) виявлено такі: власні кошти підприємства, кредити банків та інші позики, кошти вітчизняних інвестиційних компаній, кошти населення на будівництво власних квартир (табл. 2.4).

Структура джерел фінансування свідчить, що учасниками інноваційної діяльності є не лише підприємство-інноватор, а кредитори, інвестори та споживачі. Так, в 2005р. переважають власні кошти підприємства (60,2%), в 2006р. – кошти населення (38,6%), що свідчить про високий попит на інноваційну будівельну продукцію та є наслідком зростання доходів населення в цьому періоді. В 2007р. значну частку мають кошти підприємства (42,2%) та кредити банків (37,8%), а в періоді економічного спаду 2008–2009рр. основу інноваційної діяльності становили власні кошти підприємства (71,3% та 47,4%). Це зумовлено скороченням обсягів кредитних, інвестиційних ресурсів та попиту населення на інноваційну будівельну продукцію.

Здійснення інноваційної діяльності за рахунок лише власних коштів є негативним для функціонування підприємства, оскільки в умовах обмеженості ресурсів капіталомісткий інноваційний напрям діяльності втрачає свою пріоритетність.

Таблиця 2.3

Витрати на інноваційну діяльність підприємств вибіркової сукупності (у фактичних цінах) за 2005-2009рр.*

№ з/п	Назва підприємства	2005р.		2006р.		2007р.		2008р.		2009р.	
		тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
1	Філія ДК "Укргазвидобування" НАК "Нафтогаз України" БУ "Укрбургаз"	641	12,68	794	12,35	272	4,26	310	7,28	51	5,86
2	ВАТ "Трест Житлобуд-1"	480	9,49	525	8,16	483	7,57	442	10,38	108	12,41
3	АТ "Житлобуд-2"	634	12,54	984	15,30	892	13,97	554	13,01	37	4,25
4	ВАТ "Молодіжний житловий комплекс «Інтернаціоналіст»"	555	10,98	243	3,78	868	13,60	1203	28,25	57	6,55
5	АТ "Альпсервіс"	321	6,35	458	7,12	519	8,13	389	9,13	19	2,18
6	ТОВ "Оргтехбуд"	957	18,93	1616	25,13	830	13,00	410	9,63	156	17,93
7	ТОВ "МПГ"	47	0,93	14	0,22	35	0,55	26	0,61	110	12,64
8	ТОВ "Созідатель"	16	0,32	73	1,14	59	0,92	34	0,80	25	2,87
9	ТОВ "Будівельна компанія "Укртехносфера"	118	2,33	93	1,45	60	0,94	18	0,42	20	2,30
10	ТОВ "СУ-15"	938	18,55	1462	22,73	2250	35,25	779	18,29	183	21,03
11	ТОВ "Виробнича фірма Грізайль"	112	2,22	67	1,04	38	0,60	41	0,96	70	8,05
12	ТОВ "Проспект-ІВ"	237	4,69	102	1,59	77	1,21	53	1,24	34	3,91
Усього за вибірковою сукупністю		5056	100	6431	100	6383	100	4259	100	870	100

Примітка. * – складено за результатами власних обстежень будівельних підприємств.

Таблиця 2.4

**Джерела фінансування витрат на інноваційну діяльність підприємств
вибіркової сукупності в 2005-2009рр.***

Джерела фінансування	2005р.		2006р.		2007р.		2008р.		2009р.	
	тис. грн	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Власні кошти підприємства	3044,0	60,2	2394,6	37,2	2693,3	42,2	3036,2	71,3	412,8	47,4
Кредити банків та інші позики	293,2	5,8	721,2	11,2	2413,9	37,8	342,6	8,0	122,1	14,0
Кошти вітчизняних інвестиційних компаній	764,8	15,1	832,0	12,9	377,3	5,9	309,3	7,3	98,0	11,3
Кошти населення на будівництво власних квартир	953,9	18,9	2483,2	38,6	898,4	14,1	570,9	13,4	237,1	27,3
<i>Загальна маса витрат</i>	<i>5056</i>	<i>100</i>	<i>6431</i>	<i>100</i>	<i>6383</i>	<i>100</i>	<i>4259</i>	<i>100</i>	<i>870</i>	<i>100</i>

Примітка. * – складено за результатами власного обстеження.

Без детальної та виваженої оцінки ефективності інноваційної діяльності досягнення запланованих результатів неможливо. Значна маса витрат на інноваційну діяльність та активне залучення інвестиційних ресурсів не є індикаторами високої її результативності. Так, серед загальної кількості підприємств вибіркової сукупності лише 3 досягли кінцевих результатів у вигляді нового продукту в 2005–2006рр. (табл. 2.5), що підтверджено охоронними документами. При цьому підкреслимо, що частка витрат АТ "Житлобуд-2" та АТ "Альпсервіс" в цей період не були найвищими. Тому інтенсивність здійснення витрат на інноваційну діяльність не свідчить про її ефективність.

Інші підприємства спрямували результати інноваційної діяльності на оптимізацію внутрішніх процесів та створення удосконаленого продукту.

Ефективність здійснення інноваційної діяльності необхідно визначати за ступенем її впливу на результати діяльності підприємства шляхом динамічного аналізу певних показників розвитку суб'єкта будівельної діяльності.

Для цього, в першу чергу, доцільно проаналізувати обсяги реалізованої

інноваційної $Q_{БП}^{real}$ та звичайної будівельної продукції $Q_{БП}^{real}$ (табл. И.1 додатку И).

Таблиця 2.5

Результати інноваційної діяльності підприємств вибіркової сукупності, які затверджені охоронними документами*

Назва підприємства	Предмет охоронного документу	Кількість	Період
"Укргазвидобування" "Нафтогаз України" "Укрбургаз"	НАК БУ	Корисна модель	2 2005
АТ "Житлобуд-2"	Винахід	1	2005
	Корисна модель	3	2005
АТ «Альпсервіс»	Корисна модель	1	2005
	Винахід	1	2006

Примітка. * – складено за джерелами [185–186] та результатами власних обстежень.

У структурі реалізованої будівельної продукції підприємств вибіркової сукупності переважає звичайна.

Динаміка обсягів реалізованої звичайної будівельної продукції в 2005–2009 рр. відображає нестійку тенденцію, що відображається у скороченні в 2006 р. на 4% та зростанні в 2007–2008 рр. на 3% та 66% відповідно. В період економічного спаду (2009р.) відбувається значне скорочення обсягів реалізації всіх підприємств вибіркової сукупності (91%).

Аналіз обсягів реалізації інноваційної будівельної продукції відображає протилежну тенденцію. Протягом 2005–2007рр. даний показник зростає (78% та 15% відповідно), а в 2008р відбувається його зниження на 46%. Скорочення обсягів реалізації інноваційної діяльності в 2009р. також є суттєвим та більшим за зниження обсягів реалізації звичайної продукції (93%).

Незважаючи на неоднорідність тенденцій обсягів реалізації звичайної та інноваційної будівельної продукції, слід зазначити, що їх динаміка в 2008–2009рр. пропорційна (рис. 2.10).

Тому доцільно детальніше дослідити стан інноваційної діяльності кожного підприємства вибіркової сукупності, тобто оцінити результативність здійснення інноваційної діяльності в аспекті впливу результатів інноваційної діяльності на звичайну. З цією метою сформовано матрицю результативності

інноваційної діяльності будівельних підприємств (рис. 2.11).

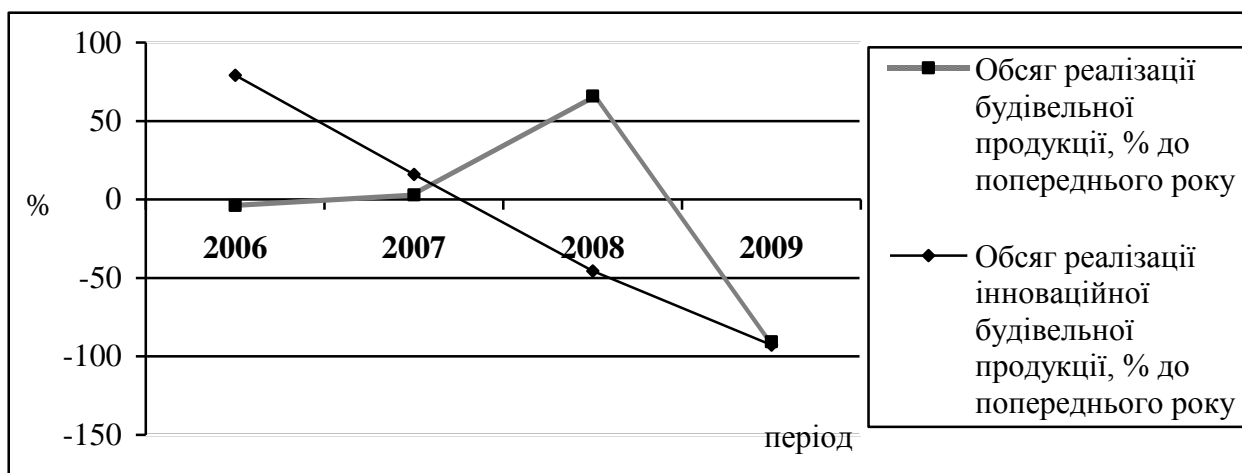

Рисунок 2.10 – Співвідношення темпів приросту обсягів реалізації звичайної та інноваційної будівельної продукції підприємств вибіркової сукупності за 2005–2009рр.*

Примітка. * – побудовано за результатами власних обстежень авторів

$\Delta Q_{\text{ІБП}}^{\text{реал}}$ \ $\Delta Q_{\text{БП}}^{\text{реал}}$	$\Delta Q_{\text{БП}}^{\text{реал}} < 1$	$\Delta Q_{\text{БП}}^{\text{реал}} = 1$	$\Delta Q_{\text{БП}}^{\text{реал}} > 1$
$\Delta Q_{\text{ІБП}}^{\text{реал}} < 1$	1 $\Delta Q_{\text{БП}}^{\text{реал}} < 1$ $\Delta Q_{\text{ІБП}}^{\text{реал}} < 1$	2 $\Delta Q_{\text{БП}}^{\text{реал}} = 1$ $\Delta Q_{\text{ІБП}}^{\text{реал}} < 1$	3 $\Delta Q_{\text{БП}}^{\text{реал}} > 1$ $\Delta Q_{\text{ІБП}}^{\text{реал}} < 1$
$\Delta Q_{\text{ІБП}}^{\text{реал}} = 1$	4 $\Delta Q_{\text{БП}}^{\text{реал}} < 1$ $\Delta Q_{\text{ІБП}}^{\text{реал}} = 1$	5 $\Delta Q_{\text{БП}}^{\text{реал}} = 1$ $\Delta Q_{\text{ІБП}}^{\text{реал}} = 1$	6 $\Delta Q_{\text{БП}}^{\text{реал}} > 1$ $\Delta Q_{\text{ІБП}}^{\text{реал}} = 1$
$\Delta Q_{\text{ІБП}}^{\text{реал}} > 1$	7 $\Delta Q_{\text{БП}}^{\text{реал}} < 1$ $\Delta Q_{\text{ІБП}}^{\text{реал}} > 1$	8 $\Delta Q_{\text{БП}}^{\text{реал}} = 1$ $\Delta Q_{\text{ІБП}}^{\text{реал}} > 1$	9 $\Delta Q_{\text{БП}}^{\text{реал}} > 1$ $\Delta Q_{\text{ІБП}}^{\text{реал}} > 1$

Рисунок 2.11 – Матриця результативності інноваційної діяльності будівельних підприємств

Для чіткого позиціонування підприємств в квадрантах матриці встановлено можливі межі варіювання значень аналітичних показників (формула 2.1) під час їх співвідношення:

$$ID = \left\{ \begin{array}{l} 1 > \Delta Q_{БП}^{real} \geq 1 \\ 1 > \Delta Q_{ІБП}^{real} \geq 1 \end{array} \right\}, \quad (2.1)$$

де ІД – стан інноваційної діяльності, при якому дані аналітичні показники набувають визначених значень;

$\Delta Q_{БП}^{real}$ – темп росту обсягу реалізації будівельної продукції, у вигляді десяткового дробу;

$\Delta Q_{ІБП}^{real}$ – темп росту обсягу реалізації інноваційної будівельної продукції, у вигляді десяткового дробу.

Центральним *квадрантом* матриці є квадрант 5, позиціонування в якому свідчить про стійкий рівень попиту на будівельну продукцію. Така ситуація властива підприємству, яке вже має результати інноваційної діяльності, при чому інноваційна продукція не є принципово новою для споживача, оскільки динаміка обсягів реалізації інноваційної та звичайної будівельної продукції рівномірна. Тобто інноваційна продукція адаптована до потреб ринку та знаходиться на фазі дифузії. Результативність інноваційної діяльності знаходиться на середньому рівні.

Квадрант 1. Найгірший з усіх можливих варіантів. Знаходження підприємства в цьому квадранті свідчить про скорочення попиту на інноваційну продукцію та одночасну втрату інтересів з боку споживачів до звичайної будівельної продукції. Підприємство не створює принципово нової будівельної продукції та не модернізує існуючої. В сучасних умовах жорсткої конкуренції та обмеженого попиту на будівельну продукцію це може призвести до збитковості підприємства та банкрутства за умов збереження такої позиції.

Квадрант 2. Будівельне підприємство має стабільний сегмент ринку ($\Delta Q_{БП}^{real} = 1$), проте обсяги реалізації інноваційної будівельної продукції скорочуються ($\Delta Q_{ІБП}^{real} < 1$), тому розширення цього сегменту малоймовірне. Тобто результативність інноваційної діяльності низька, оскільки цільове спрямування інноваційної продукції не відповідає потребам споживачів.

Квадрант 3. Інноваційна діяльність підприємства низькорезультативна. Споживач віддає перевагу звичайній будівельній продукції. Тобто інноваційна продукція не задовольняє його потреби, що провокує її вітторження на ринку. Результати такої інноваційної діяльності не відповідають потребам ринку. Тому подальше її здійснення потребує детальної оцінки на початковому етапі з метою отримання адекватного кінцевого продукту.

Квадрант 4. Обсяги реалізації звичайної будівельної продукції

знижуються, що вказує на послаблення інтересу з боку споживачів, а незмінна динаміка обсягів реалізації інноваційної будівельної продукції свідчить про стадію насичення нею ринку. Результативність інноваційної діяльності має середній рівень. В такій ситуації увага підприємства повинна зосереджуватися, в першу чергу, на вдосконаленні існуючої будівельної продукції, покращенні її споживчих властивостей.

Квадрант 6. Результативність інноваційної діяльності будівельного підприємства знаходиться на високому рівні. Підприємство досягло поставлених перед її здійсненням цілей. Інноваційна продукція задовольняє потреби споживачів та користується стабільним попитом. Збільшення обсягів реалізації звичайної будівельної продукції забезпечує підприємству ресурсні та фінансові можливості для нового інноваційного циклу, який доцільно розпочинати саме на даному етапі.

Квадрант 7. Результативність інноваційної діяльності будівельного підприємства знаходиться на високому рівні. Інноваційна продукція користується підвищеним попитом та надає можливість для розширення ринкового сегменту підприємства. На етапі дифузії всередині галузі вона перетвориться на удосконалений продукт, проте збереже всі властивості для задоволення потреб споживачів.

Квадрант 8. Ринкова позиція підприємства, яке розташоване в даному квадранті характеризується стабільністю. Обсяг реалізації звичайної будівельної продукції знаходиться на незмінному рівні. Проте попит на інноваційну продукцію відсутній, що свідчить про низьку результативність інноваційної діяльності.

Квадрант 9. Найкращий з можливих варіантів. Попит на звичайну та інноваційну будівельну продукцію одночасно зростає ($\Delta Q_{БП}^{real} > 1, \Delta Q_{ІБП}^{real} > 1$). Така ситуація є індикатором високої результативності інноваційної діяльності підприємства та зміцнення позиції підприємства на ринку.

На основі розробленої матриці (рис. 2.11) та темпів росту обсягів реалізації звичайної та інноваційної будівельної продукції (табл. К.1 додатку К) здійснено аналіз результативності інноваційної діяльності будівельних підприємств вибіркової сукупності, під час якого враховано не тільки позицію підприємства в певному періоді (табл. 2.6), а також його пересування всередині матриці за весь аналітичний період (рис.2.12).

Таблиця 2.6

Динаміка позиціонування підприємств вибіркової сукупності в квадрантах матриці в кожному аналітичному періоді*

№ з/п	Назва підприємства	Квадранти матриці, в яких позиціонуються підприємства			
		2006р.	2007р.	2008р.	2009р.
1	БУ "Укрбургаз"	7	3	3	1
2	ВАТ "Трест Житлобуд-1"	3	9	7	1
3	АТ "Житлобуд-2"	7	7	3	1
4	ВАТ "Молодіжний житловий комплекс «Інтернаціоналіст»"	9	9	3	1
5	АТ "Альпсервіс"	9	7	3	1
6	ТОВ "Оргтехбуд"	9	9	3	1
7	ТОВ "МПП"	3	7	1	1
8	ТОВ "Созідатель"	3	1	9	1
9	ТОВ "Будівельна компанія "Укртехносфера"	9	1	5	1
10	ТОВ "СУ-15"	9	1	9	1
11	ТОВ "Виробнича фірма Грізайль"	3	1	9	1
12	ТОВ "Проспект-ІВ"	1	3	3	1

Примітка. * – складено на основі даних додатку К.

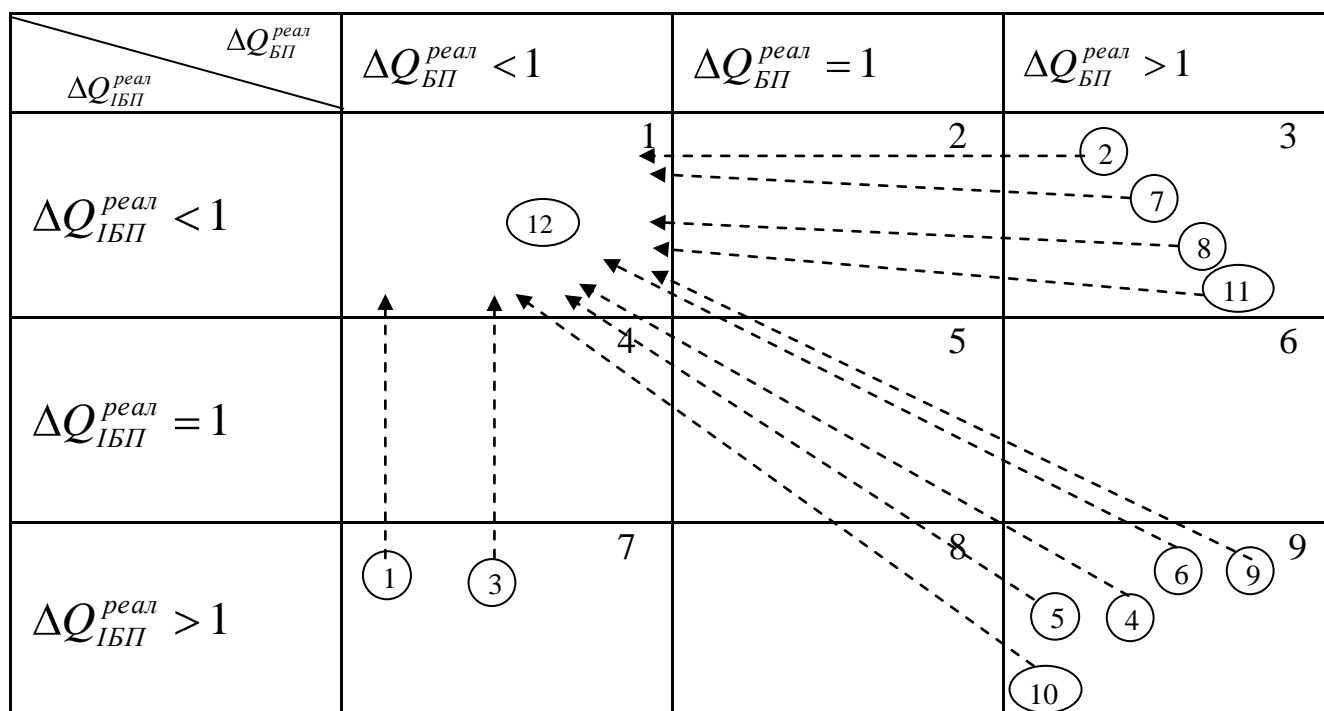

Рисунок 2.12 – Матриця результативності інноваційної діяльності підприємств вибіркової сукупності за 2005-2009рр.

Так, підприємства № 1, 3 в 2006р позиціонуються в 7-му квадранті матриці, що свідчить про вихід на ринок інноваційної продукції, попит на яку є підвищеним. В 2007р. підприємство №3 стабілізувало таку ситуацію, а №1 втратило свої позиції. В 2008р результативність інноваційної діяльності обох підприємств знаходиться на низькому рівні. А в 2009р підприємства позиціонуються в найгіршому квадранті, тобто здійснюють безрезультативну інноваційну діяльність.

Будівельні підприємства № 4, 5, 6, 9, 10 в 2006р мали високий найвищий ступінь результативності інноваційної діяльності, про що свідчить їх позиціонування в 9 квадранті матриці. Інноваційна продукція цих підприємств користувалася стабільним попитом, внаслідок чого їх позиція на ринку була домінуючою.

При цьому підприємства № 3, 4, 6 зберігали таку позицію протягом 2007р. Позиція підприємства № 5 та 10 є нестійкою протягом 2006–2008р. Результативність їх інноваційної діяльності коливається між двома протилежними станами. Це свідчить про те, що результатом інноваційної діяльності цього підприємства була удосконалена інноваційна продукція, яка провокувала тимчасовий попит та коротстрокові збільшення обсягів реалізації будівельної продукції.

Підприємство №9 втратило свою домінуючу позицію в 2007р та в подальші періоди здійснювало низькорезультативну інноваційну діяльність.

Слід зазначити, що в 2009р всі підприємства цієї групи перейшли до 1 квадранту матриці, що є прямим відображенням кризових явищ в економіці України.

Підприємства № 2, 7, 8, 11 в 2006р. здійснювали низькорезультативну інноваційну діяльність, проте мали передумови для покращення ситуації, внаслідок зростання обсягів реалізації звичайної продукції.

Так, в 2007р році підприємствам № 2, 7 перейшли до квадрантів 9 та 7 відповідно. Тобто обсяги реалізації інноваційної продукції цих підприємств зросли, що свідчить про високу результативність їх інноваційної діяльності.

При цьому підприємство № 2 досягло найкращої з можливих ситуацій та зберігало цю тенденцію і в 2008р, попит на інноваційну продукцію в цьому періоді був стійким, а обсяги реалізації звичайної будівельної продукції зросли.

Підприємство № 7 втратило свою позицію в 2008р, попит на інноваційну продукцію був короткочасним, а тенденція до скорочення обсягів реалізації звичайної будівельної продукції зберігалася.

Підприємства № 8, 11 мали однакову динаміку розвитку. В 2007р. тенденція до безрезультативної інноваційної діяльності збереглася, проте в 2008р. їх стан значно покращився. Результати інноваційної діяльності не лише користувалися підвищеним попитом, а й поширювалися на звичайну будівельну продукцію, про що свідчить зростання обсягів її реалізації.

Незважаючи на високі результати інноваційної діяльності підприємств № 2, 7, 8, 11 в 2007-2008рр., їх покращення або стабілізація в кризових умовах виявилися неможливими, про що свідчить позиціонування підприємств цієї групи в 1 квадранті матриці в 2009р.

Єдиним підприємством, результативність інноваційної діяльності якого знаходилася на низькому рівні протягом 2005–2009рр, є підприємство № 12. Обсяг реалізації інноваційної будівельної продукції в кожному періоді знижується, а позитивна динаміка обсягів реалізації звичайної будівельної продукції спостерігається лише в періоді 2007–2008р. Це свідчить про невідповідність результатів інноваційної діяльності потребам ринку, внаслідок відсутності або необ'єктивності оцінювання ефективності інноваційної діяльності на етапі прийняття управлінського рішення.

Проведений аналіз дозволив визначити стан інноваційної діяльності кожного з підприємств вибіркової сукупності, рівень попиту на інноваційну будівельну продукцію та її вплив на результати діяльності підприємства в цілому.

В ході дослідження виявлено, що найвищу результативність інноваційної діяльності мають підприємства № 1, 3, 5 інноваційна продукція яких затверджена охоронними документами. Тому доцільно визначити вплив результатів інноваційної діяльності цих підприємств на різні аспекти діяльності та оцінити ефективність інноваційної діяльності цих будівельних підприємств.

2.3. Методичний інструментарій оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємств

Оцінка ефективності інноваційної діяльності повинна здійснюватися за певною методикою. Для формування цієї методики необхідно провести аналіз існуючих в науковій літературі методів оцінки ефективності інноваційної діяльності та визначити найбільш оптимальний з позиції відповідності:

- 1) авторському баченню сутності інноваційної діяльності та її ефективності;
- 2) особливостям інноваційної діяльності будівельних підприємств;
- 3) критеріальній базі оцінки ефективності інноваційної діяльності.

Характерною особливістю теорії оцінки ефективності інноваційної діяльності є наявність державних методичних положень, в рамках яких розвивалася вітчизняна наукова думка.

Теоретико-методичні положення оцінки ефективності інноваційної діяльності почали формуватися за часів директивної економіки [201–207].

Детальне дослідження та систематизація основних положень, переваг та недоліків кожної з представлених методик (табл. Л.1 додатку Л) дозволили виділити два основні періоди їх розвитку:

- 1959–1969рр. – методики, засновані на оцінці порівняльній ефективності;

- 1977–1988рр. - методики, що враховують фактор часу під час розрахунку ефективності.

Принциповими особливостями цих методик є:

- здійснення розрахунку на основі нормативних коефіцієнтів, які визначалися директивно для різних галузей без економічного обґрунтування;

- більшість методик призначені для застосування лише в галузі виробництва (окрім методики 1961р – для будівництва);

- економічна ефективність, яка визначається на основі порівняння приведених витрат, потребує тотожності результатів кожного з варіантів за всіма ознаками;

- оцінка ефективності орієнтована лише на технічні інновації;

- суміжність методичних засад розрахунків ефективності інновацій та інвестицій;

- в якості грошового потоку виступає сума прибутку та капітальних вкладень, що суперечить сучасному загальноприйнятому визначенню грошового потоку як суми прибутку та амортизації;

- не враховується чинник ризику.

Саме ці особливості не дають змоги врахувати специфічні риси сучасної економіки, що унеможлиблює їхнє широке застосування.

На основі даних методик розвивалася й вітчизняна наукова думка. Так, в наукових працях [208–209] запропоновані методи оцінки інноваційної діяльності для окремих галузей промисловості. Головним здобутком цих підходів було виконання розрахунків за весь термін служби нововведення, проте дані пропозиції обмежувалися лише диференціюванням видів техніки.

Таким чином, зазначені методики оцінки ефективності інноваційної діяльності були доцільні в тих умовах, в яких розроблялися, оскільки забезпечували прийняття рішень щодо доцільності впровадження інновацій на основі єдиних економічно обґрунтованих розрахунків, проте стають недоцільними в сучасних економічних умовах, тобто не можуть бути використані в ринковій економіці.

Слід зазначити, що на сучасному етапі ринкової трансформації економіки України існують державні методики оцінки економічної ефективності інноваційної діяльності – як вітчизняні [210–211], так і зарубіжні [166], які є дієвими.

В методиках [166; 210] визначається перелік показників та алгоритми їх розрахунку, до яких відносяться чистий дисконтований дохід, індекс доходності, внутрішня норма доходності, дисконтований строк окупності.

Інша методика [211] оцінює ефективність інновацій за сумарною кількістю балів, нарахованих за наступними показниками: прибутковістю інноваційного проекту, показником чистої прибутковості, обсягом реалізованої інноваційної продукції, кількістю працюючих, зайнятих у виконанні проекту, рівнем бюджетної ефективності інноваційного проекту, кількістю видів створеної інноваційної продукції (технологічних процесів, товарів, послуг), загальною кількістю прав інтелектуальної власності виконавця інноваційного проекту та отриманих ліцензій, доходами від отриманих прав інтелектуальної власності та темпами виконання календарного плану.

Методичні підходи, викладені в даних методиках, містять ряд суперечностей та породжують проблемні аспекти, на яких також наголошують сучасні науковці [212–213]:

- відсутність обґрунтування норми доходності на капітал (ставки дисконту) для розрахунку коефіцієнта дисконтування та показників, що визначають її рівень;
- не визначена схема розрахунку у випадку багаторічного інноваційного лагу;
- не визначена тривалість строку окупності, а також горизонти прогнозування економічного ефекту для короткострокових та довгострокових проектів;
- не визначені граничні кордони амортизаційного періоду нововведення (за який період визначати ефект);
- присутня невизначеність в схемах розрахунків окупності при різних (нерівномірних) щорічних доходах;
- відсутня чіткість в рекомендації з обґрунтування грошових потоків, тобто матеріальних витратах та доходах, а також способах їх обґрунтування;
- не визначені організаційні питання: коло виконавців за інноваційними проектами, особливо органів місцевого та регіонального управління;
- не визначені пріоритети, а також способи формування інноваційних фондів на рівні регіону, міста, підприємства.

Вирішенню цього та ряду інших проблемних питань щодо оцінки ефективності інноваційної діяльності присвячені дослідження сучасної науки в галузі інновацій [69; 103; 172; 204–235].

Аналізуючи методи оцінки ефективності інноваційної діяльності, запропоновані в державних методиках та наукових працях, можна виділити два основні підходи: статичний та динамічний.

Статичний підхід полягає в розрахунку річних, короткострокових показників відносної економічної ефективності [204, с.167]

Прихильниками цього підходу є багато сучасних науковців, серед яких О.О. Маслак, С.В. Євтушенко, Б.В. Фурдас, В.І. Захарченко та інші [103, с. 104; 172, с. 247-246; 215, с. 61; 216, с. 283; 217, с. 24].

Так, в роботі О.О. Маслак [172, с. 268] пропонується використовувати показник порівняльної ефективності як різниці між доходами та витратами, проте науковець виділяє лише комерційну та бюджетну ефективність. І, хоча комерційна ефективність повинна враховувати наслідки для всіх учасників інноваційних процесів [172, с. 268], розрахунок за даними позиціями не диференціюється.

У праці С.В. Євтушенко [215, с. 61] наводиться ряд показників ефективності інноваційної діяльності, а оцінка ефективності інноваційної діяльності виконується шляхом співставлення даних показників за варіантами. Не зважаючи на змістовність показників та їх економічну обґрунтованість, даний підхід є обмеженим, оскільки вимагає тотожності порівнюваних об'єктів за характеристиками, які входять до складу показників, що є неможливим у випадку принципової новизни продукту.

В дослідженні Б.В. Фурдас [216, с.284] ефективність визначається з позиції приросту прибутку. Приріст прибутку формується за рахунок скорочення питомих витрат на матеріали, зростання продуктивності праці та обсягів виготовленої продукції. Причому для визначення додаткового прибутку від зростання продуктивності виготовлення продукції пропонується використовувати функцію попиту та пропозиції [216, с.286]. Проте з позиції варіативного розподілу результатів, даний підхід є недоцільним, оскільки чітке прогнозування попиту та пропозиції на етапі створення інновації є неможливим.

Науковцями П. Микитюк, В.І. Захарченко [104, с.104; 217, с. 24;] запропоновано розраховувати інтегральний економічний ефект інноваційної діяльності.

Так, в роботі В.І. Захарченко [217, с. 24] даний показник являє собою різницю між інтегральним доходом від реалізації інновації за рік та загальною сумою інвестицій на реалізацію інновацій, скоректовану на коефіцієнт ануїтету, який показує розмір постійних щорічних платежів та визначається табличним способом [217, с. 25]. Запропонований метод має на меті визначити загальний економічний ефект від реалізації інновації за весь період її реалізації підприємствами, які її впроваджують. Проте, існує ряд недоліків:

– по-перше, враховуються лише інвестиції, спрямовані на реалізацію інновації, без урахування витрат на її розробку та освоєння;

– по-друге, коефіцієнт ануїтету обмежує розрахунок умовою незмінності щорічних платежів, але відповідно до життєвого циклу інновації витрати розподіляються нерівномірно.

Інтегральний показник ефективності інноваційної діяльності в роботі Петра Микитюка [104, с. 104] представляє собою коефіцієнт фактичної результативності. Даний підхід частково відповідає нашому баченню ефективності інноваційної діяльності. Проте при розрахунку даного показника враховуються витрати лише на НДДКР, тим самим визначаючи ефективність тільки цієї стадії. Уточнюючи даний показник, науковець пропонує здійснювати оцінку ефективності інноваційної діяльності з трьох позицій: оцінки економічної ефективності стосовно підприємства, оцінки ефективності управління інноваційною діяльністю; урахування фактору часу. При цьому в роботі не наводиться економічного обґрунтування кожного з напрямів. Запропонований підхід містить принциповий суперечливий момент. Автором доведено, що основою управління діяльністю підприємства є чітка оцінка різних аспектів його діяльності. З цієї позиції визначати оцінку ефективності управління інноваційною діяльністю як складову оцінки її ефективності на наш погляд некоректно.

Динамічний підхід заснований на понятті «грошовий потік», що дозволяє врахувати вплив фактору часу, оскільки розрахунок ведеться за тривалий період [214, с.167].

Цей підхід є більш розповсюдженим і використовуваним, він застосовується практично до будь-яких інноваційних заходів.

Прихильниками даного підходу є як вітчизняні [214–218; 221–228; 230–234] так і закордонні [219–220; 229] науковці.

В роботах В.Г. Федоренка, О.А. Горобця, Г.Бірмана, Д. Норткота [214, с. 167; 218, с. 125; 219, с. 94; 220, с. 43] пропонується використовувати показники чистої дисконтованої вартості, внутрішньої норми прибутку, термін окупності, індекс прибутковості у традиційному вигляді без урахування галузевої специфіки або умов створення та реалізації інновації.

В роботі Г. М. Возняка [221, с. 36] дані показники модифікуються з позиції умов фінансування, а саме – власних та запозичених коштів. Головним дискусійним моментом цього підходу є те, що в якості запозичених коштів приймається банківський кредит, а визначальним при дисконтуванні є ставка відсотків за кредитом.

В дослідженні П.В. Федорович [222, с. 168] використовується метод розрахунку народногосподарського ефекту, розроблений за часів директивної економіки. В якості ставки дисконту приймається нормативний коефіцієнт зі сталим значенням, проте його обґрунтування та порядок визначення не

наводяться.

Слід зазначити, що методи, які пропонуються в роботах Г.М. Возняка та П.В. Федорович [221, с. 36; 222, с. 168] призначені для визначення ефективності тільки технічних інновацій.

Цікавими є наукові праці Ю.В. Сотнікової та П.А. Орлова [69, с. 12; 223, с. 171], в яких запропоновано методи з позиції сполучення статичних та динамічних оцінок. Незважаючи на їх комплексність та глибину досліджень, слід зазначити ряд суперечливих моментів.

У праці Ю.В. Сотнікової [69, с. 12] метод корегування чистого приведеного доходу базується на визначенні пріоритетності одного з альтернативних проектів шляхом визначення абсолютної ефективності та ефективності з урахуванням чинника (часу). Проте фактично він лише синтезує абсолютну та відносну ефективності, а термін окупності при цьому визначається лише з позиції повернення кредиту.

В дослідженні П.А. Орлова [223, с. 171] пропонується визначати інтегральний економічний ефект за умов тривалого інвестування на основі принципів визначення порівняльної ефективності. Проте усі складові визначаються за кожним роком життєвого циклу, в т.ч. й економія поточних витрат, хоча економічна доцільність даного показника після реалізації інновації може зникнути; інтегральний показник передбачає амортизацію на реновацію, що обумовлюється інвестиціями, тобто дана методика доцільна тільки для технічних інновацій, що носять поліпшувачий характер.

Цікавою є позиція А. В. Катаєва [224, с. 125], згідно якої оцінка ефективності інноваційної діяльності визначається з позиції «втраченої вигоди». З цією метою науковець пропонує модифікацію чистого приведеного доходу, яка є економічно обґрунтованою. Проте до його складу відносяться такі показники, як період завершення продажу інноваційного товару за «підвищеною ціною» та приріст прибутку від продажу інноваційного товару, ймовірність чіткого прогнозування яких на етапі прийняття рішення щодо здійснення інноваційної діяльності дуже низька.

Ще один підхід до вирішення проблеми оцінки ефективності інноваційної діяльності на етапі прийняття рішення щодо розробки та впровадження інновації викладений в праці Л.Л. Грищенко [225, с. 177]. Науковці пропонують використовувати показник приведеного оцінюваного ефекту. Він є аналогом чистої поточної вартості з відмінністю в тому, що його складові можна визначити на основі попереднього аналізу. Перевагами даного підходу є синтез не лише економічних, а й соціальних та екологічних показників. Головними недоліками є наявність в складі таких показників, як виручка від реалізації на внутрішньому та зовнішньому ринках в реальних цінах та виручка

від продажу майна та інтелектуальної власності, що створюється учасниками проекту, оскільки:

- по-перше, на етапі розрахунку цього показника ціна на інноваційний продукт ще не сформована, а науковці пропонують визначати цей показник до затвердження техніко-економічного обґрунтування проекту;

- по-друге, зазначені складові суперечать між собою, оскільки дохід від реалізації інновації на внутрішньому ринку може відобразитися доходом від продажу прав інтелектуальної власності.

Окремо слід виділити ряд праць вітчизняних [226, с. 123; 227, с. 70–72; 228, с. 97;] та закордонних [229, с. 18] вчених, які пропонують методи оцінки ефективності інноваційної діяльності на основі урахування чинника ризику шляхом корегування норми дисконту.

Так в роботі Ю.В. Сотнікової [226, с. 123] ставка дисконту визначається як сума вартості капіталу та річного темпу інфляції у відносних одиницях, а прибуток при цьому корегується на вірогідність його отримання. Доцільною є пропозиція корегування NPV на коефіцієнти, що враховують зміну тривалості роботи підприємства без зміни технології та коефіцієнт співставлення прибутків проектів, що порівнюються. Проте в роботі не наводиться повного обґрунтування доцільності використання даних коефіцієнтів.

У праці А.В. Савчук [227, с. 71] корегування ставки дисконту пропонується здійснювати на основі відсоткової ставки за депозитом, до якого надходить прибуток від реалізації інновації або індексу купівельної спроможності грошей, тобто інфляції. Окремий розрахунок ставки дисконту виконується з метою урахування ризику виробника шляхом визначення ймовірності зниження обсягу доходної частини.

Прихильником методу коригування норми дисконту є Т.А. Васильєва [228, с. 97]. В якості ставки дисконту науковець пропонує використовувати премію за ризик різного виду, який розраховується на основі математичного очікування.

Цікавим є підхід до корегування дисконту описаний в праці М. Клейтона [229, с. 18]. Для того, щоб нівелювати різницю між коливанням інвестицій по роках, аналітики прогнозують щорічне зростання доходів на три-пять років, а потім, з метою мінімізації похибки в прогнозних розрахунках, до доходу, отриманого за останній рік виконання розрахунків, застосовують формулу різниці дисконтної ставки та отриманого прогнозного зростання доходів з цього моменту. Результат дисконтується до теперішнього часу. Однак в роботі описані тільки теоретичні положення даного методу та не представлені рекомендації щодо складання прогнозу зростання прибутків.

Таким чином, не зважаючи на широкий спектр методичних підходів до

оцінки ефективності інноваційної діяльності, можна зробити висновок, що вони мають ряд дискусійних моментів:

- більшість методів спрямовані на оцінку технічних інновацій;
- оцінка ефективності інновацій здійснюється за умов наявності аналогічних продуктів;
- розрахунок ефективності базується на ймовірнісних оцінках та прогнозних результатах, які не виключають певний ступінь похибки.

В результаті аналізу сучасних методик оцінки ефективності інноваційної діяльності визначено таку їх принципову особливість як тотожність методичних засад оцінці ефективності інноваційної діяльності з інвестиційною.

Тому сучасні науковці О.І. Кузьменко та Т.В. Щетилова підкреслюють необхідність урахування відмінностей між інноваційними та інвестиційними проектами [230, с. 38], що має відтворюватися на методах оцінки їх ефективності [149, с. 109].

Так в роботі О.І. Кузьменко [230, с. 38] обґрунтовані відмінності інноваційних проектів від інвестиційних за такими ключовими ознаками: мета, перспективність результатів, інформаційна база, тривалість, наявність аналогій, процес прийняття рішень, методи моделювання, статистична база. На основі цього доведено, що ототожнювати інноваційний та інвестиційні проекти не правильно, а отже й використовувати одні й ті ж методи оцінки ефективності неможливо.

В дослідженні Т. В. Щетилової [149, с. 109] визначено принципові відмінності у використанні єдиних методів оцінки ефективності для інвестиційних та інноваційних проектів. В результаті чого доведено, що використання цих методів для оцінки ефективності інноваційної діяльності без урахування її особливостей неможливе.

З цієї позиції можна виділити окремий напрямок розвитку методології оцінки ефективності інноваційної діяльності, а саме - пошуку альтернативних методів оцінки [151, с. 15; 231, с. 33; 232, с. 187-189; 173, с. 59; 234, с. 34].

В роботі Л.І. Федулової [231, с. 33] методичною основою оцінки виступає життєвий цикл інновації. Головними компонентами оцінки є ступінь відповідності державним пріоритетам, оцінка життєвого циклу інновації та підприємства. Позитивним є те, що запропонований підхід передбачає здійснення оцінки на етапі прийняття рішення та передбачає здійснення оцінки на кожному з етапів. Проте використання даного методу не виявляється можливим, оскільки життєвий цикл інновації чітко визначений та співпадає з тривалістю будівельного процесу. Окрім цього здійснення оцінки ефективності інноваційної діяльності на етапі безпосереднього будівництва недоцільне.

В дослідженні Н.С. Ілляшенко [232, с. 187–189] основою оцінки

ефективності інноваційної діяльності є факторний аналіз. На основі вагомості кожного з факторів, що стримують інноваційну діяльність, визначається коло домінуючих, які складають функцію успіху проекту. Оцінка полягає в поетапній оцінці та групуванні результатів кожного чинника, а саме – умов ймовірностей даних чинників. Позитивним аспектом даного підходу є комплексність оцінки з позиції сполучення якісної та кількісної оцінки. Проте даний метод є складним при його виконанні:

- по-перше, представлений в роботі ряд чинників визначається в статистичній звітності лише для промислових підприємств. Для визначення набору чинників впливу на інноваційну діяльність підприємств інших галузей необхідно використовувати метод експертних оцінок, який призведе до суб'єктивізації результатів оцінювання;

- по-друге, метод більше схиляється до оцінки інноваційної активності, ніж її ефективності.

Такі вчені як М.В. Афанасьєв, І.В. Капітан, О.Зозулев та М. Базь [151, с. 15; 173, с. 59; 233, с. 34] в своїх дослідженнях використовують методи оцінки ефективності інноваційної діяльності, побудовані на засадах маркетингу.

В основі оцінки ефективності інноваційної діяльності використовуються такі багатовимірні маркетингові методи, як:

- модель Розенберга [151, с. 15; 173, с. 59], яка полягає в оцінці нового товару споживачами з погляду його придатності для задоволення потреб;

- модель з ідеальною точкою [173, с. 59], що ґрунтується на штучному введенні нового компоненту, котрий є ідеальним з погляду споживача і найбільш повно відображає характеристику нового продукту;

- модель «товарної системи», яка дозволяє оцінити сукупність потреб, що знаходяться в основі товарів-конкурентів [173, с. 59].

- методи бізнес-аналізу та казуальних досліджень [233, с. 34], а саме – оцінки попиту та пропозиції, конкурентоспроможності тощо.

Головним недоліком даних підходів є орієнтація на оцінку інновації лише з позиції споживачів, оскільки ймовірність прогнозування попиту на інноваційну продукцію на початкових етапах низька.

Проведене дослідження методичних підходів до оцінки ефективності інноваційної діяльності дозволило здійснити їх систематизацію за двома основними напрямками: традиційні та альтернативні, в межах яких диференційовано змістові групи (рис.2.13).

Компаративний аналіз методів оцінки ефективності інноваційної діяльності довів, що кожен з них має як переваги так, і недоліки. Досліджувані методики орієнтовані на оцінку ефективності інноваційної діяльності з певної позиції: ефективності інвестицій, рівню прибутковості, ступеню задоволення

потреб споживачів тощо. Відсутність комплексності показників та невідповідність висунутим вимогам не дозволяють використати жодну із представлених методик в повному обсязі.

Рисунок 2.13 – Систематизація методів оцінки ефективності інноваційної діяльності

Тому для оцінки ефективності інноваційної діяльності доцільно синтезувати окремі показники з різних методик.

В основу базового складу покладені показники, які узагальнені за критеріями в п. 1.3 даної роботи (Додаток М). При цьому даний перелік доцільно доповнити такими показниками, як чистий дисконтований дохід, індекс доходності та дисконтований термін окупності, які входять до складу державної [210] та загальноприйнятої міжнародної [166] методик оцінки ефективності інноваційної діяльності.

Зазначимо, що в складі цих критеріїв є суміжні за своїм економічним змістом показники, такі, як прибуток від ліцензійної діяльності, прибуток від впровадження винаходів тощо. Тому склад показників кожного з критеріїв оптимізовано (табл. 2.7) з таких позицій:

- виключення дублювання економічного змісту отримуваних результатів;
- збереження змістової цілісності критерію;
- можливості кількісного виміру отримуваних результатів;

– відповідності сутності показників фактичним даним будівельних підприємств.

Таблиця 2.7

Показники оцінки ефективності інноваційної діяльності будівельних підприємств

Критерій	Показники
Економічної ефективності	Рентабельність інноваційної діяльності
	Приріст обсягів реалізації інноваційної продукції
	Чистий приведений дохід
	Індекс доходності
	Дисконтований період окупності
	Приріст продуктивності праці
Науково-технічної ефективності	Частка працівників, зайнятих в науковій сфері підприємства
	Кількість об'єктів права інтелектуальної власності, на які є відповідні документи
	Обсяг робіт з розвитку, модернізації та реконструкції науково-технологічної та дослідно-промислової бази, що виконувалися за проектом
Соціальної ефективності	Частка нових робочих місць
	Зростання рівня доходів працівників
Критерій новизни	Наявність у складі продукції принципово нових товарів, які не випускаються іншими підприємствами
	Частка працівників, зайнятих в інноваційній діяльності, до загальної кількості працюючих
	Річний приріст витрат на інноваційну діяльність
	Відношення витрат на інноваційну діяльність до обсягу реалізації будівельної продукції

Оцінка ефективності інноваційної діяльності здійснюватиметься на прикладі будівельних підприємств вибіркової сукупності: БУ "Укрбургаз", АТ "Житлобуд-2", АТ "Альпсервіс", оскільки саме ці підприємства досягли результатів інноваційної діяльності у вигляді нового продукту, що підтверджено відповідними охоронними документами. При цьому розрахунок чистого приведенного доходу, індексу доходності та періоду окупності здійснюватиметься лише в ті періоди, в яких підприємствами розроблялися інновації – об'єкти прав інтелектуальної власності (Додаток М).

За критерієм економічної ефективності (табл. Н.1 додатку Н) інноваційну діяльність БУ "Укрбургаз" можна вважати ефективною в період 2005-2007рр, що підтверджується такими показниками, як рентабельність інноваційної діяльності, чистий приведений дохід та індекс доходності.

Єдиним показником, який має негативне значення в цей період, є приріст продуктивності. Його зниження обумовлено, в першу чергу, скороченням обсягів реалізації будівельної продукції та зростанням чисельності працівників підприємства, тому за умов високих значень інших показників даного критерію об'єктивно відображати стан інноваційної діяльності він не може. Ефективною інноваційну діяльність даного підприємства можна визначити також в період 2008рр., її рентабельність становить 61,3%, незважаючи на скорочення обсягів реалізації, а продуктивність зростає на 4,2%. Проте вже у 2009р інноваційна діяльність підприємства переходить до іншого стану, що підтверджують негативні значення всіх показників.

Оцінка інноваційної діяльності АТ "Житлобуд-2" свідчить про її ефективність в 2005–2008рр. за всіма показниками. Проте в 2009р. продуктивність праці скорочується на 96,75%, а інноваційна діяльність підприємства є збитковою, тому в цьому періоді можна стверджувати про її неефективність

Аналогічний стан має інноваційна діяльність АТ "Альпсервіс" в 2005–2009рр.

За критерієм науково-технічної ефективності (табл. Н.2 додатку Н) інноваційну діяльність БУ "Укрбургаз", АТ "Житлобуд-2" можна вважати ефективною лише в 2005р., а АТ "Альпсервіс" в 2006р., оскільки в цей період підприємствами отримані охоронні документи на права інтелектуальної власності. Незважаючи на щорічні роботи з розвитку та модернізації науково-технологічної бази, результати в 2006-2009рр. у вигляді кінцевих інноваційних продуктів відсутні, що пов'язано з незначною часткою наукових працівників, які є джерелом інноваційних ідей.

За критерієм соціальної ефективності (табл. Н.3 додатку Н) інноваційна діяльність БУ "Укрбургаз" та АТ "Житлобуд-2" є ефективною лише в 2006р., а АТ "Альпсервіс" в 2007р. За результатами її здійснення створено нові робочі місця, збільшено оплату праці працівників підприємств.

За критерієм новизни (табл. Н.4 додатку Н) ефективною інноваційна діяльність є в 2005–2006рр. у підприємств БУ "Укрбургаз" та АТ "Житлобуд-2", в 2007–2008рр., у підприємства АТ "Альпсервіс", оскільки в ці періоди підприємства випускали продукцію, принципово відмінну від існуючої на ринку.

Незважаючи на зростання витрат на інноваційну діяльність та значну частку працівників, зайнятих в інноваційній діяльності, АТ "Житлобуд-2" в 2008р. не досягло кінцевих результатів у вигляді принципово нового продукту. БУ "Укрбургаз" в цьому періоді значно скоротило витрати на інноваційну діяльність, а частка зайнятих працівників становила лише 5%. В 2009р

інноваційна діяльність досліджуваних підприємств була неефективною за всіма показниками.

На основі результатів оцінювання ефективності інноваційної діяльності будівельних підприємств за кожним з критеріїв можна зробити висновок, що з досліджуваних будівельних підприємств ефективною за всіма критеріями є інноваційна діяльність лише АТ "Альпсервіс" в 2007р.

В ході оцінювання виявлено ряд недоліків, які не дозволяють стверджувати про об'єктивність сформованих висновків:

- в критерії економічної ефективності оцінювання орієнтоване лише на визначення рівня прибутковості інноваційної діяльності, при цьому не враховується її вплив на внутрішні процеси діяльності підприємства, а саме – ступінь досягнення підприємством поставлених цілей, тобто забезпечення додаткової маси прибутку та монопольного положення на ринку;

- у критерії науково-технічної ефективності відсутня оцінка впливу інноваційної діяльності на оптимізацію виробничого процесу;

- у критерії соціальної ефективності не враховується ефективність інноваційної діяльності з позиції споживача, оскільки він є суб'єктом інноваційної діяльності та безпосереднім учасником інноваційної діяльності;

- у критерії новизни оцінюється наявність вже існуючих в структурі продукції принципово нової, проте не оцінюється ступінь радикальності тієї, що розробляється;

- в апробованій системі оцінювання відсутні нормативні значення показників, які б дозволяли однозначно інтерпретувати результати.

Внаслідок цього пріоритетним стає завдання створення комплексної системи оцінювання, яка б виправляла недоліки існуючих та враховувала інтереси всіх зацікавлених у здійсненні інноваційної діяльності сторін.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

У результаті аналізу інноваційної діяльності вітчизняних підприємств:

Систематизовано чинники впливу на інноваційну діяльність за напрямками виникнення та відповідними сферами впливу. Обґрунтовано систему оцінки впливу чинників на інноваційну діяльність підприємств, яка є сукупністю напрямів аналізу та відповідних показників за кожним рівнем виникнення чинників, що дозволяє здійснити комплексний аналіз інноваційної діяльності.

Встановлено, що протягом 2005–2008рр. відбувався активний розвиток як економіки в цілому, так і всіх галузей, що сприяло інтенсифікації інноваційної діяльності. Це підтверджується позитивною динамікою основних показників будівельної галузі України та Харківської області. З 2008р спостерігається значний спад вітчизняної економіки, обумовлений світовою фінансово-економічною кризою, що негативно позначається на стані будівельної галузі.

Систематизовано наукові підходи до визначення життєвого циклу інновації. Доведена необхідність його диференціювання на повний (життєвий цикл інновації) і малий (життєвий цикл удосконаленого продукту), визначено їх складові етапи та відмінності. У результаті проєкції складових життєвого циклу інновації на життєвий цикл економічної системи доведена доцільність здійснення інноваційної діяльності на сучасному етапі розвитку економіки України.

Виявлено позитивну тенденцію розвитку будівельної галузі в Харківській області в 2005–2007рр. та поступовий спад основних показників у 2008р., який посилюється в 2009р.; доведено, що будівельна галузь є чутливою та реактивною до змін економічної кон'юнктури. Визначено, що в період 2005–2007рр відбувалася інтенсифікація інноваційної діяльності будівельних підприємств, основні результати якої спрямовані на оптимізацію внутрішніх процесів. В якості суб'єктів фінансування інноваційної діяльності виступають саме підприємство, споживачі, кредитори та інвестори, що довело їх безпосередню участь у здійсненні інноваційної діяльності.

Розроблено матрицю оцінки результативності інноваційної діяльності будівельних підприємств, яка дозволяє на основі співставлення динамічних показників обсягів реалізації звичайної та інноваційної будівельної продукції визначити ступінь результативності інноваційної діяльності.

Узагальнено показники оцінки ефективності інноваційної діяльності з різних методик за критеріями економічної, науково-технічної, соціальної ефективностей та новизни, застосування яких під час оцінки ефективності інноваційної діяльності будівельних підприємств м. Харкова виявило низку принципових недоліків, що свідчать про неможливість формування об'єктивних висновків та доводять необхідність створення комплексної системи оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємств.

РОЗДІЛ 3

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

3.1. Технологія оцінювання ефективності інноваційної діяльності підприємств

Процес оцінювання ефективності інноваційної діяльності підприємства (далі по тексту ЕІД) має проводитися за певною технологією, яка враховує напрямки оцінки з позиції її цільового призначення (внутрішній та зовнішній). Як було зазначено в розділі 1 даної роботи з позиції внутрішнього спрямування суб'єктом оцінки виступає підприємство-інноватор, а з позиції зовнішнього – інвестор, споживачі та держава.

Внаслідок того, що виділені напрямки оцінки мають різне цільове призначення, виключається можливість використання єдиного методу оцінки ЕІД. Тому стає необхідним визначення характерних особливостей всіх етапів процесу оцінювання (рис 1.8) для внутрішньої та зовнішньої оцінки.

Пріоритетною складовою даного процесу є формування мети оцінювання. Для її чіткого формулювання необхідно окреслити основні змістові складові оцінки внутрішнього та зовнішнього призначення.

В результаті аналізу методичних підходів до оцінки ефективності інноваційної діяльності доведено неможливість застосування жодного з них в первісному вигляді. Тому оцінку для внутрішнього та зовнішнього призначення доцільно визначати з позиції економічної, науково-технологічної, соціальної та екологічної ефективності.

В контексті вищезазначеного оцінку ЕІД з позиції підприємства необхідно здійснюватися за наступними складовими:

- економічна ефективність, яка відбивається у рівні прибутковості інноваційного продукту, ступені оптимізації витрат на його здійснення, підвищенні інвестиційної привабливості підприємства;
- науково-технічна ефективність характеризує ступінь раціоналізації виробництва, підвищення техніко-економічних показників, ступінь підвищення якості продукції;
- соціальна ефективність відображає вплив інновації на умови праці працівників підприємства, зростання її продуктивності.

Внаслідок того, що і соціальна, і екологічна складові внутрішньої оцінки відображають вплив інноваційної діяльності на умови праці, доцільно під час формування оцінки ЕІД в межах внутрішнього спрямування врахувати інтереси персоналу підприємства, а саме – зацікавленості працівників в інноваційній

діяльності.

Інтереси персоналу у здійсненні ефективної інноваційної діяльності полягають у:

- соціальній ефективності, а саме збільшенні обсягів соціальних вигод, внаслідок преміювання персоналу, який брав участь в розробці та впровадженні інновації, покращенні умов праці, підвищенні кваліфікації працівників, задіяних в інноваційній діяльності, що відобразатиметься на рівні оплати їх праці;

- екологічній ефективності – підвищенні екологічної безпеки виробничого процесу під час його здійснення.

Таким чином, складовими оцінки з позицій персоналу є соціальна та екологічна ефективності, які характеризують різні аспекти праці в залежності від результату інноваційної діяльності підприємства.

Оцінка ЕІД з позиції споживача формується на основі загальної теорії споживчої вартості [234], відповідно до якої вартість товару обумовлюється його корисністю, тобто здатністю задовольняти потреби споживачів. В працях сучасних науковців Н. І. Чухрая, Р. Ю. Подольського [235–246] розширено положення даної теорії з позицій формування характеристик товарів, що приносять користь, становлять цінність для споживачів і тим самим формують споживчу вартість товарів [234, с. 115], а саме – якості товару [235, с. 130]; обслуговування споживачів [236, с. 84]; логістичної діяльності [237, с. 65]. З цих позицій споживча вартість продукту інноваційної діяльності формується на основі зазначених характеристик. При цьому головною проблемою визначення його споживчої вартості є принципова новизна продукту-інновації для ринку. Тому оцінка ЕІД полягатиме в обґрунтуванні вибору споживачем даного товару. Тобто споживач повинен оцінити його переваги в порівнянні з існуючими на основі аналізу повноти задоволення інновацією потреб. За даних умов змістовими складовими оцінки з позиції споживача є:

- економічна ефективність як співвідношення ступеня задоволення потреб інновацією та ціни;

- соціальна ефективність, яка визначає ступінь корисності інновації та її здатність задовольняти потреби споживачів;

- екологічна ефективність, що відображає вплив інноваційної продукції на навколишнє середовище, підвищення екологічної безпеки будівельної продукції під час експлуатації.

Зміст оцінки ЕІД з позиції інвестора обумовлюється базовими положеннями теорії інвестування. Провідні науковці класичної школи У. Шарп та Р. Фриман [238–239] наголошують, що головним мотиваційним чинником процесу інвестування є забезпечення певних інтересів інвестора, найбільш

пріоритетним з яких є отримання прибутку. В контексті цього оцінка ЕІД полягає у визначенні прибутковості інвестицій з урахуванням їх високого ступеня ризиків, які є невід'ємною складовою діяльності підприємств будівельної галузі та інноваційної діяльності. За даних умов оцінка полягатиме у визначенні економічної ефективності, що характеризує рівень прибутковості інвестицій у інновацію з урахуванням ризику та періоду їх окупності.

Зазначимо також, що в цьому напрямі відображаються інтереси власників суб'єктів господарювання, оскільки вони безпосередньо зацікавлені в підвищенні доходності діяльності своїх підприємств та інноваційної діяльності зокрема.

Здійснення оцінки ЕІД в макроекономічному аспекті обумовлено активною участю держави в інноваційному секторі економіки, що визначається її основоположними функціями [77, с. 88–94]: забезпечення правової бази й суспільної атмосфери; перерозподілу доходу і багатства; захисту конкуренції.

Позитивний вплив інноваційної діяльності на різні аспекти функціонування підприємства (скорочення витрат, отримання надприбутків, покращення умов праці, підвищення екологічності будівництва тощо) підвищує його інвестиційну привабливість, а внаслідок дифузії інновації – всієї галузі. Це обумовлює інтерес держави у здійсненні підприємствами ефективної інноваційної діяльності, який виражається в стимулюванні інноваційної активності галузі. Тому з позиції держави оцінка ЕІД повинна включати:

- бюджетну ефективність, яка виражається у збільшенні обсягів надходжень до бюджету, скорочення обсягів використання бюджетних ресурсів;

- соціальну ефективність, яка виражається у зростанні рівня зайнятості населення, забезпечення зростання заробітної плати та обсягів соціальних відрахувань;

- екологічну ефективність, яка виражається забезпеченням повної відповідності продукції екологічним та санітарним нормам;

- економічну ефективність, яка виражається підвищенням інвестиційної привабливості галузі, зростанням рівню економічних показників галузі за рахунок тиражування інновації.

Оскільки в межах даної роботи об'єктом дослідження є процес оцінки ефективності інноваційної діяльності саме на рівні підприємства, увагу акцентовано на особливостях формування системи оцінки на мікрорівні. Внаслідок цього виокремлення даного напрямку є обов'язковим в складі зовнішнього оцінювання, проте таким, що виходить за межі дослідження. Тому в подальшому дослідженні розробка системи оцінювання ефективності інноваційної діяльності здійснюватиметься без урахування інтересів держави.

Таким чином, оцінка ЕІД може здійснюватися для внутрішнього та зовнішнього призначення, що в загальному вигляді синтезує в собі оцінку економічної, науково-технічної, соціальної та екологічної ефективності, пріоритетність та форми прояву яких визначаються в залежності від призначення оцінки (рис. 3.1).

Аналізуючи зміст напрямів оцінки ЕІД, детальніше зупинимося на кожному з них з метою формування основних завдань, досягнення яких сприятиме формуванню об'єктивних висновків щодо ефективності інноваційної діяльності.

Вихідною особливістю оцінки ЕІД з позиції підприємства є варіативний розподіл результату інноваційної діяльності. Тому даний напрям доцільно диференціювати за ступенем досягнутих результатів: оцінка ефективності впровадження нововведення та оцінка ефективності впровадження інновації.

Оскільки характерною особливістю діяльності БП є значна тривалість інноваційного процесу, ймовірність завершення інноваційної діяльності розробкою саме нововведення є високою. За таких умов ЕІД відобразатиме ступінь впливу впровадження нововведення на діяльність підприємства. При цьому науково-технологічна ефективність відобразатиме ступінь оптимізації будівельного процесу, а економічна ефективність полягатиме в оцінці ступеня оптимізації витрат.

При кінцевому результаті інновації пріоритетним стає визначення економічної ефективності, яка характеризуватиметься визначенням рівня додаткової маси прибутку від експлуатації інноваційної продукції (надприбутку), а також надходження від продажу ліцензій конкурентним підприємствам (інтенсивність дифузії інновації).

Для персоналу результат-інновація формує мотиваційну базу стимулювання інноваційної діяльності на БП з боку персоналу (генерування ідей, конструкторських розробок, раціоналізаторських пропозицій тощо).

У випадку кінцевого результату – нововведення інтереси персоналу обумовлюються ступенем оптимізацією будівельного процесу з позиції скорочення витрат живої праці, підвищення кваліфікаційного рівня працівників внаслідок зростання технологічної складності будівельного процесу, підвищення екологічної безпеки будівельного процесу.

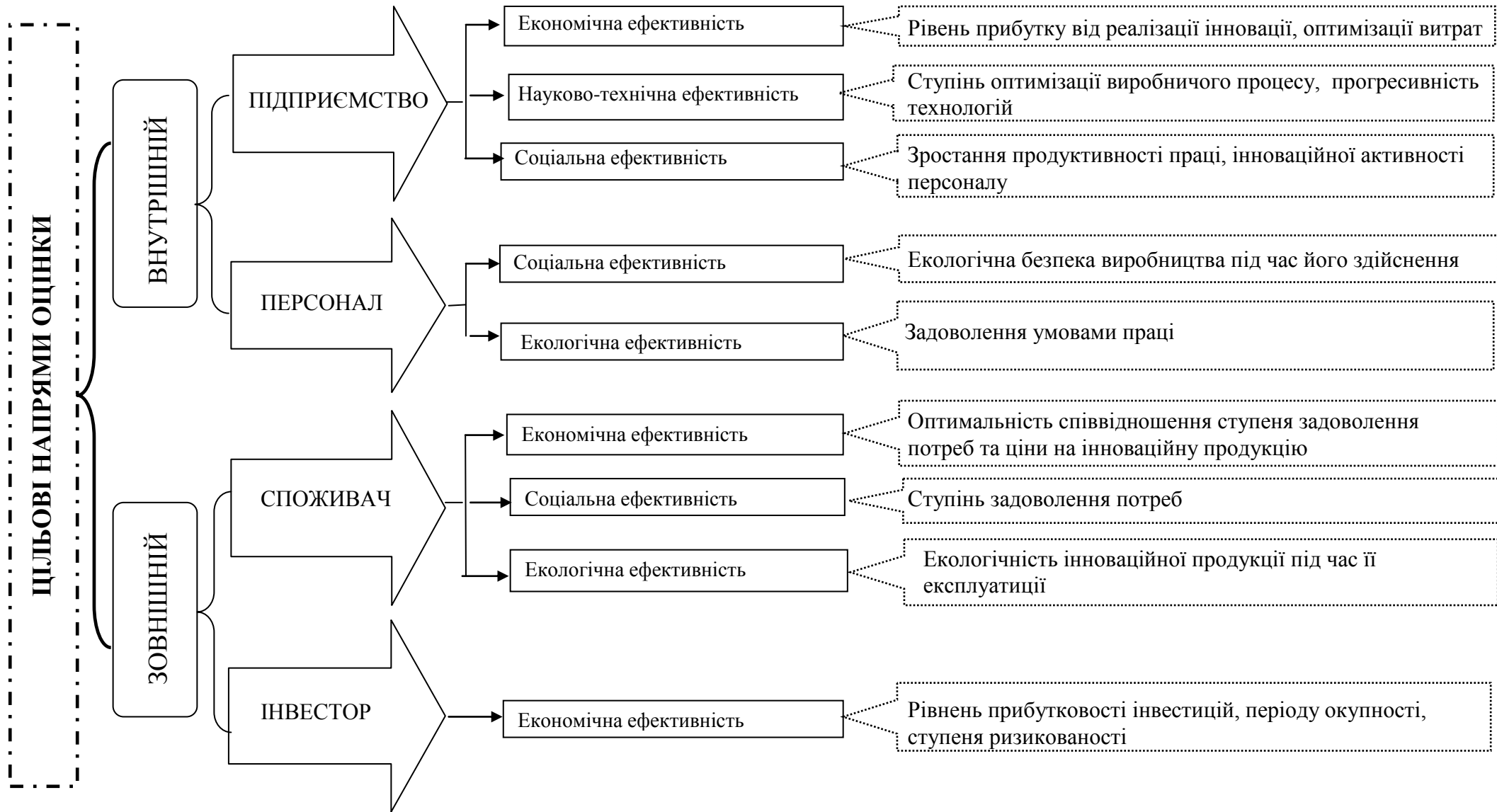

Рисунок 3.1 – Цільові напрями оцінки ефективності інноваційної діяльності

Таким чином, основними завданнями внутрішнього спрямування оцінки ЕІД є визначення:

- ступеню новизни результату;
- рівню оптимізації технічних параметрів виробництва;
- ступеню підвищення соціальних та екологічних стандартів і норм виробничого процесу та продукції;
- спектру економічних вигод від створення та реалізації інноваційної продукції.

Основні завдання зовнішнього оцінювання обумовлені досягненням підприємством результату-інновації. Оскільки інтереси всіх учасників даного напрямку базуються на такій особливості інноваційної діяльності як забезпечення додаткового рівня прибутків внаслідок принципової новизни продукції. Так, з позиції інвестора економічна ефективність формується на основі очікування додаткової маси прибутку від реалізації інновацій. З позиції споживача – визначенні споживчих властивостей будівельної продукції. Слід зазначити, що в якості споживача може виступати як споживач кінцевої інноваційної продукції (замовник, населення, бюджетні та небюджетні організації), так і конкурентні підприємства - споживачі інноваційної технології тощо [237, с. 57].

Таким чином, основними завданнями зовнішнього призначення оцінки є визначення:

- ступеню інвестиційної привабливості інноваційної діяльності;
- споживчих властивостей інноваційної продукції;
- ступеню відповідності інноваційної продукції соціальним та екологічним нормам.

Базуючись на змісті основних напрямків оцінювання та авторському баченні складових оцінки ЕІД, а також змісті процесу оцінки (рис. 1.8) розроблено технологію оцінки ЕІД (рис 3.2)

Етап 1. Формулювання мети оцінки. На цьому етапі формулюється мета оцінки, яка визначатиме зміст подальших етапів оцінювання. Основною метою оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємств є визначення ефективності створення та впровадження інновації на підприємстві з урахуванням факторів внутрішнього і зовнішнього середовища.

Етап 2. Конкретизація мети оцінки з позиції цільового призначення. Ґрунтуючись на змістових складових напрямків оцінки (рис.3.1), мету оцінки ЕІД конкретизовано:

- з позиції підприємства – встановлення доцільності розробки та впровадження інновації;

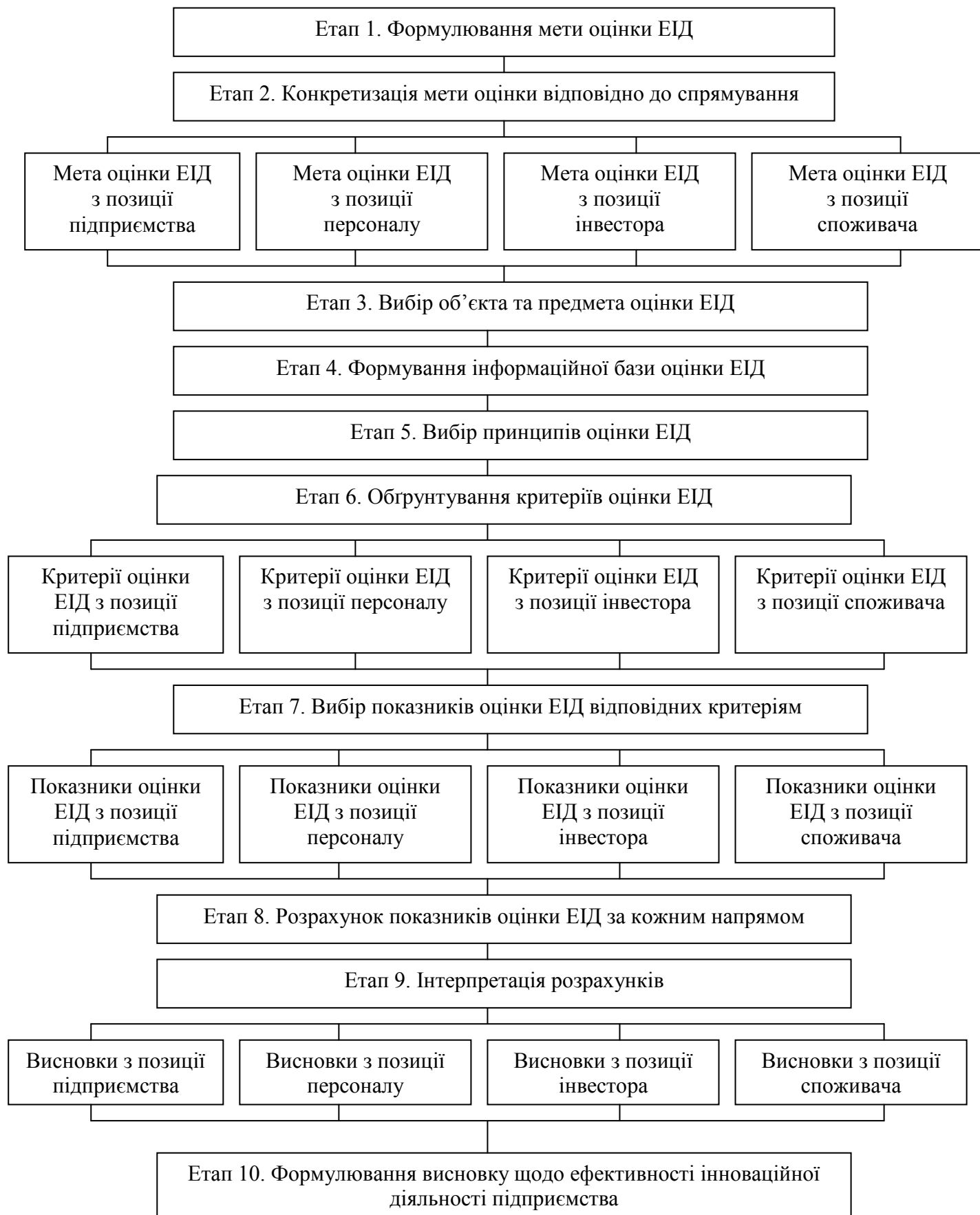

Рисунок 3.2 – Технологія оцінювання ефективності інноваційної діяльності підприємства

- з позиції персоналу – визначення доцільності участі працівників у проекті;
- з позиції інвестора – визначення доцільності здійснення інвестицій в інноваційну діяльність підприємства;
- з позиції споживача – доцільність споживання інноваційної будівельної продукції.

Для досягнення поставленої мети необхідно визначити відповідні завдання оцінки ефективності інноваційної діяльності.

Незважаючи на те, що метою оцінки є визначення ефективності, вона має різну форму прояву відповідно до напрямку здійснення. Тому завдання оцінки розроблені відповідно до мети та цілей окремих складових. В якості завдань виступає оцінка всіх змістових аспектів кожного зі спрямувань оцінювання.

Етап 3. Вибір об'єкта та предмета оцінки. Як вже зазначалося в п. 1.3 даної роботи, об'єктом оцінки виступає інноваційна діяльність, а предметом – теоретичне та методичне забезпечення оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємств.

Підкреслимо, що відповідно до варіативного розподілу результату оцінка для внутрішнього призначення може диференціюватися з позиції результату-нововведення та результату-інновації. Тому об'єктом внутрішньої оцінки також може виступати інноваційний процес (рис. 1.5).

Етапи 1–3 визначають підготовчий блок оцінки (табл. 3.1). Чітка постановка складових даного блоку формує подальшу структуру оцінювання.

Етап 4. Формування інформаційної бази оцінки. На даному етапі відбувається збір інформації для здійснення подальшого процесу оцінки.

Відповідно до змісту даного етапу збір інформації повинен здійснюватися на основі техніко-економічних показників проекту. Інформаційним підґрунтям слугуватимуть певні дані фінансової звітності, державних будівельних норм та стандартів, а також фактичні дані щодо замовників, обсягів та термінів виконання інноваційної продукції як з боку фізичних, так і юридичних осіб.

Етап 5. Визначення принципів оцінки ЕІД. На даному етапі формуються основні правила здійснення оцінки. Загальні та часткові принципи, на яких повинна здійснюватися оцінка, систематизовані в п. 1.3 даної роботи (табл. 1.5). У зв'язку з обґрунтованою диференціацією напрямів оцінювання за цільовим призначенням здійснено також розмежування принципів оцінювання, в основу якого покладено відповідність сутності принципу змісту напрямів оцінювання (табл. 3.2).

Таблиця 3.1

Підготовчий блок оцінки ефективності інноваційної діяльності

Етап	Внутрішній напрям		Зовнішній напрям	
	підприємство	персонал	інвестор	споживач
Мета	Визначення ефективності інноваційної діяльності			
	доцільність впровадження інновації	доцільність ініціювання інноваційної діяльності	доцільність здійснення інвестицій	доцільність споживання (ступеню задоволення потреб)
Завдання	– оцінка результативності ІД; – оцінка доцільності витрат на здійснення ІД; – оцінка ступеню досягнення поставлених цілей перед здійсненням ІД.	– оцінка покращення умов праці; – оцінка екологічної безпеки праці працівників;	– оцінка можливого рівня прибутку від здійснення інвестицій; – оцінка періоду повернення інвестицій; оцінка досягнення цілей інвесторів. – оцінка ризиків ІД	– оцінка впливу інновації на екологію – оцінка ступеню задоволення фізіологічних, духовних потреб
Об'єкт	Інноваційна діяльність підприємств			
Предмет	Теоретичне та методичне забезпечення оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємств			

Таблиця 3.2

Диференціація принципів оцінювання ефективності інноваційної діяльності підприємства за цільовим спрямуванням

Принципи	Внутрішній напрям		Зовнішній напрям	
	Підприємство	Персонал	Споживач	Інвестор
Методологічні	адекватності, об'єктивності, комплексності, формалізованості			
Методичні	від загального до часткового, адаптивності			урахування чинника часу
	сполучення статичних та динамічних оцінок		сполучення кількісних та якісних оцінок	
Операційні	від попередньої до загальної оцінки	гнучкості, взаємозв'язку параметрів		

Етап 6. Обґрунтування критеріїв оцінки ЕІД БП. Метою даного етапу є економічне обґрунтування критеріїв, які повинні в повній мірі відповідати поставленій меті, бути чітко формалізованими, тобто таким, які можуть бути обчислені кількісно. Зауважимо, що критерії також мають диференціюватися за цільовим спрямуванням. Набір критеріїв за кожним з напрямків повинен відображати відповідний аспект мети та ряду завдань.

Етап 7. Вибір показників оцінки ЕІД. На даному етапі формується коло показників відповідно до обраних критеріїв. Вибір показників повинен здійснюватися так, щоб в повній мірі кількісно відображати зміст критерію.

Етап 8. Розрахунок показників оцінки ЕІД за кожним напрямком. Даний етап полягає в розрахунку обраних за кожним напрямком показників на основі сформованої інформаційної бази.

Етап 9. Інтерпретація результатів. На даному етапі відбувається формалізація результатів оцінювання, визначається відповідність отриманих значень нормативним.

Етап 10. Формулювання висновків. Призначенням цього етапу є ідентифікація стану інноваційної діяльності. На основі інтерпретованих даних формулюється висновок щодо ефективності інноваційної діяльності, відповідно визначеній меті за кожним з напрямків оцінювання:

- з позиції підприємства – доцільно/недоцільно розробляти та впроваджувати інновацію;
- з позиції персоналу – доцільно/недоцільно брати участь в інноваційному проекті;
- з позиції інвестора – доцільно/недоцільно здійснювати інвестиції в інноваційну діяльність;
- з позиції споживача – доцільно/недоцільно споживати інноваційний продукт.

Таким чином, основним завданням на даному етапі дослідження є формування технічного блоку оцінки ЕІД (етапи 6–7), а також основних параметрів інтерпретації результатів, з метою забезпечення об'єктивності висновків оцінювання за кожним з напрямків цільового спрямування.

3.2. Система оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємств

Для формування адекватної та комплексної системи оцінки ЕІД необхідно розглянути існуючі моделі оцінок, які синтезують в собі монетарні та немонетарні показники з позиції визначення можливості їх застосування для узгодженості обґрунтованих в п.3.1 напрямів оцінювання.

В сучасній економічній теорії найбільшого поширення набули такі [240–243] моделі оцінки та управління діяльністю підприємства, які мають на меті всебічний аналіз фінансових та нефінансових параметрів, а також узгодженість отримуваних показників.

В результаті проведеного дослідження (табл. П.1 додатку П) було виявлено, що кожна з цих моделей має різні цільові орієнтири, а саме:

- інтереси зацікавлених сторін [240];
- співвідношення доходів з бізнес-процесами й окремими споживачами [241];
- інтелектуальний капітал як основи довгострокового процвітання компанії [242];
- досягнення стратегічних цілей [243];

У якості основних вимог до вибору моделі оцінки ЕІД БП доцільно висувати такі:

- відповідність структурних профілів напрямкам оцінки ЕІД;
- відповідність рівня та порядку взаємозв'язку структурних профілів напрямкам оцінки ЕІД;
- ступінь гнучкості та можливість адаптування до оцінки ЕІД;
- переваги та недоліки з позиції використання при оцінці ЕІД;

У результаті критичного аналізу найбільш відповідною висунутим умовам є концепція стейкхолдерів, оскільки:

- по-перше, коло зацікавлених сторін не має чітких обмежень та формується відповідно особливостей діяльності підприємства та галузевої специфіки;

- по-друге, суть взаємозв'язку між підприємством та стейкхолдерами визначається співставленням внесків та стимулів участі у діяльності підприємства, що є актуальним при виділенні цільових спрямувань оцінки, враховуючи її результативно-орієнтований характер;

- по-третє, метою даної концепції є «баланс інтересів зацікавлених сторін» [240], що відображає зміст оцінки ЕІД, а саме – синтез результатів за кожним напрямом оцінки, що дозволить сформулювати єдиний висновок щодо ефективності інноваційної діяльності підприємства в цілому.

З метою адаптації основних положень цієї концепції необхідно детальніше розглянути її особливості. Аналіз успішності реалізації стратегії, орієнтованої на задоволення інтересів зацікавлених сторін, здійснюється таким чином: для кожного показника визначаються цільові значення (мінімальне та максимальне), які порівнюються з фактичним. Результатом порівняння є нормалізована оцінка, на підставі якої робляться висновки про відповідність внесків і стимулів за кожною групою зацікавлених сторін [240].

Базуючись на даному положенні концепції, мінімальне та максимальне значення показників доцільно розглядати з позиції обґрунтованого в п.1.2 визначення ефективності як 100% рівня результативності. Так, максимальне значення показників встановлено 100% або 1, що відобразить ефективність певного напрямку оцінки, а мінімальне, відповідно, 0. При цьому автором вже зазначалося (п. 1.2), що досягнення 100% рівня результативності на практиці є практично неможливим, тому достатньою є умова, за якої значення кожного з показника прагне до 1.

Таким чином, використання принципів та методичних положень концепції стейколдерів дозволяє встановити чіткий діапазон значення кожного з показників від 0 до 1, що дає можливість уніфікувати вимір оцінки за кожним з напрямів та синтезувати в єдиний показник на основі їх математичної узгодженості.

Відповідно до даної системи вимірювання показників, висновок щодо ЕІД здійснюватиметься на основі систематизації результатів оцінки за кожним з напрямків.

Згідно технології оцінювання ЕІД (рис. 3.2) 7-им та 8-им етапами технологічного блоку оцінювання є вибір критеріїв та формування відповідних показників. Ґрунтуючись на тому, що основною специфікою визначення інноваційної діяльності є її здатність приносити надприбуток внаслідок принципової новизни продукту, в якості основного критерію доцільно виділяти критерій новизни.

Поряд з критерієм новизни, оцінювання ЕІД доцільно також здійснювати за критеріями економічної, науково-технічної, соціальної та екологічної ефективності (рис. 1.7).

Слід підкреслити пріоритетність цього критерію під час оцінювання ЕІД БП (рис. 3.3), оскільки від визначення ступеню інноваційності продукту залежить потреба в подальшому оцінюванні ефективності інноваційної діяльності будівельного підприємства.

Таким чином, першою обов'язковою стадією даного етапу є оцінка інноваційної діяльності за критерієм новизни.

Виходячи із сутності даного критерію, основним його завданням є визначення ступеню інноваційності розробленого продукту, а саме – можливості набуття ним принципової новизни.

Відповідно до Закону України «Про наукову і науково-технічну експертизу» [244] дослідження, перевірка, аналіз та оцінка науково-технічного рівня об'єктів експертизи і підготовка обґрунтованих висновків для прийняття рішень щодо таких об'єктів є метою наукової та науково-технічної експертизи, яку можуть здійснювати як органи виконавчої влади, так і окремі спеціалізовані

підприємства або експертні групи.

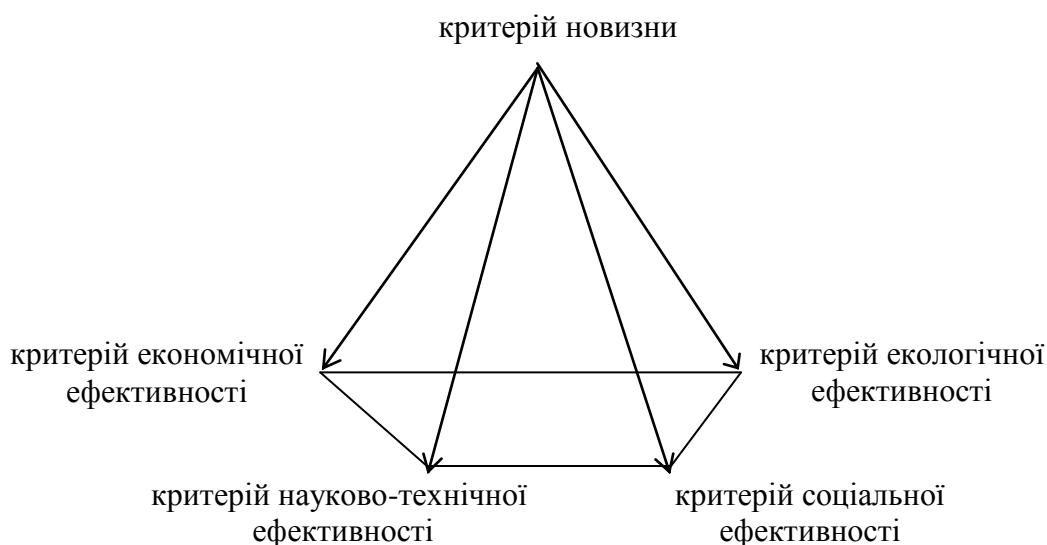

Рисунок 3.3 – Пріоритетність критеріїв оцінювання ефективності інноваційної діяльності підприємства

Внаслідок того, що перед підприємством стоїть завдання визначення ступеня оригінальності розробленого продукту від якого залежить потреба в подальшій оцінці, результатом якої може бути висновок про неефективність інноваційної діяльності та прийняття відповідного управлінського рішення, звернення до спеціалізованих органів щодо проведення науково-технічної експертизи на цьому етапі оцінювання є недоцільним з позиції здійснення додаткових витрат.

Тому виникає потреба у розробці показника, на основі якого підприємство зможе самостійно визначити ступінь оригінальності розробленого продукту.

Для вирішення цього завдання автором розроблено наступну принципову формулу (3.1):

$$I_o = \sum_{i=1}^{i=n} w_i \times X_i, \quad (3.1)$$

де I_o – індекс оригінальності розробки;

w_i – вагомість i -ї характеристики розробленого продукту;

X_i – i -та характеристика розробленого продукту, принципова відмінна від існуючих;

n – кількість принципово нових характеристик розробленого продукту.

Запропонований показник відображає в собі ступінь оригінальності усіх характеристик інноваційного продукту з урахуванням їх вагомості в загальній структурі.

Основною проблемою інтерпретації його складових є практична неможливість порівняння принципово нових характеристик у зв'язку з їх відсутністю на ринку, тому вважається можливим даний показник визначати в аспекті можливої аналогічності інноваційного продукту з уже існуючими на ринку продуктами на момент здійснення оцінювання.

Запропонований показник є узагальненою формою визначення ступеню новизни запропонованого продукту кожної з галузей національного господарства. З метою збереження логіки дослідження інтерпретація складових індексу оригінальності здійснена на прикладі підприємств будівельної галузі досліджуваної у 2-му розділі вибіркової сукупності.

В науковій літературі наводиться широкий спектр параметрів будівельної продукції [245–247], які за своїм змістом можна поділити на такі групи характеристик: технічні (надійність та міцність будівельних конструкцій, пожежонебезпечність), функціональні (організація простору, естетичність, комфортність тощо), екологічні (звуковий комфорт, температурно-вологий режим тощо) та вузькоспецифічні (соціокультурна значущість, сейсмосахищеність, вогнестійкість тощо) в залежності від характеру будівельної продукції.

Виділені характеристики пропонується використовувати в якості базових ознак інноваційного продукту принципово відмінних від існуючих на ринку під час визначення ступеню оригінальності будівельної продукції. Проте склад кожної групи може варіюватися в залежності від об'єкта інноваційної діяльності та особливостей ринку, на якому планується його реалізація.

Внаслідок неоднорідності виділених характеристик за своєю сутністю та практичною значимістю, головним завданням стає формування єдиного показника оригінальності інноваційної продукції. Для практичної реалізації поставленої цілі було застосовано метод надання переваг [248, с.110–112], який полягає в оцінці експертами кожного параметру будівельної продукції та наданні йому певної ваги.

Згідно результатів опитування за даним методом (додаток Р) найбільш пріоритетною є група технічних параметрів (0,38), на другому місці – функціональні параметри (0,32), на третьому – вузькоспецифічні (0,19), останніми за значимістю є екологічні (0,11). Таким чином, ступінь оригінальності розробленого продукту можна визначити наступним чином:

$$I_o = 0,38 \times T + 0,32 \times \Phi + 0,19 \times C + 0,11 \times E, \quad (3.2)$$

де I_o – індекс оригінальності розробленого продукту;

T – наявність технічних характеристик розробленого продукту, принципово відмінних від існуючих на ринку (при наявності приймається за 1);

Φ – наявність функціональних характеристик розробленого продукту, принципово відмінних від існуючих на ринку (при наявності приймається за 1);

C – наявність вузькоспецифічних характеристик розробленого продукту, принципово відмінних від існуючих на ринку (при наявності приймається за 1);

E – наявність екологічних характеристик розробленого продукту, принципово відмінних від існуючих на ринку (при наявності приймається за 1).

Таким чином, даний показник може приймати значення від 0 до 1. Значення даного індексу, близьке до 1, свідчить про високу можливість виходу на ринок саме інновації, протилежне відобразатиме розробку підприємством нововведення.

При цьому зазначимо, що в сучасних умовах функціонування підприємств, а саме – складної макроекономічної ситуації, обмеження ресурсів та попиту на будівельну продукцію, а також внаслідок таких особливостей здійснення інноваційної діяльності, як значна капіталомісткість, ресурсомісткість та інтелектуаломісткість наукових робіт набуття створеним продуктом одночасно всіх принципово нових характеристик є практично неможливим. Цілком допустимим є те, що інноваційна діяльність підприємства спрямована на розробку нового продукту лише за одним з представлених напрямків. Тому в повній мірі прийнятним та достатнім для визнання розробленого продукту інновацією є наявність хоча б однієї з представлених характеристик.

З цієї позиції алгоритм формування висновку щодо ступеню оригінальності оцінюваного продукту повинен базуватися на послідовному дослідженні кожної з його характеристик на предмет принципової відмінності відповідно визначеній вагомості (рис. 3.4).

За наявності хоча б однієї принципово відмінної характеристики доцільно вважати $I_o = 1$, тобто розроблений продукт є інновацією.

На основі даного алгоритму визначається доцільність здійснення подальшого оцінювання у випадку, коли індекс оригінальності набуває значення 1.

Наступним кроком є здійснення оцінювання за кожним з обґрунтованих в п. 3.1 напрямів оцінювання за критеріями економічної, соціальної та екологічної ефективності.

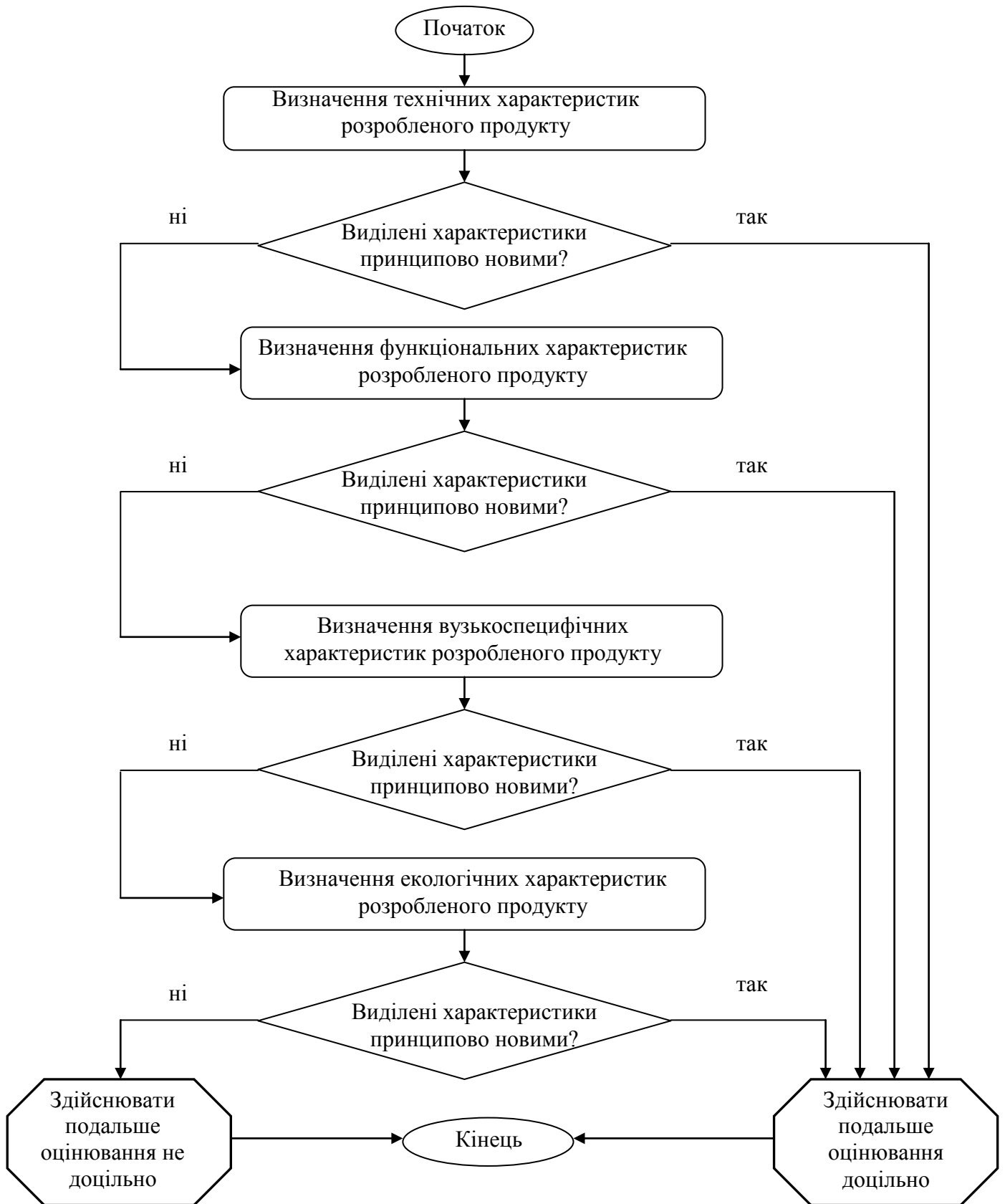

Рисунок 3.4 – Алгоритм формування висновку щодо інноваційності розробленого продукту

Склад критеріїв в кожному напрямі обумовлюється економічним змістом виділених напрямів оцінювання (рис. 3.1). Зауважимо, що обрані критерії не є

фіксованими, вони варіюються в залежності від цільового спрямування інновації, її складу та функціонального призначення. Для визначення критеріїв, за якими здійснюватиметься оцінка, в першу чергу, необхідно визначити функціональний напрям інновації. (рис. 3.5).

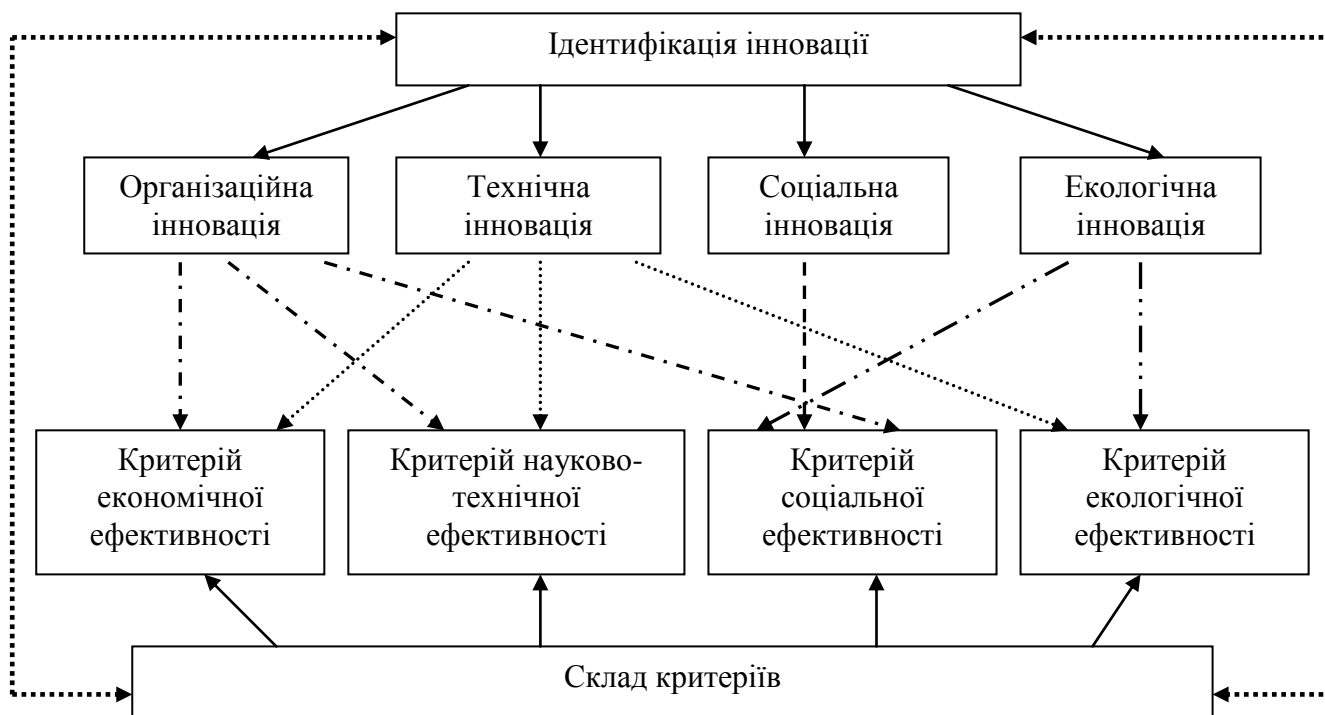

Рисунок 3.5 – Залежність складу критеріїв від характеру інновації

Багатовекторний характер оцінки обумовлює також гнучкість складу та змістового наповнення критеріїв показниками за кожним з напрямків оцінювання, відповідно до сфери впливу інновації на певну зацікавлену сторону (рис. 3.1).

В даному дослідженні розроблена система показників за повним складом критеріїв в кожному цільовому напрямку на прикладі підприємств будівельної галузі, які за своїм економічним змістом та логікою можуть бути інтерпретовані до інших галузей національного господарства. Значення всіх показників варіюється від 0 до 1.

В даному розділі вже зазначалося, що досягнення максимально можливого значення є майже неможливим, проте кожен з показників повинен прагнути до нього. Для чіткої інтерпретації результатів встановимо мінімальне допустиме значення, яке вважатиметься задовільним.

Грунтуючись на таких особливостях діяльності підприємств будівельної галузі, як висока матеріаломісткість, капіталомісткість та тривалий операційний цикл, значення показників 0,5 та більше доцільно вважати прийнятним,

оскільки згідно математичного округлення числа можна стверджувати, що він прагне до 1, а отже може вважатися таким. З метою отримання чіткого результату значення кожного показника необхідно округляти до одного знаку після коми.

Таким чином, економічний зміст та уніфікований математичний вимір складових системи оцінювання дозволяють модифікувати склад як критеріїв, так і показників, зберігаючи при цьому об'єктивність результатів.

Так, з позиції підприємства оцінка здійснюється за критеріями економічної, технічної та соціальної ефективності.

Критерій економічної ефективності розкриває такі основні ознаки інноваційної діяльності для підприємства, як прибутковість та оптимальність будівельного циклу в аспекті оптимізації витрат.

Зазначимо, що найпоширенішим показником економічної ефективності інноваційної діяльності є її рентабельність, яка є відношенням прибутку від інноваційної діяльності до витрат на її здійснення [249, с. 85].

При оцінці ефективності інноваційної діяльності доцільно визначати ступінь її зростання у порівнянні з рівнем рентабельності від звичайної діяльності, що зумовлений підвищенням попитом та відповідно масою прибутку.

Таким чином, прибутковість інноваційної діяльності можна визначити як:

$$I_r^{ID} = 1 - \frac{R_{n-1}^{баз}}{R_n^{ин}}, \quad (3.3)$$

де I_r^{ID} – індекс прибутковості інноваційної діяльності;

$R_{n-1}^{баз}$ – рентабельність діяльності будівельного підприємства в період до впровадження інновації (n-1), %;

$R_n^{ин}$ – рентабельність інноваційної діяльності в n-му періоді, %.

У випадку дифузії інновації всередині галузі доцільно визначати рентабельність патентно-ліцензійної діяльності підприємства. Зазначено, що з метою забезпечення єдиного виміру результатів оцінювання на принципі формалізованості, традиційну формулу рентабельності було трансформовано наступним чином:

$$I_{n-l} = 1 - \frac{B_{is}}{D_{is} - B_{in}}, \quad (3.4)$$

де I_{n-l} – індекс рентабельності патентно-ліцензійної діяльності;

D_{is} – дохід від реалізації прав інтелектуальної власності підприємства,

отриманих в ході інноваційної діяльності, грн.;

B_{iv} – витрати на отримання прав інтелектуальної власності в ході інноваційної діяльності, грн.;

B_{in} – витрати на розробку та впровадження інновації, грн.

У випадку, коли впровадження інновації відображається на внутрішніх процесах підприємства, доцільно розраховувати додатковий показник економії витрат:

$$I_{економ} = \frac{\sum B_i \times Q_i}{B_{заг}}, \quad (3.5)$$

де B_i – витрати на одиницю ресурсу, грн.;

Q_i – обсяг вивільнених ресурсів в результаті впровадження інновації (нововведення), нат.од.;

$B_{заг}$ – загальна маса прямих витрат (на основі даних локального кошторису);

i – різновид ресурсу, грн.

Базуючись на термінологічному змісті поняття «інноваційна діяльність», критерій економічної ефективності доцільно визначати не тільки з позиції рівня прибутковості, а ступеню монополізації підприємства, досягнутого шляхом реалізації інновацій.

Для оцінки рівня ринкової влади суб'єкта господарювання традиційно використовуються коефіцієнти Тобіна та Лернера [250, с.63–64].

Коефіцієнт Тобіна (q) розраховується як відношення ринкової вартості активів підприємства до їх відновлюваної вартості. При цьому ринкова вартість підприємства — це та ціна, за яку дане підприємство може бути продане на ринку. Відновлювальна вартість — це та вартість, яка могла б бути у даного підприємства за умови, якби його весь капітал (машини, обладнання, будівлі та ін.) був замінений на нове капітальне обладнання за цінами, які склалися на поточний момент часу на ринку. Так, якщо ринкова вартість активів підприємства перевищує відновлювану, тобто $q > 1$, то це означає, що підприємство отримало позитивний економічний прибуток, або очікує на нього [250, с. 63].

Інтерпретація даного показника до інноваційної діяльності дозволяє стверджувати, що ринкова вартість відображає вартість реалізації інновації на ринку, а відновна - реалізації нововведення, тобто, вартість будівельної

продукції, яка має середній рівень прибутку, оскільки орієнтована на ринкові ціну та попит, що існують на певний момент часу.

При цьому рівень прибутку від інновацій обумовлюється підвищеним попитом на інноваційну будівельну продукцію, що відображає обсяг її реалізації та обсяг реалізації ліцензій на інновацію стороннім організаціям (в ідеальному випадку максимальний рівень споживання). А обсяг реалізації нововведення характеризуватиметься середнім рівнем попиту та може прийматися на основі даних про обсяг реалізації звичайної продукції будівельного підприємства.

Таким чином, коефіцієнт Тобіна можна модифікувати наступним чином:

$$q'_{\text{Тобіна}} = 1 - \frac{\Pi_{\text{баз}}}{\Pi_{\text{ін}}} = 1 - \frac{P_{\text{баз}} \times Q_{\text{баз}}^{\text{реал}}}{(P_{\text{ін}} \times Q_{\text{ін}}^{\text{реал}}) + (P_{\text{ліц}} \times Q_{\text{ліц}})}, \quad (3.6)$$

де $q'_{\text{Тобіна}}$ – модифікований коефіцієнт Тобіна;

$\Pi_{\text{ін}}$ – прибуток від реалізації інноваційної будівельної продукції, грн.;

$\Pi_{\text{баз}}$ – прибуток від реалізації звичайної будівельної продукції, грн.;

$(P_{\text{ін}} * Q_{\text{ін}}^{\text{реал}})$ – обсяг реалізованої за підвищеною ціною інноваційної продукції на ринку (повне покриття максимально можливого попиту на ринку інноваційною продукцією), грн.;

$(P_{\text{баз}} * Q_{\text{баз}}^{\text{реал}})$ – обсяг реалізованої звичайної будівельної продукції за середньою ціною, грн.;

$P_{\text{ліц}}$ – вартість ліцензії на розроблений інноваційний продукт, грн.;

$Q_{\text{ліц}}$ – обсяг реалізованих ліцензій стороннім організаціям, од.

Так, якщо даний коефіцієнт матиме значення 1 або прагнутиме до нього, це свідчатиме про можливість отримання будівельним підприємством надприбутку та монополізації даного сегменту ринку. Відповідно при зниженні його значення від 1 до 0, дана ймовірність пропорційно зменшуватиметься.

Коефіцієнт Лернера визначає ступінь конкурентності ринку та ринкової влади на ньому певного підприємства. Даний коефіцієнт розраховується як відношення різниці монопольної ціни (P_m) й граничних витрат (MC) продукції та монопольної ціни [250, с. 63]:

$$L = \frac{P_m - MC}{P_m} \quad (3.7)$$

Коефіцієнт Лернера набуває значення від 0 (на ринку досконалої конкуренції) до 1 (чистої монополії). Величина коефіцієнта є прямо пропорційна ринковій владі та обернено пропорційна конкуренції.

Адаптувавши значення даного коефіцієнта до визначення ефективності інноваційної діяльності, можна стверджувати, що монопольна ціна є ціною інновації, а точніше - приростом даної ціни відповідно базовому рівню ціни звичайної продукції. Граничні витрати при цьому відображатимуть витрати на розробку та впровадження інновації, а точніше - їх приріст у порівнянні з базовим рівнем витрат.

Таким чином, коефіцієнт Лернера (формула 3.7) при визначенні монопольної влади підприємства-інноватора матиме вигляд:

$$L' = \frac{\Delta P_{in} - \Delta B_{in}}{\Delta P_{in}}, \quad (3.8)$$

де L' – модифікований коефіцієнт Лернера;

ΔP_{in} – приріст ціни на інноваційну будівельну продукцію у порівнянні зі звичайною, %;

ΔB_{in} – приріст витрат на інноваційну діяльність у порівнянні зі звичайною, %.

У випадку, якщо коефіцієнт Лернера зростатиме від 0 до 1, влада підприємства також зростатиме пропорційно до повного монопольного положення на ринку та, як наслідок, підвищуватиме можливість отримання надприбутків.

Отримані дані (формули 3.3; 3.4; 3.6; 3.8) синтезуються в єдиний показник економічної ефективності:

$$I_{ек.еф}^{підпр} = I_r \times I_{п-л} \times q^{Тобіна} \times L', \quad \text{де} \quad I_{ек.еф}^{підпр} \rightarrow 1 \quad (3.9)$$

Критерій науково-технічної ефективності, в першу чергу, полягає у внутрішній ефективності інноваційної діяльності для підприємства, саме впливу результатів інноваційної діяльності на:

- скорочення тривалості технологічного будівельного циклу;
- інтенсифікації патентно-ліцензійної діяльності підприємства;
- рівень прогресивності технологій процесу будівництва.

Ефективність інноваційної діяльності, метою якої є оптимізація

термінів будівельного процесу, відображається у прискореному виведенні інновації на ринок, підвищенні ймовірності випередження конкурентів та отриманні додаткової маси прибутку. В цьому випадку рівень зниження тривалості виведення інновації на ринок доцільно розраховувати наступним чином :

$$I_{opt} = 1 - \frac{T_{in}}{T_{\phi}}, \quad (3.10)$$

де I_{opt} – індекс оптимізації будівельного процесу;

T_{in} – термін будівництва інноваційної продукції, місяців;

T_{ϕ} – фактичний термін будівництва без використання результатів інноваційної діяльності, місяців.

В якості сполучного показника для внутрішніх потреб підприємства в аналітичних даних можна також розрахувати зниження собівартості будівництва на базі 3.10:

$$P_{зниж}^{CB} = (ПВ + ЗВ) \times \left(1 - \frac{T_{in}}{T_{\phi}}\right), \quad (3.11)$$

де ПВ – прямі витрати, грн.;

ЗВ – загальновиробничі витрати, грн.

Слід підкреслити вагомість та значимість цього показника для будівельних підприємств в сучасних умовах розвитку економіки. Оскільки в п.1.1 даної роботи визначено, що метою інноваційної діяльності є забезпечення додаткової маси прибутку за рахунок найповнішого задоволення потреб споживачів, пріоритетною стає спрямованість інноваційної діяльності на оптимізацію витрат будівництва, що, в першу чергу, дозволить знизити рівень ціни інноваційної будівельної та підвищити її споживчу привабливість.

У випадку, якщо інновація носить локальний характер, тобто скорочення термінів будівництва досягається заміною або відмовою від певного виду ресурсу, даний рівень може розраховуватися за окремими складовими елементами собівартості.

Інтенсифікацію патентно-ліцензійної діяльності можна визнати наступним чином:

$$I_{i.n-l} = \frac{Q_{iv}}{Q_{розр}}, \quad (3.12)$$

де $I_{i.n-l}$ – індекс інтенсивності патентно-ліцензійної діяльності;
 Q_{iv} – кількість отриманих документів прав інтелектуальної власності, од;
 $Q_{розр}$ – загальна кількість інноваційних розробок, од;.

Принципова новизна інноваційної будівельної продукції обумовлює більш високий ступінь як потреб ринку, культури споживачів, так і технічного рівня самого підприємства для їх задоволення. Тобто для виробництва принципово нової продукції існує велика ймовірність модифікації вже існуючих на підприємстві технологій. Тому технічна ефективність від впровадження інновації може виражатися не лише у впливі самої інновації на будівельний процес, а й загальному рівні технологічної модернізації, зумовленої впровадженням інновації:

$$I_{прогр} = \frac{Q_{нов} + Q_{удоск} + Q_{запоз}}{Q_{заг}}, \quad (3.13)$$

де $I_{прогр}$ – індекс прогресивності технологій;
 $Q_{нов}$ – обсяг принципово нової (інноваційної продукції), грн.;
 $Q_{удоск}$ – обсяг удосконаленої продукції власними силами для розробки та впровадження інновації, грн.;
 $Q_{запоз}$ – обсяг запозиченої інноваційної продукції для розробки та впровадження інновації, грн.;
 $Q_{заг}$ – загальний обсяг продукції, грн.

Даний показник може розраховуватися як для всього спектру продукції, так і для певного виду або складової будівельного процесу, якщо інновація носить локалізований характер.

Для формування єдиної оцінки ефективності за даним критерієм усі запропоновані показники (формули 3.10; 3.12-3.13) доцільно синтезувати в єдиний індекс науково-технічної ефективності:

$$I_{н-т.еф}^{нідпр} = I_{опт} \times I_{i.n-l} \times I_{прогр}, \quad \text{де } I_{н-т.еф}^{нідпр} \rightarrow 1 \quad (3.14)$$

Критерій соціальної ефективності ґрунтується на тому, що здійснення ефективної інноваційної діяльності позитивно впливає не тільки на економічні аспекти його діяльності, а й на стан його соціальної сфери.

При цьому провідні сучасні науковці [112, с. 45] наголошують, що мотивація персоналу щодо здійснення інноваційної діяльності є вагомим внутрішнім чинником інноваційної активності підприємства. З цієї позиції оцінку ЕІД за визначеним критерієм доцільно здійснювати за напрямками впливу результатів інноваційної діяльності на:

- зростання продуктивності праці;
- інтенсивність плинності кадрів;
- ступінь інноваційної активності персоналу.

Для будівельного підприємства продуктивність праці є основним індикатором ефективності використання робочого часу у процесі будівництва. Її зростання відображається в економії робочого часу, витрат праці. При підвищенні продуктивності праці збільшуються також обсяги будівельно-монтажних робіт, знижуються затрати праці, зменшується собівартість будівельно-монтажних робіт, скорочується тривалість будівництва [251, с. 799].

Для об'єктивного встановлення не тільки рівня зростання продуктивності, а й впливу на нього впровадженої та реалізованої інноваційної будівельної продукції необхідно визначати як динаміку продуктивності праці, так і її взаємозв'язок з результатами інноваційної діяльності. При цьому за показник результатів інноваційної діяльності доцільно прийняти індекс новизни інноваційної продукції (формула 3.4), оскільки раніше доведено, що пропорційно зростанню його значення від 0 до 1 будівельна продукція, що розроблена, набуватиме статусу саме інноваційної, внаслідок її принципової новизни. З цієї позиції, індекс впливу результатів інноваційної діяльності на зростання продуктивності праці необхідно визначати наступним чином:

$$I_{mn} = \frac{\Delta PPP}{I_o}, \quad (3.15)$$

де I_{mn} – індекс продуктивності праці;

ΔPPP – темп зміни продуктивності праці після здійснення інноваційної діяльності у порівнянні з періодом до впровадження інновації, у вигляді десяткового дробу;

I_o – індекс оригінальності, у фактичному значенні.

Плинність кадрів є індикатором незадоволеності працівників своєю працею [252, с. 95]. Її високий рівень свідчить про низьку трудову дисципліну

персоналу, невідповідність кадрів професійним вимогам, що призводить до скорочення продуктивності праці, зниження якості продукції та порушення встановлених проектом термінів будівництва. Загальноприйнятою формулою розрахунку показника плинності кадрів [253, с. 150] є відношення кількості осіб, звільнених за наказом адміністрації та за порушення трудової дисципліни до загальної кількості персоналу.

Під час розрахунку впливу інновації на умови праці персоналу БП пропонується враховувати кількість звільнених осіб за власним бажанням, оскільки даний показник відображає суб'єктивне ставлення працівника до умов праці, а саме: незадоволеність заробітною платою, фізичним навантаженням тощо. При цьому необхідним аспектом оцінки впливу інноваційної діяльності на стабілізацію складу персоналу є динаміка кількості звільнених за власним бажанням до та після реалізації інновації:

$$I_{зуп} = 1 - \frac{Ч_{пл}_n^{ин}}{Ч_{пл}_{n-1}^{баз}}, \quad (3.16)$$

де $I_{зуп}$ – індекс задоволеності умовами праці;

$Ч_{пл}_n^{ин}$ – частка працівників, які незадоволені умовами праці після здійснення інноваційної діяльності в n -му періоді, %;

$Ч_{пл}_{n-1}^{баз}$ – частка працівників, незадоволених умовами праці в період до здійснення інноваційної діяльності відповідно, %.

Особлива увага до персоналу під час оцінювання ефективності інноваційної діяльності повинна зосереджуватися на інноваційній активності працівників, оскільки в умовах прагнення підприємства до створення інновації персонал розглядається як інтелектуальний капітал [254, с. 67]. Тобто успішна реалізація інноваційної діяльності позитивно впливає на рівень задоволеності працівників умовами праці. Внаслідок цього ініціатором інноваційної ідеї та її подальшого розвитку можуть виступати безпосередньо працівники підприємства. Рівень участі кадрів в розробці та впровадженні інновацій доцільно визначати наступним чином:

$$I_{іал} = 1 - \frac{Ч_{n-1}^{баз}}{Ч_n^{ин}}, \quad (3.17)$$

де $I_{іал}$ – індекс інноваційної активності персоналу;

$Ч_{n-1}^{баз}$ – частка працівників із загальної чисельності, які є ініціаторами інноваційних ідей, раціоналізаторських пропозицій до здійснення інноваційної

діяльності в n - l -му періоді, %;

q_n^{in} – частка працівників із загальної чисельності, які є ініціаторами інноваційних ідей, раціоналізаторських пропозицій під час та після здійснення інноваційної діяльності в n -му періоді, %.

Відзначимо, що всі розроблені показники відображають вплив результатів інноваційної діяльності на якісний аспект роботи персоналу підприємства, а отже не можуть набувати максимального граничного значення, оскільки на момент здійснення оцінювання суттєві зміни в роботі персоналу, а саме зазначене підвищення продуктивності праці, 100% інноваційна активність працівників та повне припинення звільнень за власним бажанням відбутися не можуть. Тому в даному випадку будь-яка позитивна зміна за кожним з визначених напрямів є достатньою для формування рішення щодо ефективності інноваційної діяльності. Тобто значення кожного з показників більше за 0 доцільно вважати прийнятним та відповідним одиниці, тобто повній ефективності.

Узагальнюючи результати кожного з показників (3.15;3.16-3.18) даного критерію, можна отримати єдиний індекс соціальної ефективності:

$$I_{соц.еф}^{нідпр} = I_{пт} \times I_{зуп} \times I_{іап}, \quad \text{де } I_{соц}^{нідпр} > 0 \quad (3.18)$$

Таким чином, можна оцінити ефективність інноваційної діяльності з позиції підприємства:

$$I_{ЕІД}^{нідпр} = I_{ек.еф}^{нідпр} \times I_{н-т.еф}^{нідпр} \times I_{соц.еф}^{нідпр}, \quad \text{де } I_{ЕІД}^{нідпр} \rightarrow 1 \quad (3.19)$$

де $I_{ЕІД}^{нідпр}$ – індекс ефективності інноваційної діяльності з позиції підприємства.

З метою однозначної інтерпретації результатів необхідно встановити чіткі межі значень всіх інтегральних показників даного напрямку. Для цього, в першу чергу, встановлено нижню межу інтегральних показників за критеріями за наступною послідовністю: 1) значення всіх складових показників прийнято на основі мінімально допустимого, а саме – 0,5; 2) здійснено розрахунок інтегрального показника шляхом підстановки цього значення кожного результативного показника.

Внаслідок того, що структура інтегральних показників не є статичною, нижня межа їх нормативних значення розрахована для всіх варіантів кількості

складових (табл. 3.3).

Таблиця 3.3.

Нижня межа інтегральних показників за критеріями

Кількість складових показників в критерії	4	3	2	1
Нижня межа інтегральних показників за критеріями	0,06	0,13	0,25	0,5

На основі мінімально допустимих значень інтегральних показників за критеріями визначено значення нижньої межі інтегрального показника ефективності інноваційної діяльності з позиції підприємства (табл. 3.4).

Таблиця 3.4.

Нижня межа інтегрального показника ефективності інноваційної діяльності з позиції підприємства

$I_{ЕІД}^{підпр}$		$I_{н-т.еф}^{підпр}$		
		3/0,13	2/0,25	1/0,5
$I_{ек.еф}^{підпр}$	4/0,06	0,01	0,02	0,03
	3/0,13	0,02	0,03	0,06
	2/0,25	0,03	0,06	0,13
	1/0,5	0,06	0,13	0,25

Таким чином, для повного складу показників нижня межа інтегрального показника ефективності інноваційної діяльності з позиції підприємства складає 0,01.

З позиції персоналу ефективність інноваційної діяльності доцільно оцінювати за критеріями соціальності та екологічної ефективності, зміст яких відповідає цільовому спрямуванню даного напрямку оцінювання.

Критерій соціальної ефективності відображає вплив інноваційної діяльності на умови праці персоналу підприємства. В даному випадку ефективність полягатиме в оцінці:

- скорочення витрат робочого часу;
- підвищення кваліфікаційного рівня працівників;
- зростання заробітної плати.

Дослідження стану та ефективності використання персоналу та робочого часу як складової кадрового аудиту викладені в роботі [255]. Для оцінки витрат на виконання професійних завдань науковцем пропонується використовувати коефіцієнт абсентеїзму через порушення трудової дисципліни, який

розраховується як відношення сумарного робочого часу, що співробітники пропустили у зв'язку з порушеннями трудової дисципліни, до планового фонду робочого часу працівника за розглянутий період.

Під час оцінки впливу інновації на зниження витрат робочого часу вважаємо можливим та доцільним модифікувати даний показник, з позиції оптимізації будівельного процесу в результаті впровадження інновації або нововведення:

$$I'_{apч} = \frac{\sum_{i=1}^{i=n} Tr_{i_{баз}} - Tr_{i_{ін}}}{Tr_{баз}}, \quad (3.20)$$

де $I'_{apч}$ – модифікований індекс абсентеїзму робочого часу;

$Tr_{i_{баз}}$ – витрати часу робітників на здійснення певної будівельної операції до впровадження інновації, люд-год.;

$Tr_{i_{ін}}$ – витрати часу робітників на здійснення певної будівельної операції після впровадження інновації, люд-год.;

$Tr_{баз}$ – витрати часу робітників на здійснення всіх будівельних операцій до впровадження інновації, люд-год.;

i – вид будівельної операції.

У п.1.1 даної роботи авторами обґрунтовано, що результати інноваційної діяльності впливають на всі сфери діяльності підприємства.

Реалізація інноваційної продукції не тільки забезпечує додатковий обсяг прибутку та впливає на внутрішні технічні процеси, а й зумовлює підвищення кваліфікаційного рівня його працівників. Тобто створення принципово нового продукту вимагає додаткових навичок та вмінь від працівників для його створення [256, с. 111]. Ступінь складності технологічних операцій та їх оплата в кошторисній документації відображається тарифним розрядом робіт. Тому при оцінці впливу інновації на кваліфікаційний рівень робітників-будівельників та тих, що обслуговують машини та механізми, повинна відображати рівень збільшення тарифного розряду, зумовлений підвищеною складністю створення інноваційної будівельної продукції. Ступінь зростання кваліфікації працівників, заробітна плата яких нараховується за відрядною системою, матиме наступний вигляд:

$$I_{кв} = 1 - \frac{r_{баз}}{r_{ін}}, \quad (3.21)$$

де $I_{кв}$ – індекс кваліфікації працівників;

$\overline{r_{баз}}$ – середній розряд працівників, що зайняті у будівництві звичайної продукції, грн./люд-год.;

$\overline{r_{ін}}$ – середній розряд працівників, що зайняті у будівництві інноваційної продукції, грн./люд-год.

Відповідно виразу 3.21 можна визначити зростання заробітної плати, яка нараховується за відрядною системою оплати праці:

$$I_{зн}^{відр} = 1 - \frac{B_{люд-год}^{баз} \times Tr_{баз}}{B_{люд-год}^{ін} \times Tr_{ін}}, \quad (3.22)$$

де $I_{зн}^{відр}$ – індекс заробітної плати, яка нараховується за відрядною системою;

$B_{люд-год}^{баз}$ – вартість людино-години при будівництві звичайної продукції (відповідно тарифному розряду), грн./люд-год.;

$B_{люд-год}^{ін}$ – вартість людино-години при будівництві інноваційної продукції (відповідно тарифному розряду), грн./люд-год.;

$Tr_{баз}$ – витрати часу (кошторисна трудомісткість) на будівництво звичайної продукції, люд-год.

$Tr_{ін}$ – витрати часу (кошторисна трудомісткість) на будівництво інноваційної продукції, люд-год.

Внаслідок того, що персонал будівельного підприємства поділяється на працівників основного виробництва, загальновиробничий персонал та адміністративний [257, с. 139], їх заробітна плата нараховується за різними системами оплати праці.

Враховуючи дану специфіку, доцільно диференціювати розрахунок підвищення кваліфікації та відповідно заробітної плати тих працівників, заробітна плата яких нараховується за погодинною системою згідно штатного розкладу:

$$I_{зн}^{ног} = 1 - \frac{\Delta ЗП_n^{баз}}{ЗП_{n-1}^{ін}}, \quad (3.23)$$

де $I_{зн}^{ног}$ – індекс заробітної плати, яка нараховується за погодинною системою;

$ЗП_n^{ін}$ – заробітна плата працівників після участі у здійсненні інноваційної діяльності в n -му періоді, грн.;

$\Delta ЗП_{n-1}^{баз}$ – динаміка заробітної плати працівників до участі у здійсненні інноваційної діяльності в n -му та в $(n-1)$ -му періодах, грн.

Аналогічно критерію соціальної ефективності з позиції підприємства, достатнім значенням розроблених показників (3.23–26) доцільно вважати значення, більше за 0.

На основі синтезу результатів виразів 3.20 –3.23 сформовано єдиний індекс оцінки соціальної ефективності:

$$I_{соц.еф}^{перс} = I_{арч} \times I_{кв} \times I_{зн}^{відр} \times I_{зн}^{ног}, \quad \text{де } I_{соц.еф}^{перс} > 0 \quad (3.24)$$

Критерій екологічної ефективності обумовлений тим, що одним з напрямків інноваційної діяльності будівельного підприємства (рис.1.4) є підвищення екологічної безпеки як будівельної продукції, так і самого будівельного процесу.

Сучасне будівництво має багато ознак екологізації. Перш за все, це екологізація комплексної регламентації будівельної діяльності шляхом врахування екологічних вимог у технічних регламентах будівельних виробів, споруд, умов праці, державних будівельних нормах, ліцензійних умовах здійснення будівельної діяльності [258, с. 27].

Ґрунтуючись на даній специфіці діяльності підприємств будівельної галузі, доцільним є оцінювання впливу результатів інноваційної діяльності на екологічний аспект роботи працівників як з позиції зміни загального екологічного стану персоналу, так і наближення фактичних даних до нормативних. Така позиція дозволяє виділити основні напрямки, які характеризують вплив результатів інноваційної діяльності на рівень екологічності умов праці, а саме:

- 1) скорочення професійних захворювань серед працівників:

$$I_3 = 1 - \frac{Tp_{ін}^3}{Tp_{баз}^3}, \quad (3.25)$$

де $Tp_{ін}^3$ – кількість робочого часу, пропущеного працівником через хвороби, після впровадження інновації, год.;

$Tp_{баз}^3$ – кількість робочого часу, пропущеного працівником через хвороби, до впровадження інновації, год.

2) підвищення ступеню відповідності будівельного процесу еколого-санітарним нормам:

$$I_{\text{норм}} = 1 - \frac{X_i^{\text{ін}}}{X_i^{\text{баз}}}, \quad (3.26)$$

де $X_i^{\text{ін}}$ – рівень чинника екологічної безпеки після впровадження інновації;
 $X_i^{\text{баз}}$ – рівень чинника екологічної безпеки до впровадження інновації;
 i – вид чинника (шум, вібрація, світло тощо).

У даному критерії значення показників, яке перевищує 0, також доцільно вважати прийнятним, оскільки всі розроблені показники орієнтовані на якісні зміни умов праці від здійснення інноваційної діяльності.

Інтегруючи вирази 3.25–3.26, отримуємо єдиний індекс екологічної ефективності:

$$I_{\text{еко.еф}}^{\text{перс}} = I_{\text{пз}} \times I_{\text{норм}}, \quad \text{де } I_{\text{еко.еф}}^{\text{перс}} > 0 \quad (3.27)$$

Синтез результатів кожного з критеріїв дозволяє розраховувати ефективність інноваційної діяльності з позиції персоналу:

$$I_{\text{ЕІД}}^{\text{перс}} = I_{\text{соц.еф}}^{\text{перс}} \times I_{\text{еко.еф}}^{\text{перс}}, \quad I_{\text{ЕІД}}^{\text{перс}} > 0 \quad (3.28)$$

де $I_{\text{ЕІД}}^{\text{перс}}$ – індекс ефективності інноваційної діяльності з позиції персоналу.

Оцінка ЕІД БП з позиції споживача, в першу чергу, відображає ступінь сприйняття інновації ринком, який обумовлюється комплексом реальних характеристик продукту, що впливають на споживчий вибір.

Огляд спеціалізованої літератури [259, с. 493; 260, с. 957] дозволив сформулювати ряд споживчих характеристик будівельної продукції: рівень ціни, задоволення цільової потреби (наприклад, у житлі), експлуатаційні характеристики, інфраструктура, в якій знаходиться об'єкт, його естетичний вид, вплив екологічних характеристик на здоров'я споживача, їх вплив на навколишнє середовище.

В теорії споживчої поведінки [26, с. 7; 262, с. 72; 263, с. 109] вибір споживача ґрунтується на моделі «атрибут товару - вигода-цінність», тобто в основу прийняття рівня щодо споживання певного продукту покладено такі

положення:

- споживач розглядає кожен товар як сукупність властивостей, атрибутів, необхідних для задоволення його потреби;
- споживач шукає певну вигоду, користь, обираючи певну марку;
- споживачі виокремлюють найважливіші для себе властивості і атрибути, а також визначають вагомість кожного з них.

Тому оцінка ЕІД за даним цільовим напрямом полягатиме у виділенні основних вагомих споживчих характеристик продукції та встановленні їх пріоритетності з метою визначення відповідності їм інноваційної будівельної продукції.

Для встановлення пріоритетності атрибутів будівельної продукції в даному дослідженні використано метод аналізу ієрархій (МАІ) [264], який є систематичною процедурою для ієрархічного розгляду елементів, що визначають суть будь-якої проблеми. Метод полягає в декомпозиції проблеми на більш прості складові та подальшій їх обробці шляхом парних порівнянь. У результаті може бути виражений відносний рівень (інтенсивність) взаємодії елементів в ієрархії. Ці судження потім виражаються кількісно. МАІ включає процедури синтезу множинних суджень, отримання пріоритетності критеріїв та знаходження альтернативних рішень. З використанням МАІ, методика оцінки пріоритетності характеристик з позиції споживача включатиме наступні етапи:

1. Структурування проблеми у вигляді ієрархії;
2. Встановлення пріоритетів критеріїв 2-го рівня;
3. Порівняльна оцінка споживчих характеристик будівельної продукції за кожним з критеріїв 2-го рівня;
4. Здійснення ієрархічного синтезу.

Відповідно до принципів ідентичності та декомпозиції, покладених в основу МАІ, на першому етапі передбачається структурування проблеми у вигляді ієрархії. У найбільш простому вигляді ієрархія будується з вершини (мети), через проміжні рівні (критерії) до найнижчого рівня, який є переліком альтернатив. Таким чином, першим кроком комплексної оцінки пріоритетності характеристик споживчого вибору є розгляд проблеми у вигляді різнорівневої ієрархії (рис. 3.5).

На вершині декомпозиції (1-й рівень ієрархії) знаходиться ціль оцінки (фокус проблеми). Головною метою здійснення МАІ є визначення пріоритетних параметрів будівельної продукції, що впливають на споживчий вибір. На другому рівні розміщуються критерії, які уточнюють визначену ціль.

На третьому рівні розташовується ряд загальних споживчих характеристик, якими володіє будівельна продукція.

Рисунок 3.5 – Декомпозиція досліджуваної проблеми – оцінка пріоритетності характеристик продукції, що чинять вплив на споживчий вибір

Базуючись на основних положеннях теорії споживчої поведінки сформовано умови споживчого вибору, які покладено в основу критеріїв., а саме:

- відповідність характеристик потребам споживача – критерій відповідності;

- вплив характеристик будівельної продукції на ступінь задоволення потреб споживачів та якість споживання – критерій якості;

- обсяг витрат, який здійснює споживач для задоволення своїх потреб при виборі та споживанні будівельної продукції – витратний критерій.

Для здійснення другого та третього етапів даного методу було залучено 10 експертів-практиків з ряду будівельних підприємств вибіркової сукупності, яка досліджувалась в другому розділі монографії: ВАТ "Трест "Житлобуд-1"; АТ "Житлобуд-2"; ВАТ "Молодіжний житловий комплекс "Інтернаціоналіст"; ТОВ "Оргтехбуд"; ТОВ "Созідатель"; ТОВ "Будівельна компанія "Укртехносфера"; ТОВ "СУ-15"; ТОВ "Грізайль"; ТОВ "Проспект-ІВ"; ТОВ "МПП".

Методику здійснення аналізу та результати 2-го та 3-го етапів представлено в додатку С.

За результатами 2-го етапу (табл. С.2 додатку С) можна зробити висновок, що найбільшу вагу під час здійснення споживчого вибору будівельної продукції має витратний критерій (0,41), близьким до нього є критерій відповідності (0,36), а найменший вплив належить критерію якості (0,22).

Судження експертів щодо вагомості споживчих характеристик за кожним з критеріїв (табл. С.2–С.5 додатку С) свідчать, що:

- за критерієм відповідності переважають такі характеристики, як: експлуатаційні характеристики (0,36), задоволення цільової потреби (0,2), рівень ціни (0, 16), інфраструктура (0,13);

- за критерієм якості найбільший вплив чинять стан здоров'я споживача (0,3), рівень ціни будівельної продукції (0,19), вплив на навколишнє середовище (0,18) та задоволення цільової потреби (0,13);

- за витратним критерієм найвагомішими характеристиками є рівень ціни (0, 27), задоволення цільової потреби (0, 26), інфраструктура (0, 16).

Завершальним етапом є здійснення ієрархічного синтезу вагомості критеріїв та пріоритетності характеристик. Для цього узагальнено вектори пріоритетів критерію та споживчих характеристик в межах кожного з них. На основі цих даних визначено глобальний пріоритет споживчих характеристик шляхом суми добутків вектору пріоритетів кожної характеристики та вагомості відповідного критерію. Результати представлено в табл. 3.5.

**Пріоритетність параметрів будівельної продукції, що впливають на
споживчий вибір**

Споживчі характеристики продукції	Критерій відповідності (0,22)	Витратний критерій (0,41)	Критерій якості (0,36)	Глобальний пріоритет	Ранг
Експлуатаційні характеристики	0,04	0,36	0,08	0,19	3
Задоволення цільової потреби	0,13	0,2	0,26	0,2	2
Естетичний вигляд	0,04	0,07	0,15	0,09	6
Рівень ціни	0,19	0,16	0,27	0,21	1
Інфраструктура	0,12	0,13	0,16	0,14	4
Вплив на здоров'я споживача	0,3	0,05	0,05	0,11	5
Вплив на навколишнє середовище	0,18	0,03	0,03	0,07	7

Таким чином, за допомогою методу аналізу ієрархій встановлено пріоритетність споживчих характеристик будівельної продукції, які є визначальними при здійсненні споживчого вибору.

Це дало змогу сформулювати модель споживчого вибору будівельної продукції, на основі якої підприємство зможе оцінити відповідність створеної інноваційної продукції потребам споживача:

$$CB^{IBP} = 0,21 \times C + 0,2 \times ЦП + 0,19 \times E_{експл} + 0,14 \times I + 0,11 \times З + 0,09 \times E + 0,07 \times НС, \quad (3.29)$$

де CB^{IBP} – споживчий вибір інноваційної продукції;

C – ціна інноваційного продукту;

$ЦП$ – повнота задоволення цільової потреби;

$E_{експл}$ – експлуатаційні характеристики;

I – інфраструктура, в якій знаходиться інноваційна будівельна продукція;

$З$ – вплив інноваційної продукції на здоров'я споживача;

E – естетичний вигляд інноваційної продукції;

$НС$ – вплив інноваційного продукту на навколишнє середовище.

З позиції інвестора критерії оцінювання ефективності інноваційної діяльності будівельного підприємства обумовлені економічною природою сутності інвестиційної діяльності, а саме – отримання прибутків від здійснення інвестицій та оптимізації терміну її повернення. Тобто в основі кількісного обґрунтування процесу прийняття управлінського рішення інвестиційного характеру знаходиться оцінка і порівняння обсягу передбачуваних інвестицій і майбутніх грошових надходжень [182, с. 168].

Тому оцінку ефективності інноваційної діяльності з позиції інвестора необхідно здійснювати за такими основними напрямками:

- визначення маси додаткового прибутку від інвестування в інноваційну діяльність у порівнянні з альтернативними видами діяльності;
- оцінка рівня втрат, пов'язаних з недоотриманням маси прибутку внаслідок ризику;
- забезпечення своєчасного повернення інвестованого капіталу.

Таким чином, з позиції інвестора доцільно виділяти критерій економічної ефективності, який відображає ступінь прибутковості інвестицій, здійснених у інноваційну діяльність будівельного підприємства з урахуванням зазначених позицій.

Співставлення економічних результатів інвестування в інноваційну та звичайну діяльність в статичі є доцільним, проте недостатнім для визначення якісних параметрів, оскільки порівнювані показники стосуються різних моментів часу, основною є проблема їх співставлення в залежності від існуючих об'єктивних і суб'єктивних умов: темпу інфляції, розміру інвестицій і генерованих надходжень, рівня ризиків тощо [159, с168].

У зв'язку з цим необхідно констатувати, що проблема оцінки ефективності інноваційного проекту для інвестора зводиться до встановлення рівня його доходності, при розрахунку якого пропонується застосовувати показники, які обов'язково враховують вплив часу, тобто дисконтовані, серед яких виділяють основні [69, с. 10; 265; 266, с. 8; 267, с. 212; 268, с. 96–98]: чистий приведений дохід; внутрішня норма доходності; індекс рентабельності; період окупності; дисконтований період окупності. При цьому багато провідних вчених [212; 269–271] стверджують, що найважливішим показником доходності інвестицій є чистий приведений дохід (NPV).

Для визначення оптимального складу дисконтованих показників здійснено їх критичний огляд в аспекті доцільності застосування під час оцінювання ефективності інноваційної діяльності будівельного підприємства з позиції інвестора (табл. Т.1 додатку Т).

В результаті критичного аналізу основних дисконтованих показників автор погоджується з думкою більшості науковців щодо пріоритетності чистого

дисконтованого доходу та вважає доцільним його застосування для оцінки ЕІД, оскільки він:

– по перше, дає змогу отримати чіткий наочний результат у вигляді абсолютного ефекту від здійснення інвестицій в інноваційний проект;

– по друге, є зручним під час ранжування напрямів інвестування, тобто при співставленні варіантів здійснення інвестицій в інноваційну діяльність або звичайну чітко може вказувати на домінування однієї як у вигляді абсолютних, так і відносних значень;

– по-третє, за допомогою ставки дисконту враховується інфляційний та інші чинники, які впливають на грошовий потік протягом всього періоду функціонування проекту, що значно підвищує точність отриманих даних, внаслідок нівелювання коливань між кошторисною та ринковою вартістю інноваційного проекту.

Зазначимо, що застосування даного показника для оцінки ЕІД має специфічні особливості, обумовлені економічною природою інновацій. Так, грошовий потік складатимуть не тільки грошові надходження від реалізації інновації-продукту, а також вартість прав власності на неї, а величину t доцільно визначати як період будівництва об'єкта та передачі його в експлуатацію. Таким чином, формула NPV матиме наступний вигляд:

$$NPV = \sum_{t=1}^{t=n} (\Pi_{in} + \Pi_{ns} + A)_t \times \frac{1}{(1+r)^t} - \sum_{t=1}^{t=m} Inv_t \times \frac{1}{(1+r)^t}, \quad (3.30)$$

де NPV – чистий приведений дохід, тис.грн.;

Π_{in} – прибуток від реалізації інноваційного продукту, грн.;

Π_{ns} – прибуток від реалізації прав власності на інноваційну продукцію, грн.;

A – амортизація основних фондів, які беруть участь у створенні інновації, грн.;

Inv – загальна сума інвестицій, що здійснюються в році t , від дати початку реалізації проекту;

r – ставка дисконту;

t – період;

n – кількість періодів, в яких є грошові надходження від інноваційної діяльності, років;

m – кількість періодів функціонування інвестицій, років.

Зауважимо, що специфіка інноваційної діяльності впливає не тільки на формування грошового потоку. В працях провідних науковців класичної [44;47]

та сучасної наукових шкіл [28; 112; 272] досліджена та обґрунтована проблема інноваційних ризиків, які виникають під час розробки та впровадження інновацій. Тому даний аспект інноваційної діяльності повинен бути в повній мірі відображений в оцінці ЕІД БП з позиції інвестора.

Для цього, в першу чергу, необхідно визначитися із сутністю інноваційного ризику та окреслити сфери його впливу з метою встановлення складових оцінки, в яких його відображення буде найдоцільнішим.

Автор приймає позицію сучасних науковців [272, с. 133], згідно якої інноваційний ризик – це вимірна вірогідність (загроза) втрати, принаймні, частини своїх ресурсів, недоотримання або втрати запланованих доходів (прибутку) від інноваційного (венчурного) проекту, вартості портфеля фінансових активів інноваційної фірми (венчурної компанії) загалом) або появи додаткових видатків і/або протилежне – можливість отримання значних вигід (доходів) порівняно із запланованими внаслідок здійснення інноваційної діяльності в умовах невизначеності.

Дане твердження є найбільш повним та прийнятним з таких позицій:

- по-перше, відображає обґрунтований автором зміст та особливості інноваційної діяльності – можливість отримання значних вигід внаслідок здійснення інноваційної діяльності;

- по-друге, зміст інноваційного ризику одночасно окреслює сфери його впливу: ресурси, доходи, фінансові активи;

- по-третє, увага акцентується на тому, що інноваційний ризик є вимірним, тобто ступінь впливу на ресурси, доходи та фінансові активи має чітке кількісне значення.

Таким чином, можна зробити висновок, що інноваційний ризик кількісно відображає ступінь недоотримання рівня прибутку. Тому інноваційний ризик доцільно включати не у ставку дисконту, а застосовувати до всієї величині NPV.

Для визначення об'єктивного кількісного виміру інноваційного ризику необхідним є встановлення джерел його виникнення. Базуючись на тому, що ризик, в першу чергу, впливає на недоотримання доходів, логічним буде твердження, що головним ризикоутворюючим чинником є принципова новизна інноваційного продукту.

Особливості сприйняття інноваційних продуктів споживачем були висвітлені ще в працях класичної наукової школи. Так, Р.Фостер зазначав, що перехід до нової технології є менш економічним, ніж збереження старої технології, внаслідок того, що новій технології лише передуює прискорення та розповсюдження, поряд з тим, як стара технологія вже є загальноприйнятою [47, с. 101].

Сучасні науковці [273, с. 178], розвиваючи дану думку, наголошують, що люди звикають до певних шаблонів поведінки, стереотипів мислення, а будь-які зміни вимагають готовності відмовитися від старого і звичного, зробити крок в нове і незвідане. Адаптація ж принципово нового продукту потребує зміни не лише стереотипу задоволення певної потреби, а й зміни середовища, в якому вона задовольняється. Тобто зміна комплексу потреб та формування його нових елементів вимагає якісних змін, які необхідно здійснити особистості в процесі сприйняття інновації.

З цієї позиції інноваційний ризик недоотримання прибутку інвестора безпосередньо залежить від сприйняття інновації споживачем, що обумовлюється ступенем новизни інноваційного продукту. Тобто, чим радикальніше інновація, тим вищий опір середовища, на який вона орієнтована.

Тому вимір інноваційного ризику доцільно визначати пропорційно індексу новизни (3.4) інноваційної будівельної продукції. Для чіткої градації ризику шкалу індексу новизни, яка має діапазон від 0 до 1, необхідно розмежувати на групи ризиків за ступенем впливу. З цією метою використано формулу Стеджерса [274]:

$$k = 1 + 3,322 \times Lg(N), \quad (3.31)$$

де k – кількість інтервалів (груп);
 N – загальна кількість вихідних даних.

Вихідний масив даний складає 11 (0; 0,1; 0,21), тобто це загальна можлива кількість значень, яких може набувати індекс новизни. Таким чином:

$$k = 1 + 3,322 \times Lg(11) = 4,6 \approx 5 \text{ груп} \quad (3.32)$$

Наступним етапом є визначення кроку інтервалу:

$$h = \frac{\max(x) - \min(x)}{k}, \quad (3.33)$$

де $\max(x)$ – максимальне значення змінної;
 $\min(x)$ – мінімальне значення змінної.

Таким чином, максимальне значення становить 1, а мінімальне 0. З урахуванням 5-ступеневої шкали, крок між інтервалами становитиме:

$$h = \frac{1-0}{5} = 0,2 \quad (3.34)$$

На базі отриманих даних сформовано градацію інноваційного ризику (табл. 3.6), який пропорційно зростатиме значенню індексу принципової новизни.

Таблиця 3.6

Шкала градації інноваційного ризику

Інтервал значення індексу новизни	Градація ризику	Вірогідність втрат
0,0 – 0,2	Мінімальний	0,1
0,2 – 0,4	Нижче за середній	0,3
0,4 – 0,6	Середній	0,5
0,6 – 0,8	Вище за середній	0,7
0,8 – 1,0	Максимальний	0,9

З метою забезпечення адекватності та цілісності шкали градації ризику всі інтервали є закритими. Зазначимо також, що при отриманні значення індексу новизни, який знаходиться на межі двох інтервалів, його необхідно відносити до нижчої групи. Кількісним значенням ризику в кожній з груп є середнє значення діапазону. Комплексний висновок щодо здійснення інвестицій в інноваційну діяльність, можна зробити лише на основі співставлення економічних результатів інвестування в інноваційну та звичайну діяльність з урахуванням маси доходу та ризикованості.

На базі даної шкали визначається коефіцієнт ризику:

$$k_r = (1 - p_i), \quad (3.35)$$

де p_i – вірогідність втрат, яка відповідає i -тій групі градації ризику.

Так, при здійсненні інвестицій у звичайну діяльність або при кінцевому результаті інноваційної діяльності у вигляді удосконаленого продукту прибуток від реалізації матиме середнє значення (знаходитиметься на ринковому рівні), який відповідно супроводжуватиметься середнім рівнем ризику. Тому для оцінки саме виправданості здійснених інвестицій підвищеної ризикованості, необхідним є розрахунок індексу очікуваності. Тобто визначення достатності

маси додаткового прибутку (надприбутку) для здійснення інвестицій за підвищеним рівнем ризику в порівнянні із середньоризиковим варіантом інвестування:

$$I_{оч} = 1 - \frac{NPV_{баз}}{NPV_{ин} \times k_r}, \quad (3.36)$$

де $I_{оч}$ – індекс очікуваності прибутку від інвестування в інноваційну діяльність;

$NPV_{ин}$ – чистий приведений дохід від інноваційної діяльності, розрахований за визначеним за шкалою рівнем інноваційного ризику, грн.;

$NPV_{баз}$ – чистий приведений дохід від звичайної діяльності, розрахований за середнім рівнем ризику, грн.

Таким чином, значення даного показника коливається в межах від 0 (невиправданість інвестицій) до 1 (пріоритетність здійснення інвестицій).

Слід зазначити, що ефективність інвестиційної діяльності базується на такій концептуальній основі інвестиційної діяльності, як необхідність повернення вкладеного капіталу в максимально короткі строки [159, с. 177]. Незважаючи на те, що будівельний процес має чіткі часові межі, обумовлені технічною тривалістю його складових, доцільність оцінки ЕІД БП з позиції інвестора за терміном окупності інвестицій є очевидною, оскільки одним з цільових спрямувань інноваційної діяльності є оптимізація будівельного циклу. Тобто скорочення тривалості будівельного процесу, зумовлене впровадженням інноваційних технологій, безпосередньо впливає на скорочення терміну окупності інвестицій.

Тому серед проаналізованих показників ефективності інвестиційної діяльності (додаток Т) доцільно також виділяти дисконтований період окупності. Перевагою даного показника у порівнянні з періодом окупності є урахування чиннику часу за умови збереження всіх позитивних аспектів другого.

При цьому зазначимо, що визначення окупності інвестицій, здійснених в інноваційну діяльність, має ряд особливостей:

– по-перше, грошові потоки від впровадження інновації можуть мати нерівномірний характер. Це пояснюється дуалістичним характером ринку споживання інновації: з одного боку – споживач безпосередньо інноваційної будівельної продукції, з іншого – споживач прав власності на саму інновацію;

– по-друге, попит на інноваційну продукцію має нестійкий характер, тобто на етапі виходу на ринок він матиме максимальне значення, внаслідок

принципової новизни продукту, а при подальшому функціонуванні інновації на ринку знижуватиметься пропорційно ступеню її дифузії.

З огляду на це, для оцінки впливу ефективності інноваційної діяльності з позиції окупності здійснених в неї інвестицій доцільно визначати індекс скорочення терміну окупності інвестицій:

$$I_{mo} = 1 - \frac{DPP_{in}}{DPP_{баз}}, \quad (3.37)$$

де I_{mo} – індекс скорочення терміну окупності інвестицій;

DPP_{in} – дисконтований період окупності інвестицій в інноваційну діяльність, період;

$DPP_{баз}$ – дисконтований період окупності інвестицій у звичайну діяльність, період.

При цьому для розрахунку DPP_{in} суму інвестицій необхідно приймати за весь термін оптимізованого внаслідок впровадження інновації будівельного процесу, а t відображатиме певний часовий етап його здійснення. Грошовий потік також доцільно корегувати на коефіцієнт ризикованості (форм. 3.34).

У випадку розрахунку $DPP_{баз}$ інвестиції становитимуть сумарний обсяг надходжень за повний період будівництва.

За даним напрямом оцінювання розраховується єдиний показник ефективності інноваційної діяльності з позиції інвестора:

$$I_{EID}^{інвест} = I_{оч} \times I_{mo}, \text{ де } I_{EID}^{інвест} \rightarrow 1 \quad (3.38)$$

Гранична межа цього інтегрального показника встановлюються за табл. 3.3, тобто становить 0,25.

Усі визначені напрями оцінювання в сукупності являють собою систему оцінки ефективності інноваційної діяльності (рис. 3.6).

Завершальним етапом технології оцінювання ефективності інноваційної діяльності будівельних підприємств є формування висновків щодо ефективності інноваційної діяльності за кожним напрямом.

СИСТЕМА ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

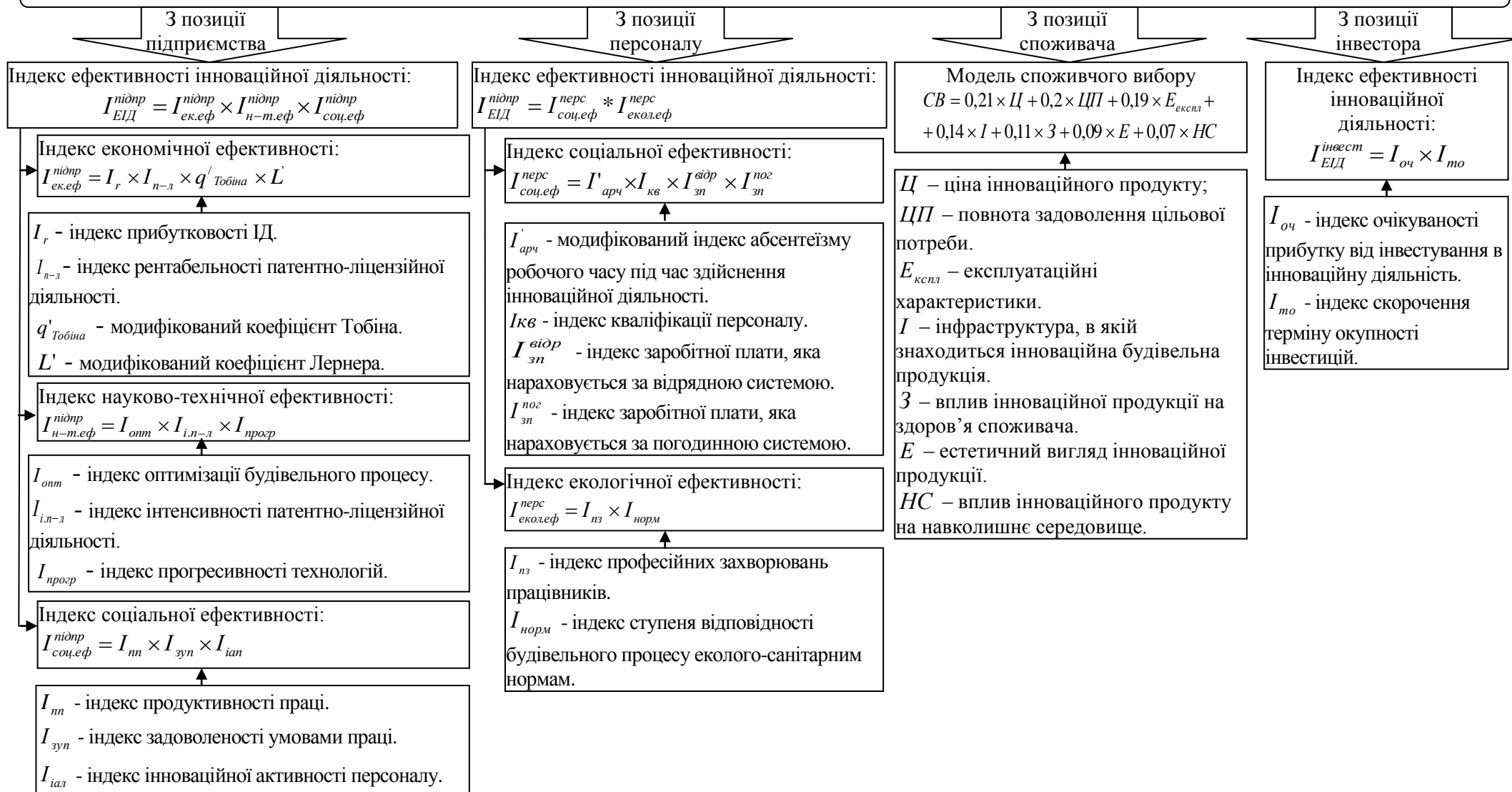

Рисунок 3.6 – Комплексна система оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємства

Внаслідок динамічного характеру складу критеріїв системи оцінювання формування висновку щодо ефективності інноваційної діяльності будівельного підприємства може здійснюватися як за кожним з напрямків, так і за окремими критеріями.

Для цього розроблено відповідні системи інтерпретації результатів за цільовими напрямами (табл. 3.7) та критеріями (3.8) оцінювання в межах всіх цільових напрямів окрім споживача, оскільки в моделі споживчого вибору інтегруються критерії економічної, соціальної та екологічної ефективності.

Таблиця 3.7

Інтерпретація результатів оцінювання ефективності інноваційної діяльності за цільовими напрямами

Напрямок оцінювання	Висновок	
	Інноваційна діяльність ефективна	Інноваційна діяльність не ефективна
Підприємство	$I_{ек.еф}^{підпр} \in [0,01;1]$	$I_{ек.еф}^{підпр} \in [0;0,01]$
Персонал	$I_{ЕІД}^{перс} \in [0;1]$	$I_{ЕІД}^{перс} = 0$
Споживач	склад споживчих характеристик інноваційного продукту відповідає моделі споживчого вибору (3.34)	склад споживчих характеристик інноваційного продукту не відповідає моделі споживчого вибору (3.34)
Інвестор	$I_{ЕІД}^{інвєст} \in [0,25;1]$	$I_{ЕІД}^{інвєст} \in [0;0,25]$

Таким чином, на основі значень результативних показників та даних табл. 3.7–3.8 суб'єкт оцінки може сформулювати чіткий висновок щодо ефективності інноваційної діяльності будівельного підприємства, який складатиме основу об'єктивного управлінського рішення. Перевагами розробленої системи оцінювання ефективності інноваційної діяльності є:

урахування інтересів всіх зацікавлених у здійсненні інноваційної діяльності сторін в аспекті їх внесків та отриманих вигод;

гнучкість системи на етапі формування критеріальної бази та складових показників у відповідності до виду інновації та внутрішніх потреб суб'єкта оцінювання в аналітичних даних;

детальна структуризація показників оцінювання в складі критеріїв та цільових напрямків, що дає можливість визначення «проблемних місць» при здійсненні інноваційної діяльності та виявленні потенціальних можливостей розвитку інноваційної діяльності;

Інтерпретація результатів оцінювання ефективності інноваційної діяльності за критеріями

Критерій оцінювання	Висновок	
	Інноваційна діяльність ефективна	Інноваційна діяльність не ефективна
<i>Підприємство</i>		
Економічна ефективність	$I_{ек.еф}^{підпр} \in [0,06;1]$	$I_{ек.еф}^{підпр} \in [0;0,06]$
Науково-технічна ефективність	$I_{н-т.еф}^{підпр} \in [0,13;1]$	$I_{н-т.еф}^{підпр} \in [0;0,13]$
Соціальна ефективність	$I_{соц.еф}^{підпр} \in [0;1]$	$I_{соц.еф}^{підпр} = 0$
<i>Персонал</i>		
Соціальна ефективність	$I_{соц.еф}^{перс} \in [0;1]$	$I_{соц.еф}^{перс} = 0$
Екологічна ефективність	$I_{еколеф}^{перс} \in [0;1]$	$I_{еколеф}^{перс} = 0$
<i>Інвестор</i>		
Економічна ефективність	$I_{ЕІД}^{інвест} \in [0,25;1]$	$I_{ЕІД}^{інвест} \in [0;0,25]$

чітка формалізація результатів на основі їх єдиного математичного виміру;

ієрархічна модель споживчого вибору інноваційного продукту, яка дає можливість не тільки встановити відповідність розробленого продукту потребам споживача, а й орієнтувати результати подальшої інноваційної діяльності на потреби ринку;

градація ризику недоотримання прибутку від реалізації інновації, яка в повній мірі відповідає особливостям економічної природи інновації;

можливість формування чіткого однозначного висновку щодо ефективності інноваційної діяльності як за кожним з цільових напрямів, так і за окремими складовими системи;

відповідність методичного інструментарію системи оцінювання сучасним особливостям діяльності підприємств та адаптивність до основних галузей національного господарства.

3.3. Імплементация методики оцінювання ефективності інноваційної діяльності підприємств

Для експериментального впровадження комплексної системи оцінки ефективності інноваційної діяльності обрано будівельне підприємство АТ «Житлобуд-2». Підприємство є найбільш інноваційно активним підприємством з вибіркової сукупності, а його інноваційна діяльність – найрезультативнішою. За період 2005-2009рр. результатами інноваційної діяльності АТ «Житлобуд-2» є 1 винахід та 3 корисні моделі, що підтверджено охоронними документами.

У 2005 р. підприємством розроблено та запатентовано збірно-монолітний спосіб будівництва. Принципова новизна даного винаходу полягає у тому, що кожне перекриття будівлі виконується у вигляді збірно -монолітної плити, яка включає в себе готові багатопустотні залізобетонні плити, що дає можливість формування єдиного залізобетонного каркасу з абсолютно рівними стелями. Перевагами такого способу будівництва є: скорочення термінів будівництва; підвищення функціональних та якісних параметрів будівельної продукції, створеної за цим способом; підвищення кваліфікації персоналу; збереження всіх екологічних якостей. Практична реалізація даного способу будівництва обумовила необхідність в модернізації будівельних технологій, що призвело до розробки трьох корисних моделей: багатошарова самонесуча стіна з кам'яним облицювальним шаром, двошарова стіна з кам'яним облицювальним шаром, огорожувальна конструкція.

Для встановлення доцільності здійснення оцінювання, в першу чергу, визначено ступінь оригінальності інновації (формула 3.2).:

$$I_o = 1 \times 0,38 + 0 \times 0,32 + 0 \times 0,19 + 0 \times 0,11 = 0,38 \quad (3.39)$$

На базі алгоритму формування висновку щодо інноваційності розробленого продукту (рис. 3.4) можна зробити висновок, що в 2005р. АТ «Житлобуд-2» створило інновацію, яка є принципово новою технологією будівництва та здійснюється виключно цим підприємством. Внаслідок того, що інноваційна технологія впливає безпосередньо на будівельний процес (скорочення термінів), кваліфікаційний рівень персоналу, а також споживчі характеристики будівельної продукції, оцінювання здійснено з таких обов'язкових позицій, як підприємство, персонал та споживач.

Зауважимо, що покращення споживчих характеристик відображається на обсязі попиту на інноваційну будівельну продукцію та відповідно рівні прибутку, а термін скорочення будівництва – прискоренні повної реалізації

продукції та окупності інвестицій, тому можливим є також оцінювання з позиції інвестора.

Формування критеріальної бази оцінювання здійснено за принципом адаптивної гнучкості, тобто на основі ідентифікації інновації (рис. 3.5).

Відповідно до змісту інноваційного продукту та його принципових особливостей, оцінювання повинно здійснюватися для технічних інновацій, а саме за критеріями економічної, науково-технічної та екологічної ефективності. Проте розроблений АТ «Житлобуд-2» спосіб будівництва не передбачає зміну екологічних параметрів, тому критерій екологічної ефективності виключається.

Незважаючи на те, що інновація є технічною, вона має соціальний аспект (підвищення кваліфікації персоналу), тому до критеріальної бази необхідно також віднести критерій соціальної ефективності. Таким чином, система оцінки ефективності інноваційного збірно-монолітного способу будівництва складатиметься з таких показників (табл. 3.9).

Таблиця 3.9

Система оцінки ефективності інноваційного збірно-монолітного способу будівництва, розробленого АТ «Житлобуд-2»

Критерій	Показник	формула
<i>Підприємство</i>		
Економічної ефективності	індекс прибутковості інноваційної діяльності	3.3
	модифікований коефіцієнт Тобіна	3.6
	модифікований коефіцієнт Лернера	3.8
Науково-технічної ефективності	індекс оптимізації будівельного процесу	3.10
	індекс інтенсивності патентно-ліцензійної діяльності	3.12
	індекс прогресивності технологій	3.13
Соціальної ефективності	індекс продуктивності праці	3.15
	індекс задоволеності умовами праці	3.16
	індекс інноваційної активності персоналу	3.17
<i>Персонал</i>		
Соціальної ефективності	модифікований індекс абсентеїзму робочого часу під час здійснення інноваційної діяльності	3.20
	індекс кваліфікації працівників	3.21
	індекс заробітної плати, яка нараховується за відрядною системою	3.22
<i>Інвестор</i>		
Економічної ефективності	індекс очікуваності прибутку від інвестування;	3.36
	індекс скорочення терміну окупності інвестицій	3.37

Вихідні дані для розрахунку узагальнено в табл. 3.10, на основі яких отримано результати оцінки ефективності інноваційної діяльності (табл. 3.11)

**Вихідні дані для розрахунку ефективності інноваційної діяльності АТ
«Житлобуд-2»**

Показник	Значення
1	2
Рентабельність діяльності будівельного підприємства в період до впровадження інновації, %	137,42
Рентабельність інноваційної діяльності після впровадження інновації, %	468,5
Обсяг реалізованої за підвищеною ціною інноваційної продукції на ринку (повне покриття максимально можливого попиту на ринку інноваційною продукцією), млн.грн.	1402
Обсяг реалізованої звичайної будівельної продукції за середньою ціною, млн.грн.	516
Приріст ціни на інноваційну будівельну продукцію, %;	125
Приріст витрат на інноваційну діяльність, %	55,21
Термін будівництва інноваційної продукції, місяців	18
Фактичний термін будівництва без використання результатів інноваційної діяльності, місяців	36
Кількість отриманих документів прав інтелектуальної власності, од	4
Загальна кількість інноваційних розробок, од	7
Обсяг принципово нової (інноваційної продукції), млн.грн.	1402
Обсяг удосконаленої продукції власними силами для розробки та впровадження інновації, млн.грн.	249,34
Обсяг запозиченої інноваційної продукції для розробки та впровадження інновації, грн.	-
Загальний обсяг продукції, млн.грн.	1918
Темп зміни продуктивності праці після здійснення інноваційної діяльності у порівнянні з періодом до впровадження інновації, у вигляді десятичного дробу	0,36
Індекс оригінальності, у фактичному значенні	0,38
Частка працівників, які не задоволені умовами праці після здійснення інноваційної діяльності в n-му періоді (звільнених за власним бажанням), %	1,28
Частка працівників незадоволених умовами праці в період до здійснення інноваційної діяльності (звільнених за власним бажанням), %	2,15
Частка працівників із загальної чисельності, які є ініціаторами інноваційних ідей, раціоналізаторських пропозицій до здійснення інноваційної діяльності в n-1-му періоді, %;	24,3
Частка працівників із загальної чисельності, які є ініціаторами інноваційних ідей, раціоналізаторських пропозицій під час та після здійснення інноваційної діяльності в n-му періоді, %	38,5
Витрати часу робітників на здійснення всіх будівельних операції до впровадження інновації, тис. люд-год.	19
Витрати часу робітників на здійснення всіх будівельних операцій до впровадження інновації, тис. люд-год.	21
Середній розряд працівників, що зайняті у будівництві звичайної продукції	4,5
Середній розряд працівників, що зайняті у будівництві інноваційної продукції	5,4
Вартість людино-години будівництва звичайної продукції (відповідно тарифному розряду), грн.	15,12

1	2
Вартість людино-години будівництва інноваційної продукції (відповідно тарифному розряду), грн./люд-год.	17,25
Коефіцієнт ризику недоотримання прибутку від інвестування	0,7
Чистий приведений дохід від інноваційної діяльності, розрахований за визначеним за шкалою рівнем інноваційного ризику, тис. грн.	5947,71
Чистий приведений дохід від звичайної діяльності, розрахований за середнім рівнем ризику, тис. грн.	369,48
Дисконтований період окупності інвестицій в інноваційну діяльність, роки	1,8
Дисконтований період окупності інвестицій у звичайну діяльність, роки	3,7

Таблиця 3.11

**Результати оцінювання ефективності інноваційної діяльності АТ
«Житлобуд-2»**

Напрямок	Критерій	Показник	Значення	
1	2	3	4	
Підприємство	Економічної ефективності	індекс прибутковості інноваційної діяльності	0,79	
		модифікований коефіцієнт Тобіна	0,63	
		модифікований коефіцієнт Лернера	0,56	
	<i>Індекс економічної ефективності інноваційної діяльності</i>			0,28
	Науково-технічної ефективності	індекс оптимізації будівельного процесу	0,50	
		індекс інтенсивності патентно-ліцензійної діяльності	0,57	
		індекс прогресивності технологій	0,86	
	<i>Індекс науково-технічної ефективності інноваційної діяльності</i>			0,25
	Соціальної ефективності	індекс продуктивності праці	0,96	
		індекс задоволеності умовами праці	0,40	
індекс інноваційної активності персоналу		0,37		
<i>Індекс соціальної ефективності інноваційної діяльності</i>			0,14	
Індекс ефективності інноваційної діяльності з позиції підприємства			0,07	
Персонал	Соціальної ефективності	модифікований індекс абсентеїзму робочого часу під час здійснення інноваційної діяльності	0,10	
		індекс кваліфікації працівників	0,17	
		індекс заробітної плати, яка нараховується за відрядною системою	0,03	
Індекс ефективності інноваційної діяльності з позиції персоналу			0,001	
Інвестор	Економічної ефективності	індекс очікуваності прибутку від інвестування	0,94	
		індекс скорочення терміну окупності інвестицій	0,51	
Індекс ефективності інноваційної діяльності з позиції інвестора			0,48	

Для інтерпретації результатів використано табл. 3.7, 3.8, а також 3.3–3.4, оскільки склад показників оцінювання з позиції підприємства не є повним (табл. 3.12).

Інтерпретація результатів оцінювання ефективності інноваційної діяльності АТ «Житлобуд-2»

Інтегральний показник	Значення	Інноваційна діяльність ефективна	Інноваційна діяльність неефективна
<i>Підприємство</i>			
Індекс економічної ефективності інноваційної діяльності	0,28	[0,13;1]]0;0,13[
Індекс науково-технічної ефективності інноваційної діяльності	0,25	[0,13;1]]0;0,13[
Індекс соціальної ефективності інноваційної діяльності	0,14]0;1]	[0]
Індекс ефективності інноваційної діяльності з позиції підприємства	0,01	[0,01;1]]0;0,1[
<i>Персонал</i>			
Індекс ефективності інноваційної діяльності з позиції персоналу	0,001]0;1]	[0]
<i>Інвестор</i>			
Індекс ефективності інноваційної діяльності з позиції інвестора	0,48	[0,25;1]]0;0,25[

Інтерпретація інтегральних показників свідчить, що інноваційна діяльність АТ «Житлобуд-2» є ефективною за кожним з напрямів оцінювання та за всіма критеріями.

Таким чином, експериментальне впровадження розробленої системи оцінки ефективності інноваційної діяльності будівельних підприємств підтвердило її дієвість та практичну значимість.

Розроблений інструментарій оцінки забезпечує однозначність та об'єктивність результатів оцінювання, що дозволить будівельним підприємствам ефективно організувати інноваційну діяльність та своєчасно реагувати на зміни внутрішнього та зовнішнього середовища

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

У результаті проведеного дослідження:

Доведено необхідність диференціації оцінювання ефективності інноваційної діяльності підприємства за внутрішнім та зовнішнім призначенням. Запропоновано технологію оцінювання ефективності інноваційної діяльності підприємства, яка складається з 10 етапів, що диференційовані за цільовими напрямками оцінювання та в сукупності забезпечують однозначність та послідовність процесу оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємства.

Обґрунтовано критеріальну базу оцінювання ефективності інноваційної діяльності. Встановлено пріоритетність критерію новизни, від якого залежить доцільність здійснення подальшого оцінювання та побудовано алгоритм формування висновку щодо доцільності подальшого оцінювання.

Для оцінки ступеня новизни розроблено продукту запропоновано індекс оригінальності; модифіковано коефіцієнти ринкової влади Тобіна і Лернера шляхом адаптації їх складових до особливостей здійснення інноваційної діяльності будівельними підприємствами, що дозволяє оцінити ступінь досягнення поставлених під час здійснення інноваційної діяльності цілей підприємства.

Обґрунтовано модель споживчого вибору інноваційної продукції шляхом систематизації споживчих характеристик інноваційної продукції та встановлення їх пріоритетності для споживача за допомогою методу аналізу ієрархій.

Удосконалено методичний підхід до оцінки інноваційного ризику на основі розробленої шкали градації інноваційного ризику під час інвестування в інноваційну діяльність, яка базується на значенні індексу оригінальності.

Запропоновано систему інтерпретації результатів оцінювання та розроблено методичний підхід до оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємств, заснований на базових положеннях концепції зацікавлених сторін, принципах системності, формалізованості, адаптивності, гнучкості та включає систему оцінки, яка синтезує у собі галузеві показники за критеріями економічної, соціальної, науково-технічної, екологічної ефективності в межах виділених цільових напрямів, що дозволяє здійснювати комплексне оцінювання ефективності інноваційної діяльності та отримувати об'єктивні результати.

Здійснено апробацію розробленої системи оцінки ефективності інноваційної діяльності будівельних підприємств на прикладі АТ «Житлобуд-2» підтвердила дієвість та практичну значимість методичних розробок.

ВИСНОВКИ

У монографії наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення науково-прикладного завдання розробки методичного інструментарію оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємств. Результати проведеного дослідження дозволили сформулювати такі висновки та узагальнення:

1. Опрацювання теорії інновацій дозволило уточнити економічну сутність поняття «інновація» як адаптованого до сучасних потреб зовнішнього середовища (здатного до подальшого «життя» і функціонування) кінцевого результату наукових розробок зі створення принципово нових продуктів, методів, засобів, процесів, проектів, систем тощо в будь-якій сфері діяльності підприємства, впровадження та комерціалізація якого забезпечують йому надприбуток та монопольне положення протягом певного періоду часу.

Базуючись на результатах логічного синтезу наукових підходів до трактування інноваційної діяльності, авторському баченні сутності інновації уточнено поняття «інноваційна діяльність підприємства» як діяльність зі створення, впровадження та комерціалізації наукових розробок, яка за умов принципової новизни результату та випередження конкурентів в часі забезпечує підприємству надприбуток та надає монопольне положення на певний період.

2. В результаті узагальнення існуючих підходів до трактування ефективності та враховуючи особливості інноваційної діяльності обґрунтовано необхідність застосування комплексного підходу до визначення ефективності інноваційної діяльності, який є синтезом результативного, цільового, витратного та статико-динамічний підходів, застосованих в ієрархічному взаємозв'язку, що забезпечує: визначення ступеня наближеності результату інноваційної діяльності до максимального рівня, досягнення поставлених цілей, виправданості витрат в статичі і динаміці. Застосування запропонованого підходу дозволило уточнити поняття «ефективність інноваційної діяльності підприємства» як максимально можливої за існуючих умов розвитку внутрішнього й зовнішнього середовища результативності інноваційної діяльності. Ці положення становлять теоретичне підґрунтя методичного забезпечення оцінки ефективності інноваційної діяльності будівельних підприємств.

3. На основі систематизації за рівнями виникнення (макро-, мезо- та макрорівень) внутрішніх і зовнішніх чинників впливу на інноваційну діяльність, базуючись на принципах системності, об'єктивності, динамічності розроблено систему оцінки впливу чинників на інноваційну діяльність підприємств, яка включає відповідні виділені напрями обґрунтовані підсистеми загальних та галузевих показників окремих рівнів та передбачає

послідовний аналіз за усіма напрямками. На основі цієї системи здійснено аналіз стану, тенденцій та проблем розвитку інноваційної діяльності на прикладі будівельної галузі, який виявив наступне: період 2005–2007рр. характеризувався інтенсифікацією інноваційної діяльності та зростанням попиту на інноваційну продукцію, що відображають позитивні тенденції інноваційних витрат та обсягів реалізації інноваційної будівельної продукції, а 2008–2009рр. – значним спадом в економіці України, що негативно позначилося на розвитку будівельної галузі та суттєвому скороченні інноваційної діяльності підприємств.

4. Обґрунтовано методичний підхід до оцінки результативності інноваційної діяльності, який передбачає зіставлення динамічних показників обсягів реалізації звичайної та інноваційної продукції на засадах матричного методу, що дозволяє чітко ідентифікувати ступінь результативності інноваційної діяльності за допомогою розробленої системи інтерпретації результатів. На основі даного підходу здійснено оцінку результативності інноваційної діяльності на прикладі будівельних підприємств вибіркової сукупності за період 2005–2009рр. та встановлено зниження результативності до 2009р., про що свідчить переміщення за квадрантами матриці результативності.

5. У результаті компаративного аналізу існуючих методів оцінки ефективності інноваційної діяльності виділено оптимальний склад критеріїв та відповідних показників оцінки, практичне застосування яких на підприємствах виявило низку принципових недоліків: вузька цільова орієнтація оцінки, тотожність методичних засад оцінки ефективності інноваційної та інвестиційної діяльності, відсутність нормативних значень показників, що обумовлює необхідність розробки методичного підходу до оцінки ефективності інноваційної діяльності.

6. Базуючись на принципах концепції стейкхолдерів, розроблено методичний підхід до оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємств, у межах якого запропоновано комплексну систему оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємств. Ця система ґрунтується на принципах формалізованості, гнучкості, адаптивності та являє собою сукупність чотирьох окремих систем галузевих показників за критеріями економічної, науково-технологічної, соціальної, екологічної ефективності в межах відповідних цільових напрямів оцінювання (підприємство, персонал, споживач, інвестор). Визначено нормативні значення усіх показників та побудовано систему інтерпретації результатів, що забезпечує адекватність оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємств за окремими критеріями та для кожної із зацікавлених сторін.

7. Ґрунтуючись на принципах теорії споживчої поведінки, удосконалено методичний підхід до оцінки інноваційного ризику, який передбачає послідовну реалізацію наступних етапів: розрахунок індексу ориґінальності; визначення ступеня інноваційного ризику та кількісного значення вірогідності втрат прибутку від інвестування в інноваційну діяльність на основі розробленої шкали градації інноваційного ризику; розрахунок коефіцієнта інноваційного ризику. Даний підхід дозволяє чітко визначити вірогідність втрат прибутку інвестора та розрахувати коефіцієнт інноваційного ризику конкретного підприємства.

Практичне використання розроблених методичних рекомендацій дозволить вітчизняним підприємствам здійснювати комплексну оцінку ефективності інноваційної діяльності, підвищити наукову обґрунтованість управлінських рішень щодо формування та забезпечення інноваційної діяльності в умовах мінливого ринкового середовища.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

Систематизація підходів щодо сутності поняття «інновація» вчених-класиків

Автор	Визначення	Зміст підходу
1	2	3
Широкий підхід		
Х. Хартман [10, с. 23].	Впровадження в практику здійснення і використання ідеї, пропозиції, науково-дослідного рішення, моделі.	Комплексний процес, який проходить в економічних й соціальних сферах та полягає у розробці та використанні ідей, винаходів, тощо з метою покращення життєдіяльності людей, повнішого задоволення їх потреб.
Б. Санто [11, с. 117]	Суспільний технічний, економічний процес: практичне використання ідей, винаходів, що сприяють створенню кращих за своїми властивостями виробів, технологій, орієнтований на економічну вигоду, прибуток, додатковий прибуток, охоплює весь спектр видів діяльності від досліджень і розробок до маркетингу.	
Б. Твісс [12, с. 37]	Процес, у якому винахід або ідея набуває економічного змісту.	
П. Уайт [13, с. 72]	Інновація підрозумовує введення чогось нового в практику	
Ріс Х. [14, с.7]	Інновація – комерційне освоєння нової ідеї	
Тідд Д. Бессант Д. Павіт К. [15, с. 38]	Інновація – процес перетворення можливостей в ідеї, які широко впроваджуються в практику.	
Вузький підхід		
Ф. Валента [16, с. 13]	Зміна в початковій структурі виробничого механізму, тобто перехід його внутрішньої структури до нового стану: стосується продукції, технології, засобів виробництва, професійної і кваліфікаційної структури робочої сили, організації; зміни як з позитивними, так і з негативними соціально-економічними наслідками.	Певні зміни, які відбуваються з метою створення та покращення техніки, виробництва, організації або будь-якої іншої сфери. З цієї позиції інновація представляється як перехід структури будь-якого явища до нового стану.
М. Хучек [17, с.63]	Проведення змін в технології, техніці, організації, екології, економіці, в соціальній сфері підприємства	
П. Друкер [18, с. 24]	Інновація – це особливий засіб підприємців, за допомогою якого вони досліджують зміни, що мають місце в економіці та суспільстві, з метою використання їх у бізнесі чи в різних сферах обслуговування. Значущість інновацій як інструменту створення капіталу.	
Хіпель В. [19, с. 19]	Інновація – це застосування нового продукту або процесу на практиці.	

1	2	3
Ратвелл Р., Гардинер П. [20, с. 168]	Інновація –це комерціалізація не тільки основного вдосконалення в технічному процесі (радикальне нововведення); а й використання змін невеликого масштабу в технологічних навичках (удосконалення чи незначне нововведення)	

Таблиця А.2

Систематизація підходів щодо сутності поняття «інновація»вітчизняних науковців

Автор	Визначення	Зміст підходу
1	2	3
Широкий підхід		
Ю.В. Яковець [21, с. 9]	Внесення в різноманітні види людської діяльності нових елементів (видів, способів), що підвищують результативність ідеї.	Інновація - внесення нових елементів, всього, що вперше увійшло до вжитку
Харин А.А. Коленский И.Л. [22, с. 34]	Інновацію можна розуміти як особливу культурну цінність – матеріальну чи нематеріальну, яка в даний час та в даному місці сприймається людьми як нова.	
Франчук Т.О. [23, с. 142]	Інновація (нововведення) – впровадження й розповсюдження новин. Новина - це результат інноваційного процесу, пов'язаний з втіленням ідеї в конкретний продукт, технологію або послугу.	
Антонюк Л.Л., Поручник А.М., Савчук В.С. [24, с. 14]	Інновація – це нове явище, новаторство або будь-яка зміна. Яка вноситься суб'єктом господарювання у власну діяльність із метою підвищення своєї конкурентоспроможності, як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках	
Г.А. Кундеева [25, с. 116]	Інновація, нововведення – нове, що вперше увійшло до споживання. Це створена будь-ким новація, яка почала освоюватися у виробництві для подальшого використання споживачем.	
Вузкий підхід		
С. Ілляшенко [28, с. 15]	Кінцевий результат діяльності по створенню і використанню нововведень, втілених у вигляді удосконалених або нових товарів (виробів, послуг), технологій їх виробництва, методів управління на всіх стадіях виробництва і збуту товарів, які сприяють розвитку та підвищенню ефективності діяльності підприємств.	Інновація це кінцевий результат діяльності у вигляді конкретних товарів, технологій, процесів, тощо
Вініченко І.І. [29, с. 9]	Інновація означає кінцевий результат впровадження нововведень у вигляді нових або удосконалених існуючих технологій, продукції, послуг або інших організаційно-технічних рішень, які задовольняють суспільні потреби і чинять економічний, науково-технічний, екологічний та інші ефекти.	

1	2	3
Медведкін Т.С [30, с. 7].	Інновація - кінцевий результат інноваційного процесу, що отримав втілення у вигляді нового або удосконаленого продукту, що виведено на ринок, нового або удосконаленого технологічного процесу, що використовується у практичній діяльності та має економічний, соціальний, науково-технічний, екологічний або інші види ефекту.	
О.В. Механік [31, с.7]	Інновації – це особливий феномен у формі кінцевого результату науково-дослідних робіт, впроваджений у суспільну практику.	
І.В. Космидайло [32, с. 113]	Інновації - новий підхід до конструювання, виробництва, збуту товарів, завдяки якому інноватор та його компанія здобувають переваги над конкурентами.	Інновація - підхід до конструювання, виробництва, тощо, або саме використання результату інтелектуальної діяльності
Ю.М. Могилів [33, с. 75]	Використання в тій чи іншій сфері суспільної діяльності (виробництві, економічних, правових і соціальних відносинах, науці, культурі, освіті і т.д.) результатів інтелектуальної праці, технічних розробок, націлених на удосконалення соціально-економічної діяльності.	
А. Сумец [26, с. 28]	Під інноваціями слід розуміти будь-які суттєві зміни умов в інфраструктурі та функціях.	Інновація це будь-які зміни у структурі чи функціях, перетворення практик, які склалися, на нові
В.С. Тубалов [27, с. 7]	Під інновацією розуміються будь-які зміни практик підприємства, що склалися, від незначних перетворень до радикальних змін.	

Таблиця А.3

Систематизація підходів до сутності поняття «винахід», «новина»

Автор	Визначення	Змістовий акцент
1	2	3
Інвестиційно-інноваційний термінологічний словник [43, с. 19]	Винахід – нове технічне вирішення завдання у будь-якій галузі народного господарства. Відкриття – процес одержання раніше невідомих даних чи спостереження раніше невідомого явища природи.	ідея, нове рішення
Й. Шумпетер [44, с. 51]	Винахід – це ідеї, що є корисними для використання на теренах бізнесу, але не обов'язково дійсно там впроваджуються	
В.Ю Харчук [41, с. 130]	Винахід – нові рішення окремих технічних задач, результат творчої діяльності людини в будь-якій галузі	

1	2	3
В.Ю Харчук [41, с. 130]	Новина – оформлений результат фундаментальних, прикладних досліджень, розробок або фундаментальних досліджень у будь-якій сфері діяльності з метою підвищення її ефективності	кінцевий результат досліджень
П. Уайт [13, с. 72]	Винахід – кінцевий результат досліджень	
Т.О. Франчук [23, с. 142]	Новина – результат інноваційного процесу, пов'язаний з втіленням ідеї в конкретний продукт	
С.М. Ілляшенко [28, с. 262]	Новинка (промисловий зразок) – експериментальний зразок, що пройшов лабораторні випробування і тестування та прийнятий для подальших випробувань у ринкових умовах	експериментальний зразок

Таблиця А.4

Систематизація підходів до визначення сутності поняття «новація»

Автор	Визначення	Змістовий акцент
Г.А. Кундеева [25, с. 116]	Новація – це будь-який творчий результат інтелекту людини у вигляді нової ідеї, втілений у формі відкриття або винаходу.	новація – новий інтелектуальний продукт, результат наукових, фундаментальних досліджень
В.Г. Федоренко, Н.П. Денисенко [42, с.28]	Новація – певним чином оформлений результат наукових досліджень, спрямований на покращення вирішення актуальних проблем	
В. Д.Хартман, [45, с. 17]	Новація — це «новий вид продукції, метод, технологія»	
С.М. Ілляшенко [28, с. 262]	Новація – промисловий зразок, що успішно пройшов ринкове випробування і взятий до впровадження у комерційне виробництво	новація – готовий до впровадження результат наукових досліджень
Цветков А.Н. [46, с. 30]	Новація – те нове, що буде впроваджуватись.	

Таблиця А.5

Систематизація підходів до сутності поняття «нововведення»

Автор	Визначення	Змістовий акцент
1	2	3
Фостер Р. [47, с. 27]	Нововведення – це битва на ринку між новаторами чи атакуючими, тими, хто намагається зробити гроші, змінюючи порядок речей, - і тими хто обороняється, залишаючи свої нинішні доходи.	будь які зміни
Ф. Валента [16, с. 63]	Нововведення – це зміна, перехід	

1	2	3
І.І. Вініченко [29, с. 11]	Нововведення - це оформлений результат фундаментальних, прикладних досліджень і розробок в будь – якій сфері діяльності по підвищенню її ефективності.	кінцевий результат досліджень
С.М. Ілляшенко [28, с. 262]	Нововведення – новація, що виходить на ринок	нововведення - процес впровадження результату фундаментальних наукових досліджень у практику та його виходу на ринок
В.Ф. Колесніченко [48, с. 101]	Нововведення – це системний, безперервний, керований процес доведення наукової ідеї до технічного винаходу, до стадії практичного використання, що забезпечує економічний ефект і призначений для безперервної реалізації в суспільному виробництві	
В.Ю Харчук [41, с. 132]	нововведення – це комплексний процес, що передбачає проведення фундаментальних наукових досліджень та дослідницько-конструкторських робіт, маркетингових досліджень, організацію та технічну підготовку виробництва та практичне створення продукту	
Твіст Б. [12, с. 37]	Нововведення – це процес створення і впровадження нового. Це єдиний у своєму роді процес, що поєднує науку, техніку, економіку й управління. Він полягає в здобуванні нового, сягає від зародження ідеї до її комерційної реалізації і охоплює комплекс відносин: виробництво, обмін, споживання.	
Покропивний С.Ф. [49, с. 19]	Нововведення – впровадження у господарську практику чи певний вид діяльності людей, новини, новації, нововведення	

Таблиця А.6

**Систематизація підходів до визначення сутності поняття
«інноваційний процес»**

Автор	Визначення	Змістовий акцент
1	2	3
Ю.М. Могилів [33, с. 75]	Інноваційний процес - промислове освоєння нових наукових технологій.	Промислове освоєння нових наукомістких технологій, продуктів
Висоцька І.Б. [68, с.7]	Інноваційний процес – це соціально-техніко-економічний процес, що через виявлення суспільних потреб приводить до розробки науково-технічної продукції, практичне використання якої сприяє розвитку соціально-економічної системи, підтримує намічений режим її функціонування	

1	2	3
Т.С. Медведкін [30, с. 8]	Інноваційний процес – це процес перетворення наукового знання в інновацію, який можна представити як послідовний ланцюг подій, в ході яких інновація перетворюється від ідеї до конкретного продукту, технології або послуги та розповсюджується при практичному використанні	Заходи з використання результатів закінчених науково-технологічних досліджень в конкурентоспроможній продукції, товарах, роботах, послугах
Сотнікова Ю. В. [69, с.7]	Інноваційний процес – це специфічний, комплексний процес формулювання нової ідеї і здійснення її впровадження, який забезпечує підвищення якості продукції, розвиток продуктивних сил і виробничих відносин та задоволення економічних і соціальних потреб суспільства.	
Кужилева О. В. [70, с.7]	Інноваційний процес як процес послідовного перетворення ідеї на товар.	
Колісниченко В.Ф. [48, с. 103]	Інноваційний процес – інтерактивна модель, що складається із системи методів і процедур з перетворення наукових знань в інновацію, всі елементи якої взаємодіють між собою, тобто як процес послідовних взаємодій, у ході яких інновація зазнає змін від ідеї до конкретного продукту, технології послуги і поширюється при практичному використанні	Перетворення наукових знань в нововведення, що використовується і розповсюджується з метою отримання комерційного результату.
Г.А. Кундеева [25, с.117]	Інноваційний процес – це процес перетворення наукових знань в новизну з подальшим його впровадженням, освоєнням та розповсюдженням з метою отримання комерційного результату	
М.О. Канаєва [71, с. 57]	Інноваційний процес – взаємозв'язана сукупність послідовних етапів створення, впровадження та комерціалізації результатів науково - технічної діяльності	

Таблиця А.7

**Систематизація підходів до визначення сутності поняття
«інноваційна діяльність»**

Автор	Визначення	Змістовий акцент
1	2	3
В.М. Ковальчук [63, с. 15]	Під інноваційною діяльністю слід розуміти процес, спрямований на втілення результатів наукових досліджень і розробок або інших науково-технічних досягнень у новий чи вдосконалений продукт, у новий чи вдосконалений технологічний процес, який використовується у практичній діяльності	

1	2	3
Франчук Т.О [23, с. 143]	Інноваційна діяльність – це діяльність, яка включає наукові дослідження і розробки, інженерну підготовку виробництва, діяльність з освоєння та впровадження новин	Перетворення ідеї у конкретний продукт, що може практично використовуватись
Міщенко І.М. [66, с. 5]	Інноваційна діяльність – функціонування організаційних структур на кожному етапі інноваційного процесу від створення новацій (здійснення маркетингових досліджень, проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробок, їх експериментального освоєння й апробації, оформлення у вигляді звітів, матеріального стимулювання науковців і винахідників, охорони новацій як об'єктів інтелектуальної власності) до впровадження у виробництво (перетворення в інновації).	
І.І. Вініченко [29, с.9]	Інноваційна діяльність - діяльність спрямована на дослідження, розробку, підготовку виробництва, впровадження нововведень і їх розповсюдження в іншій сфері	Перетворення наукових знань в нововведення, що використовується і розповсюджується з метою отримання комерційного результату.
І.В. Федулова [65, с. 3]	Інноваційна діяльність – цілеспрямована й організована творча діяльність людей, яку здійснюють для вдосконалення і збалансованості різних сфер діяльності фірми та складено з сукупності різних видів робіт, які взаємопов'язані в єдиний процес зі створення і виробництва інновацій	
Федоренко, Н.П. Денисенко [42, с17]	Інноваційна діяльність – це системний вид діяльності, спрямований на реалізацію (створення, впровадження і поширення) інновацій	Зміни, що відбуваються в процесі реалізації інновації, комерціалізація результатів наукових досліджень, випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг
Колісниченко В.Ф. [48, с.103]	Інноваційна діяльність - це діяльність в межах інноваційного процесу, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень і розробок й зумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів та послуг	
Близнюк Т.П. [72, с. 20]	Інноваційна діяльність - складна динамічна система заходів з використання результатів закінчених науково-технологічних досліджень, організаційно-економічних розробок або інших науково-технічних досягнень, яка функціонує під впливом факторів середовища усіх рівнів (зовнішнього та внутрішнього) з метою задоволення постійно мінливого індивідуального попиту і потреб суспільства в цілому в конкурентоспроможній продукції (товарах, роботах, послугах)	Заходи з використання результатів закінчених науково-технологічних досліджень в конкурентоспроможній продукції, товарах, роботах, послугах

Додаток Б

Таблиця Б.1

Систематизація підходів до сутності поняття «оцінка»

Автор	Визначення
1	2
ОЦІНКА – ЯК УНІВЕРСАЛЬНА КАТЕГОРІЯ	
Доля І.В. [123, с.45]	Оцінка – це таке судження про предмет, яке виражає його характеристику, враховуючи категорію цінності, а цінності – це будь-які феномени певного інтересу, бажання, прагнення і т. п.
С.А. Золотухіна [124, с. 13]	Оцінне судження – це думка про певний об’єкт, яка містить якісний та кількісний аналіз.
Малюга Н.М. [125, с.8]	Оцінка – думка про цінність, рівень, або значення будь-чого.
В. В. Нагель [1269, с. 103]	Оцінка – це універсальна категорія, що виражає позитивне чи негативне ставлення мовця до змісту мовлення й реалізується в частинах слова, вигуках, модальних частках, повнозначних лексемах, словосполученнях, фразах, у мовленнєвих актах й аксіологічних категоріях.
І.Д. Олійник [127, с.123]	Оцінювання вказує на процес або результат діяльності, спрямованої на осмислення, вивчення об’єкта з метою формування своєї думки (позитивної, негативної, нейтральної, порівняльної і т.д.).
Великий тлумачний словник [128, с.693]	Думка, міркування про якість, характер, значення і т. ін. кого, чого-небудь.
Р.О. Костирко [129, с. 51]	Оцінка – це суб’єктивний погляд на певні ознаки, в основі якого лежить об’єктивна реальність.
ОЦІНКА ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ВАРТОСТІ	
Л.І. Воротіна [130, с. 11]	Оцінка - це наука про вартість майна, що здійснюється на визначених наукових принципах та методологічній базі і є сполученням математичних методів та суб’єктивних міркувань оцінювача, що базуються на його професійному досвіді, ціль якого полягає у виявленні найбільш ефективного, з економічного погляду, використання об’єкта та у розробці економічної моделі оцінки об’єкта, яка прогнозувала б найбільш вірогідну ціну його продажу.
Т.В. Калінеску [121, с. 157]	Оцінювання – це визначення вартості об’єкта власності в конкретних умовах ринку у визначений момент часу.
І.І. Бродська [122, с. 33]	Якщо оцінювання можна трактувати як «процес», або певні «процедури по визначенню вартості об’єкта», то оцінка виступає скоріше як «результат», або «кількісна характеристика вартості».
Великий тлумачний словник [118, с. 693]	Оцінка –це вартість, ціна чого-небудь.
Л. В. Титенко [123, с. 299]	Оцінка — це загальне вираження вартості активів і пасивів підприємства в грошовій формі.
ОЦІНКА ЯК ПРОЦЕС ПОРІВНЯННЯ	
М Черкас [125, с. 23]	Оцінка – це завжди порівняння, співвіднесення знань з наявним досвідом, потребами, порівнянням.

1	2
С.О Кубіцький [124, с. 8]	Оцінка – це процес і результат відображення одних явищ дійсності шляхом зіставлення, порівняння їх уявлених образів з іншими, засвоєними на практиці та з тими явищами, які сформувалися у свідомості. В оцінці відображається співвідношення, зв'язок декількох явищ, процесів. Якісна і кількісна визначеність одних явищ і процесів використовується в оцінці для вираження цінності, рівня, ступеня, якостей, значимості інших явищ, процесів
ОЦІНКА ЯК АНАЛІТИЧНА ПРОЦЕДУРА	
Т. В. Шталь [125, с. 59]	Оцінка являє собою висновок про об'єкт, який спостерігається на базі певного критерію.
М.В. Михайлова [127, с. 28]	Оцінка – узагальнений висновок суб'єкта оцінки щодо оцінки з погляду цілей та відповідних критеріїв, а також за результатами відповідних процедур оцінки щодо статичної та динамічної об'єкта оцінювання як в поточному періоді, так і в перспективі
Н.О. Власова [128, с.34]	Оцінка – це аналітична процедура, в ході якої здійснюється перехід від кількісних до якісних характеристик.
О.Ф. Балацкий [129, с. 721]	Оцінка – це результат визначення й аналізу якісних і кількісних характеристик об'єкта, що ним управляє, а також самого процесу управління ним.

Взаємозалежність принципів оцінки, моніторингу, діагностики, аналізу

Принципи оцінки [103, с. 171; 115, с. 6; 119, с.117; 148, с. 355;149, с. 111; 150, с. 306; 151, с.12; 152, с. 334]	Суть принципу	Аналіз [153, с. 25; 154, с. 97; 155, с. 125; 156, с. 194]	Діагностика [156, с. 194; 157, с. 244]	Моніторинг [158, с. 122]
1	2	3	4	5
Адекватність	Оцінка повинна відображати основні властивості об'єкта, його реакцію на різноманітні зовнішні впливи, а також управління.	+	+	+
Науковість	Підґрунтям оцінки є науково-обґрунтовані поняття, категорії, закономірності, застосування методології та методів дослідження	+	+	+
Результативність	Даний принцип передбачає, що оцінка має бути спрямована на отримання конкретного результату	-	-	-
Системність	Системність відображає необхідність враховувати, що об'єкт оцінки входить в складну соціально-економічну систему, тому при оцінці повинні мати місце не тільки внутрішні, але і зовнішні, складові системи та їх взаємодія	+	-	-
Обґрунтованість	Передбачає якісне обґрунтування витрат і доходів, врахування різноманітних істотних чинників впливу на результуючі показники, формування оцінок і висновків	-	+	-
Об'єктивність	Оцінка має здійснюватися за чітко визначеними параметрами, з мінімальним впливом фактора суб'єктивізму, при цьому використовуються тільки реальні факти, методи та факти з метою зниження рівня неточності	+	+	+
Коректність	Означає, що використовувані методи оцінки повинні задовольняти певним загальним формальним вимогам, до яких, в першу чергу, відносяться: монотонність, асиметричність, транзитивність і адитивність	+	-	-
Комплексність	Здійснення оцінки на засадах комплексного підходу, окремі явища доцільно оцінювати в комплексі з усіма іншими взаємопов'язаними явищами, чинниками, цілями	+	+	-

1	2	3	4	5
Взаємозв'язок параметрів	Оптимальність параметрів оцінки, єдиному виразі її результату (кількісному або якісному)	-	-	-
Принцип інформативності	Принцип інформативності системи показників передбачає, що використовувані для розрахунків показники повинні виконувати надавати повну та необхідну інформацію для подальшого її використання	+	-	+
Принцип симпліфікації	Припускає вибір серед декількох еквівалентних методів оцінки найбільш "простого" з інформаційно-обчислювальної точки зору	-	-	-
Інформаційної і методичної узгодженості	Узгодженість вихідної інформації для здійснення оцінки та методів, які використовуються	+	-	-
Цілетворення	При здійсненні оцінки визначають не тільки головну мету, але й набір підцілей, а прийняті рішення оцінюють з погляду їхнього оптимального сполучення	-	-	-
Гнучкості	Процес оцінки є складним процесом, який складається зі значної кількості процесів. Тому система оцінки має бути гнучкою, здатною враховувати особливості функціонування підприємства.	-	-	-
Цільова орієнтованість	Оцінка в межах встановленої мети та об'єкту, відповідно його сутності	-	-	+
Формалізованість	Всі складові оцінки повинні бути представлені у вигляді однорідних аналітичних елементів	+	+	-
Часова орієнтованість	Здійснення оцінки в часі та її прив'язка до часових горизонтів	-	+	+
Інтегрованість	Здійснення оцінки із використанням економічної інформації, яка збирається сучасними методами обліку та аналізу	+	+	-
Прозорість	Оцінка має бути зрозумілою для всіх користувачів	+	-	-
Врахування фактору часу	Здійснення оцінки з не лише в поточному періоді часу, а й з урахуванням динамічності оточення об'єкта	-	-	-

Додаток Д

Таблиця Д.1

Узагальнення критеріїв та показників оцінки ефективності інноваційної діяльності

Критерій	Показники
1	2
Економічної ефективності	<ul style="list-style-type: none"> - Прибуток від ліцензійної діяльності; - Прибуток від впровадження винаходів, ноу-хау; - Приріст обсягів продажу; - Покращення використання виробничих потужностей; - Прискорення процесу капітального будівництва; - Підвищення ефективності використання ресурсів; - Зростання продуктивності праці; - Підвищення фондівдачі; - Прискорення оборотності обігових коштів тощо.
Науково-технічної ефективності	<ul style="list-style-type: none"> - Частка співробітників з науковим ступенем, які працюють у суб'єкта господарювання, що реалізує проект; - Частка науково-дослідних та експериментальних лабораторій; - Кількість об'єктів права інтелектуальної власності, на які є відповідні документи; - Частка упровадження запропонованих проектом технічних рішень; - Обсяг науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, які виконувалися за проектом протягом звітного періоду, з наведенням ступеня завершеності робіт (у процесі) та конкретних результатів; - Обсяг робіт з розвитку, модернізації та реконструкції науково-технологічної та дослідно-промислової бази, що виконувалися за проектом; - Обсяг інноваційної продукції, яка випускалася за проектом.
Соціальної ефективності	<ul style="list-style-type: none"> - Рівень впливу реалізації проекту на рівень зайнятості населення, частка нових робочих місць; - Зростання рівня оплати праці робітників; - Рівень задоволення фізіологічних потреб робітників; - Рівня задоволення соціальних та духовних потреб; - Динаміка кількості робочих місць; - Рівень кваліфікації робітників.
Екологічної ефективності	<ul style="list-style-type: none"> - Вплив виробничих процесів, задіяних у реалізації проекту, на навколишнє природне середовище; - Відповідність реалізації проекту вимогам санітарно-гігієнічних, радіаційних, екологічних, архітектурних та інших норм, установлених законодавством України; - Зміна розмірів викидів в атмосферу, ґрунт, воду шкідливих речовин; - Зниження відходів виробництва; - Ергономічність виробництва; - Екологічності виробничих товарів; - Зменшення розмірів штрафів за порушення екологічного законодавства та інших нормативних документів;

1	2
Критерій новизни	<ul style="list-style-type: none">- Тривалість життєвого циклу інновацій;- Наявність у складі промислової продукції принципово нових товарів, які не випускаються іншими підприємствами;- Відношення витрат на НДДКР до обсягу продажів, чи відношення кількості робітників, зайнятих в НДДКР, до загальної кількості працюючих;- Чисельність науково-технічних кадрів у загальній кількості зайнятих;- Річний приріст витрат на НДДКР;- - Обсяг витрат на оплату праці, послуг суб'єктів інноваційної інфраструктури щодо маркетингу, реклами, підготовки кадрів;- Частка прибутку, спрямована на НДДКР

Аналіз динаміки основних показників розвитку економіки України та Харківської області

Показники	Роки									
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
<i>Україна</i>										
ВВП, млн. грн. (у фактичних цінах)	170070	204190	225810	267344	345113	441452	544153	720731	948056	914720
% до попереднього року*		120,1	110,6	118,4	129,1	127,9	123,3	132,5	131,5	96,5
ВВП від будівельної галузі, млн. грн. (у фактичних цінах)**	6097	7291	7653	10268	14463	16370	21168	30456	29185	22110
% до попереднього року*		119,6	105,0	134,2	140,9	113,2	129,3	143,9	95,8	75,8
Інвестиції в основний капітал, млн. грн. (у фактичних цінах)	23629	32573	37178	51011	75714	93096	125254	188486	233081	151777
% до попереднього року		137,9	114,1	137,2	148,4	123,0	134,5	150,5	123,7	65,1
Інвестиції в будівництво, млн. грн. (у фактичних цінах)**	1189	1109	1823	2891,4	4674,6	4929	6300,2	9106,6	12469,1	5324,9
% до попереднього року*	–	93,3	164,4	158,6	161,7	105,4	127,8	144,5	136,9	42,7
% до загального обсягу					6,2	5,3	5	4,8	5,3	3,5
<i>Харківська область</i>										
ВРП, млн. грн. (у фактичних цінах) **	–	–	–	–	20524	25618	32023	43868	59389	49471,04
% до попереднього року *	–	–	–	–	–	124,8	125,0	137,0	135,4	83,3
Доходи населення, млн. грн. **	–	9588	11253	13395	16524	22926	28188	37835	51971	53803
% до попереднього року*	–	–	117,4	119,0	123,4	138,7	123,0	134,2	137,4	103,5
* - розраховано автором										
** - в офіційній статистиці розрахунок показника розпочато у вказаному році.										

Показники економічного стану будівельної галузі Харківської області

Показники	Роки				
	2005	2006	2007	2008	2009
Кількість суб'єктів ЄДРПОУ за видом економічної діяльності «будівництво», усього од.	4498	4849	5176	5308	5250
% до попереднього року*	–	107,8	106,7	102,6	98,9
Частка збиткових будівельних підприємств, %	37,7	37,0	36,1	42,0	45,3
% до попереднього року*	–	98,1	97,6	116,3	107,9
Обсяг виконаних будівельних робіт, млн.грн.	1708,1	1995,1	2635,1	3903,6	2829,5
Індекс обсягів виконаних будівельних робіт, % до попереднього року*	–	116,8	132,1	148,1	72,5
Обсяг реалізованої будівельної продукції (у фактичних цінах), млн. грн.	1949,6	3171,5	4588,8	6063,1	4062,8
Індекс обсягів реалізованої будівельної продукції, % до попереднього року*	–	162,7	144,7	132,1	67,0
Індекс цін на будівельно-монтажні роботи, % до попереднього року	125,6	123,5	123,1	135,3	111,3
Рентабельність операційної діяльності будівельних підприємств, %	0,5	1,8	1,3	–0,5	-1
Інвестиції в основний капітал (у фактичних цінах), млн. грн.	543,1	364,8	495,0	677,7	216,9
Індекси інвестицій в основний капітал, % до попереднього року*		67,2	135,7	136,9	32,0
Інвестиції в основний капітал у житлове будівництво, млн.грн.	654	1510	1806	881	654
Індекси інвестицій в основний капітал у житлове будівництво, % до попереднього року*	–	130,9	13,6	-51,2	-25,8
* - розраховано автором					

Таблиця 3.1

Структура джерел фінансування інноваційних витрат підприємств вибіркової сукупності в 2009р.

№ з/п	Назва підприємства	Всього інноваційних витрат, в т.ч.		власні кошти підприємства		кредити банків та інші позики		кошти вітчизняних інвестиційних компаній		кошти населення на будівництво власних квартир	
		тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%
1	Філія ДК "Укргазвидобування" НАК "Нафтогаз України" БУ "Укрбургаз"	51	100	51	100	–	–	–	–	–	–
2	ВАТ "Трест Житлобуд-1"	108	100	71	65,70	21,17	19,60	13	11,80	3,13	2,90
3	АТ "Житлобуд-2"	37	100	20	53,70	–	–	17	46,30		
4	ВАТ "Молодіжний житловий комплекс «Інтернаціоналіст»"	57	100	18	31,58	–	–	–	–	39,00	68,42
5	АТ "Альпсервіс"	19	100	12	63,00	5,89	31,00	1	6,00		
6	ТОВ "Оргтехбуд"	156	100	–	–	–	–	–	–	156,00	100,00
7	ТОВ "МПГ"	110	100	43	39,09	–	–	67	60,91	–	–
8	ТОВ "Созідатель"	25	100	25	100,00	–	–	–	–	–	–
9	ТОВ "Будівельна компанія "Укртехносфера"	20	100	20	100,00	–	–	–	–	–	–
10	ТОВ "СУ-15"	183	100	94	51,37	50,00	27,32	–	–	39,00	21,31
11	ТОВ "Виробнича фірма Грізайль"	70	100	25	35,71	45,00	64,29	–	–	–	–
12	ТОВ "Проспект-ІВ"	34	100	34	100,00	–	–	–	–	–	–
Всього по вибірковій сукупності		870	100	413	47,45	122,06	14,03	98	11,27	237,13	27,26

Таблиця 3.2

Структура джерел фінансування інноваційних витрат підприємств вибіркової сукупності в 2008р.

№ з/п	Назва підприємства	Всього інноваційних витрат, в т.ч.		власні кошти підприємства		кредити банків та інші позики		кошти вітчизняних інвестиційних компаній		кошти населення на будівництво власних квартир	
		млн.грн	%	млн.грн	%	млн.грн	%	млн.грн	%	млн.грн	%
1	Філія ДК "Укргазвидобування" НАК "Нафтогаз України" БУ"Укрбургаз"	310	100	310	100	–	–	–	–	–	–
2	ВАТ "Трест Житлобуд-1"	442	53,00	183	41,30	106	23,90	–	–	154	34,80
3	АТ "Житлобуд-2"	554	100	294	53,00	–	–	116	21,00	144	26,00
4	ВАТ "Молодіжний житловий комплекс «Інтернаціоналіст»"	1203	100	847	70,41	–	–	193	16,04	163	13,55
5	АТ "Альпсервіс"	389	100	389	100	–	–	–	–	–	–
6	ТОВ "Оргтехбуд"	410	100	300	73,17	–	–	–	–	110	26,83
7	ТОВ "МПП"	26	100	26	100	–	–	–	–	–	–
8	ТОВ "Созідатель"	34	100	34	100	–	–	–	–	–	–
9	ТОВ "Будівельна компанія "Укртехносфера"	18	100	18	100	–	–	–	–	–	–
10	ТОВ "СУ-15"	779	100	542	69,58	237	30,42	–	–	–	–
11	ТОВ "Виробнича фірма Грізайль"	41	100	41	100	–	–	–	–	–	–
12	ТОВ "Прспект-ІВ"	53	100	53	100	–	–	–	–	–	–
Всього по вибірковій сукупності		4259	100	3036	71,29	343	8,05	309	7,26	571	13,40

Таблиця 3.3

Структура джерел фінансування інноваційних витрат підприємств вибіркової сукупності в 2007р.

№ з/п	Назва підприємства	Всього інноваційних витрат, в т.ч.		власні кошти підприємства		кредити банків та інші позики		кошти вітчизняних інвестиційних компаній		кошти населення на будівництво власних квартир	
		тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%
1	Філія ДК "Укргазвидобування" НАК "Нафтогаз України" БУ "Укрбургаз"	272	100	272	100	–	–	–	–	–	–
2	ВАТ "Трест Житлобуд-1"	483	100	162	33,60	143,93	29,80	–	–	176,78	36,60
3	АТ "Житлобуд-2"	892	100	608	68,20	–	–	–	–	284	31,80
4	ВАТ "Молодіжний житловий комплекс «Інтернаціоналіст»"	868	100	430	49,54	–	–	–	–	438	50,46
5	АТ "Альпсервіс"	519	100	142	27,30	–	–	377	72,70	–	–
6	ТОВ "Оргтехбуд"	830	100	580	69,88	250	30,12	–	–	–	–
7	ТОВ "МПП"	35	100	35	100	–	–	–	–	–	–
8	ТОВ "Созідатель"	59	100	59	100	–	–	–	–	–	–
9	ТОВ "Будівельна компанія "Укртехносфера"	60	100	40	66,67	20	33,33	–	–	–	–
10	ТОВ "СУ-15"	2250	100	250	11,11	2000	88,89	–	–	–	–
11	ТОВ "Виробнича фірма Грізайль"	38	100	38	100	–	–	–	–	–	–
12	ТОВ "Прспект-ІВ"	77	100	77	100	–	–	–	–	–	–
Всього по вибірковій сукупності		6383	100	2693	42,20	2413,934	37,82	377	5,91	898	14,08

Таблиця 3.4

Структура джерел фінансування інноваційних витрат підприємств вибіркової сукупності в 2006р.

№ з/п	Назва підприємства	Всього інноваційних витрат.		в тому числі							
				власні кошти підприємства		кредити банків та інші позики		кошти вітчизняних інвестиційних компаній		кошти населення на будівництво власних квартир	
		тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%
1	Філія ДК "Укргазвидобування" НАК "Нафтогаз України" БУ"Укрбургаз"	794	100	237	29,85	–	–	557	70,15	–	–
2	ВАТ "Трест Житлобуд-1"	525	100	90,3	17,20	171,15	32,60	–	0,00	263,55	50,2
3	АТ "Житлобуд-2"	984	100	226	23	–	–	173	17,60	584	59,4
4	ВАТ "Молодіжний житловий комплекс «Інтернаціоналіст»"	243	100	95	39,09	–	–	–	0,00	148	60,91
5	АТ "Альпсервіс"	458	100	196,024	42,80	–	–	102	22,23	160	34,97
6	ТОВ "Оргтехбуд"	1616	100	289	17,88	–	–	–	–	1327	82,12
7	ТОВ "МПГ"	14	100	14	100	–	–	–	–	–	–
8	ТОВ "Созідатель"	73	100	73	100	–	–	–	–	–	–
9	ТОВ "Будівельна компанія "Укртехносфера"	93	100	93	100	–	–	–	–	–	–
10	ТОВ "СУ-15"	1462	100	962	65,8	500	34,2	–	–	–	–
11	ТОВ "Виробнича фірма Грізайль"	67	100	67	100	–	–	–	–	–	–
12	ТОВ "Прспект-ІВ"	102	100	52	50,98	50	49,02	–	–	–	–
Всього по вибірковій сукупності		6431	100	2395	37,24	721	11,21	832	12,94	2483	38,61

Таблиця 3.5

Структура джерел фінансування інноваційних витрат підприємств вибіркової сукупності в 2005р.

№ з/п	Назва підприємства	Всього інноваційних витрат.		в тому числі							
				власні кошти підприємства		кредити банків та інші позики		кошти вітчизняних інвестиційних компаній		кошти населення на будівництво власних квартир	
		тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%
1	Філія ДК "Укргазвидобування" НАК "Нафтогаз України" БУ "Укрбургаз"	641	100	641	100	–	–	–	–	–	–
2	ВАТ "Трест Житлобуд-1"	480	100	320,16	66,7	126,24	26,30	9,98	2,08	23,62	4,92
3	АТ "Житлобуд-2"	634	100	80	12,6	–	–	75	11,80	479	75,6
4	ВАТ "Молодіжний житловий комплекс «Інтернаціоналіст»"	555	100	555	100	–	–	–	–	–	–
5	АТ "Альпсервіс"	321	100	321	100	–	–	–	–	–	–
6	ТОВ "Оргтехбуд"	957	100	506	52,87	–	–	–	–	451	47,13
7	ТОВ "МПГ"	47	100	27	57,45	20	42,55	–	–	–	–
8	ТОВ "Созідатель"	16	100	16	100	–	–	–	–	–	–
9	ТОВ "Будівельна компанія "Укртехносфера"	118	100	18	15,25	100	84,75	–	–	–	–
10	ТОВ "СУ-15"	938	100	408	43,5	–	0,00	530	56,50	–	–
11	ТОВ "Виробнича фірма Грізайль"	112	100	65	58,04	47	41,96	–	–	–	–
12	ТОВ "Проспект-ІВ"	237	100	87	36,71	–	–	150	63,29	–	–
Всього по вибірковій сукупності		5056	100	3044	60,21	293,24	5,8	765	15,13	954	18,87

Таблиця II.1

Структура обсягів реалізації будівельної продукції підприємств вибіркової сукупності в 2005-2009рр.

№ з/п	2005р.				2006р.				2007р.				2008р.				2009р.			
	$Q_{БП}^{реал}$, тис. грн.	%	$Q_{ІБП}^{реал}$, тис. грн.	%	$Q_{БП}^{реал}$, тис. грн.	%	$Q_{ІБП}^{реал}$, тис. грн.	%	$Q_{БП}^{реал}$, тис. грн.	%	$Q_{ІБП}^{реал}$, тис. грн.	%	$Q_{БП}^{реал}$, тис. грн.	%	$Q_{ІБП}^{реал}$, тис. грн.	%	$Q_{БП}^{реал}$, тис. грн.	%	$Q_{ІБП}^{реал}$, тис. грн.	%
1	610,9	20,4	2383,4	79,6	425,8	13,2	2794,0	86,8	1623,9	51,6	1521,8	48,4	2515,1	81,7	563,3	18,3	578,8	90,8	58,6	9,2
2	1387,3	68,5	638,0	31,5	2217,3	84,9	394,4	15,1	3020,3	77,2	892,0	22,8	2787,8	74,4	959,3	25,6	770,5	82,2	166,8	17,8
3	16059,0	90,4	1712,3	9,6	13057,4	68,1	6124,0	31,9	12083,0	59,5	8215,1	40,5	25488,1	85,5	4305,6	14,5	738,5	85,4	126,3	14,6
4	897,2	93,5	62,4	6,5	1065,7	89,6	123,7	10,4	1722,0	87,2	252,8	12,8	1780,1	90,6	184,7	9,4	15,7	91,2	1,5	8,8
5	392,1	23,1	1304,5	76,9	644,2	24,6	1973,2	75,4	328,0	11,3	2564,8	88,7	812,9	45,2	986,5	54,8	731,8	80,0	183,0	20,0
6	468,1	91,3	44,6	8,7	723,6	87,4	104,3	12,6	900,7	84,2	169,0	15,8	1123,3	87,9	154,6	12,1	30,9	94,7	1,7	5,3
7	608,6	87,6	86,1	12,4	666,9	90,7	68,4	9,3	542,9	86,9	81,8	13,1	274,0	87,0	40,9	13,0	18,4	93,8	1,2	6,2
8	694,6	83,2	140,3	16,8	835,5	88,3	110,7	11,7	566,4	92,6	45,3	7,4	787,2	89,7	90,4	10,3	8,5	90,9	0,9	9,1
9	698,3	90,5	73,3	9,5	924,2	91,3	88,1	8,7	853,5	91,3	81,3	8,7	861,0	91,3	82,0	8,7	0,7	98,5	0,0	1,5
10	772,5	83,3	154,9	16,7	981,6	80,8	233,3	19,2	716,4	85,4	122,5	14,6	1128,9	86,0	183,8	14,0	98,1	95,8	4,3	4,2
11	558,0	91,1	54,5	8,9	709,3	93,5	49,3	6,5	462,2	91,9	40,7	8,1	542,3	88,5	70,5	11,5	60,6	97,2	1,7	2,8
12	603,0	85,7	100,6	14,3	572,6	94,2	35,3	5,8	662,5	95,4	31,9	4,6	864,3	97,5	22,1	2,5	568,0	97,7	13,2	2,3
Σ	23749,6	77,9	6754,9	22,1	22824,2	65,4	12098,6	34,6	23481,7	62,6	14019,1	37,4	38965,0	83,6	7643,7	16,4	3620,4	86,6	559,3	13,4

Додаток И

Додаток К

Таблиця К.1

Динаміка обсягів реалізації звичайної та інноваційної будівельної продукції підприємств вибіркової сукупності за 2005-2009рр.

№ п/ п	Назва підприємства	2006р.		2007р.		2008р.		2009р.	
		$\Delta Q_{БП}^{реал}$	$\Delta Q_{ІБП}^{реал}$	$\Delta Q_{БП}^{реал}$	$\Delta Q_{ІБП}^{реал}$	$\Delta Q_{БП}^{реал}$	$\Delta Q_{ІБП}^{реал}$	$\Delta Q_{БП}^{реал}$	$\Delta Q_{ІБП}^{реал}$
1	"БУ "Укрбургаз"	0,70	1,17	3,81	0,54	1,55	0,37	0,23	0,10
2	ВАТ "Трест Житлобуд-1"	1,60	0,62	1,36	2,26	0,92	1,08	0,28	0,17
3	АТ "Житлобуд-2"	0,81	3,58	0,93	1,34	2,11	0,52	0,03	0,03
4	ВАТ "Молодіжний житловий комплекс «Інтернаціоналіст"	1,19	1,98	1,62	2,04	1,0	0,73	0,01	0,01
5	АТ "Альпсервіс"	1,64	1,51	0,51	1,30	2,48	0,38	0,90	0,19
6	ТОВ "Оргтехбуд"	1,55	2,34	1,24	1,62	1,25	0,91	0,03	0,01
7	ТОВ "МПГ"	1,10	0,79	0,81	1,20	0,50	0,50	0,07	0,03
8	ТОВ "Созідатель"	1,20	0,79	0,68	0,41	1,39	2,00	0,01	0,01
9	ТОВ "Будівельна компанія "Укртехносфера"	1,32	1,20	0,92	0,92	1,0	1,0	0,0008	0,0001
10	ТОВ "СУ-15"	1,27	1,51	0,73	0,53	1,58	1,50	0,09	0,02
11	ТОВ "Виробнича фірма Грізайль"	1,27	0,90	0,65	0,83	1,17	1,73	0,11	0,02
12	ТОВ "Проспект- ІВ"	0,95	0,35	1,16	0,91	1,30	0,69	0,66	0,60

Критичний аналіз вітчизняних методик оцінки ефективності інноваційної діяльності

Методика	Зміст	Переваги	Недоліки
1	2	3	4
1) «Типова методика визначення економічної ефективності капітальних вкладень і нової техніки в народному господарстві СРСР» 1960р. [224]	Оцінка капітальних вкладень у народне господарство: $E_{абс} = \Delta Ч / K$, $E_{абс}$ - Коефіцієнт загальної (абсолютної) ефективності $\Delta Ч$ – приріст чистого прибутку; K -капітальні вкладення, що призвели до приросту чистого прибутку	1) Вперше застосовувався показник рентабельності та відношення економії поточних витрат до капітальних, які її спричинили	1) Використання в розрахунках нормативних галузевих коефіцієнтів, які визначалися для кожної із галузей, методика розрахунку яких не представлена 2) Обов'язкова умова для розрахунку порівняльної ефективності – незмінність обсягів та якості продукції за варіантами, що порівнюються 3) Відсутність нормативних значень для коефіцієнта абсолютної ефективності та показника рентабельності
	Оцінка капіталовкладень у підприємство: $E_p = (Ц - C) / K$ E_p – показник рентабельності $Ц$ -річна продукція в оптових цінах підприємства; C -річна собівартість продукції K -загальна сума капітальних вкладень		
	Визначення економічної ефективності нової техніки на основі вибору одного з декількох варіантів капіталовкладень. Показник порівняльної економії: $(K_1 - K_2) / (C_2 - C_1) = T$ або $(C_2 - C_1) / (K_1 - K_2) = 1/T = E_p$ K_1, K_2 – капітальні вкладення за варіантами, що порівнюються; C_1, C_2 – собівартість річної продукції за відповідними варіантами T - термін окупності додаткових капіталовкладень; E_p – коефіцієнт порівняльної ефективності. Вибір кращого варіанта: $K_i + T_n C_i = \min$ або $C_i + E_n K_i = \min$, T_n – галузевий нормативний термін окупності (3-7 років); E_n – галузевий нормативний коефіцієнт ефективності (0,15-0,3) i – варіант капіталовкладень		

1	2	3	4
<p>2) «Методика визначення річного економічного ефекту отриманого в результаті впровадження нової техніки», 1961р. [235]</p>	<p>Визначення річної економії від впровадження заходів з нової техніки:</p> $E = [(C_d + E_n K_d) - (C_p + E_n K_p)] * A_n,$ <p>Е - річний економічний ефект від впровадження заходів з нової техніки; C_д, C_п – собівартість одиниці до і після впровадження нової техніки; K_д, K_п – питомі капіталовкладення (сума основних і оборотних фондів на одиницю річного випуску продукції) до і після впровадження нової техніки; A_н – річний обсяг продукції після впровадження (за планом другого року впровадження заходів) ; E_н – нормативний коефіцієнт порівняльної ефективності капіталовкладень.</p> <p>Ефект зумовлений зміною ціни продукції в результаті зміни якості:</p> $E_c = (C_p - C_b) * A_n$ <p>Е_ц - Ефект зумовлений різницею в цінах; C_п, C_б – оптова ціна одиниці продукції відповідно після впровадження заходів і за базовим варіантом.</p> <p>Економічний ефект від прискореного введення в експлуатацію об'єктів, що будуються:</p> $E_{пв} = E_n * ОВФ * (T_n - T_f),$ <p>ОВФ – вартість основних фондів, достроково введених в експлуатацію T_н- нормативний термін будівництва; T_ф – фактичний термін введення об'єкта в експлуатацію; E_н – нормативний коефіцієнт ефективності.</p>	<p>1) Розширення методичних положень попередньої методики урахуванням цінового чинника</p>	

1	2	3	4
3) «Методика визначення ефективності впровадження нової техніки, механізації та автоматизації виробничих процесів у промисловості», 1961р. [236]	1) Ефективність капітальних вкладень 2) Термін окупності 3) Річний економічний ефект	1) Можливість оцінювати не лише різні варіанти здійснення капіталовкладень, а й визначати найбільш ефективні напрямки розвитку техніки	1) Можливості здійснення оцінки тільки для підприємств промисловості 2) Встановлення нормативних розрахунків для 10 галузей промисловості без обґрунтування їх диверсифікації.
4) «Основні методичні положення з визначення економічної ефективності науково-дослідних робіт», 1963р. [237]	1) Показник ефективності 2) Додатковий критерій ефективності відношення економічного потенціалу до виробничих витрат	1) Перша методика спрямована безпосередньо на оцінку науково-дослідної діяльності підприємства та його потенціалу	1) Розподілення економічного ефекту на дослідницьку, технологічну стадії та стадію впровадження за заданими відсотками, які не мали обґрунтування 2) Відсутність теоретичного підґрунтя до розуміння сутності економічного потенціалу
5) «Типова методика визначення економічної ефективності капітальних вкладень», 1969р. [238]	Загальна (абсолютна) економічна ефективність а) для народного господарства та окремих галузей $E_{кпн} = \frac{\Delta Д}{К},$ ΔД – приріст річного обсягу національного доходу (чистої продукції) у порівняних цінах; К- капітальні вкладення у сферу матеріального виробництва, які спричинили приріст національного доходу б) для окремих галузей промисловості	1) Можливість використання методики для різних галузей, в т.ч. й будівництва 2) Виконання розрахунків для різних випадків здійснення капіталовкладень.	1) Встановлення єдиного коефіцієнту для народного господарства 2) Встановлення єдиного нормативу приведення різночасових витрат

1	2	3	4
	$E_{кпп} = \Delta\P/K,$ <p>$\Delta\P$ – річний приріст прибутку; K – річні капіталовкладення в будівництва об'єктів виробничого призначення; в) для окремих підприємств</p> $E_{кп} = (\Pi - C)/K$ <p>Π – вартість річного випуску продукції (за проектом) в оптових цінах підприємств C – собівартість річного випуску продукції K – кошторисна вартість об'єктів, що будуються Термін окупності для розрахунків: а) $T_{пп} = K/\Delta\P$ б) $T_{кп} = K/(\Pi - C)$ в) $T_{кс} = K/(C_1 - C_2)$</p> <p>Економічний ефект впровадження нової техніки, з більш високою ціною: $E = (\Pi - E_n * K) * A_2,$ Π – прибуток від реалізації нової продукції або приріст прибутку від реалізації продукції підвищеної якості</p>	<p>3) можливість визначення чинників ефективності 4) приведення різночасових капітальних вкладень та поточних витрат до єдиного моменту часу</p>	<p>при різних варіантах здійснення капіталовкладень.</p>
<p>6) «Методика визначення економічної ефективності використання в народному господарстві нової техніки, винаходів та раціоналізаторських пропозицій», 1977р. [237]</p>	<p>1) Економічний ефект впровадження нової техніки, з урахуванням річного обсягу виробництва: $E = (31 - 32) * A_2,$ E – річний економічний ефект; 31, 32 – приведені витрат на одиницю продукції, яка вироблялась за допомогою змінюваної і нової техніки відповідно; A_2 – річний обсяг виробництва продукції за допомогою нової техніки в натуральних одиницях 2) Економічний ефект впровадження нової техніки, що потребували додаткових капіталовкладень: $E = (C_1 - C_2) * A_2 - E_n * \Delta K$</p>	<p>1) Диференціація розрахунків залежно від видів техніки та інших ознак продукції</p>	<p>1) Методика призначалася для підприємств, які були переведені на повний господарський розрахунок і самофінансування 2) Відсутність показників рентабельності</p>

	<p>E_n – нормативний коефіцієнт ефективності капітальних вкладень для всіх галузей (0,15); ΔK – додаткові капітальні вкладення, необхідні для використання нової техніки</p> <p>Економічний ефект впровадження нової техніки, з більш високою ціною:</p> $E = (П - E_n * K) A_2,$ <p>$П$ – прибуток від реалізації нової продукції або приріст прибутку від реалізації продукції підвищеної якості</p>		3) Періодом, до якого приводяться витрати виступає рік перед початком реалізації
7) «Методичні рекомендації з визначення економічної ефективності заходів, спрямованих на прискорення НТП», 1988р. [240]	<p>Показник економічного ефекту на всіх етапах оцінки заходів НТП:</p> $E_t = P_t - Z_t,$ <p>E_t – економічний ефект від заходу НТП за розрахунковий період; P_t – вартісна оцінка результатів здійснення заходу НТП за розрахунковий період; Z_t – вартісна оцінка витрат на здійснення заходу НТП за розрахунковий період.</p>	<p>1) Врахування чинника часу 2) Використання коефіцієнту дисконтування</p>	<p>1) Методика призначалася для підприємств, які були переведені на повний господарський розрахунок і самофінансування 2) Відсутність показників рентабельності 3) Періодом, до якого приводяться витрати виступає рік перед початком реалізації</p>
	<p>Приведення різночасових витрат:</p> $\alpha_t = (1 + E_n)^{t-p-t},$ <p>α_t = коефіцієнт приведення різночасових витрат і результатів; E_n – норматив приведення різночасових витрат і результатів (0,1) t_p – розрахунковий рік t – рік, витрати і результати якого приводяться до розрахункового року.</p>		

Додаток М

Інформаційну базу оцінки ефективності інноваційної діяльності будівельних підприємств вибіркової сукупності склали дані бухгалтерської звітності та первинної статистичної інформації.

Таблиця М.1

Основні показники оцінки інноваційної діяльності БУ "Укрбургаз"

Показники	2005р.	2006р.	2007р.	2008р.	2009р.
Обсяг реалізації інноваційної будівельної продукції, тис.грн.	2383,4	2794,0	1521,8	563,3	58,6
Обсяг реалізації звичайної будівельної продукції, тис.грн.	610,9	425,8	1623,9	2515,1	578,8
Витрати на інноваційну діяльність, тис. грн.	641	794	272	310	51
Витрати на придбання ліцензії, тис. грн.	0,25				
Чистий прибуток від інноваційної діяльності, тис.грн.	1302,4	1757,6	871,6	190,0	5,7
Амортизація ОФ, які беруть участь у створенні інноваційної продукції, тис.грн.	1129,782	1667,046	1545,24	1097,1	932,5
Чисельність персоналу, чол..	902	1112	1104	1037	1063
Працівники з науковим ступенем, чол.	18	23	23	21	21
Кількість об'єктів прав інтелектуальної власності, од.	2				
Роботи з розвитку, модернізації, реконструкції, млн.грн.	756,5	1237,9	331,4	505,9	52,6
Кількість робочих місць, од	902	1112	1104	1037	1063
Кількість нових робочих місць, од		210			26
Середньомісячна заробітна плата	1926,9	1941,7	2205,4	2106,8	1102,4
Кількість робітників зайнятих в інноваційній діяльності	216	112	67	52	21
Продуктивність праці, тис.грн./ос	3,32	2,90	2,85	2,97	0,60

Основні показники оцінки інноваційної діяльності АТ "Житлобуд-2"

Показники	2005р.	2006р.	2007р.	2008р.	2009р.
Обсяг реалізації інноваційної будівельної продукції, тис. грн.	1712,3	6124,0	8215,1	4305,6	126,3
Обсяг реалізації звичайної будівельної продукції, тис. грн.	16059,0	13057,4	12083,0	25488,1	738,5
Витрати на інноваційну діяльність, тис. грн.	634,0	984,0	892,0	1522,7	37,0
Витрати на придбання ліцензії, тис. грн.	1,3				
Чистий прибуток від інноваційної діяльності, тис. грн.	873,0	4610,0	6521,0	7195,0	-8,0
Амортизація ОФ, які беруть участь у створенні інноваційної продукції, тис. грн.	2186,7	3169,1	2823,8	2400,3	1824,2
Чисельність персоналу, чол.	699	704	702	899	2117
Працівники з науковим ступенем, чол.	9	11	11	11	17
Кількість об'єктів прав інтелектуальної власності, од.	4				
Роботи з розвитку, модернізації, реконструкції, млн.грн.	525,3	287,2	280,2	583,3	113,3
Кількість робочих місць, од	699	704	702	899	2117
Кількість нових робочих місць, од	3	5	-2	197	1218
Середньомісячна заробітна плата, грн.	1967,20	1981,40	2092,00	2062,85	875,99
Кількість робітників зайнятих в інноваційній діяльності, чол..	170	271	270	285	313
Продуктивність праці, тис.грн./ос	25,42	27,25	28,92	33,14	1,1

Таблиця М.3

Основні показники оцінки інноваційної діяльності АТ "Альпсервіс"

Показники	2005р.	2006р.	2007р.	2008р.	2009р.
Обсяг реалізації інноваційної будівельної продукції, тис. грн.	1304,5	1973,2	2564,8	986,5	183,0
Обсяг реалізації звичайної будівельної продукції, тис. грн.	392,10	644,20	328,00	812,90	731,84
Витрати на інноваційну діяльність, тис. грн.	321	458	519	389	19
Витрати на придбання ліцензії, тис. грн.		0,7			
Чистий прибуток від інноваційної діяльності, тис. грн.	45,0	92,2	93,2	86,6	-4,5
Амортизація ОФ, які беруть участь у створенні інноваційної продукції, тис. грн.	1154,2	1010,2	1204,1	986,1	932,8
Чисельність персоналу, чол..	625	619	649	644	306
Працівники з науковим ступенем, чол.	8	8	8	7	7
Кількість об'єктів прав інтелектуальної власності, од.		1			
Роботи з розвитку, модернізації, реконструкції, млн. грн.	62,6	135,2	130,1	137,8	2,7
Кількість робочих місць, од	625	619	649	644	306
Кількість нових робочих місць, од	7		30		
Середньомісячна заробітна плата, грн.	1558,4	1579,2	1652,7	1204,1	1015,6
Кількість робітників зайнятих в інноваційній діяльності, чол..	83	82	60	52	25
Продуктивність праці, тис.грн./ос	2,72	4,23	4,46	2,79	2,99

Додаток Н

Таблиця Н.1

Результати оцінки ефективності інноваційної діяльності будівельних підприємств за критерієм економічної ефективності

Рік	Показник	Будівельне управління "Укрбургаз"	АТ "Житлобуд-2"	АТ "Альпсервіс"
2005	Рентабельність інноваційної діяльності, %	202,4	137,42	244,08
	Приріст обсягів реалізації інноваційної продукції, %	-	-	-
	Чистий приведений дохід, тис.грн.	4994,3	4692,53	-
	Індекс доходності	4,8	1,38	-
	Дисконтований період окупності, років	0,2	0,73	-
	Приріст продуктивності праці, %	-	-	-
2006	Рентабельність інноваційної діяльності, %	221,4	468,50	279,98
	Приріст обсягів реалізації інноваційної продукції, %	17,2	257,65	51,26
	Чистий приведений дохід, тис.грн.	-	-	3143,94
	Індекс доходності	-	-	5,24
	Дисконтований період окупності, років	-	-	0,19
	Приріст продуктивності праці, %	-12,8	7,17	55,8
2007	Рентабельність інноваційної діяльності, %	320,4	731,05	322,43
	Приріст обсягів реалізації інноваційної продукції, %	-45,5	34,15	30,0
	Приріст продуктивності праці, %	-1,6	6,12	5,41
2008	Рентабельність інноваційної діяльності, %	61,3	28,23	106,07
	Приріст обсягів реалізації інноваційної продукції, %	-1,6	-47,59	-61,54
	Приріст продуктивності праці, %	4,2	14,62	-37,3
2009	Рентабельність інноваційної діяльності, %	11,2	-21,62	-384,74
	Приріст обсягів реалізації інноваційної продукції, %	-89,6	-97,07	-81,45
	Приріст продуктивності праці, %	-79,8	-96,75	6,99

Таблиця Н.2.

Результати оцінки ефективності інноваційної діяльності будівельних підприємств за критерієм науково-технічної ефективності

Рік	Показник	Будівельне управління "Укрбургаз"	АТ "Житлобуд-2"	АТ "Альпсервіс"
2005	Частка працівників з науковим ступенем, %	2,0	1,30	1,28
	Кількість об'єктів права інтелектуальної власності, на які є відповідні документи од.	2,0	4	
	Обсяг робіт з розвитку, модернізації та реконструкції науково-технологічної та дослідно-промислової бази, що виконувалися за проектом, тис.грн.	756,5	100,99	62,62
2006	Частка працівників з науковим ступенем, %	2,1	1,50	1,29
	Кількість об'єктів права інтелектуальної власності, на які є відповідні документи од.	-	-	1
	Обсяг робіт з розвитку, модернізації та реконструкції науково-технологічної та дослідно-промислової бази, що виконувалися за проектом, тис.грн.	1237,9	1128,61	135,19
2007	Частка працівників з науковим ступенем, %	2,1	1,50	1,23
	Кількість об'єктів права інтелектуальної власності, на які є відповідні документи од.			-
	Обсяг робіт з розвитку, модернізації та реконструкції науково-технологічної та дослідно-промислової бази, що виконувалися за проектом, тис.грн.	331,4	1404,61	130,07
2008	Частка працівників з науковим ступенем, %	2,00	1,22	1,09
	Кількість об'єктів права інтелектуальної власності, на які є відповідні документи од.	-	-	-
	Обсяг робіт з розвитку, модернізації та реконструкції науково-технологічної та дослідно-промислової бази, що виконувалися за проектом, тис.грн.	505,89	1308	137,83
2009	Частка працівників з науковим ступенем, %	2,00	0,78	2,29
	Кількість об'єктів права інтелектуальної власності, на які є відповідні документи од.	-	-	-
	Обсяг робіт з розвитку, модернізації та реконструкції науково-технологічної та дослідно-промислової бази, що виконувалися за проектом, тис.грн.	52,60	113,26	2,66

Таблиця Н.3

Результати оцінки ефективності інноваційної діяльності будівельних підприємств за критерієм соціальної ефективності

Рік	Показник	Будівельне управління "Укрбургаз"	АТ "Житлобуд-2"	АТ "Альпсервіс"
2005	Частка нових робочих місць, %	0,43	0,43	1,12
	Зростання рівня доходів працівників, %	-	-	-
2006	Частка нових робочих місць, %	0,71	0,71	-
	Зростання рівня доходів працівників, %	0,8	0,7	1,33
2007	Частка нових робочих місць, %	-	-	4,62
	Зростання рівня доходів працівників, %	13,6	5,58	4,65
2008	Частка нових робочих місць, %	21,91	21,91	-
	Зростання рівня доходів працівників, %	-4,47	-1,39	-27,14
2009	Частка нових робочих місць, %	57,53	57,53	-
	Зростання рівня доходів працівників, %	-47,67	12,09	- 15,65

Таблиця Н.4

Результати оцінки ефективності інноваційної діяльності будівельних підприємств за критерієм новизни

Рік	Показник	Будівельне управління "Укрбургаз"	АТ "Житлобуд-2"	АТ "Альпсервіс"
2005	Наявність у складі промислової продукції принципово нової продукції, яка не випускаються іншими підприємствами	+	+	-
	Частка робітників, зайнятих в інноваційній сфері підприємства, %	24,0	24,3	13,28
	Річний приріст витрат на інноваційну діяльність, %	-	-	-
	Частка витрат на інноваційну діяльність, які здійснюються з доходів від реалізації будівельної продукції, %	0,034	0,41	0,05
2006	Наявність у складі промислової продукції принципово нової продукції, яка не випускаються іншими підприємствами	+	+	+
	Частка робітників, зайнятих в інноваційній сфері підприємства, %	10,1	38,5	13,29

	Річний приріст витрат на інноваційну діяльність, %	22,9	55,2	42,68
	Частка витрат на інноваційну діяльність, які здійснюються з доходів від реалізації будівельної продукції, %	0,074	0,19	0,1
2007	Наявність у складі продукції принципово нової продукції, яка не випускаються іншими підприємствами	-	-	+
	Частка робітників, зайнятих в інноваційній сфері підприємства, %	6,1	38,50	9,23
	Річний приріст витрат на інноваційну діяльність, %	-66,7	-9,4	13,3
	Частка витрат на інноваційну діяльність, які здійснюються з доходів від реалізації будівельної продукції, %	0,01	0,65	0,07
2008	Наявність у складі продукції принципово нової продукції, яка не випускаються іншими підприємствами	-	-	+
	Частка робітників, зайнятих в інноваційній сфері підприємства, %	5,00	31,72	8,09
	Річний приріст витрат на інноваційну діяльність, %	13,97	70,7	-25,02
	Частка витрат на інноваційну діяльність, які здійснюються з доходів від реалізації будівельної продукції, %	0,02	0,1	0,06
2009	Наявність у складі продукції принципово нової продукції, яка не випускаються іншими підприємствами	-	-	-
	Частка робітників, зайнятих в інноваційній сфері підприємства, %	2,00	14,8	8,29
	Річний приріст витрат на інноваційну діяльність, %	-84,5	- 97,6	-95,12
	Частка витрат на інноваційну діяльність, які здійснюються з доходів від реалізації будівельної продукції, %	0,01	0,01	0,16

Критичний аналіз збалансованих систем оцінювання діяльності підприємства

Метод	Цільовий орієнтир	Структурний профіль	Рівень та порядок взаємозв'язку між структурними профілями	Ступінь гнучкості та адаптування	Переваги з позиції використання при оцінці ЕІД БП	Недоліки з позиції використання при оцінці ЕІД БП
1	2	3	4	5	6	7
ASC (концепція стейтхолдерів)	урахування інтересів зацікавлених сторін	зацікавленою стороною може бути будь-яка група чи особа, яка сама може впливати на досягнення цілей організації та на яку впливає досягнення цілей організації.	внески-стимулюючі показники	Вибір зацікавлених сторін обмежується лише одним критерієм: наявністю інтересів у діяльності підприємства, що дозволяє формувати широку структуру напрямів оцінки та поділяти її за різними ознаками: розподіл на внутрішніх та зовнішніх, первинних та вторинних тощо	<ul style="list-style-type: none"> - орієнтація на стратегічний розвиток; - охоплення всіх рівнів організації. - можливість одержати повну та якісну картину діяльності підприємства; - врахування фінансових і нефінансових індикаторів; - взаємозв'язок між внутрішніми і зовнішніми аспектами діяльності підприємства - врахування інтересів широкої групи зацікавлених сторін 	Відсутність інтегрального показника

1	2	3	4	5	6	7
АВРА	Процесно-орієнтований аналіз рентабельності	бізнес-процеси, які здійснюються в інтересах клієнта, витрати, обумовлені виконанням цих бізнес-процесів, і доходи, джерелом яких є клієнт.	доходи-бізнес-процеси-споживачі	Вся система фокусується на клієнті як на точці перетинання витрат і доходів, що обмежує коло інтересів інших сторін, задіяних в діяльності підприємства; орієнтоване переважно на прибутковий аспект.	- формування чіткого результату у кількісному вимірі: собівартість процесу, доходи в розрізі клієнтів, а також дані про процеси, які здійснюються для кожного клієнта. - наявність єдиного результативного показника - чистого доходу як функції від процесів, що виконуються для клієнта - отримання чітких сигналів про необхідні зміни.	- зв'язок між складовими є одностороннім. - має більш управлінський аспект як індикативна система.
Models of Intellectual Capital Valuation	оцінка інтелектуального капіталу	фінанси, клієнти, процеси, НДДКР, людський капітал, що оцінюються у фінансових, операційних та клієнтських аспектів	історія – сьогодні - завтра	Акцент приходить на складові інтелектуального капіталу з різних позицій. Всі п'ять компонент поділяються на інтелектуальні та традиційні.	- динамічний аспект оцінки; - домінування інноваційної складової в процесах.	- дуалістичний розподіл системи - складність технічного виконання (164 показники, з яких 91 - інтелектуальні процеси та 73 традиційні).

1	2	3	4	5	6	7
BSC	Стратегічне планування та управління	Розвиток і навчання; внутрішні бізнес-процеси; клієнти; фінанси, кожен з яких поділяється на змістові компоненти: мета, показники, завдання, заходи	Співвідношення ключових напрямів, цілей та показників	Система показників за кожним напрямом є логічно взаємопов'язаною, що вимагає побудови чітких причино-наслідкових зв'язків між ними.	- орієнтація на стратегічний розвиток; - охоплення всіх рівнів організації; - врахування фінансових і нефінансових індикаторів; - взаємозв'язок між внутрішніми і зовнішніми аспектами діяльності підприємства	- відсутність інтегрального показника; - недостатньо повне врахування інтересів всіх груп зацікавлених сторін - жорсткий взаємозв'язок напрямів.

Додаток Р

Проведення експертних оцінок

На першому етапі застосування даного методу було створено експертну групу до складу якої увійшли 10 керівників підприємств будівельної галузі та 5 фахівців – теоретиків в сфері економіки будівництва Харківського державного технічного університету будівництва та архітектури.

На другому етапі обрано шкалу рангових оцінок. В даному випадку це 4-ри бальна шкала оцінки. Кожним експертом проводиться ранжування (нумерація) значущості параметрів в порядку їх переваги. Найменш значущому надається мінімальний ранг 1, а найбільш значущому відповідно максимальний — 4. Приклад анкети представлено в кінці додатку.

На третьому етапі визначається вага та коефіцієнт вагомості кожного параметру будівельної продукції та визначається узгодженість думок експертів.

При таких даних рангової оцінки показник ваги (a_{ik}) кожного i -го показника, який був визначений кожним k -тим експертом, розраховується за формулою:

$$a_{ik} = \frac{M_{ik}}{\sum_{i=1}^n M_{ik}}, \quad (P.1)$$

M_{ik} - номер i -ї ваги показника якості, що був визначений k -тим експертом,
 n - кількість параметрів будівельної продукції, що оцінюються в ході дослідження.

Коефіцієнт вагомості представляє собою середньозважене значення ваги кожного параметру за даними всієї вибірки експертів (N), що беруть участь у дослідженні.

Узгодженість думок респондентів щодо ваги всіх показників якості, або інших об'єктів дослідження визначається за допомогою коефіцієнтів конкордації або коефіцієнту варіації:

$$V_i = \frac{\sqrt{\frac{\sum_{k=1}^n (a_{ik} - a_i)^2}{N-1}}}{a_i}, \quad (P.2)$$

V_i - коефіцієнт варіації;

a_i - коефіцієнт вагомості i -того параметру;

a_{ik} - чисельна величина вагомості i -того параметру, який був даний k -тим експертом.

N – кількість експертів

За рівнем коефіцієнту варіації здійснюється висновок про узгодженість думок експертів в межах кожного параметру: $V_i=0,26+0,35$ – узгодженість думок експертів відносно ваги i -го показника якості нижче за середню; $V_i=0,16+0,25$ – узгодженість середня; $V_i=0,11+0,15$ – узгодженість вище за

середню; $V_i=0,1$ – узгодженість думок експертів висока.

Таблиця Р.1

Результати опитування експертів методом переваг

Експерт	Параметри			
	Технічні	Функціональні	Екологічні	Специфічні
1	0,400	0,300	0,100	0,200
2	0,400	0,300	0,100	0,200
3	0,300	0,400	0,100	0,200
4	0,400	0,300	0,100	0,200
5	0,400	0,300	0,100	0,200
6	0,300	0,400	0,100	0,200
7	0,400	0,300	0,100	0,200
8	0,400	0,300	0,100	0,200
9	0,400	0,300	0,100	0,200
10	0,400	0,300	0,100	0,200
11	0,400	0,300	0,100	0,200
12	0,400	0,300	0,200	0,100
13	0,400	0,300	0,100	0,200
14	0,400	0,300	0,100	0,200
15	0,300	0,400	0,100	0,200
Вага параметру	0,3800	0,3200	0,1067	0,1933
Узгодженість думок	0,109	0,129	0,242	0,134

Приклад анкети

ПІБ _____

Установа _____

Посада _____

Питання: Проранжуйте параметри групи характеристики будівельної продукції за їх вагомістю від 1 до 4:

- технічні (надійність та міцність будівельних конструкцій, пожежонебезпечність тощо);
- функціональні (організація простору, естетичність, комфортність тощо),
- екологічні (звуковий комфорт, температурно-вологий режим тощо)
- вузькоспецифічні (соціокультурна значущість, сейсмосахищеність тощо).

Методика ранжування: Найбільш значущому надається 4 бали, найменш значущому – 1.

Результати ранжування.

Характеристики будівельної продукції	Технічні	Функціональні	Екологічні	Вузькоспецифічні
Ранг				

Додаток С

Результати опитування експертів за методом аналізу ієрархій.

1) 2й етап - встановлення пріоритетів критеріїв 2-го рівня.

На другому етапі складається матриця попарних порівнянь для другого рівня – критеріїв споживчого вибору з метою встановлення відносної важливості (коефіцієнта вагомості) кожного критерію відносно загальної мети першого рівня. Кожному з експертів було представлено матриці, в яких порівнювальні критерії та характеристики перераховані зліва та зверху пропорційно один одному. Клітинки матриці заповнювалися експертами на підставі оцінок або суджень про відносну важливість порівнюваних критеріїв споживчого вибору будівельної продукції.

Приклад анкети

ПІБ _____

Установа _____

Посада _____

Питання: Визначте пріоритетність наступність споживчих характеристик: рівень ціни, задоволення цільової потреби (наприклад у житлі), експлуатаційні характеристики, інфраструктура, в якій знаходиться, його естетичний вид, вплив екологічних характеристик на здоров'я споживача, їх вплив на навколишнє середовище за критеріями: відповідності – відповідність характеристик потребам споживача; якості – вплив характеристик будівельної продукції на ступінь задоволення потреб споживачів та якість споживання – критерій; витратним критерієм – обсяг витрат, який здійснює споживач для задоволення своїх потреб при виборі та споживанні будівельної продукції.

Методика визначення пріоритетності:

Відносна важливість критеріїв та характеристик встановлювалася за допомогою шкали важливості (табл. С.1). Під час заповнення матриці здійснюється попарне порівняння кожним критеріїв або характеристик споживчого вибору між собою, тобто дається відповідь на запитання: який з двох критеріїв або характеристик вважається найважливішим та наскільки до головної мети? Якщо елемент зліва важливіший, ніж елемент зверху, то в клітинку заноситься позитивне число від 1 до 9, якщо навпаки – то зворотне число – дріб.

Таблиця С.1

Шкала відносної важливості

Інтенсивність відносної важливості	Визначення	Пояснення
1	2	3
1	Рівна важливість	Рівний вклад в ціль
3	Помірна перевага одного над іншим	Досвід та судження дають легку перевагу одному критерію над іншими
5	Суттєва або сильна перевага	Досвід та судження дають сильну перевагу одному критерію над іншими

<i>Продовження табл. С.1</i>		
1	2	3
7	Значна перевага	Один критерій має настільки сильну перевагу, що він стає практично значущим
9	Дуже сильна перевага	Очевидність переваги одного критерію над іншими підтверджується найбільш сильно
2, 4, 6, 8	Проміжні рішення між двома сусідніми судженнями	Застосовуються в компромісному випадку

Результати опитування:

Пріоритетність критеріїв

Критерії	критерій якості	витратний критерій	критерій відповідності
критерій якості	1		
витратний критерій		1	
критерій відповідності			1

Пріоритетність характеристик за критерієм відповідності

Характеристики	експлуатаційні характеристики	цільова потреба	естетичний вигляд	рівень ціни	інфраструктура	вплив на здоров'я	вплив на навколишнє середовище
експлуатаційні характеристики	1						
цільова потреба		1					
естетичний вигляд			1				
рівень ціни				1			
інфраструктура					1		
вплив на здоров'я споживача						1	
вплив на навколишнє середовище							1

Пріоритетність характеристик за критерієм якості

Характеристики	експлуатаційні характеристики	цільова потреба	естетичний вигляд	рівень ціни	інфраструктура	вплив на здоров'я	вплив на навколишнє середовище
експлуатаційні характеристики	1						
цільова потреба		1					
естетичний вигляд			1				
рівень ціни				1			
інфраструктура					1		
вплив на здоров'я споживача						1	
вплив на навколишнє середовище							1

Пріоритетність характеристик за витратним критерієм

Характеристики	експлуатаційні характеристики	цільова потреба	естетичний вигляд	рівень ціни	інфраструктура	вплив на здоров'я	вплив на навколишнє середовище
експлуатаційні характеристики	1						
цільова потреба		1					
естетичний вигляд			1				
рівень ціни				1			
інфраструктура					1		
вплив на здоров'я споживача						1	
вплив на навколишнє середовище							1

Наступним кроком є визначення векторів пріоритетів за кожною з 10 матриць, які виражають відносний вплив елемента (критерію) на елемент більш високого рівня (пріоритетність при виборі споживачем будівельної продукції). Вектори пріоритетів розраховані наступним чином:

1. Перемножуються числа в кожному рядку, з добутку обчислюється корінь n-го ступеня (у даному розрахунку – 3-го ступеня, за кількістю критеріїв споживчого вибору):

2. Знаходиться сума компонент.

3. Проводиться нормалізація отриманих значень діленням кожного числа на суму усіх чисел.

Після визначення вектору пріоритетів за кожною матрицею була оцінена узгодженість суджень експертів:

$$BU = \frac{IU}{BU_{\text{вип}}}, \quad (C.1)$$

де BU – відношення узгодженості ($0 \leq BU \leq 10$)

IU – індекс узгодженості;

$BU_{\text{вип}}$ – випадкова величина узгодженості (для матриці 3 порядку випадкова узгодженість складає 0,58).

При цьому індекс узгодженості розраховується наступним чином:

$$IU = (\lambda_{\text{max}} - n)/(n - 1), \quad (C.2)$$

де λ_{max} - максимальне власне значення, що розраховується як сума кожного стовпчика добутків відповідних векторів пріоритетів та сумарних значень за кожною з компонент матриці суджень;

n – число порівнюваних елементів (розмір матриці). В даному випадку $n = 3$.

Всі результати суджень 10 експертів зведені до єдиної матриці (таблиця Т.2), де у кожному клітинку зведеної матриці вноситься середнє значення усіх бальних оцінок експертів і при проведенні парних порівнянь залишається більша оцінка (округлена до цілої величини), а парне значення береться до цього визначення відповідно методиці у вигляді простого дробу.

Таблиця С.2

Результати суджень експертів щодо пріоритетності критеріїв споживчого вибору будівельної продукції

Середнє за експертами	критерій якості	витратний критерій	критерій відповідності	Вектор пріоритетів	Відношення узгодженості
критерій якості	1	1/2	2/3	0,22	0,007
витратний критерій	2	1	1	0,41	
критерій відповідності	11/2	1	1	0,36	

2) 3й етап - Порівняльна оцінка споживчих характеристик будівельної продукції за кожним з критеріїв 2-го рівня. Аналогічно методиці здійснення 2го етапу експертами було визначено пріоритетність характеристик 3го рівня структурної декомпозиції. На даному етапі експертами заповнювались матриці 7-го порядку (кількість характеристик), а тому для визначення відношення узгодженості використано значення випадкової узгодженості 1,32. Узагальнені результати суджень експертів за критерієм відповідності, якості та витратним критерієм представлені в таблицях С.3-С.5 відповідно.

Таблиця С.3

Результати суджень експертів щодо пріоритетності характеристик будівельної продукції за витратним критерієм

<i>середнє за 10-ма експертами</i>	експлуатаційні характеристики	цільова потреба	естетичний вигляд	рівень ціни	інфраструктура	вплив на здоров'я	вплив на навколишнє середовище	Вектор пріоритетів	Відношення узгодженості
експлуатаційні характеристики	1	2	52/7	21/2	32/9	65/6	8	0,36	0,004
цільова потреба	1/2	1	31/8	13/7	15/9	4	55/7	0,2	
естетичний вигляд	1/5	1/3	1	3/8	2/3	12/7	21/6	0,07	
рівень ціни	2/5	2/3	25/8	1	11/4	32/7	4	0,16	
інфраструктура	1/3	2/3	15/9	4/5	1	31/8	33/4	0,13	
вплив на здоров'я споживача	1/7	1/4	7/9	1/3	1/3	1	13/8	0,05	
вплив на навколишнє середовище	1/8	1/6	1/2	1/4	1/4	3/4	1	0,03	

Таблиця С.4

Результати суджень експертів щодо пріоритетності характеристик будівельної продукції за критерієм відповідності

<i>Середнє за 10-ма експертами</i>	експлуатаційні характеристики	цільова потреба	естетичний вигляд	рівень ціни	інфраструктура	вплив на здоров'я	вплив на навколишнє середовище	Вектор пріоритетів	Відношення узгодженості
експлуатаційні характеристики	1	1/3	11/3	2/9	1/3	1/7	1/5	0,04	0,003
цільова потреба	31/5	1	31/3	3/5	1	2/5	7/9	0,13	
естетичний вигляд	3/4	2/7	1	1/5	2/7	1/7	2/9	0,04	
рівень ціни	43/5	12/3	5	1	15/8	2/3	1	0,19	
інфраструктура	3	1	35/9	5/8	1	2/5	2/3	0,12	
вплив на здоров'я споживача	61/2	24/7	62/3	11/2	23/7	1	2	0,3	
вплив на навколишнє середовище	5	12/7	43/8	1	11/2	1/2	1	0,18	

Таблиця С.5

Результати суджень експертів щодо пріоритетності характеристик будівельної продукції за критерієм якості

<i>середнє за 10-ма експертами</i>	експлуатаційні характеристики	цільова потреба	естетичний вигляд	рівень ціни	інфраструктура	вплив на здоров'я	вплив на навколишнє середовище	Вектор пріоритетів	Відношення узгодженості
експлуатаційні характеристики	1	1/3	5/9	2/7	1/2	12/3	25/9	0,08	0,002
цільова потреба	31/3	1	12/3	1	12/3	5	7	0,26	
естетичний вигляд	17/9	3/5	1	5/9	5/6	3	5 1/6	0,15	
рівень ціни	33/5	1	17/9	1	13/4	54/7	71/4	0,27	
інфраструктура	2	3/5	11/5	4/7	1	31/3	44/9	0,16	
вплив на здоров'я споживача	3/5	1/5	1/3	1/6	2/7	1	13/4	0,05	
вплив на навколишнє середовище	2/5	1/7	1/5	1/7	2/9	4/7	1	0,03	

Критичний аналіз основних дисконтованих показників ефективності інвестиційного проекту

Назва показника	Формула розрахунку	Позначення	Переваги показника з позиції можливості застосування при оцінці ЕІД БП	Недоліки показника з позиції можливості застосування при оцінці ЕІД БП
1	2	3	4	5
Чистий дисконтований дохід (NPV)	$NPV = \sum_{t=0}^{t=n} NCF_t \frac{1}{(1+r)^t} - \sum_{t=0}^{t=n} Inv_t \frac{1}{(1+r)^t},$	<p>NCF_t – чистий грошовий потік у році t, підрахований без урахування здійснених інвестицій (якщо вони припадають на цей рік);</p> <p>Inv_t – загальна сума всіх інвестицій (як вкладення власного капіталу, так і запозичених коштів), що здійснюються в році t, від дати початку реалізації проекту;</p> <p>t – порядковий номер року від початку реалізації проекту (дати початку інвестицій);</p> <p>n – кількість років у періоді, за який розглядається проект;</p> <p>r – показник дисконту.</p>	<p>1) орієнтований на досягнення головної мети інвестора - збільшення доходів, враховуючи ризики (ставка дисконту) та час функціонування інвестицій;</p> <p>2) дає змогу отримати абсолютну величину ефекту від реалізації проекту, що є дуже зручним під час співставлення прибутковості інвестицій в інноваційний проект та альтернативних напрямків інвестування;</p> <p>3) свідчить про здатність проекту генерувати достатньо коштів, щоб покрити усі пов'язані з ним витрати;</p> <p>4) може використовуватися в якості єдиного самостійного індикатора прибутковості проекту.</p>	<p>1) дає оптимальні результати тільки за умов визначеності та досконалої вихідної інформації, що є складною умовою на етапі прийняття управлінського рішення;</p> <p>2) передбачає незмінний рівень дисконтної ставки у продовж усього періоду реалізації проекту, що підвищує ризик.</p>

1	2	3	4	5
Індекс рентабельності (PI)	$PI = \sum_{t=0}^{t=n} NCF_t \frac{1}{(1+r)^t} : \sum_{t=0}^{t=n} Inv_t \frac{1}{(1+r)^t},$	$\sum_{t=0}^{t=n} \frac{NCF_t}{(1+r)^t} -$ <p>віддача вкладеного капіталу – сума дисконтованих грошових потоків за роками, починаючи від дати здійснення перших інвестицій;</p> $\sum_{t=0}^{t=n} \frac{Inv_t}{(1+r)^t} -$ <p>сума приведених до теперішньої вартості інвестицій у проект.</p>	1) Може бути використаний для порівняльної оцінки різниці інвестиційних проектів	<p>1) має аналітичний характер, відносна величина ефекту від здійснення інвестицій не може виступати єдиним підґрунтям для прийняття управлінського рішення, оскільки значення даного показника вище за 0 вже свідчить про доцільність інвестування, проте маса прибутку в грошовому виразі може бути незначною та не задовольняти інвестора.</p> <p>2) дублює економічний зміст NPV</p>
Внутрішня норма дохідності (рентабельності) (IRR)	$IRR = r_1 + \frac{NPV_{r1}}{NPV_{r1} - NPV_{r2}}(r_2 - r_1),$	<p>r_1 – значення табульованої ставки дисконтування, за якої $f(r_1) < 0$ ($f(r_1) > 0$);</p> <p>r_2 – значення табульованої ставки дисконтування, за якої $f(r_2) > 0$ ($f(r_2) < 0$).</p>	<p>1) характеризує ризикованість проекту;</p> <p>2) дає змогу зробити висновок про існуючий резерв «безпеки проекту»</p>	<p>1) передбачає складні аналітичні розрахунки;</p> <p>2) порівняння значення IRR із середньою вартістю капіталу, використаного для проекту є досить складним під час оцінювання інноваційної діяльності, оскільки витрати на її здійснення диференціюються як за джерелами, так і за етапами</p> <p>3) не відображається розміру грошових надходжень</p>

1	2	3	4	5
Період окупності (PP)	$PP = \frac{Inv}{\overline{CF}}$	Inv – загальна сума інвестицій на здійснення проекту; \overline{CF} – середньорічні грошові надходження від проекту.	1) може застосовуватися для оцінки не лише ефективності інвестицій, а й рівня інвестиційних ризиків, пов'язаних з ліквідністю (чим триваліший період реалізації проекту до повної його окупності, тим вищий рівень інвестиційних ризиків)	1) не враховує грошові надходження після завершення строку окупності проекту, а також можливості реінвестування доходів і вартість грошей у часі
Дисконтований період окупності (DPP)	$DPP = \min n \left(\sum_{t=0}^n \frac{CF_t}{(1+r)^t} \right) \geq \left(\sum_{t=0}^n \frac{Inv_t}{(1+r)^t} \right)$		1) зберігає переваги періоду окупності; 2) враховує чинник часу	

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів. [Електронний ресурс] // Комітет з питань науки і освіти. - Режим доступу: http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/publish/article?art_id=47920&cat_id=46017
2. Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 11.07.2001 № 2623-III з наступними змінами і доповненнями. [Електронний ресурс] //Офіційний сайт Верховної Ради України. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2623-14>
3. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 16.01.2003 № 433-IV з наступними змінами і доповненнями. [Електронний ресурс] //Офіційний сайт Верховної Ради України. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=433-15>
4. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 № 40-IV з наступними змінами і доповненнями. [Електронний ресурс] //Офіційний сайт Верховної Ради України. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=40-15>
5. Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технопарків» від 16.07.1999 № 991-XIV з наступними змінами і доповненнями. [Електронний ресурс] //Офіційний сайт Верховної Ради України. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=991-14>
6. Економічний енциклопедичний словник: у 2 т., Т.1 / Мочерний С.В. [та ін.]; за ред. С.В. Мочерного. – Львів: світ, 2005. – 616 с.,
7. Економічна енциклопедія: у 3 томах, Т.3 / С.В.Мочерний [та ін.] – К.: Вид центр «Академія» 2002. – 959 с.
8. Статистика науки та інновацій: краткий терминологический словарь / Под ред. Л.М. Гокберга. – М.: Центр исследований и статистики науки. – 1996. – 281с.
9. Schumpeter J. Business Cycles / J. Schumpeter. – New York: McGraw – Hill, 1939. – 123р.
10. Haustein H. Leitung industrieller Forschung und Entwicklung / Hartman Haustein. Berlin, 1979. – 174 s.
11. Санто Б. Инновация как средство экономического развития / Б. Санто: [пер. с венг.]. – М.: Прогресс, - 1990. – 367с.
12. Твисс Б. Управление научно - техническими нововведениями / Б.Твисс; [пер. англ.; авт. пред. и науч. ред. К.Ф.Пузыня]. –М. Экономика, 1989.-272с.
13. Уайт П. Управление исследованиями и разработками: Сокр пер с англ. / Под ред. Д.И. Дробышева. – М.: Экономика, 1982.

14. Riggs H. Managing high technology companies Blmont / Henry Todd Riggs . – N.Y. - 1983. – P. 7.
15. Tidd J., Bessant J. Managing innovation / Joe Tidd, John Bessant et al. – John wiley&Sons,LTD, Chichester, 2001. – P. 38.
16. Валента Ф. Управление инновациями / Ф. Валента.- М.: Прогресс, 1985. – 203с.
17. Хучек М. Социально-экономическое содержание инноваций на предприятии / М. Хучек // Весник московского университета. – Сер. Экономика. – 1995. – №1. – С. 62-71.
18. Друкер П.Ф. Рынок: как выйти в лидеры / П. Ф. Друкер. – М.: Буксембер Интернешенл, 1992. – 458 с.
19. Hippel V. U.S. high technology trade and competitiveness. Staf-freport / V. Hippel . – U.S. Department of Commerce, 1985. – p.19.
20. Ratvell R. Invention, innovation, reinnovatin and the role of the user / R. Ratvell, P. Gardiner // Technovation. – 1985. – №3. – P. 168.
21. Яковець Ю. В. Эпохальные инновации XXI века / Ю. В. Яковець. – М: Экономика, 2004. – 264с.
22. Харин А. А. Основы организации инновационных процессов / А. А.Харин, И. Л. Коленский. – М., 2003. – 253с.
23. Франчук Т. О. Економічна суть інновацій у ринковій економіці / Т. О. Франчук // Держава та регіони. – 2007р. – №1. – С. 140-146.
24. Антонюк Л. Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації: монографія / Л. Л. Антонюк, А. М. Поручник, В. С. Савчук. – К.: КНЕУ, 2003. – 394 с.
25. Кундеева Г. А. Основные категории теории инноваций / Г. А. Кундеева // Прометей. – 2007. – №3. – С. 114-119.
26. Сумец А. М. Инновации в деятельности предприятия / А. М. Сумец // Маркетинг и реклама. – 2006. - №11(123). – С. 27-32.
27. Тубалов В. С. Закономерности инновационного развития российских промышленных предприятий: мезоэкономический анализ: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. экон.: спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» / В. С. Тубалов. – Москва, 2005. – 21с.
28. Маркетинг і менеджмент інноваційного розвитку: [монографія] / [ред. С. М. Ілляшенко]. — Суми: Унів. кн., 2006. – 728 с. – укр.
29. Вініченко І. І. Економічна сутність НТП, інновацій та їх роль у розвитку агропромислового виробництва / І. І. Вініченко // Економіка і держава. – 2007. – №4. – С. 7-12.
30. Медведкін Т. С Інноваційний розвиток економіки України в контексті глобалізації світового ринку технологій 2005 року: автореф. дис. на здобуття

наук. ступеня канд. екон. наук: 08.05.01 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / Т.С. Медведкін. – Донецьк, 2005. – 20 с.

31. Механік О. В. Інновації, історія їх виникнення, суть та значення для підвищення конкурентоспроможності країни / О. В. Механік // Формування ринкових відносин в Україні. – 2005. – №2. – С. 5-8.

32. Космидайло І. В. Інноваційна спрямованість як засіб економічного росту / І. В. Космидайло // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – №6(60). – С. 110-116.

33. Могилів Ю. М. Теоретичні основи феномену інновацій / Ю. В. Могилів // Прометей. – 2006. – №2(20). – С.71-76.

34. Завлін П. Н. Оценка эффективности инноваций / П. Н. Завлін, А. В. Васильов. – М.: Бізнес-пресса, 1998 – 216с.

35. Повітчан В. В. Визначення сутності деяких категорій інноватики / В. В. Повітчан // Економіка розвитку . – 2005. – №2(34). – С.6-11.

36. Дедюк Н. А. Инновационное развитие образовательных учреждений высшего профессионального образования: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. экон.: спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» / Н. А. Дедюк. – Москва. – 2007. – 23 с.

37. Буряк К. Н. Инновация и инновационная деятельность / К. Н. Буряк // Прометей. – 2006. – №3. – С. 90-96.

38. Schpiethoff A. Vorbemerkungen zu einer Theorie der Uberproduktion / A. Schpiethoff // Jahrbuch fur Gesetzgebun, 1902.

39. Shpiethoff A “Krisen”, Handwb’rterbuch Schtaatswissenschaften / A. Shpiethoff. - 1952.

40. Cassel G Theory of Social Economy / G Cassel. - New York, 1932.

41. Харчук В. Ю. Теоретичні аспекти категорій «інновація» та «нововведення» / В. Ю. Харчук // Прометей. – 2007. – №2(23). – С. 127-134.

42. Інноваційні процеси в змішаній економіці : монографія у 2-х т. / В. Г. Федоренко [та ін.]; під ред. В. Г. Федоренка, Н. П. Денисенко. – К. :Пік ДСЗУ, 2008. – Т.1. – 194 с.

43. Інвестиційно-інноваційний термінологічний словник / [ред. Н. І. Редіна]. – Дніпропетровськ:ДДФА. – 2004. –124с.

44. Шумпетер Й. Теория экономического развития / Й. Шумпетер. - М.: Прогресс, 1982. – 454с.

45. Хартман В. Д. Критический анализ буржуазных теорий и практики управления промышленными исследованиями и разработками: [Пер. с нем.] / В. Д. Хартман, В. Г. Шток. — М.: Прогресс, 1979. – 470с.

46. Цветков А. Н. Инновация как социально-экономический феномен / А. Н. Цветков // Вестник ИНЖЭКОНА.– 2005. – Вып.2(7). – С.27-35.

47. Фостер Р. Обновление производства: атакующие выигрывают / Р. Фостер. – М.: Прогрес, 1987. – 272с
48. Колесніченко В. Ф. Визначення сутності категорій нововведення, інновація, інноваційна діяльність та інноваційний процес / В. Ф. Колесніченко // Економіка розвитку. – 2005. – №4 (36). – С. 100-107.
49. Покропивний С.Ф. Ефективність інноваційно-інвестиційної діяльності / С. Ф. Покропивний, А. П. Новак.– К.: КНЕУ, 1997.– 184с.
50. Інновації: проблеми науки і практики: монографія / А. О. Кизим, Ю. Б. Иванов та ін. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2006. – 336с.
51. Хамел Г. Конкуруючи за майбутнє. / Г. Хамел, К. Прахалад – М.: Олімп – Бізнес. – 2002. – С. 216.
52. Сидорова А. Процессные инновации в системе управления развитием предприятия / А. Сидорова, О. Курносова // Економіст. – 2008. – №1. – С27-34.
53. Третяк К. В. Сучасні підходи до класифікації інновацій / К. В.Третяк // Харчова промисловість. – 2009. - №7. – С. 121-125.
54. Лапко О. О. Розвиток системи управління науково-інноваційною сферою в Україні / О. О. Лапко // Економіка і прогнозування. – 2005. – № 3. – С. 55–62.
55. Фурсіна О. В. Класифікація інновацій та зміст інноваційної діяльності / О. В. Фурсіна // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – №20.11. – С.249-255
56. Ставська С. М. Маркетингова складова механізму впровадження інновацій / С. М. Ставська // Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». – 2010. – Частина 7. – С. 189-197
57. Савоськіна О. М. Інноваційна діяльність як чинник раціоналізації структури економіки / О. М. Савоськіна // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. – 2008. –Частина 2. – С. 801-807
58. Няньчук Н. Ю. Методика визначення кредитного рейтингу малих підприємств / Н. Ю Няньчук // Сталий розвиток економіки. – 2010. – №2. – С. 90-95
59. Шпилевой К. О. Управление инвестиционным процессом в условиях рыночных реформ / К. О. Шпилевой. – Одесса : Оптимум, – 2001.– 304 с.
60. Вахович І. М. Концептуальні підходи дослідження інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності регіону / І. М. Вахович, Г.Л. Денисюк // Економічний простір. – 2009. - №27. – С91-104
61. Стоянова М. М. Підвищення ефективності інноваційної діяльності підприємницьких структур: автореф. дис.. на здобуття наук. ступ канд. екон.

наук: спец. 08.02.02 – «Економіка і управління науково-технічним прогресом» / М. М. Стоянова. – О. – 2005. – 15с.

62. Федотов А. А. К вопросу о идентификации инноваций в процессе перехода Украины на инновационную модель развития / А. А. Федотов // Вісник Донецького університету. – 2006. – Вип. 1, т. 1. – С. 373-379.

63. Ковальчук В. М. Економічна сутність інновацій у ринковій економіці перехідного типу / В. М. Ковальчук // Академічний огляд. – 2005. – №1. – С12-17.

64. Черваньов Д. М. Менеджмент інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств в Україні / Д. М. Черваньов, Л. І. Рейкова. – К.:Знання, 1999. – 154с.

65. Федулова І. В. Теоретичні положення визначення категорій інноваційний процес та інноваційна діяльність / І. В. Федулова // Проблеми науки. – 2007. – №2. – С2-7.

66. Міщенко І. М. Інноваційна діяльність у сільському господарстві: автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. екон. наук: спец. 08.02.02 «Економіка та управління науково-технічним прогресом» / І. М. Міщенко. – Київ. – 2005. – 21с.

67. Мала гірнича енциклопедія: [В 3-х т.] / [за ред. В. С. Білецького]. – Донецьк: «Донбасс». – 2004. – Т.1. – 640с.

68. Висоцька І. Б. Інноваційний чинник розвитку промисловості: автореф. дис. на здобуття наук ступ. канд. екон. наук: спец. 08.07.01 «Економіка промисловості» / І. Б. Висоцька.– Київ, 2005. –21с.

69. Сотнікова Ю. В. Економічна оцінка інноваційної діяльності підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд.екон.наук : спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / Ю. В. Сотнікова. – Харків, 2007. – 22с.

70. Кужилева О. В. Інноваційний потенціал торгової марки підприємства: автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємств (за видами економічної діяльності)» / О. В. Кужилова. – Донецьк. – 2007. – 19с.

71. Канаєва М. О. Використання системного підходу при організації інноваційного процесу / О. М. Канаєва // Формування ринкових відносин в Україні. – 2006. – № 1(56). – С.55-60.

72. Близнюк Т. П. Інноваційна діяльність підприємства в умовах циклічності розвитку економіки: автореф. дис. на здобуття наук ступ. канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємств (за видами економічної діяльності)» / Т. П. Близнюк. – Харків. – 2008. – 20с.

73. Марченко О. В. Визначення необхідних і достатніх умов для інноваційного розвитку підприємства / О. В. Марченко // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – №6. – С.157-164.
74. Друкер П. Эффективность управления. Экономические задачи и оптимальные решения / П.Друкер: [пер. с англ.]. – М.: ФАИР–ПРЕСС, 1998. – 288 с.
75. Мескон М. Х., Основы менеджмента: [Пер.с англ.] / М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури.– М.: Дело, 1996. – 704 с.
76. Майталь Ш. Экономика для менеджеров: десять важных инструментов для руководителей: [пер. с англ.]. / Ш. Майталь .- М.: Дело, 1996. – 49 с.
77. Макконелл Кемпбелл Р. Экономикс: принципы, проблемы и политика: в 2 т. / Р. К. Макконелл, Л. С. Брю; [пер. с англ. 11-го изд.]. – М.: ИНФРА-М, 1992. – Т.2. – 400 с.
78. Шумпетер Й. А. Капіталізм, соціалізм і демократія: [Пер. с англ.] / Й. А. Шумпетер. – К.: Основи, 1995. – 528 с.
79. Абалкин Л. И. Конечные народнохозяйственные результаты. Сущность, показатели, пути повышения / Л. И. Абалкин. – 2-е изд., доп. и перераб. – М., 1982. – 184с.
80. Маркіна І. А. Методологічні питання ефективності управління / І. А. Маркіна // Фінанси України. – 2000. – №6. – С. 24 – 32.
81. Краснокутська Н.С. Сучасні підходи до визначення сутності ефективності діяльності підприємств / Н. С. Краснокутська, І. О. Алтухова // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг: Зб. наук. праць. – Харків: ХДУХТ, 2006. – Вип.3. – С.182-189.
82. Чорна М. В. Формування цінової політики підприємств роздрібної торгівлі: монографія / М. В. Чорна, Л. М. Філіпішина. – Харків: ХДУХТ, 2007. – 155 с.
83. Сурмин Ю. П. Теория систем и системный анализ: [Учеб. Пособие] / Ю. П. Сурмин. – К.: МАУП, 2003. – 368 с.
84. Червяненко А. В. Теоретичні підходи до визначення ефективності соціально-економічної системи та її видова класифікація / А. В. Червяненко // Механізм регулювання економіки. – 2006. – №1(37). – С. 46-48.
85. Чорна М. В. Обґрунтування підходу до визначення ефективності діяльності підприємств торгівлі як основи їх конкурентостійкості / М. В. Чорна // Формування ринкових відносин в Україні. – 2009. – №7-8. – С. 25-34.
86. Федулова Л. І. Менеджмент організацій: [підручник] / Л. І.Федулова. – К.: Либідь, 2003. – 448 с.

87. Нусинов В. Я. Экономический анализ деятельности предприятий и объединений в промышленности: [учеб. пособие] / В. Я. Нусинов, А. М. Турило, А. Г. Темченко. – Кривой Рог: Минерал, 1999. – 172 с.

88. Падерин И. Д. Научные и практические аспекты повышения экономической эффективности современного предприятия / И. Д. Падерин // Вісник Академії економічних наук України. – 2003. – №1. – С. 89–95.

89. Харченко В. А. Економічна сутність ефекту і ефективності виробництва / В. А. Харченко // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2009. – №1. – С.341-344.

90. Гончарова Е. Н. Качество, результативность, эффективность, квалитативность: терминологические аспекты. [Электронный ресурс] / Е. Н. Гончарова., Ф. Е. Поклонский // Економіка промисловості – 2009.- №44. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/EProm/2009_44/st_44_03.pdf

91. Лямець В. І. Системний аналіз. Вступний курс / В. І. Лямець, А. Д. Тевяшев. – 2-е вид., перероб. та допов. – Х.: ХНУРЕ, 2004. – 448 с.

92. Пилипчинець Л. Ф. Організаційно-економічні засади ефективної діяльності садівницьких підприємств Закарпаття: автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / Л. Ф. Пилипчинець. — К., 2008. — 20 с.

93. Височина М. В. Функціонально-орієнтований підхід до оцінювання ефективності управління діяльністю машинобудівного підприємства: автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / М. В. Височина. – Луганськ, 2008. – 20 с.

94. Назарова Л. І. Підвищення ефективності функціонування видавничо-поліграфічного комплексу регіону: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.10.01 «Економіка, організація планування і управління народним господарством та його галузями» / Л. І. Назарова. — Донецьк, 2005. – 20 с.

95. Галайко Н. Р. Організаційно-економічний механізм забезпечення ефективності діяльності банку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 «Гроші фінанси і кредит» / Н. Р. Галайко. – Львів, 2008. — 20 с.

96. Безкоровайна Л. В. Організаційно-економічний механізм ефективної операційної діяльності підприємства: автореф. дис. канд. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 «Економіка підприємств і організація виробництва» / Л. В. Безкоровайна. – Харків, 2005. – 20 с.

97. Бучко І. Є. Ефективність господарювання аграрних підприємств різних організаційно-правових форм: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / І. Є. Бучко. – Львів, 2008. – 20 с.

98. Сагайдак Ю. А. Ефективність функціонування акціонерних товариств в економіці України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 / Ю. А. Сагайдак. – Київ, 2006. – 18 с.

99. Андрійчук В. Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз: [монографія] / В. Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2005. – 292 с.

100. Pearce J.A. Strategic management: formulation, implementation and control. – Richard D/ J. A. Pearce, R. V. Robinson Irwin Inc. - Chicago, 1995. – 948p.

101. Скіб'як А. Ю. Проблеми метрологічного аналізу ефективності функціонування виробничих систем / А. Ю. Скіб'як // Науковий вісник НЛТУ України. – 2008. – Випуск 18.5. – С.270-277.

102. Цогла О. О. Оцінювання ефективності диверсифікації діяльності машинобудівного підприємства / О. О. Цогла // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2008 . – Проблеми економіки та управління. – № 628. – С. 337-347.

103. Олексюк О. І. Технологія оцінки результативності діяльності підприємства / О. І. Олексюк // Збірник наукових праць ЧДТУ. – 2009. – Випуск 22. – Частина 2. – С.169–173.

104. Микитюк П. Методи визначення ефективності інноваційних проєктів на підприємствах будівельної галузі / Петро Микитюк // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2008. – №2. – С99-106.

105. Світлична Я. В. Оцінка та забезпечення економічної результативності функціонування дорожньо-будівельних підприємств: автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. екон. наук: спец. 08.07.03 «Економіка будівництва» / Я. В. Світлична. — Харків, 2002. — 19 с.

106. Олійник О. В. Ефективність функціонування системи бюджетування: теоретичні засади та методи оцінки / О. В. Олійник, Ю. В. Чибісов // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії . – 2006. – № 1Е (6). – С.263-271.

107. Ковзель М. О. Соціально-економічна ефективність експорту транспортних послуг України: [монографія] / М. О. Ковзель. – К.: Книжкове видавництво НАУ, 2008. – 308с.

108. Рац О. М. Визначення сутності поняття «ефективність функціонування підприємства» / О. М. Рац // Економічний простір. – 2008. – №15. – С. 275-286.

109. Райан Б. Стратегический учет для руководителя: [пер. с англ. под ред. В. А. Микрюкова] / Б. Райан. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1998. – 616 с.

110. Турило А. М. Дальнейшее исследование сущности экономической эффективности и классификация ее видов / А. М. Турило, А. А. Турило // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – №3. – С. 152–157.
111. Дідух Я. П. Сучасні підходи до класифікації біотичних об'єктів / Я. Б. Дідух // Вісник НАН України. – 2005. – №1. – С. 32-45.
112. Геєць В. М. Інноваційні перспективи України / В. М. Геєць, В. І. Семиноженко. – Х.: Константа, 2006. – С.106.
113. Доля І. В. Когнітивно-прагматична спрямованість оцінних висловлень в англomовному дискурсі / І. В. Доля // Записки з романо-германської філології. – 2009. – №23. – С. 44-52.
114. Золотухіна С. А. Формування оцінних суджень особистості у процесі навчання / С. А. Золотухіна, О. Д. Веровська // Вісник львівського університету. – 2009. – Вип. 25. – Ч. 2. – С. 11–17.
115. Малюга Н. М. Оцінка в бухгалтерському обліку: теорія, практика, перспективи (на прикладі підприємств Житомирської області): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-р. екон. наук.: 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / Н. М. Малюга. – Київ, 1999. – 20с.
116. Нагель В. В. Різновиди оцінки як лінгвістичної категорії / В. В. Нагель // Дослідження з лексикології і граматики української мови. – 2007. – №6. – С. 103-110.
117. Олійник І. Д. Оцінювання в терміносистемі критики перекладу / І. Д. Олійник // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2006. - №.26 – С. 122-125.
118. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.: Ірпінь ВТФ "Перун", 2003. – 1440 с.
119. Костирко Р. О. Комплексна оцінка вартості підприємства: [монографія] / Р. О. Костирко, М. В. Тертична, В. О. Шевчук [за заг. ред. д.е.н., акад., НАНУ М.Г. Чумаченка]. – 2е вид перероб, доп. – Х.: Фактор, 2008. – 279с.
120. Оцінка майна в Україні: [монографія] / За ред. Воротиної Л. І. - К.: Видавництво Європейського університету. – 2005. – 216 с.
121. Калінеску Т. В. Стратегічний потенціал підприємства: формування та розвиток: [монографія] / Т. В. Калінеску, Ю. А. Романовська, О. Д. Кирилов. – Луганск: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2007. – 278 с.
122. Бродська І. І. Економічна сутність оцінки вартості підприємства / І. І. Бродська // Збірник наукових праць. Економічні науки. Серія «Облік і фінанси». – 2007. – Випуск 4 (16). – Ч. 1. – С. 23-33.
123. Титенко Л. В. Оцінка і калькуляція в системі фармацевтичної промисловості / Л. В. Титенко // Збірник наукових праць «Фінанси, облік і аудит». – 2009. – №13. – С. 297-304.

124. Кубіцький С. О. Система оцінювання готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності: дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / С. О. Кубіцький. – Київ, 2002. – 208 с.
125. Черкас М. В. Оціночна функція правової свідомості: зміст та особливості / М. В. Черкас // Юридична Україна. – 2009. – №1. – С 22-27.
126. Шталь Т. В. Комплексна оцінка ресурсного потенціалу підприємства роздрібною торгівлі: дис. на здоб. наук. ступ. кан. екон. наук: спец. 08.07.05 «Економіка торгівлі та послуг» / Т. В. Шталь. – Харків, 2006. – 312с.
127. Михайлова М. В. Оцінка конкурентоспроможності підприємств ресторанного господарства: дис. на здоб. наук. ступ. кан. екон. наук: 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / М. В. Михайлова. – Харків, 2009. – 298с.
128. Власова Н. О. Оцінка ефективності господарсько-фінансової діяльності підприємств громадського харчування: [монографія] / Н. О. Власова. – Х: ХДУХТ. – 1998. – 127с.
129. Балацкий О. Ф. Экономический потенциал административных и производственных систем: [монография] / О. Ф. Балацкий. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2006. – 973с.
130. Гвоздецький В. Д. Сучасні проблеми оцінювання ефективності діяльності міліції / В. Д. Гвоздецький // Вісник академії управління МВС. – 2007. – №1. – С. 6-15.
131. Онопа В. М. Стратегічна обумовленість актуальності оцінки повної ринкової вартості компанії з урахуванням форми власності на землю / В. М. Онопа, Н. П. Жидкова // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2009. – №1. – С. 111-113.
132. Коротун О. О. Семантика оцінки в номінаціях особи / О. О. Коротун // Ономастика і апелятиви. – 2001. – Вип. 14. – С. 86-92.
133. Бродська І. І. Економічна сутність оцінки вартості підприємства / І. І. Бродська // Збірник наукових праць Луцького державного технічного університету. - Економічні науки. - Серія «Облік і фінанси». – 2007. – Випуск 4 (16). – Ч. 1. – С. 23-33.
134. Никифоров А. Є. Податкове стимулювання інноваційної діяльності / А. Є. Никифоров, В. М. Диба, В. О. Парнюк // Фінанси України. – 2009. - №.5. – С.78-86.
135. Карамазіна Н. В. Інноваційна діяльність як об'єкт державного управління / Н. В. Карамазіна // Науковий вісник академії муніципального управління. – 2009. – №2. – С. 189-199.

136. Перерва П. Г. Экономическая оценка инновационного потенциала: [монография] / П. Г. Перерва, А. П. Косенко, Д. Коциски, Д. Л. Скай, О. О. Маслак. – Мишкольц: Мишк. Тех. Ун-т. – 2009. – 166 с.

137. Закалінська К. О. Методика аудиторської оцінки системи бухгалтерського обліку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / К. О. Закалінська. — Київ, 2006. — 20 с.

138. Денисова А. Л. Управление конкурентоспособностью промышленного предприятия: аспекты качества / А. Л. Денисова, Т. М. Улянин / Под науч. ред. д-ра экон. наук, проф. А.Л. Денисовой. Тамбов: Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2006. – 120 с.

139. Садекова А. М. Аудиторська оцінка ефективності бухгалтерського контролю (на матеріалі підприємств з виробництва машин та устаткування Донецького регіону): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / А. М. Садекова. – Одеса, 2007. — 16 с.

140. Коупленд Т. Стоимость компаний: оценка и управление / Том Коупленд, Тим Коллер, Джек Мури: [пер. с англ.]. – М: ЗАО "Олимп-бизнес", 1999. – 576 с.

141. Тупчій Ю. І. Оцінка конкурентоспроможності підприємств роздрібної торгівлі: дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка» / Ю. І. Тупчій. – Харків, 2006. – 283с.

142. Смирнова П. В. Оцінка ліквідності та платоспроможності підприємств роздрібної торгівлі: дис. на здобуття наук ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / П. В. Смирнова. – Харьков, 2009. – 266 с.

143. Єріна А. М., Методологія наукових досліджень: [навчальний посібник] / А. М. Єріна, В. Б. Захожай, Д. Л. Єрін. – Київ: Центр навчальної літератури, 2004. – 212 с.

144. Чорна М. В. Методологія оцінки конкурентостійкості підприємств торгівлі / М. В. Чорна // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – №9. – С. 218-221.

145. Моніторинг оцінювання складних соціально-економічних явищ регіону: [монографія] / відповідальний редактор Порубко Я. О. // НАН України, Інститут регіональних досліджень, Львів. – 2006. – 306 с.

146. Левченко Н. М. Аналіз ефективності інноваційної діяльності підприємств / Н. М. Левченко, Д. К. Носенко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – №2. – Т1. – С. 138-142.

147. Каракай Ю. В. Маркетинг інноваційних товарів: [монографія] / Ю. В. Каракай. – К.: КНЕУ, 2005 – 226 с.
148. Економіка України: інвестиційно-інноваційні проблеми розвитку: [колективна монографія] / За ред. В. Ф. Беседіна, А. С. Музичука. – К.:НДЕІ. – 2006. – 552 с.
149. Щетилова Т. В. Методичні підходи до оцінки економічної ефективності інноваційних проектів / Т. В. Щетилова // Економіка промисловості. – 2003. – №3(21). – С. 109-115.
150. Державне регулювання економіки України: методологія, напрями, тенденції, проблеми / За ред. д-ра екон. Наук М.М. Якубовського. – К.: НДЕІ Міністерства економіки України, 2005 – ст. 164.
151. Афанасьєв М. В. Інноваційні процеси в системі державного управління і місцевого самоврядування: [наукове видання] / М. В. Афанасьєв, Л. Г. Григоренко, Л. П. Григоренко, В. В. Ушкальов, І. І.Бараннік, К. С. Безгін, В. М. Гатеж, В. Ю. Жукарєв, Р. А. Чемшкаленко, Д. О. Пащенко [За заг.ред. к.е.н, проф. М. В. Афанасьєва]. – Харків: Видавництво ХНЕУ, 2006. – 212 с.
152. Гліненко Л. К. Застосування оцінки еволюційної доцільності реалізації інноваційного проекту на різних етапах його розроблення та здійснення / Л. К. Гліненко // Науковий вісник НЛТУ України. – 2005. – Вип. 15.5. – С. 332-338.
153. Семенко І. В. Принципи економічного аналізу: дослідження питань класифікації / І. В. Семенко // Економічний аналіз. – 2008. – Випуск 2(18). – С. 23-27.
154. Стецюк Л. С. Організація аналітичної роботи на сільськогосподарських підприємствах / Л. С. Стецюк // Облік і фінанси АПК. – 2009. – №2 – С. 89-102.
155. Ясишена В. В. Теоретичні аспекти аналізу грошових потоків підприємств / В. В. Ясишена // Економічний простір. – 2008. – №16. – С.123-131.
156. Міценко Л. Г. Фінансовий аналіз як метод діагностики фінансового стану підприємства / Л. Г. Міценко, О. П. Сорока // Науковий вісник НЛТУ України. – 2005. – Вип.15.2. – С.192-196.
157. Мельник О. Г. Система цілей полікритеріальної діагностики діяльності машинобудівних підприємств / О. Г. Мельник. // Вісник національного університету «Львівська політехніка». –2008. – №624. – С.55-61.
158. Шатковська-Шморгай В. Б. Принципи формування та місце моніторингу в стратегії управління валютним ризиком в банках / В. Б. Шатковська-Шморгай // Економіка і регіон – 2008. – № 4 (19). – С. 119-123.

159. Чорна М. В. Формування ефективної інвестиційної політики підприємства: монографія / Чорна М. В., Глухова С. В. // Харків: ФО-П Шейніна О.В., 2010. – 210 с.
160. Кизим М. О. Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства: [монографія] / М. О. Кизим, В. А. Забродський, В. А. Зінченко, Ю. С. Копач. – Х.: Видавничий Дім «ІНЖЕК», 2003. – 144 с.
161. Фатхутдинов Р. А. Конкурентоспособность организации в условиях кризиса: экономика, маркетинг, менеджмент: монографія / Р. А. Фатхутдинов. – М.: Издательско-книготорговый центр «Маркетинг», 2002. – 892 с.
162. Основи інвестиційно-інноваційної діяльності: [навч. посіб] / За наук. ред. В. Г. Федоренко. – К.: Алерта, 2004. – 431 с.
163. Зубенко В. О. Визначення пріоритетності реалізації інноваційних проектів / В. О. Зубенко // Науково-технічний збірник «Комунальное хозяйство городов». – 2008. – № 80. – С. 38–45.
164. Скалюк Р. В. Ефекти та ефективність інноваційної діяльності промислових підприємств / Р. В. Скалюк, О. В. Декалюк // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 1. – С. 149-154.
165. Шершенюк О. М. Оцінка інтегрального ефекту від впровадження інновацій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.02.02 «Економіка та управління науково-технічним прогресом» / О. М. Шершенюк. — Харків, 2006. — 20 с.
166. Behrens W. & Hawranek P. M. Manual for the Preparation of Industrial Feasibility Study / W. Behrens, P. M. Hawranek. – Vienna, UNIDO, 1991.
167. Дорофійенко В. В. Рынок инноваций / В. В. Дорофійенко, С. В. Калинович, Я. И. Жеребьев –Макеевка: ДонНАСА, 2006. – 360 с.
168. Політанська О. Л. Економічне оцінювання інноваційної продукції машинобудування у випадку ануїтетів / О. Л. Політанська // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". – 2009. – № 611. – С. 48-53.
169. Горобець О. А. Методи оцінки ефективності запровадження інновацій на підприємстві / О. А. Горобець // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 2. – Т. 1. – С. 124-127.
170. Зайчикова В. В. Принципи забезпечення ефективності та прозорості в органах місцевого самоврядування / В. В. Зайчикова // Наукові праці НДФІ. – 2008. – № 4 (45). – С. 10-22.
171. Войтко С. В. Критерії оцінки інноваційного рівня промислового підприємства / С. В. Войтко, О. А. Козлова // Вісник Донецького інституту економіки та господарського права. – 2008. – №1-2. – С. 130-139.
172. Маслак О. О. Оцінювання інноваційності технологічних процесів машинобудівних підприємств та визначення їх економічної ефективності /

О.О. Маслак, В. Й. Жежуха // Науковий вісник НЛТУ України: Збірник науково-технічних праць. – Львів : НЛТУ України. – 2008. – Вип. 18.5– С. 266-270.

173. Капітан І. В. Принципи і методи аналізу в управлінні інноваційною діяльністю при виведенні нових товарів на ринок / І. В. Капітан // Економіка та управління підприємствами. – 2007. – №7(73). – С. 54-62.

174. Булах Н. А. Обґрунтування критеріїв оцінки ефективності конкурентної політики регіону / Н. А. Булах // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. – 2008. – Випуск 21. – Частина 2. – С. 22-24.

175. Стратегия и тактика антикризисного управления фирмой / [под ред. проф. Градова А. П., проф. Кузина Б. И.]. - Санкт-Петербург: "Спец. Лит-ра", 1996. – 510 с.

176. Котлер Ф. Маркетинг, менеджмент / Ф. Котлер; [пер. с англ. под ред. Л.А. Волковой]. – СПб.: Питер, 2000. – 752с.

177. Портер М. Международная конкуренция. / М. Портер; [пер. с англ. под ред. В. Д. Щетинина]. – М.: Международные отношения, 1993. – 896 с.

178. Амоша О. Інноваційний шлях розвитку України: проблеми та рішення / Олександр Амоша // Економіст. –2005. – № 6. – С. 28-32.

179. Перерва П.Г. Обґрунтування зовнішніх та внутрішніх чинників моніторингу інноваційного розвитку підприємства / П. Г. Перерва, І. В. Гладенко // Вестник НТУ «ХПИ». – Серия «Технический прогресс и эффективность производства». – 2008. - №19-1. – С. 112-119.

180. Стратегічні виклики ХХІ століття суспільству та економіці України: [В 3 т], т. 2: Інноваційно-технологічний розвиток економіки / За ред. акад. НАН України В. М. Гейця, В. П. Семиноженка, Б. Є. Кваснюка. – К.: Фенікс, 2007. – 564 с.

181. Ковтунов О. В. Економічні аспекти розвитку інноваційного потенціалу / О. В. Ковтунов // Науковий вісник Луганського національного аграрного університету. – 2009. – №5. – С. 252-258.

182. Стеченко Д. М. Орієнтири активізації інноваційної діяльності промислових підприємств в конкурентному середовищі / Д. М. Стеченко // Теоретичні та прикладні питання економіки. – Випуск 21. – С. 124-129.

183. Статистичний щорічник України за 2008 рік / Держкомстат України / За ред.О.Г. Осауленко – К.: Консультант. – 2009. – 552 с.

184. Статистичний щорічник України за 2004 рік / Держкомстат України / За ред.О.Г. Осауленко – К.: Консультант. – 2004. – 552 с.

185. Статистичний щорічник «Харківська область у 2009 році». – Х.: Головне управління статистики у Харківській області. – 2010. – 573с.

186. Статистичний щорічник «Харківська область у 2008 році». – Х.: Головне управління статистики у Харківській області. – 2009. – 577с.
187. Офіційний сайт державного комітету статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
188. Офіційний сайт головного управління статистики у Харківській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uprstat.kharkov.ukrtel.net/ua/stat/stat_inf.html
189. Туган-Барановский М. Промышленные кризисы, их причины и влияние на народную жизнь / Михайло Туган-Барановский. М. - 2-е вид., переробл [за ред. О. Н. Попова]. – С.-Пб, 1900. – 354 с.
190. Кондратьев Н. Д. Большие циклы конъюнктуры // Вопросы конъюнктуры. – М., 1925. – Т.1. – С. 28-79.
191. Явдошина З. Кризисы в развитии социально-экономических систем / Зоя Явдошина // Аникризисный менеджмент. – 2007р. – №10. – С.2-7.
192. Хаберлер Г. Процветание и депрессия: теоретический анализ циклических колебаний / Готтфрид фон Хаберлер: [пер. с англ]. – Ч: Социум, 2005- 475 с.
193. Чухно А. А. Інформаційна постіндустріальна економіка: теорія і практика: [Твори: У 3 т.] / А. А. Чухно. - К.: Науково-дослідний фінансовий ін-т при Міністерстві фінансів України, 2006. – Т. 1.—512с.
194. Олешко А. А. Циклічні кризові явища індустріальної економіки / А. А. Олешко // Економіка та держава. – 2008р. – №10. – С.10-13.
195. Кундеева Г. А. Инновационные процессы на макро и микроуровнях / Г. А. Кундеева // Проблемы науки. - №11. – 2007. – С. 8-14.
196. Жаворонкова Г. В. Інноваційна складова інформаційно-консалтингових послуг / Г. В. Жаворонкова // Формування ринкових відносин в Україні. - №1. – 2006. – С. 61-64.
197. Губенко А. А. Виды жизненных циклов инноваций / А. А. Губенко, Б. Т. Клияненко, А. П. Осыка // Економіка промисловості. – 2005. – №2. – С. 95-101.
198. Маркетинг інновацій та інновації в маркетингу: монографія / За ред. д.е.н, проф. С. М. Ілляшенка. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. – 615с.
199. Інновації: проблеми науки та практики: [монографія] / А. О. Кизим, Ю. Б. Иванов та ін. - Х.: ВД «ІНЖЕК», 2007. — 208 с.
200. Гриньов В. М. Організаційні проблеми інноваційної діяльності на підприємствах: монографія / В. М. Гриньов, В. В. Власенко. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2005. – 200 с.

201. Типовая методика определения экономической эффективности капитальных вложений и новой техники в народном хозяйстве СССР. – М.: Экономика, 1960. – 22 с.
202. Методика определения годового экономического эффекта, полученного в результате внедрения новой техники. ГКНТ СМ. – М., 1961. – 47с.
203. Методика определения экономической эффективности внедрения новой техники, механизации и автоматизации производственных процессов в промышленности. – М.: Издательство АН СССР, 1963. – 47 с.
204. Основные методические положения по определению экономической эффективности научно-исследовательских работ. – М.: Экономическая газета, 1964. – 32 с.
205. Типовая методика определения экономической эффективности капитальных вложений и новой техники в народном хозяйстве СССР. – М.: Экономика, 1969. – 22 с.
206. Методика (основные положения) определения экономической эффективности в народном хозяйстве новой техники, изобретений и рационализаторских предложений. – М.: Экономика, 1977. – 44 с.
207. Методические рекомендации по определению экономической эффективности мероприятий, направленных на ускорение научно-технического прогресса. – М.: Экономика, 1988. – 54 с.
208. Зыков Ю. А. Актуальные проблемы экономики НТП / Ю. А. Зыков: [за ред. В. П. Логинов, В. К. Даучела]. – М.: Наука, 1986. – 253 с.
209. Хачатуров Т. С. Эффективность капитальных вложений / Т. С. Хачатуров. – М.: Экономика, 1979. – 335 с.
210. Методика визначення економічної ефективності витрат на наукові дослідження і розробки та їх впровадження у виробництво. – Київ. Мінекономіки і Мінфін. Наказ від 25.09.03.
211. Методика оцінки інноваційних проєктів та діяльності технологічних парків: Затверджено наказом Міністерства економіки України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства промислової політики України від 21.11.2005 № 434/668/442.
212. Аптекарь С. С. Оцінка ефективності інвестиційних проєктів / С. С. Аптекарь // Економіка України. – 2007. – №1. – С. 42-49.
213. Бень Т. Г. К определению экономической эффективности инвестиций / Т. Г. Бень // Экономика Украины. – 2007. – №4. – С.12-19.
214. Інноваційні процеси в змішаній економіці: [монографія] у 2-х томах, том 2 / В. Г. Федоренко [та ін.]; під ред. В. Г. Федоренка, Н. П. Денисенко. – К.:Пік ДСЗУ, – 2008 – 239 с.

215. Євтушенко С. В Шляхи вдосконалення оцінки ефективності інновацій на підприємстві / С.В. Євтушенко // Вчені записки Університету "Крок" . – 2008. – №18. – С. 56-65.
216. Фурдас Б. В. Обґрунтування ефективності інноваційного продукту на основі операційного важеля / Б. В. Фурдас // Науковий вісник НЛТУ України. – 2008. – Вип. 18.5. – С. 283-287.
217. Захарченко В. И. Комплексная оценка эффективности внедрения инновации / В. И. Захарченко, О. В. Побережец, Д. М. Ясин // Економіка та держава. – 2004. – №11. – С. 23-31.
218. Горобець О. А. Методи оцінки ефективності запровадження інновацій на підприємстві / О. А. Горобець // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 2. – Т. 1. – С.124-127.
219. Бирман Г. Экономический анализ инвестиционных проектов / Г. Бирман, С. Шмидт: [пер. с англ. под ред. Л. П. Белых].- М: Банки и биржи. ЮНИТИ, 1997. – С. 94-95
220. Норткот Д. Принятие инвестиционных решений / Д. Норткот: [пер. с англ. под ред. А. Н. Шохина]. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997. – 247с.
221. Возняк Г. М. Економічна оцінка ефективності інноваційних проектів / Г. М. Возняк // Вісник Української академії банківської справи. – 2006. – №1(20). – С. 35-42.
222. Федорович П. В. Методи оцінки економічної ефективності нововведень / П. В. Федорович // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. – Серія Економіка. – 2002. – №11. – С. 167-171.
223. Інновації: проблеми теорії і практики: монографія. – Харків. : ВД «ІНЖЕК»; 2007. – 208с.
224. Катаєв А. В. Проблемні моменти розробки та впровадження істотних продуктових інновацій: фінансовий аспект / А. В. Катаєв, О. В. Юринець // Вісник Національного університету «Львівська політехніка. – Серія Економіка. – 2009. – С. 121-128.
225. Гриценко Л. Л. Методические аспекты оценки инновационных проектов как основная составляющая механизма инвестиционного проектирования и бюджетирования / Л. Л. Гриценко, И. Д. Скляр // Вісник Сумського державного університету. – Серія Проблеми економіки та управління. – 2008. – №1. – С. 176-182.
226. Сотникова Ю. В. Чистая дисконтированная стоимость как критерий абсолютной эффективности инновационной деятельности / Ю. В. Сотникова // Економіка розвитку. – 2005. – №1. – С.123-125.

227. Савчук А. В. Особенности экономической оценки и выбора инновационных проектов / А. В. Савчук // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – №1(19). – С. 69-75.
228. Васильева Т.А. Учет риска при оценке инновационных проектов / Т. А. Васильева // Вісник української академії банківської справи. – 2005. – №1(18). – С. 93-98.
229. Клейтон М. Кристенсен. Убийцы инноваций / М. Кристенсен Коейтон, П. Кауфман, С. Щих, С. Уилли // Стратегии. – 2008. – №2. – С. 15-23.
230. Кузьменко О. І. Оцінка пріоритетності інноваційних проектів на підприємстві / О. І Кузьменко // Схід. – 2004. - №5(63). – С. 37-41.
231. Федулова Л. І. Методологічні засади формування портфеля інноваційних пропозицій регіональних інноваційних центрів / Л. І. Федулова, О. А. Фомова // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – №3. – Т.3. – С. 30-37.
232. Ілляшенко Н. С. Методичний підхід щодо обґрунтування доцільності реалізації інноваційних проектів / Н. С. Ілляшенко // Механізм регулювання економіки. – 2009. – №1. – С. 184-193.
233. Зозулев А., Базь М. Маркетинговые исследования инновационного продукта / Александр Зозулев, Марина Бязь // Маркетинговые исследования в Украине. – 2006. - №4(17). – С. 24-35.
234. Трансформація вартості у розвитку відносин «підприємство – клієнт»: [монографія] / За наук. ред. Є. В. Крикавського, Н. І. Чухрай. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2007. – 250 с.
235. Чухрай Н. І. Формування інноваційного потенціалу підприємства: маркетингове та логістичне забезпечення / Н. І. Чухрай. – Львів: Видавництво Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2002. – 314 с.
236. Ahlstrom P. Problems of Establishing service supply relationships: Evidence from a high-tech manufacturing company / P. Ahlstrom, F. Nordin // - J. of Purchasing & Supply Management. – 2006. – Vol.12 – p.75 – 89.
237. Загородній А. Г. Стратегічний аналіз конкурентоспроможності інноваційної продукції / А. Г. Загородній, В. М. Чубай // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". – Серія «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку». – 2009. – №647. – С. 56-64.
238. Гитман Л. Основы инвестирования / Л. Гитман, М. Джонк; [перевод с англ. Буклешов О.В]. – М., 1997. – 991с.
239. Шарп У. Инвестиции / У. Шарп, Г. Александер, Дж. Бейли. – М.: «Инфра-М», 1999. – 675 с.
240. Freeman R. E. Strategic management: A stakeholder approach / R. E. Freeman. – Boston (USA) : Pitman, 1984. – 350 p.

241. Маршал В. М. Оценка эффективности бизнеса. Что будет после Balanced Scorecard? / Мейер В. Маршал. – М.: Вершина, 2004. – 272 с.

242. Herman A. Models of Intellectual Capital Valuation: A Comparative Evaluation / Herman A. van den Berg // Working papers Queen's University Kingston, 2003. – p. 33.

243. Kaplan R. S. The Balanced Scorecard — Measures then drive Performance / R. S. Kaplan, D. P. Norton // Harvard Business Review. – 1992. – V.70 – N 1. – P.71-79.

244. Закон України «Про наукову і науково-технічну експертизу» від 10.02.1995 № 51/95-ВР з наступними змінами і доповненнями. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=51%2F95-%E2%F0>.

245. Самойлович В. В. Обґрунтування розробки методики оцінки і вибору опорядження інтер'єрів та екстер'єрів будівель. [Електронний ресурс] / В.В.Самойлович // Містобудування та територіальне планування. – 2008. – №31. – Режим доступу: http://www.nbuu.gov.ua/portal/natural/MTP/2008_31/pdf/3150samo.pdf

246. Подольський Р. Ю. Діалектика категорій маркетинг-менеджменту іноземних інвестицій в будівництві / Р. Ю. Подольський // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. – 2009. – Ч2. – С. 955-960.

247. Кірнос В. М. Комплексний підхід до розробки проектів реконструкції кварталів застарілого житлового фонду. [Електронний ресурс] / В. М. Кірнос, Т. С. Кравчуновська // Строительство, материаловедение, машиностроение – 2008. – №2. – Режим доступу: http://www.nbuu.gov.ua/portal/natural/smm/SSh/2008_2/Statyi_tom2/27..pdf

248. Хаустова О. В. Застосування прийомів математичного моделювання у процесі оцінки якості прибутку будівельного підприємства / О. В. Хаустова // Економіка будівництва і міського господарства. – 2007. – №1. – Т.3. – С. 25 - 29.

249. Расулова У. С. Оцінка ефективності інноваційної діяльності підприємства / У. С. Расулова // Торговля і ринок України. – 2008. – 26. – С. 140-145.

250. Точилин В. С. Економічна безпека та ринкова влада / В. С. Точилин, В. Г. Венгер // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2008. – № 3. – С. 60-68.

251. Пинда Ю. В. Фактори підвищення рівня конкурентоспроможності будівельних робіт та продукції / Ю. В. Пинда // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. – 2008. – №2. – С. 793-801.

252. Горелов Д. О. Оцінка результативності управлінської діяльності підприємства на основі врахування інтересів зацікавлених суб'єктів / Д. О. Горелов, Ю. В. Лаврова // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2009. – №28. – Ч2. – С. 92-97.
253. Перекрест Т. В. Оцінювання трудового потенціалу підприємства / Т. В. Перекрест // Держава та регіони. – 2009. – №4. – С. 144-151.
254. Грішнова О. А. Інноваційна стратегія управління персоналом у контексті забезпечення конкурентоспроможності підприємства / О. А. Грішнова, Н. М. Полив'яна // Науковий вісник ЧДІЕУ № 1 (2), 2009. – С. 64-75.
255. Шилець О. П. Професійний аудит як засіб мобілізації персоналу в умовах світової економічної кризи. [Електронний ресурс] / О. П. Шилець // Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України. – 2010. – №15. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Rarpsu/2010_15/Shilec%27.pdf
256. Пасєка С. Р. Управління персоналом та інноваційна стратегія підприємства / С. Р. Пасєка // Вісник Черкаського університету. – 2009. – №153. – С. 109-116.
257. Шевченко Л. С. Адаптація сучасних методів оцінювання діяльності персоналу до особливостей підприємств будівельної галузі в Україні / Л. С. Шевченко // Коммунальное хозяйство городов. – 2008. – №85. – С. 132-141.
258. Іщенко О. М. Системна екологізація будівництва на принципах сталого розвитку / О. М. Іщенко, В. А. Баженов, В. В. Трофимович, Ю. М. Саталкін, Б. І. Різничок // Екологічна безпека та природокористування. – 2008. – С. 6-13.
259. Несен Л. М. Ринкове позиціонування як фактор прискорення дифузії інформації про інновації / Л. М. Несен, В. В. Несен, О. Г. Ратушняк // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". – 2008. – Серія Логістика. – №633. – С. 491-500.
260. Подольський Р. Ю. Діалектика категорій маркетинг-менеджменту іноземних інвестицій в будівництві / Р. Ю. Подольський // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. – 2009. – №2. – С. 955-960.
261. Vriens M. Linking attributes, benefits and consumer values / M. Vriens, F.T. Hofstede // Marketing Research. – 2000. – №12(3). – P. 5–10.
262. Kolar T. Linking customers and products by means-end chain analysis / Tomas Kolar // Management. – 2007. - Vol.12. – P. 69–83.
263. Лаганін В. О. Аналіз прихильностей споживачів і оцінка корисності мультиатрибутивного товару / В. О. Лаганін // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". – 2007. – Серія Логістика. – №549. – С. 107-112.

264. Саати Т. Аналитическое планирование организационных систем / Томас Саати, Кевін Кернс. – М. : Радио и связь, 1991. – 432 с.

265. Морщенок Т. С. Прийняття та обґрунтування інвестиційних рішень в умовах ризику. [Електронний ресурс] / Т. С. Морщенок // Економіка промисловості. – 2009. – №47. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/eprom/2009_47/st_47_17.pdf

266. Однорог М. А. Методика визначення ефективності інвестиційного забезпечення на сучасному етапі / М. А. Однорог // Економіка. Фінанси. Право. – 2009. – №11. – С. 7-11.

267. Мамотенко Д. Ю. Оцінка ефективності інвестиційних проектів / Д. Ю. Мамотенко // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". – Серія «Проблеми економіки та управління». – 2008. – №628. – С. 209-216.

268. Ширяєв А.О. Критерії загальної оцінки ефективності інвестиційних проектів / А. О. Ширяєв // Економіко-математичне моделювання соціально-економічних систем. – 2007. – №12. – С. 95-100.

269. Ястремська О. М. Інвестиційна діяльність промислових підприємств: методологічні та методичні засади: [монографія] / О. М. Ястремська. –Х.: ВД „ІНЖЕК”, 2004. – 2-е вид. – 488 с.

270. Вахович І. В. Інвестиційні ризики фінансування житлового будівництва в Україні / І. В. Вахович, Ю. Б. Пінчук // Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин: збірник наукових праць. – 2008. – Вип. 19. – С. 31-34.

271. Бень Т. Методи визначення економічної ефективності інвестицій: порівняльний аналіз / Т. Бень // Економіка України. – 2006. – №6. – С. 41-46.

272. Стратегічні виклики ХХІ століття суспільству та економіці України: [твори в 3 т], т. 2: Інноваційно-технологічний розвиток економіки / За ред. акад. НАН України В. М. Гейця, В. П. Семиноженка, Б. Є. Кваснюка. – К.: Фенікс, 2007. – 564 с.

273. Приходченко О. А. Инновационный продукт: особенности его восприятия потребителем / О. А. Приходченко // ЭКО. – 2007. – №2. – С.173-187.

274. Бендат Дж. Измерение и анализ случайных процессов / Дж. Бендат, А. Пирсол. – М.: Мир, 1974. – 251с.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ.....	5
1.1. Інновація та інноваційна діяльність: етимологія понять, специфічні особливості	5
1.2. Економічна природа ефективності інноваційної діяльності підприємства.....	21
1.3. Сучасні підходи до оцінки ефективності інноваційної діяльності.....	31
Висновки до розділу 1.....	42
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	43
2.1. Особливості інноваційної діяльності в умовах циклічності економічних процесів.....	43
2.2. Сучасний стан інноваційної діяльності вітчизняних підприємств.....	59
2.3. Методичний інструментарій оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємств.....	73
Висновки до розділу 2.....	86
РОЗДІЛ 3 МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ.....	87
3.1. Технологія оцінювання ефективності інноваційної діяльності підприємств.....	87
3.2. Система оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємств.....	96
3.3. Імплементация методики оцінювання ефективності інноваційної діяльності підприємств.....	132
Висновки до розділу 3.....	137
ВИСНОВКИ.....	138
ДОДАТКИ.....	141
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	190

Наукове видання

ЧОРНА Марина Віталіївна
ГЛУХОВА Світлана Вячеславівна

**ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВ**

Монографія

В авторській редакції

Підп. до друку 02.11.2012 Формат 60x84 1/16. Папір офсет. Друк офс.
Умов. друк. арк. 13,2 Тираж 300 прим. Зам. 343

Видавець і виготовлювач
Харківський державний університет харчування та торгівлі
Вул. Клочківська, 333, Харків-51, 61051.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4417 від 10.10.2012р.